

VOJTĚCH MARTÍNEK

PLAMENY

Toto elektronické vydání vychází z textu Vojtěcha Martínka **Plameny**, který byl vydán Družstvem Moravského kola spisovatelů v Brně v roce 1929.

Plameny jsou druhým dílem románové trilogie **Černá země**.

ISBN 978-80-7054-286-6 (pdf)

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě
2020

Text díla je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno autorským zákonem č.121/2000 Sb.

Elektronické vydání (typografická a grafická úprava) je poskytováno pod licencí Creative Commons.

I.

Četník nemilosrdně klátil dvanáctiletým hochem a urputně ho vlekl rozložitým dvorem k starostovi.

Červnové dopoledne leželo na selském gruntě, zčernalý šindel střech se matně leskl, z hnojiště se kouřilo a stará, nakřivená jabloň v koutě nádvoří unaveně šuměla.

Starosta, rozložitý a vysoký sedlák, velikých očí a silného, převislého kníru, chystal se právě na pole; do kapsy si nacpával obrovský krajíc a žvýkal silnými čelistmi.

Četník se postavil před ním do úředního postoje, ale neopomenul i v tom zpřímení silně škubnout vlečeným klukem. Hodil rukou k štítku přilby a hlásil úsečným, skřípavým hlasem, zřejmě navyklým pokřikovat a poroučet: „Pane starosto, mrzuté nadělení... všiváka poslali pro potulku... už se přes měsíc toulá po dědinách.“

Starosta hodil zběžný pohled na hochu. Ramenatý, zdravý kluk, trochu jako sražený. Velká hlava, ostrá, čtyřhranná. Rozcuchané vlasy kroutily se po čele, ale pod nimi svítily jako jízlivé plamínky zbojnické, výšklebné oči. Brada vystupovala, jako by byla prudkým úderem vysunuta dopředu. Byl roztrhán až běda, špinavý, opálený do hněda. Košile, propocená a uválená, byla jen trochu zakryta rozmláceným kabátem.

„Čis je?“ — zahučel nevlídně starosta. „Aha — no, abysem tě neznal — oči by tě, galgane, prozradily! To je Kuba Sršaňův, že? To se ví! A jak se tu bereš?“

„Byl sem na službě“, řekl chlapec zamračeně a díval se na opálené nohy.

„Na službě!“ — skočil mu četník do řeči. — „Moc pěkná služba! Poslali nám ho na stanici, že ho našli v kopce sena! A že prý má sprostou hubu, po cestě ještě nadával!“

„A šak!“ potrhl hoch bradou. „Bili mě za nic a pro nic! Nic sem jim nězrobil, ani sem někrad! A oni hned po hlavě a kopali do mě!“

„Myslíš se, synečku, že tě něznamy!“ zasmál se starosta a četník přimísil do jeho smíchu svůj rachotivý bas. „Sršaň — no, to je čisté plemeno. A čemu si nezůstal na službě?“

„Hlad sem tam měl“, pomalu odpovídal chlapec, „najest' se mi nedali a spať sem mušel na hole zemi bez přikryťa! A ešče mě bili dvarazy za děň!“

„No ja — pečinky ti měli chystať a klaňat se ti měli jak biskupovi! No ni! Služba je služba a zadarmo na světě se dary něrozdavaju!“ horlil starosta, ale už jen jako ze zvyku a bez hněvu.

„A co včil s nim?“ obrátil se k četníkovi. „Že bystě ho doved k mamě?“ a tázavě se na něho podíval.

„Už sem šel vedle“, vložil četník zase do řeči úřední horlivost, „ale jízba byla zavřena. Dvě malé děti tam nařikaly. A sousedky mi vykládaly, že matka jeho šla sbírat škváry na strusku a nevlastní táta prý je na šichtě.“

„Pustiť ho němožem“, zadrbal se starosta ve vlasech a obličej jeho se vážně napjal, „inač by uletěl ešče raz a kdo vi, jaku něplechu by zas natvořil! No — ja by sem věděl — zaveděť ho, pane vachmajster, do školy, beztak za cely ten rok se hrubě do školy nēnachodil. Ty, posluchaj, synku, chodils tam tež do školy?“

Hoch se zamračil ještě více a vzpurně odvrátil hlavu: „Chodil, ale enem trošku, v zimě, jak něbylo doma roboty.“

„No tak“, usmál se osvobozeně sedlák, „školy potřebuješ, aby nakoněc z tebe něbyl nadočista chachar a baraba! Beztak jak se budeš smykať a na žadne službě něvydržiš, budě z tebe leda jakýsi smyk oškubany!“

Za starostou se postavila jeho žena, kulatá, těžkopádná selka, červených tváří, drobného a připláclého nosu, kmitavých a chytrých očí. Široce se rozesmála, když slyšela horlení mužovo a ukazovala na rozedraného chlapce:

„Že z něho budě jakýsi smyk oškubany! A jak to ešče budě vypadat'? Dyť už na nim ty handry ani nědrža! Synku, dyť ty budeš chodiť nahy, esli ešče něchodiš! Ryžovym kartačem se budeš mušeť tři dni drhnuť, abys vypadal k obrazu božimu!“

Založila ruce v bok a dívala se širokým obličejem na jeho vychrtlé a hnědé tělo, zlostně odkloněné od těch blahobytných a horlících lidí, jako by každou chvíli jim chtělo uprchnout. Pak se otočila a pravila měkčeji:

„Beztak ma hlad! No, nědivaj se tak jak zbujnik z lesuv! Že maš hlad?“ A nečekala odpovědi, šla do kuchyně a přinesla velký krajíc s přiklopenou hromádkou tvarohu.

Hoch podíval se na chléb úkosem. V očních štěrbinách blýsklo přelétavými ohníčky. Škubnutí brady mluvilo: Nechte si to, snězte si to sami, břicháci! — ale ruka neposlechla a bezděčně se natáhla po krajíci. Zamumlal cosi, co vypadalo jako nezdvořilé poděkování, ale už se dravé zuby dychtivě zabořily do střídky a dal se do překotného, hltavého jídla.

„A včil se umyj!“ pobízela selka. „Vypadaš jak cigan — ai pohled maš takovy ciganský!“

Hlad byl utišen a chlapcův pohled nabyl lhostejnějšího lesku. Ledaby se ošplíchal a nebránil se příliš, když slyšel starostovo vybízení: „A včil pujděš do školy!“

Uvítání ve škole bylo ještě méně přívětivé než u starosty. Když vyvolal četník nadučitele z třídy, rozvzteklil se vznětlivý nadučitel na chodbě a ostrý jeho hlas se nesl trhanými výbuchy. — Nepozorně vyslechl hlášení četníkov... toulky, našli

v kopce sena, nadával, vzpurný, hotový ničema, starosta... a už padal na hlavu mladého tuláka celý přívál rychlých výkřiků:

„Potřebovali jsme tě, milostpane! Na konec roku se přijde podívat zase k nám! Ostudu leda děláš všude, pro kriminál zraješ, nic pořádného z tebe nebude! Pan strážmistr už tě musí vodit jako zločince! Vypráskat tě třeba, však bys jinou písničku zpíval! A jak to stojíš? Dáš ty pracky z kapes? A to nevíš, že máš klobouk sundat s hlavy?“

Ten klobouk na hlavě dlouho nezůstal; mocný pohlavek, po němž se hoch až zatočil, srazil promaštěný klobouk s opelichaným kohoutím peřím na dlaždičky.

Pak se nadučitel spěšně rozloučil s četníkem, zahuboval ještě, že snad ani na nejzapadlejší štaci není takové dřiny a tak ničemných dětí jako zde kousek od Ostravy, z níž jde už do dědin každá nepravost, a pak vstrčil hocha do třídy na druhé straně chodby.

Tam bylo čisto, veselo, plno světla. Mladý učitel, vysoký blondýn s rozházenými vlasy, stál u tabule a psal pozorně krásnými velikými písmeny řádky na černé ploše. A v školní zahradě před okny strom, který se skláněl až k oknům, potřásal zlehka haluzemi.

Ve třídě údiv. Dětský úl s počátku ani nedýchal, když se otevřely dveře a když se objevil pan nadučitel s rozedraným oškubancem. Ale zatím, co pan nadučitel vyřizoval cosi pološeptem s panem učitelem a ukazoval několikrát na opáleného tuláka, poznaly děti, jakého hosta dostaly do třídy.

A už jeden školák tlumeně vypískl a děvčata na levé straně lavic si ukazovala na rozedrané šaty, stěží utajená vlna šepotání proběhla lavicemi a vyrazila ostřeji vyslovenou slabikou. Uštěpačné prstíky děvčat kmitaly se v prohřátém červnovém vzduchu a dlaně se přitiskly k prostořekým ústům. A ten nový kamarád jen směšně pochýlil hlavu a přitlačil ji na rameno; tak se díval po třídě sdílně a výsměšně, mžoural očima uličnickým pozdravem a nohy nakřivil ve veselém postoji. — Kdo by se nesmál a kdo by mu nezakýval? Kuba Sršáň — to bude zase veselo ve třídě; to budou výpravy do lesa a k vodě, to se bude bajat' o zbujnických bandách! Ale dřív než mohl na něho někdo hlasitěji zavolat, kde byl, kdo ho tak směšně oškubal, obrátil se nadučitel ke třídě a jeho oči ostře zablýskaly. A to nebylo nic veselého, když se mu tak naježilo obočí a oči se zapíchly jako nožičky.

Nadučitel odešel a otrhánek stál pořád u stupně pod tabulí, bez strachu, bez rozpaků, se zvědavostí lhostejně zakrývanou. Toho nového učitele ještě nezná — takový divný člověk s hromadou rozčuchaných vlasů jak ženská — s jakou chytrostí půjde si na něho? Nadučitele už zná, ten udeří hromobitím, silnými slovy, pohlavky. — Ale ten — ten?

Učitel byl jiný. Učil první rok a věřil, že nejlepším postupem je vlídné slovo a přátelský úsměv. Daroval takové klidné trhnutí rtů i opálenému tulákovi a jeho řeč měla měkký, nasládlý přízvuk:

„Tak co — chlapče, jsi rád, že ses vrátil zase domů a že budeš mezi námi?“

Hoch neodpovídal. Neměl rád takové mazlivé řeči. Bylo to jako přeslazená kaše a ta se mu vždycky protivila. — Bylo mu desetkrát milejší, když slyšel drsné nadávky a hlučné vyhrožování. Člověk si aspoň pomyslí: počkej, všecko se oplatí, zub za zub. — Ale jaké má dělat oči na takový úsměv a ocukrované slovo? A vlastně to není ani pěkné, kdy tak muž mluví.

Přitlačil hlavu k rameni ještě víc a neřekl ani slova.

„No vidíš,“ mluvil učitel dále, „všude dobře, doma nejlíp, je už staré přísloví. Až přijdeš dnes ze školy domů, pěkně poprosíš maminku, aby ti spravila košili a kabát. Možná, že máš doma jiné kalhoty. Nebylo by to pěkné, kdybys chodil do školy tak rozedraný a nepořádný. Jenom se podívej po třídě — ani jeden z tvých spolužáků nemá děravých šatů, ani jeden není tak špinavý a zanedbaný. A ty též nebudeš, vid', Sršáni?“

To už bylo chlapci přímo protivné. Vší silou se přemáhal, aby nevyplázl na třídu jazyk a na učitele darebácky nezavolal. Svědělo ho všecko a po zádech jako by mu lezli mravenci. Takové hlouposti — mluví s ním, jak kdyby si ještě v písku hrál! A on byl už na službě, s koněm umí jezdit, všecky polní práce umí porobit! V karty umí hrát a staré čeledíny obehřál! Pořádně si umí zadýmat z velké fajfky — a ten pořád: nebylo by pěkné, možná, že máš... I jeho spisovná výslovnost ho bodala — je to všecko takové panské, navoněné, omašličkované. „Doma nejlíp — vid' —“. Až to krk stahuje a smát by se chtělo.

Učitel, když viděl, že se jeho věty odrážejí od pomračeného, opáleného čela a že mu otrhánek neodpovídá ani slabým kývnutím hlavy, trochu zrozpačitěl a začal jinak.

„Přišel jsi mezi nás“, pravil jasně a světle, „ale já nevím, kolik máš vědomostí. To víš, ve čtvrté třídě se už učíme všelijakým a těžkým věcem. Umíš psát?“

Hoch mlčky kývl hlavou.

„Dobrá, vezmi tedy křídu a napiš pěkně na tabuli své jméno.“

Hoch vzal křídu, nepatrný okamžik se rozmýšlel a pak napsal tvrdým, pomalým písmem, ale zřetelně na polovičce lesklé plochy: Jakub Sršán.

„Podepsat se umíš“, zasmál se lehce učitel, „napiš nám ještě, který den je dnes —“.

A chlapec zase s úpornou určitostí, jako by překopával tvrdé skalisko, ryl na tabuli řádek: 16. června 1903.

Ale jak se skláněl, aby pěkně zaokrouhlil číslice, praskla mu pravá nohavice a z chatrných hadrů se ukázalo hnědé koleno; toho už děti vydržet nemohly, děvčata v první lavici až vyskakovala ze škodolibé radosti, synci se hlučně řehtali, jako by ani vyučování nebylo. Vždyť je to přece takové směšné: pan učitel je sváteční, urovnaný, zrovna jak obrázky, které má krejčí v oknech, a vedle něho je oškubanec, kterému šaty praskají.

Učitel dvakrát zavolal vysokým hlasem, ale s výsledkem jenom u bázlivějších, zato úšklebné oči chlapcovy se zle mračily. Všiml si jasně v rychlém přeletu: Tonka Boraková v první lavici vypiskuje a vyskakuje jak posedlá — ta dostane první, až bude školní trápení u konce!

„Ještě trochu zkusíme počty“, začal učitel, aby utišil rozvířený šum, „a třebas z paměti. Dávej pozor, Sršáni. Řezník si koupil 89 ovec a cestou ztratil 26, řekni mi, kolik jich dovedl domů?“

Taková otázka se zazdála chlapci směšná a přímo nemožná. Jaký by to musel být řezník, aby ztratil cestou 26 ovec! Musel by se zastavovat v každé hospodě a barvit až do němoty! Ale o tom neuvažoval dlouho a řekl klidně výsledek: „Třiašezdesat.“

„Šedesát tři říkáme“, opravil učitel a dal mu ještě několik otázek.

Výsledek byl, že se třída znovu rozesmála a rozšuměla. Jakub Sršáň myslel, že hlavní město tyrolské je Krakov, že Labe teče do moře Jaderského a že svatý Vojtěch byl synem svatého Václava. Děvčata vyrážela ze sebe hlasité výkřiky úžasu, jak Kuba všecko popjantá a jaké hlupoty mluví, a desítka rukou se zdvihala se syčivým hlášením. I pan učitel se smál, vyvolal děvuchy, aby opravily Sršánovy chyby, a zatím se zahanbený tulák ušklíbal a potrhoval bradou. Na co to bude mít kdy v životě, s kým měl vojnu kníže Boleslav a kde je Linec hlavní město! Ale ptejte se, jak se nejlépe chytají ptáci do skřínek a zajíci do ok! Kdo vyleze na nejvyšší strom v lese a dohodí kamenem přes tři pole? Kdo neutíkal s pole, ani když býk se splašil? Kdo by se nebál jít ani o půlnoci na krchov, kdy dušičky skákají po hrobech a naříkají jako malé děti v peřince? A kdo vykouří celou fajfku vojenského tabáku?

Učitel má ještě veselé jiskřičky v očích a rozhlíží se třídou.

„Někam tě posadíme, Sršáni“, praví shovívavě. „Beztoho jenom na pár týdnů — prázdniny máme přede dveřmi. Že se, děti, už těšíte! A ty, Sršáni, musíš pilně do školy chodit — rozumíš?“

Třída spokojeně šumí a je v ní dobře: jasno, čisto, svátečně. Jenom ten oškubaný tulák na stupni se mračí a dívá se zlostně do kouta. A učitelovy oči těkají s lavice na

lavici, na pestré šaty a světlé vlasy děvuch, na klukovské ježaté hlavy. Hle, v druhé lavici u okna jest prázdné místo; sedí tam drobný chlapec poplašených a neklidných očí, trochu velkých úst a ostré brady.

„To bude nejlíp“, říká si učitel a dobromyslně se směje, „dva Jakuby dáme vedle sebe. Sršáni, sedneš si tam do druhé lavice — tam k Obervovi —“.

Oškubaný tulák zvolna nakřivil hlavu a ostře se podíval k oknu, zachytil pohled chlapců, který měl být jeho sousedem, jeho rozpačitý úsměv, jeho bílý límeček a čistý kabát; cítil, jak pohledy všech školáků, i těch rozštěbetaných děvuch i těch hranatých synků, dotýkají se jeho tváře. Škubl sebou, jako by byl udeřen, zlostně potrhл ramenem a zahučel nezřetelně: „Něpujdu —“.

Učitel se zarazil. Neměl rád neposlušnosti a považoval ji za největší školní hřích. Napřímil se, pokročil o několik kroků k chlapci a opakoval mu s jasným, důrazným článkováním:

„Půjdeš si sednout do druhé lavice k oknu k Obervovi — rozuměl jsi, Sršáni?“

Ale hoch se zkroutil ještě urputněji a jeho hlava se nakřivila, jako když se beran chystá trkat; řekl o poznání temněji a stejně důrazně:

„Něpůjdu.“

„A proč si nechceš k němu sednout?“

A tu chlapec hodil k oknu pohled vzteklé nenávisti a procedil v zubech urputnou větu:

„Bo un je zloděj.“

Šum už zase proběhl lavicemi, dětské hlavy se zakolísaly a utvořily ostrůvky, z nichž se ozýval ostrý šepot i překotný výklad; zvědavost děvčat vyražela vysokým „Jej, jejdankenky!“; chlapci se nakláněli z lavic a vzájemně se pošťuchovali. Vždyť to byla divná věc, ničemnosc, která se nestane ani jednou za rok! Kubíček Oberva, ten co nosil vždycky nejkrásnější šaty, Kubíček, co měl v kapsách sladkosti, buchtu i čokoládu a co se rozdělil s každým, Kubíček, kterému jedinému v třídě říkali zdobně a ne jak jiným Franta, Vojta a Pepa, že byl takový drobný a maminčina hračka — a takový škuban mu nadává do zlodějů! Což na pastvách se křtili divnými a jinačími názvisky, pobili se pro to, až na hlavách hrušky vyskakovaly — ale to bylo na pastvách a ne ve škole a před učitelem! A potom — kdy už ukrad' co Kubíček? — ani ořech, ani nejmenší slívku na podzim —

Pohledy školáků se roztříštily, těkaly se Sršáně, který stál na stupni nakřiven a vzpurný; přeletěly na učitele, který zrudl a hladil si rozčuchané vlasy; nejdéle ulpívaly na drobném Obervovi, který byl červený jako po pláči a kterému obličej divně zkrabatěl.“

Učitel se brzy vzpamatoval. Ne, tak si nesmí dát rozbít autoritu ve škole! Vlídne slovo nepomohlo, úsměv se odrazil od zamračené tváře. — Vždyť i on znal matku Obervovu, bohatou selskou vdovu, vždycky vážnou, potemnělou a takovou, jako by byla na dědině a na selském gruntě jenom na letním bytě. Přiskočil k Sršáňovi, zatřásl mu rameny a křičel:

„Kluku mizerný — s takovou k nám přicházíš — my s tebou vlídně a ty nadáváš? Tak ubližuješ hodnému spolužáku? Kdo je zloděj, kdo je zloděj?“

A Sršáň vyrážel ze sebe trhaně, jak jím učitel klátil, ale jeho věta byla tím zřetelnější a nenávistnější:

„Bo un mi všecko ukrad a jeho mama ukradla naši mamě tatu —“

Učitel se jen na okamžik odmlčel; nové vyptávání a výklady v lavicích; klubka hlav byla ještě těsněji u sebe. Učitel vykřikl jakýmsi nesvým hlasem, jakého děti dosud nepamatovaly: „Ticho — a každý na svém místě!“ A hned prudce chytil Sršáň a mluvil do něho křečovitě: „Hned půjdeš — k Obervovi — odprosíš ho a ruku mu podáš — abyste byli dobří kamarádi a abyste zapomněli.“

Ale Sršáň se vytrhl z jeho ruky a odpověděl úsečným, zarytým: „Ni!“

Učitel zalil se červení a oči se mu nepřírozeně vytřeštily. V jediném rychlém skoku namířil Sršáň ke dveřím, ale dřív než mohl otevřít, chytil ho učitel oběma rukama, až cáry kabátu ve švech zapraskaly. V náhlém rozvteklení zalomcoval chlapcem a bezděčně sevřel pěsti, jako by chtěl udeřit. A tu se dal otrhaný hoch do zběsilého křiku, jenž rozřízl jasnou a světlou náladu třídy, do křiku vyzývavého a ryčného, jaký byl hotovou urážkou čisté světnice a slunce a zelených lavic. Z těch lavic se dívaly vytřeštěné a udivené oči: divadlo bylo příliš vzrušující a divoký křik příliš nezvyklý.

Dveře se silně rozletěly; zrudlá tvář nadučitelova zasvítla v otvoru a otázka letěla do třídy. Učitel se trásl rozpaky a přerývaně vysvětloval: „Hoch odbojný a neposlušný... posadil jsem ho do druhé lavice k Obervovi... že nepůjde, že je to zloděj... a teď křičí, ani jsem ho neuhodil.“

Nadučiteli přeletělo několik světél obličejem, divně a trhaně se zasmál, ale neodpovídaje učiteli ani slovem, chytil chlapce za vlasy a jedním škubnutím ho vhodil doprostřed třídy.

„A to tak, chlapíku“, vykřikoval a čím dál tím víc se zlobně rozhoříval, „najdeme na tvoji nemoc medicínu! Vyženeme ti vzpurnost a odboj! Povím já ti nadávat a neposlušovat! Vagabunde, četník tě musí z kopek sena vytahovat! Ty bys chtěl kazit školu a řvát, až tě slyšet u Ostravice! Ale abys měl aspoň proč dělat rámus —.“

Chytil dřevěnou hůlku, kterou se ukazovaly obrázky a mapy, silným trhnutím přitlačil odraného hocha k tělu a bil ho ostrými, švihavými údery. Oblak prachu vystříkl ze

zašpiněných hadrů, které praskaly a trhaly se, ale bitý otrhanec nyní nekřičel, jen ze sebe vyrážel mručivé a chroptivé zvuky; bylo to, jako když pes v boudě vrčí a odhání zloděje. Nadučitel podrážděn, že chlapec nyní nekřičí, zesílil rány a kmitavé pleskání padalo do rozsvětlené třídy. Ale chlapec zase jen vrčel vztekle a nenávistně.

Konečně se nadučitel unavil a ruka ho zabořila. „Holomku mizerný“, zabručel, „s takovou bandou se musí člověk sužovat!“

Vstrčil jím do kouta ke stolku a poručil: „Klekni — a budeš klečet až do konce hodiny!“ A snad, že se bál, aby se odbojný chlapec nevzepřel i jeho rozkazu, vší silou ho přitlačil k zemi, až hoch více skrčeně seděl než klečel na podlaze.

Bylo to divné: zpod umazaných šatů vylézaly jen černé paty, okoralé a rohovitě, s rozmlácenými palci. Je ten Kuba Sršáň bosý nebo má tak zablácené střevíce?

Ale nadučitel si chlapce už nevšímal; naklonil se nad učitelem a šeptal mu hučivé věty: „Přítelíčku, trochu jste si to splet’ — ono opravdu jste ho neměl posílat do druhé lavice.“

V učitelových očích se narýsovaly dva otazníky a ruce udělaly bezděčný pohyb.

„No ovšem, vy nejste zdejší, nevíte to“, smál se šeptem nadučitel, „ale ti dva Jakobové jsou vlastně bratři. Nevlastní, to se rozumí. Měli stejného tátu. Nebožtík Oberva, kdysi starosta zdejší, měl tohohle šibeničníka se služkou na gruntě. Kluk je tedy nemanželský — no, to není v tomhle kraji právě řídká věc. A ten náš Oberva z druhé lavice je syn manželský. To víte, dva světy a dvě propasti. Sršáň — no, má jméno jak se patří — ale až jsem si ruku zchromil.“

Hrčivě se zasmál a vyšel ze třídy.

II.

Školák Kubíček Oberva utíká ze školy, jako by ho pobízely k útěku neviditelné biče. Utíká, až se mu černé vlasy třesou. Oči se mu široce rozevřely a tváře zrudověly. Kabelka na knížky, kterou mu maminka na počátku roku koupila v Ostravě, háže se mu na zádech.

Ale už je u gruntu. Široká vrata jsou rozevřena a volají vesele na chlapce. Jsou jako starý a dobrý kamarád: zavěsíš-li se na ně a houpáš, vrzají tak divným a zpěvavým hlasem. To jistě cosi vykládají, jakousi dávnou povídku. Jsou jako starý čeledín Matula, ten, co hučí a pod nosem si vrčí celý den, ale večer umí vykládat nejpěknější pohádky o vasrmanech, ohnivých mužících a zbojnicích, co kdysi chodili krajem.

Už je doma — a je to zrovna tak, jako když maminka pohladí. Zvolnil krok a jde nyní pomaličku — levá pravá, levá pravá. Loudá se skoro a prudce oddychuje: příliš se zadýchal, jak ze školy utíkal. A jistě také hoří ve tváři a je zapocen — teprve nyní cítí,

jak je mu horko. Tak se přece nesmí ukázati mamince; hned by se ptala: Co se ti stalo, Kubíčku? Ublížil ti někdo ve škole? Hněval se pan učitel? A on by se musel přiznat... Ale ne, on se nemůže přiznat, za nic na světě se nesmí přiznat!...

A přece by mu nikdo tak neporozuměl jak maminka. Maminka, maminka! Jiní synci povídají svým matkám „mámo“ a smějí se mu, že se pořád kolem matčiny zástěry točí. A ti synci, co přijdou z Vítkovic nebo z Ostravy, vykládají ve škole s chlubným pohrdáním, co jim povídala „mutr“ a jak jim nařezala. Jenom několik starosvětských děvčat se zmýlí a vzpomenu si též podle krajového zvyku na „mamulku“. Ale ať... ty ostatní jsou mámy nebo mutry — br, to je tak škaredé jméno — ale maminka jest jenom jedna jediná, nešvarnější na celém světě, nejlepší, co všechno ví, co se nikdy nehněvá ani nekřičí, co je taková, jak královna na obrázku v pohádkové knížce — a to je jeho maminka. Jeho, jeho — a říkal by si to pořád, že na ni nikdo jiný nemá práva, a je mu při tom vždycky teplo u srdce, jako když myslí na něco sladkého a milého. Koho by mohl mít více rád? Pana učitele má rád — a to tenkrát, když vykládá dějepis, jak utíkali cizí vojáci, anebo jak pěkně zpívá. Starého Matulu má rád, jak přestane vrčet, utře si vousy a začne vykládat: „A šak bysem věděl ešče jednu bajku o švarné princesce.“ Ale s maminkou je to cosi jiného, nadočista jiného, i kdyby se mu synci ve škole smáli a děvuchy vyšklebovaly.

Na velkém dvoře je slunečno a domácky. — V koutě u boudy se pes líně protahuje. Kohout pyšně ukazuje slunci kovové peří. Ze stáje slyšet, jak hříbě zařhtalo. A kdesi za stodolou zpívá si tenkým hlasem kravarka Teryna.

A je tu tak dobře: všechno zná, všechno se na něho směje, od starého habru u stodoly až po pohozené hrábě v kůlně, od posledního kolíku v plotě až po záclonky v oknech na druhé straně — se vším se už tak důvěrně skamarádil.

Jde pomalu a čítá si: Jedna dvě, jedna dvě. — Jistě už tolik nedýchá! A maminka nic nepozná... Přijde jako obyčejně, sednou si k obědu... a on neřekne, jak nadával Kuba Sršáň, že vedle něho sedět nechtěl ani, že musel klečet v koutě celou hodinu.

To bude tajemství. — Vždyť dovede udržet tajemství. A má tajemství několik. Ale běda: sen jeho je přetržen.

Na zápraží stojí muž silný a ramenatý, má živé oči a nepokojné ruce a směje se na něho. — Ale školák není rád; hned posmutněl, neboť není to nic příjemného, když přijde na návštěvu strýc Bernát z Moratína. Hodně mluví, silně křičí a proleze vždycky celý grunt od sklepu do stodoly. A všude vidí chyby, tam je nepořádek, tam je nečistota, to by měl čeledín jinak zařídit. Vyčítá to mamince, která má potom vždycky takové smutné oči a dívá se k zemi, že to až v krku svírá. Ale nejméně se strýcovi Bernátovi podle všeho líbí on, Kubíček. Pořád ho potahuje, obrací a kroutí jím. Nejhorší je, že se směje, tak divně a naplno. A ještě horší, když přijdou synci, Kubíčkoví bratřenci. Mají všichni takové pěkné jméno: Jaroslav, Oldřich, Bohumír —

a on tak divné, Jakub. To se vždycky strýc směje a praví mu: Kubíku, Kubíku! A potom se začne chlubit, jak jsou jeho synci k světu a šikovní. Jaroslav už sám orá a zajede s koněm daleko, byl už i v Těšíně a jedenkrát dokonce na Pražské. A Oldřich se učí kupcem v Ostravě a Bohumír chodí v Ostravě do gymnasia a prý má otevřenou hlavu — je s vyznamenáním. To se Kubíčkově vždycky až hlava zatočila, když to slovo slyšel — to jistě mu připínají nějaký odznak na kabát!

V očích ucítil trochu až mlhu, ale hned se přemohl, neboť maminka vždycky chtěla, aby strýce pěkně pozdravoval a k starším bratrancům se úslužně choval. Smekl klobouk a zavolal jasně: „Vítám vás k nám, strýčku!“

„Nu pojd’ už, mudrci, dlouho sis tam ve škole pobyl“, smál se strýc, „zakrátko budeš chytřejší než sám pan učitel. A to je dobře, chytrých lidí a šikovných vždycky je ve světě málo!“

A potom sedají ke stolu: strýc Bernát, maminka a on. Ještě dobře, že nepřišel některý bratranec — a zvláště student Bohumír, ten se dívá vždycky hodně svrchu a mluví schválně latinsky. Toho má nejméně rád ze všech. A zatím co pomalu polévka chladne a maminka každou chvíli musí odbíhat, prohlíží si ho strýc Bernát pozorně a přimhouřenýma očima. Lžící zvoní v talíři a oči má na něm, Kubíčkově. A to je strašně nepříjemné, máš pořád pocit, jako by ti moucha lezla po čele a po zádech.

„Tak co, Kubíku“, praví strýc a směje se, „s maminkou jsme si povídali, že bys mohl po prázdninách též chodit do gymnasia. Též by z tebe moh’ být študent jako z našeho Bohumíra. Co pravíš? No, roky máš — ale jsi pořád takový špuntík, nejsi po tátovi.“

A směje se ještě hlučněji a jeho pohled háže chlapci na krk řeřavou smyčku.

Kubíček přestal jíst a skoro až dýchat zapomněl. Popletl se úplně: maminka mu o tom neřekla ani slovíčka — a strýc už to ví napřed. Polévka se mu zazdála v tom okamžiku hrozně horkou. Nevěděl, kam má upřít oči, které se všeho bezmocně sklouzaly. Vrací se maminka, ta zaslechla ve dveřích kousek řeči a v jejím pohledu hledá chlapec záchranu. A maminka se usmívá, jak obvykle dělá, jedním koutkem úst a hlavu trochu naklání ke stolu. Doopravdy — nikdy si ještě tak jasně nevšiml, jak v tomto okamžiku, že maminka má u uší dva kousíčky černých vlasů, jako by je moučným popraškem posypal.

„Chtěl bys chodit do Ostravy na gymnasium, že?“ říká maminka, ale ta to umí povědět tak pěkně, jako když se koláč podává.

Ale on neví, co by jí řekl a klopí oči. Nemůže si prostě představit, že by též chodil denně do Ostravy, tašku plnou knih, že by se učil latinsky a věcem, které se mu zdají strašně vzdálené. Rozešel by se se školou doma, ale musel by se potom učit až do noci. Vykládá se, že tak se musí studenti učit až do půlnoci.

Maminka stojí pořád u stolu, vysoká, štíhlá, trochu nachýlená, dívá se na něho a v koutcích úst jí sedí úsměv jako duhový motýl.

„To se ví, že půjde na gymnasium“, řekne krátce strýc a hřmotně si krájí maso.

„Co by z něho jiného bylo? Sedlák — no, můj milý, to bys musel mít jinačí ručičky, ty tvoje jsou jak z perníku. A poslouchej, ještě se bojíš koní a křičíš, že tě hříbě kopne?“

Chlapec mlčí a jeho oči skákají po zemi; cítí, jak je červený ve tváři.

„To naši synci“, začne strýc zase chlubit, „šest roků měli a už každý na koně! A vjó — a už abys každého zpátky bičem honil! Škoda, že nemám tři grunty — a ten náš i pro jednoho je málo — a pro tři byly by krajíčky jak se patří ubohé.“

Obrací se k chlapci a praví víc honosně než napomínavě:

„A musíš se učit tak jak náš Mira! Šak jdu právě z Ostravy a profesor mi pravil, že se mi pěkně vydařil. Ať se potom předbíháte, kdo je lepší chlapík — no, to se ví, on bude už ve čtvrté.“

To je chvilka vysvobození, když se může chlapec po obědě vytrazit. Už ho všecko bolí, hlava mu sedí jaksi nakřivo na krku a na jídlo neměl ani chuti. Ale za dveřmi spadá s něho těžkost a může si vydechnout zhluboka. Přeskočil síň a už je na dvoře.

Přeběhl dvorkem. Pes vystrčil hlavu z boudy a trhavě, prosebně zaštěkal. Kohout pyšně našlapoval uražen, že chlapec byl by málem do něho udeřil. Pod kůlnou stojí starý Matula, cosi si pobrukuje a naklepává kosu. Je nahrben, vlasy má rozčuchané a nad očima má dva prošedivělé chumáčky. Jak uviděl Kubíčka, odmítavě kýval levou rukou a vrčel stařecky, mrzutě: „Ni, ni, včil nic — včil musíme na luky — dněs budě nejpěknější čas na šečení — němam kdy, němam kdy —.“

Ale chlapec nic od něho nechce. Ani by neměl dosti pozornosti, aby poslouchal vykládání o zbujnících a pokladech. To musí být chvilka jiná: večer, kdy se pomalu stmívá, kdy se na nebi ukazují hvězdy a děvuchy zpívají u vody.

Řekl starému čeledínovi toliko: „Já vím, já vím“, a už utíkal na druhou stranu dvoru. Má svůj kouteček: přeběhne schody — potichu jak kočka — a je na huře. Je tam divně: tak zvláště horko a tak tajemno. Rozsypané obilí voní a v koutech jsou staré almáry, kde jsou dávné šaty a všelijaké odložené věci. Klobouky, stužky, pás, přesky. V rohu jsou dva začernalé obrazy — na jednom už ani hlavy nerozeznat, jenom světlou skvrnu rukou, jak vystupují z temného oblaku. Ale jedenáctiletý chlapec vydrží se dívat na obrazy dlouho. Přivře oči — tak, ještě víc — a už obraz mluví. Nad rukama se zdvihla hlava, má bílé vousy a hluboké oči, ty oči se dívají a smějí se. A nikdo by nevěřil, ale je to pravda nadojista: najednou ten starý člověk — a je to svatý či rytíř? — nadobro vystoupí z rámu obrazu a stojí u hocha, bere ho za ruku

a dívá se do něho. Ale netřeba se bát. Je to tak všechno divné, zázračné — ale pravdivé a je to v pořádku.

Dřevo praská žárem a v trámech slyšet pozvolné ťukání: červotoč? nebo dušička, která je uschována ve dřevě? Chvilími se ozve v trámech suché loupání, jako když si člověk oddychuje a vzdychne si. Přebíhavě cosi zašustí; možná, že to myš, která si vyšla na hody — ale je to tak jisté?

Zahrabal se do kouta a zavřel oči. Ne, nespí — ba právě naopak jasněji vidí. A znovu se mu postavila škola... učitel, jak vykládal... roztrhaný Kuba Sršáň, jak ho nadučitel vstrčil do třídy. A zas to zabořilo divnou bolestí: zloděj! zloděj! „Bo un mi všechno ukradl!“ A to by mohl desetkrát opakovat, jak dělají synci na pastvě: „Na mu dušu“ — a mohl by přidat i nejstrašnější klení, kterého se odvažuje jenom nejsmělejší ze všech: „Ať mě hrom zabije!“ že Kubovi nikdy nic neukradl. Ani pera, ani slívky, ani krajíčka. Neboť Jakub Oberva, žák čtvrté třídy lipinské školy, nikdy nekrade. On ani nesmí krást — maminka řekla, že to je hrozná věc na světě. A když to maminka řekla, jak by ona mohla ukrást... tátu?

Hlava se trochu zatočila. Dole ve světnici ve skříni mají album s podobiznami. A je tam též maminka s nebožtíkem tatínkem. A ten divně hledí, má takové tvrdé oči a pořád se jenom na maminku dívá. A maminka má oči přivřené — a je nadobro jiná než dnes. Ona že by ukradla? O mamince nikdo nesmí tak škaredě mluvit! Jedenkrát se jí zeptá — až budou sami a bude ticho. Ale ne — možná, že by se maminka zase dívala tak do oken, jako se dívá, když ji něco mrzí. Nebo že by mu to pověděl starý Matula.

Ale jest ještě jedno tajemství o mamince. Dva roky už mu to leží v hlavě a bolí, jak kdyby tam byl hřebík zabodnut. Maminka se tenkrát strojila narychlo. A on přišel k ní tak nadobro potichu, měl bosé nohy a nebylo ho na podlaze ani slyšet. Ani maminka nevěděla, že je skoro u ní. A tu jak se oblékala, viděl, že má na těle na prsou velkou ránu, už zahojenou, ale pořád načervenalou. To tak vypadalo, jako když se prutem udeří — tělo naběhne a zůstane krvavý šleh. To bylo strašné — a také maminka se polekala, když ho uviděla, a skoro se až hněvala. A potom se jí ptal: „Maminko — a bolí tě tu — bolí?“ Ale ona se dívala smutně a pravila mu: „Na takové věci se nesmíš ptát! Abys věděl — nebolí! Ale už o tom nikdy nemluv!“ Proč o tom nesmí nikdy mluvit? A kdo tak mamince ublížil? Spadla, udeřila se?

Ale proč se maminka zapíná vždycky až po sám krk? To je věcí, o kterých neví nic — ale přece hádá, že se kdysi — cosi stalo. Kdysi — cosi! A jak oči zavřel, vidí už jasně, co se mohlo stát před pěti či deseti roky, když byl ještě hodně malý, když byl možná v kolébce: Zbujníci přišli, takoví, jak o nich někdy vykládá starý Matula nebo synci na pastvě, černí a hrozní, přelezli plot, rozbili okna a skočili na maminku. Udeřili ji — ale: ukradli co? Maminka povídá, že zbujníci jsou ještě horší darebáci než

zloději, že po nich pasou četníci a hned jim dají železa na ruce. Jistě to byli tenkrát zbujníci! A to by ještě rád věděl: chytili tenkrát četníci zbujníky, co šli na maminku?

A zatím pod ním, několik metrů pod jeho tichou skrýší, kde se mu skutečnost proměňuje v přeludy a sny, sedí ve světnici u stolu vdova Obervová a její bratr Bernát.

Je to jistě důležitá rozprava, neboť vdova má sklopenou hlavu a klepe vyhublým prstem na stůl, ale Bernát si sedl ze široka a jeho řeč má ostrý, útočný přízvuk. Tak se mluví, když se vyčítá čeledínům, že špatně očistili koně, anebo dětem, že se vrátily příliš pozdě z toulek. Ale Bernát může vyčítat: je bratr, je starší, je sedlák, o kterém se mluví i v Ostravě, že něco ví a ledačemu rozumí.

„Jak ´sem pravil“, nadnášivě háže rukou, „nesmíš být, Albi, zlá — ale to tvoje hospodářství jde rok od roku více s kopce. Díval ´sem se, ´dyž ´sem šel do Ostravy, ale povídal ´sem sobě: Jak by se to všechno dalo spravit, co peněz by se vydělalo — no a — ´šak víš —.“

„Dělám, co je v lidské síle“, odpovídá vdova provinile a pořád se dívá k zemi, „beztak vstávám dřív než čeledín i dívky a večer už ani těla necítím.“

„No ja“, kýve Bernát, „to je pravda, to je všechno pravda, ale na lidi se spolehnout nemůžeš. Já ti povím, v čem je všechno tvoje neštěstí: ty nejsi pro selský grunt a pro selskou robotu. Nebylas pro to vychována a těžko se přivyká. Dokud žil nebožtík, to bylo co jiného — hrubý chlop, ale měl býčí sílu, že by se moh´ s ďáblem rvát... Ale to je už jedenáct roků, co hnije. A jedenáct roků se grunt drobí... a víš, Oberva skupoval, chtěl udělat malé království pro sebe... a tys musela za jedenáct roků už odprodat pořádné kusy polí.“

„Nebylo jiného zbytí — neštěstí se na mě hrnulo, peněz bylo třeba.“

„Ale já vím a nevyčítám ti, žes odprodala. Ale i odprodat se musí s rozumem. Podívej se, nebožtík též odprodal verkům kus písčín u vody — a jaké dostal peníze! Z čeho jiného si pomoh´, z čeho rostlo jeho bohatství? A ty prodáváš — dvě měrice robotníkovi z verků, pět měric havířovi a zase trošku jinému takovému borakovi, o krejcar se s tebou každý rve a ty spustíš, jak na tebe přijde s naříkáním — po pětce potom chce dluh splatit, polovičku ti zapře, cosi mu daruješ — no, a je potom div, že nemáš peněz?“

„Ale kdo by měl svědomí a vydělával na takových lidech?“

„No, vidíš, Albi, že mám pravdu, ty se na grunt nehodíš. Jak umřel Oberva, řek´ sem sobě hned: Umřel hospodář, pochová se grunt. S takovým srdcem, jako ty máš, do Lipiny a k Ostravě! Člověk musí držet svoje a nepopustit, život je zlý — popust' trochu a třeba dělat testament! A když prodat, dobře — verky rády by koupily. Co by kdo

dbal na německé barony a židy — 'šak též s naším krajem nemají jiných úmyslů, než vydřet z něho co nejvíc! A tak to musí být: když vy, tož i já! Čelem proti čelu! Chcete zem, zaplaťte a dobře zaplaťte — jináč má úcta! Vy páni, my páni!“ —

„Dobře se mluví, ale kdybys žil... kdybys viděl, jak“ — a omluvná řeč, jež nepřesvědčovala, se zlomila v nedopověděných větách.

„Hled’ —“ a jeho řeč se už nesla vítězně, s kazatelským a ostrým důrazem, „o tobě se už vykládá na míle daleko. Pomalu se budou o tobě skládat knížky, jak se skládaly o černé kněžně. Kdekdo tě okrádá, domácí i cizí. To dobře vím, že dívky odnášejí z gruntu celé měchy zboží a dobře se mají ony a jejich mámy a celé familie. A co, paní Obervová, povídá se o tobě, ta by se o poslední krajíček rozdělila! Jak neudeříš a nemáš oči v každém koutě, rozkradou tě. Zavřít všecko a oddělit: tu máš a dost!“

„Co mám dělat?“ a slova její se podobají listu, který s utržené haluze padá do vody.

„Co máš dělat?“ smích je hlučný a zdravý, „tu je pomoc lehká. Vdávat se nechceš, aby přišel nový hospodář, co by měl trochu tvrdší ruku a ostřejší oči. No, pravda — dvakrát jsi se spálila, po třetí není velké chuti. Ale kdo tě drží na gruntě, abys tu otročila a pořád přece nadarmo a pro cizí lidi? Abys tu sesychala a se sužovala? Děvucho, podívej se do zrcadla, víš, že už máš sivé vlasy? A je ti už čtyřicet?“

Ale tu se ruce přestaly chvět a oči se pozvedly z pokorného sklopení; slovo je pevné a určité:

„Ten grunt není můj, víš dobře, že je z polovičky Kubíčkův —!“

„Kubíčkův, Kubíčkův!“ smích udeří dobyvatelsky do všech rohů světnice, „to by byl sedlák, že by se moh’ ukazovat na výstavě! Ten synek a sedlák — všecko jiné sobě umím představit! Ani kapky obervovské krve v něm není — jen sobě vzpomeň, jaký byl nebožtík! Tvrdý, neústupný, jako dřevo a jako železo. Co sobě umínil, muselo být po jeho. Zeď by přebil hlavou. Vidím ho, jak tu sedával — podíval se a hromy měl na čele.“

Dávná vzpomínka přeletěla světnicí, vzpomínka šerá a neradostná; vdově se přitlačila na hlavu a pochýlila ji jako těžkým kamenem.

„Víš, Albi, já ti mám za zlé, jak toho synka vychováváš“, a řeč se zabarvuje soudcovským domlouváním. „To je selský synek? Dycky jako z cukru, nastrojený, v punčochách, v botkách. A pořád jenom: Kubíčku, Kubíčku! Všimni si ho: oči má obyčejně vytřeštěné, jak kdyby spad’ s měsíce! Selský synek — ale to by musel být trochu tvrdší, aby se uměl i někdy pobít, nebát se! Co je po synkovi, ‘dyž zalízá do koutů a drží se mámy?“

„Ale on byl přece od narození takový slabý a drobný, všechny nemoci se ho hned chytaly... kdo je tím vinen?... Jsem beztak ráda, že má aspoň takové zdraví —“ a mateřská něha kladla teplou ruku na křehký přelud dítěte.

Pohyb Bernátův nabyl prudkosti a vztyčený prst se zabodl do vzduchu; to bylo znamení, že jeho výklady jsou správné a že přivedl sestru právě tam, kde ji chtěl mít. Odsunul trochu židli, narovnal se ještě pohodlněji a pak mluvil utlumeněji, s přestávkami po větách, se shovívavým usmíváním, jak by znalecky kladl obvaz na rány:

„Panský synek je to, jak jsem pravil. A ´dyž panský, tož panský, Dobře — ale musíš mět to pořád na mysli a nedělat z něho i sedláka. Sedláka — k smíchu, Albi! To je rozumné, že ho dáš na studie, na gymnasium patří, peníze bude mět, pořádně může vyštudovat. Ale“ — a tu pohled probodával její tvář a bylo to zasažení naostřeného nože, „´dyž z něho nebude sedlák — a řekni mi upřímně sama, jak by moh´ být takový slabý, takový vypiplaný, takový bojáclivý? — dyž z něho nebude sedlák, jaký to má smysl, že to všechno pro něho uschováváš a opatruješ, že se tu staráš a chodíš jako mučednice z křížové cesty?“

Bolestné oči vdoviny svítí zraněnou prosbou, ale praví pouze nepřízvučně: „A co myslíš?“

Odpovědí je úsměv, široký a ochranný; bloudícího ubožáka třeba vyvést se zrádných pěšin na prosluněnou paseku.

„Co myslím?“ jdou určitá slova za tím úsměvem. „To myslím: že je tu potřeba silné mužské ruky. Chlopa je třeba. Já bych věděl, co a jak — Albi, řeknu ti to zkrátka: dej mi grunt do nájmu a uvidíme, jaké divy se s ním ´eště dají pořídít.“

„Jak to — grunt?“

„No — všechno, jak to tu stojí a leží, stavení, stodoly, krávy, koně, pole. O nic se starat nemusíš, já vezmu za všechno odpovědnost. Na čeledíny budu dávat pozor, pole budu obdělávat, zkrátka, jak ,dyby to bylo moje. A postavil bych grunt trochu na rovnější nohy.“

„A co tvůj grunt — co švagrová, co děti?“

„Můj grunt? To jest: náš grunt, kde jsme vyrostli? A ´dyť to víš dobře, že je to ubožácký a žebrácký grunteček. ´Dyž ´sem ho přejímal, bylo na něm dluhů jako kvítí. Náš tatík, no... vzácný to byl člověk, měl jasné oči, dobře viděl do světa, v knihách ležel, i na studie nás dal... není to k smíchu, že ´sem též já seděl kdysi čtyry roky na gymnasiu v Opavě? Už na mě sedlačina padá a smyla se mne hodně pozlátka... Ale abych se vrátil: vzácný byl tatík, ale nechal nám příliš rozbité hospodářství. Dřeli ´sme se, poplatil ´sem hodně dluhů — ale co dělat, ´dyž má člověk tři synky? To jsou

tři díry, kterými peníze utíkají. Před cizím se těžko přiznávat, ale před vlastním, Albi: těžko se mi dýchá, Albi...”

Vdova poslouchá, ale není jisto, vnímá-li pozorně; aspoň oči jsou roztěkané a nejisté!

„Přes rok ´sem už na to myslel. Tak by se to udělalo: doma by zůstal Jaroslav s mámou, oba by stačili na grunteček bez velkých obtíží. Já už beztak ´sem tam zbytečný. Moje místo by bylo u tebe. Smluvili bysme se, kolik bys chtěla nájemného a na kolik roků. Na pět, na deset. Mohla bys žít podle svého a pro sebe, na nic bys sáhnout nemusela, o nejmenší práci bys zavadit nemusela — zkrátka: shodila bys se sebe to břemeno, které tě k zemi tlačí.

Rozuměj, já vím: moje místo je na tom obervovském gruntě. Tvůj nebožtík muž chtěl pořád: dále a výše! Rozbít a zlomit! Byl jako z dubových kořenů. Ale, Albi, ve mně je též cosi takového!”

Bezděčně povstal a krev se mu nalila do tváře; jeho řeč se rozhořela a ctižádostivě světélkovala, že Obervová až koutkem úst potrhla.

„Obervovský dub“, zasmál se. „To byl neotesaný špalek, ale bernátovský všelijací truhláři hoblovali a natírali. Strčím do kapsy všechny sedláky a všechny burmistry až po Příbor, po Jičín. A ty si myslíš, že bych chtěl shnít na moratínském gruntečku? Pro mě by bylo místo u Ostravy, abych byl tak trochu u ohníčka. Musím tu být beztak každou chvíli, tu komise, tu schůze, tu hejtman volá. Ale já bych těm německým škrabákům pověděl, kdybych se moh´ o co opřít... víš, o takový obervovský grunt!“

Usedl a sestru otočil pohledem stejně lichotivým jako prosebným.

„Vidiš, Albi, oběma dvěma nám by se pomohlo. Já bych dostal křídla a tam našim by se uvolnilo. Nechtěl bych tě okrást, ani synka, neutlačoval bych vás. A ty — ty bys byla svobodná. Mohla bys ´eště trochu užít života. Byla bys paní... a vždyť jsou vlastně nejkrásnější roky ještě před tebou.“

Rty vdoviny sebou zaškubaly a vyhublá ruka jenom umdleně zamávla:

„To poslední... to jsou zbytečné řeči —.“

Odmlčela se a její rysy se napialy. V tom okamžiku, jak slunce ji zalilo, dostala tvářnost utuhlé sochy. Světlo změkčilo vrásky a rýhy, házelo chvějnou síť na černé vlasy, prošedivělé na skráních a dávalo její hlavě plavé orámování.

Za chvíli sebou trhla a řekla umdleným hlasem, skoro až roztržitě:

„Na takovou věc nelze dát odpovědi v minutě. Opravdu bylo by to pro mne ulehčení. Ale což já vím: smím to udělat, smím pustit z ruky grunt?“

„Z ruky slabé a zemdlené?“ vskočil Bernát do řeči. „A kdo by ti zakazoval, kdo by byl pánem nad tvým rozhodnutím? Rád bych ho znal!“

„A což myslíš, že takového pána vždycky známe?“ usmála se skoro pro sebe.

„Ale to jsou už zase fantasie a pavučiny v hlavě“, prohodil rukou skoro rozmrzele...

„Ty jistě můj návrh přijmeš, Albi, jistě —.“

Zrovna v ten okamžik potichu sestupoval Kubíček ze svého úkrytu na hůře. Opatrně našlapoval, aby schody nezavržly a nikdo ho neslyšel. Přišel do síně a potichu se vkradl ke dveřím. Ze světnice slyšel ještě nezřetelné hlasy: to pořád rozpráví strýc Bernát s maminkou.

Ne, nepůjde dovnitř. Vykradl se dvorem a zahradou do polí. S oblohy padaly sluneční přívally a tříštily se o listy stromů. Zelené pruhy obilí a trav zamávaly jasnými praporci.

Půjde k vodě, k Ostravici. Synci z dědiny jsou tam na pastvě. Je to veselé: tolik tajných věcí se tam vykládá. Chtělo by se mu rozletět přes meze a brázdy a zakřičet z plna hrdla: Holá, synci... počkejte ještě... holá, nevykládejte ještě... jdu mezi vás!

III.

Za haldami, kam se vyvážejí odpadky a struska ze závodů, jsou chudobné a rozlehlé pastviny. Táhnou se jako smutné pruhy, z kterých pomalu utíká zelený život; jsou rozryty kopečky, močálovitými brázdami, neduživými mezemi. Tam vždycky jenom odstrčeně živořilo požehnaní země; oves a rež se pokorně skláněly k neúrodné hlíně. Ale verkovní peníze se přelily i přes písčité kusy země; za písek a spálenou trávu se platilo těžkými stovkami. Ale to jsou už roky, to bylo krátce předtím, než se stal lipinským burmistrem Jakub Oberva, ten silný sedlák urputného pohledu a čtverhranné hlavy, co chtěl všechno zlomit a pařezy ze země vytrhat.

Voda pomalu plyne v slunečním teple a obnažený břeh se drobí. Pahorky strusky se lesknou červenavou hnědí a jsou balvanovitě rozházeny v dlouhém, smutném pásu. Pár shrbených robek se hrabe v rozpraskaných kusech; i v strusce nalezneš ještě malé poklady a utržíš za ně šestku dvě. Tu a tam uhasínající stromek háže kousek mdlého stínu. A úplně až na samém kraji obrazu, jak rozředěnou modrou barvou nadechnuty, protáhly se vlny hor; rozeznáš dobře Lysou horu... a tam, to je jistě Radhošť...

U vody na písčitém kamenci jsou skupiny pasáků. Jejich krávy či kozy se rozběhly — ale o to se nikdo starat nemusí. Jaká by se mohla škoda udělat? A tak je dobře strčit hlavy dohromady, vykládat si — anebo se natáhnout na slunko a nechat na sebe plynout olej s oblohy. Písek žhne, kameny pálí a tělem probíhá mdlá únava.

Ale když přišel Kubíček k nim, neležel nikdo; u vody na mezi, kde bylo trochu víc chládku, shluklo se klubko a z něho vyskakoval ostrý a sebevědomý hlas. Dotýkal se hlav pasáků a oni jej vděčně přijímali. Nikdo nerušil těch vítězných vět.

Kubíček se zarazil a v tváři mu pohasla spěšná radost; poznal dobře, že to vykládá Kuba Sršáň. Je to jistě on — to je jeho hlas — a kousek od něho polo sedí a polo leží nevlastní jeho bratr, hrbatý Jindra Vahala, ten, co chodí do třetí třídy a co musí se o hůlku opírat.

Šel potichu a skoro po špičkách, tak jak se chodí ve světnici, kde se mluví o důležité věci.

Několik synků pozvedlo hlavy, ale jenom na vteřinu, aby jim neušlo ani slovo z vypravování. Též Kuba Sršáň trhl očima, pak se výsměšně ušklíbl, ale jinak vykládal klidně dál. Dělal, že Obervu nevidí. Pro něho nebyl ten selský drobný chlapec nadobro nic. Jako by ho nebylo. Nepatří do jejich spolku, nemá jejich duši.

Kubíček byl poplašen a zmaten. Ale přece si sedl pět kroků od nich do sypké a drobivé brázdy. Viděl úkosem Kubu — už se umyl a vlasy si přičesal — i košili má jinou, čistou, ale hrubě prostrannou; a to ještě víc vyhlídá jeho snědá hlava se vzdorným čelem a vystouplou bradou a krk spálený do kávové barvy.

Sedí rozloženě a o širokých ramenou; to už není oškubaný synek, co ho četník přiklidí a nadučitel bije, ale rozený vůdce chlapeckého zástupu.

A Kubíček slyší jasně jeho zřetelná slova, jak vypravuje jakousi zlodějskou historii:

„Tu děvuchu sem znal... to byla komedyjantska cera, ale roba tak sílna, že se to ani představit' něůžete... no, himl, sílnější ež tři čtyři chlopi. Jak bylo komedyjantské představení, to ona dycky vystupovala v řecko římskym zapasu a dycky enem proti chlapum. A šlo to o velke sazky, sto rynských slubovala temu, kdo ju porazi, ale všecko marne, ani nejsílnější chlop ju nězradil. A tuž ona raz zatměla, jak šla ke swoim komedyjantum — musela nocovať v jedne hospodě u lesa. Tam byl takovy stary hospodsky, měl hrubě hodně peněz a enem rynske do miška skladal. Ale ten něchtěl tu mladu komedyjantku přenocovať, že pry je sám a kděši coši — (no, něščir se, Janku, a posluchaj), ale ona ho pěkně prošila, že se skrči baj na zem lebo na lavce, že je už zmořena a v noci že přes les němože. Tuž se hospodsky slutoval nad ňu a ona se lehla na lavku u peca —.“

„A ta komedyjantka byla isto zlodějka!“ nedočkavě vyrazil jeden pasák udýchaným hlasem.

„Bud' ticho, něsakaj do řeči“, Kubův hlas měl velitelský přízvuk, „alebo vykladaj ty sam, dyž temu lepší rozumíš! — A ni, abys věděl, nebyla to zlodějka! Ale nězapomeňtě, co sem vam pravil, že to byla sílna roba a že se na představeňach

ukazovala. A tu noc, co ona spala v hospodě na lavce, přepadli tu hospodu dva zbujnici. Rozbili okno a hned na hospodského, aby im dal všechny peníze, ináč že ho zabiju. Něbylo lza poznať, kdo su, bo měli na sobě černe larvy a mluvili ňuhňavym hlasem.“

Kdosi z poslouchajících vysykl ostrým hvizdem, jak si živě představil výjev. Ale Kuba jenom očima spokojeně zablýskal a vypravoval dále:

„Hospodsky se dal do strašneho křiku, že něma, že němože nic dať, že je chudobny, a takove věci mluvil. Ale komedyjantka vyskočila s lavice a pravila tym zbujnikum jak dyby špasem, aby se hodně brzo ztratili, esli chcu měť všechny kosti pohromadě. Tak se ti zbujnici dali do smichu, že se im to ešče nepřitrefilo, aby se im roba postavila do cesty a že s ňu budu brzo hotovi. Ale ež mohli přiskočit k ni, ona se rozehnala tak divoko, že ten jeden odletěl ke stolu a tak se udeřil do hlavy, že zustal hodnu chvílu ležeť na zemi bez sebe. A potom se pustila do druhého, ale ten byl tež morovo silny a tak se spolu valali po zemi a ten hospodsky enem pořad' křičel na komedyantku, aby se nědala. A ona zbujnika přece přemohla, klekla na něho, že se ani hybať němoh a potom mu zvezala ruky svoju zastěru. Un prošíł, sluboval i velke peníze, enem aby ho pustila, ale ona se mu smjala a pořad' se vyšklebovala: Vidiš, gyzde gyzdovsky, jak ti raz roba přišla do cesty a jak si byl s ňu brzo hotovy! A to se vi, s tym druhým už něbylo žadne roboty, bo ležel ohlupeny a bez sebe na zemi, na teho sobě trufal i stary hospodsky a zvezal ho hrubym provazem. A jak ho zvezoval, křičel na něho: Chtěls peníze, buděš měť v kreminalu peněz dost'!“

Odmlčel se a rozhlížel se po chlapcích, kteří provázeli pohyb jeho úst a cestu jeho očí; všichni měli v zornicích plamínky a dva, tři až ústa pootevřeli, jak prožívali vypravování. Kuba se usmál, ale skoro pohrdavě, potřásl hlavou a odsedl na kousek stinnějšího místa.

„Co potom, co potom?“ zvědavost jednoho vyrazila rychlou otázku. „Co se stalo s komedyjantku a s tymi zbujnikami?“

Ale Kuba se dívá úplně lhostejně kamsi přes vodu na slezskou stranu, jako by v tom okamžiku ztratil zájem pro silnou komediantskou dceru a pro chlapce, kteří se seskupili kolem něho. Pohodlně natáhl opálené nohy a hrabal jimi do písčité země.

„Co se stalo potom?“ řekl za chvíli neúčastněně. „To se može i hlupy domysliť. Rano přišli šandaři, dali zbujnikum želizka a hajdy s nimi k sudu. A šak beztak dostali za to pěkne roky na Mirově. Te komedyjantske děvúše pry dali jakeši vyznamenani a jej obrazek byl ai v novinach. A velka chvala byla o ni, že chytila zbujniky.“

„A tys viděl tu komedyjantku?“ ptal se zase někdo.

„To se vi, že viděl, dyť sem už to pravil“, odpovídal povznešeně, „jak sem byl na službě, přišli ti komedyjanti do dědiny a náš čeledín se jakási s komedyjantku obeznámil. Ten mi všechno o ni vykládal a pry ai vyznamenání viděl.“

„No — šak ho zasloužila!“ mínil vytáhlý pasák na kraji. „Roba a dat' se do dvou zbujníkův! Dy takovy zbujník musí byť silný — a co, dyby tak začal střílat!“

Kuba se ušklíbl a ve výsměšných očích hrály jiskry pošklebného pohrdání.

„Mluv s děckem, dyž takovým věcem eště nerozumí!“ procedil mezi zuby a vysmívavě opakoval: „Šak ho zasloužila! A dyby tak začal střílat!“

Trhl sebou a zlobněji řekl: „To se vi, že by střílal! Na to je přece zbujník! Možne že se myslíš, že takovy zbujník budě enem na pišťalku piskat!“

A pak už mocně zaútočil na neviditelný přízrak: „To byla hlupa děvucha! Co bylo i po tym? Na co se plitla do toho, dyž chtěli vzat' zbujníci peníze staremu stiskalovi? Pomahať takovému vydřiduchovi! Šak by i něbyli zbujníci nic zleho urobili, bo zbujníci něberu chudým luďam, enem bohatým, enem tym, co nakradu a chudobě ubližaju — no a — a takovych přec není škoda!“

„Ty bys chtěl byť zbujníkem?“ ptal se zvědavě jeden pasák.

„Jak se možeš eště ptať!“ škulbl hlavou a řekl důrazně: „To se vi... a baj hned!“

Obervovi přeběhlo v tom letním vedru lehké mrazivé zachvění po zádech; ač byl stranou, zdálo se mu, že z potměšilých očí Kubových vyletují drobné špendlíky a všecky míří k němu. Už zase vykládá o bohatých, co peníze nakradli! A je on, Kubíček, též bohatý? A potom zbujníci... Kuba chtěl by být zbujníkem a v noci se dobývat ke starým hospodským na peníze a nebát se, že by bylo třeba střílet! Ale maminka... ta to jináč vykládala o zbujnících!

Popletl se a díval se bezradně na spálenou travu.

Ale Kuba už hodil rukou v onu stranu, kde se na obzoru měkce rýsovala modrá vlna Lysé hory, a pravil trochu měkčeji: „Viditě, tam chodil kdyśi Ondraš! Věčna škoda, že už Ondraš něžije! Šel bysem k němu ve dně i v noci, přes hory i přes doly — a un by mě isto k sobě vzal! A to bysme chodili od hor až po Ostravu!“

Jedni synci rozevřeli oči a hrdinská odhodlanost Kubova se mocně před ně postavila, ale jiní, smělejší a nedůvěřivější, měli divný úšklebek u rtů.

„A jak bys uviděl šandara, to bys hned ukázal pjaty!“

„Cos to pravil?“ uraženě se vypjal Kuba. „A či mě dněs rano nepřikludil šandar k burmistrovi a potom do školy? A jak mě opatrně ved, bo měl strach, abysem mu nědal do noh!“

„A co ti doma povídali, jak si přišel?“

„Šak tu Indra vi“, ukázal prstem k hrbatému nevlastnímu bratru, „mama nařikali, na co im lezu na krk, že už třech maju až do zblazněňa. Bo naša mama maju hned na kraičku. Ale tata na štěstí ešče nepřišli domu — to zas se im budu nohy motat' a budu zpívat' ež do noci — bo jak oni maju v hlavě, enem do zpěvu a do blaznuv.“

Mávl rukou, jako by odháněl od sebe obraz rodiny a sáhl do kapsy; vytáhl rozedranou, ušpiněnou knížečku s utrženou obálkou a roztřepenými okraji.

„Ja sem raz našel knížečku o Ondrašovi“, pravil, „a nošil sem ju se sebu už od žimy. Je tam všelijake pěkne čitani o jeho figlach a odvažnosti. Mohli bystě z ni jeden z vas přečitat' kusek — je to lepší, ež tu tak sedět' a třiskat' tři po tři —.“

Silný chlapec na kraji vzal knížku do ruky: „Ale dy to něma ani začatku! To začina hned na pate strance!“

„Eh, co je po začatku! To se domysliš! To sem kajsí ztratil ty listy.“

Chlapec se narovnal a četl těžkopádným, bezpřízvučným hlasem, zapomínaje občas na délky a přízvuk spisovné řeči: „Žádného reka slezského, ba žádného knížete těšínského z dob dřívějších nezachoval lid až na dobu nynější v paměti tak vděčně, jako nepatrného synka slezského, Ondráše z Janovic.“

„Eh di, takove čitani!“ přerušil ho Kuba a vytrhl mu sešitek z ruky, „člověka by musely uši bolet z tvoího zajakaňa. Tež nadarmo chodiš do školy a nadarmo tě nadučitel občas zeřně křtinku —.“

„A dy je to cele zamatlane, jak dyby to v kanale leželo“, hájil se zahanbeně čtenář.

„Ja, ja budu čitat'!“ ozval se ostrý, trochu písklavý hlásek a kousek od Kuby se zdvihl hrbatý Jindra Vahala; podlouhlá, žlutavá tvář se dostala do plného slunečního světla, tvář neduživá a hubená s velikýma, dychtivýma očima. Podivný ve své znetvořené hrbatosti, byl jako výsměch mezi zdravými, rozložitými dědinskými synky, kteří se už uměli postavit a kus pořádné roboty strhnout; a on se belhal mezi nimi, trpělivý a mlčenlivý, opíraje se těžce o hůl a lačně sleduje chlapecké zábavy, závody, rvačky.

Narovnal se, knížečku si přejel plochou dlaně a pak četl jasným a zřetelným hlasem, s lehkým zpívavým přízvukem, jakému naučí se samotáři a zarytí čtenáři:

„Místa, kde Ondráš chodil, kde meškával, kde srazil se s vojskem neb s portáši, tehdejšími to četníky, místa, kde veselý jeho duch prováděl figle, či veselé kousky, všechna ta místa ukážou nám vesničané slezští a moravští s velikou zálibou.“

A hrbatý chlapec četl, živě zdůrazňoval věty, že se až sám zapálil vnitřním vzrušením a prožíval vypravované historie, četl o Ondrášovi na latinských školách v Příboře, na

koňském trhu v Těšíně, na zámku ve Frýdku, kde si prý ho oblíbila hraběnka Pražmová... a slunce stékalo mírnějšími proudy, voda ospale šuměla a od Vítkovic utlumeně zaznívalo rachocení strojů a sykot ochlazovaného železa... ale ti synci byli odneseni se spálené pastviny do dávné minulosti, chodili se smělym odbojníkem po dědinách a po temných lesích, skrývali se před vojskem a slídívy portáši... a to ještě nebylo šachet, ani verků ve Vítkovicích, ani fabrik a v Ostravici ještě netekl špinavý proud, otrávený žíravými „zajery“ a svítivě mastný...

Čtení bylo přerušeno. K vodě přihnul čeledín dva koně a chtěl je brodit. Kuba zdvihl hlavu a prudce vyskočil, jako by mu tělem jiskra projela.

„Francku, Francku“ zažebrounil až pokorně, „něchajtě mě sednuť na koňa!“

„To tak!“ odpovídal lenivě čeledín. „Znam tě, si starý paskudník a němaš rozumu. Němožu se spustiť na těbe; nevěřim ti!“

„A ja sem měl na službě tež koně na starosti a ja vim, co se s nimi može dělať a co ni“, a jeho hlas se zabarvoval dychtivou žádostí, která by v té chvíli slíbila cokoli. A už nečekaje svolení, vyskočil rychle na mladého koníka, obratně jak opice, a mlaskáním pobízel koně do vody.

Tu se teprve, když Kuba vjel do řeky, odvážil Kubiček Oberva k chlapcům. Přisedl k Jindrovi, vzal mu z ruky zamazaný sešitek, prohlížel ho se všech stran, jako by ušpiněné listy obsahovaly nevypověditelné tajemství, a pravil s nesmělou lichotností:

„Umiš pěkně číst. Tak jsem to viděl před sebou všecko, když jsi čet’. A já mám doma též knížky. Nejpeknější je o kapitánu Korkoranovi, jak se stal v Indii mocným panovníkem a jak s ním na každé cestě tygřice Jiskra chodila. Kdybys chtěl, půjčil bych ti tu knížku.“

„A čemu ty, Kubičku“, přerušil ho jeden chlapec, „dycky mluviš enem tak pansky? No, něpravim ve škole a v kostele, to se něsmi tak mluviť všelijak po našimu, ai v knížkach se muší psat’ pěkně, a faraš tež muší kazat —.“

„Podivaj se“, namítal jiný, „naš tata su z Brunšperova a ti mi povídali, že tam maju faraša, už takoveho stareho a něvidomeho, co muší mět’ oči u sameho misala, jak v kostele číta. A ten němluvi pansky, němluvi po česky, ale i na kazaňu dycky po moravsky. Tak číta: Posluchajtě, co nam dnes pravi svate evangelium —.“

„To by se mu všeci smjali. — V kostele se přec tak něsmi mluviť —.“

„Šak se mu ai směju — ale un už je hrubě stary a už se inač něnauči.“

„Ale Kubiček už to ma v krvi. Umiš ty mluviť tak, jak my mluvimy?“

„Trochu, ale ne dobře“, zardívá se Kubiček a stydí se, jako by provedl velký hřích.

„Kubiček je panský, není selský“, vykládá jiný, „hled, čemu nošíš v letě ještě botky? Je to přece tak zle, dyž musí být člověk v letě obutý a já bysem i v neděli šel nejrači i do kostela boskem.“

Kubiček jako na povel rozšněroval botky a chvíli zkoušel chodit bílýma, neopálenýma nohama po rozžhaveném písku.

„Pali, že?“ smáli se chlapci. „Něsi zvyklý“, a dívali se s útrpnou milosrdností na jeho bílé a zarůžovělé prsty, tak docela jiné než jejich hnědé, rozryté a rozjízvené paty.

„A to isto nebudeš chodit po praznínách k nám do školy?“ vyzvídá kdosi.

„Myslím, že ne. Možná, že půjdu na studie, na gymnasium“, rozpačitě se přiznává Kubiček.

„To z tebe bude pan... už ni sedlak“, praví jiný, ale bez nejmenší výčitky, jako věc, která se rozumí sama sebou.

„To já nevím —“, odpověď je váhavá a nejistá.

Zatím se Kuba Sršán dostal daleko do vody, přebrodiv s koňmi jedno rameno a potom, jak by chtěl zkusit své jezdecké umění, ostrým a nevázaným křikem hnál koně k rychlému běhu po písku a po kamení. Tu se teprve otočil čeledín, který se pohodlně rozvalil na břehu, a s divokým nadáváním hnál se za Kubou. Za chvíli bylo slyšet hlomozný jeho křik a pronikavou odpověď Kubovu, jenž seskočil s koně a utíkal zpátky k chlapcům, aby unikl několika pohlavkům čeledínovým.

Sedl si udýchán a zpocen, ale oči měl veliké a svítivé, rozzážené rozkoší z jízdy.

„A vitě, synci“, řekl pevně, „já mam koně ze všeckeho na světě nejrači. Pleskneš mu po řbetě a un už vi, co chceš, jedě a jedě. Esli budu raz vojakem, řeknu hned u asentu: Chcu enem ke koňam. Bo věřte mi, kuň dobře člověku rozumí.“

Ale hned mávl rukou a řekl sklesleji: „No, myslim, ja se už na tych vašich koňach hodně nepovožim. Mama mi pravili, že se buděme na druhý měsíc kludit do Vítkovic. Dostali smy panský kvartyr, budě to lepši, tata budu měť blizko do roboty.“

„Posluchaj“, namítá kdosi, „dyž maš tak rad koně, čemus nēzustal na službě? Tam si byl přece tež u koni a sam si pravil, žes často jezdil. A jak vyjdeš ze školy, to možeš hledať službu za pacholka. Každý sedlak tě rad přijme, dyž včil všeci rači utikaju do verkuv alebo k haviřum. Ja beztak tež kdyš pujdu na šachtu —.“

Pohled Kubův byl zlostný a uražený. „To je hrubě chytrá řeč“, ušklíbl se a hned vyrazil: „Tys je hlupy jak štramberska truba. A či se myslíš, že ja chcu byť pořad enem otrokem, pořad jakymśi šklabem u břuchatých sedlakuv? Aby mě bili bičem a dřevem po hlavě za každou hlupotu? A to ni! Ja bysem chtěl měť svoje koně a baj

svoje kravy, svoje pole, to by se mi libilo a to bysem měl rad, ale muselo by to být moje, aby mě žaden němoh vyházovat a poručat mi! A to bystě viděli — ani jeden z vas by se mi němoh rovnat!“

Vypjal se, na opáleném těle se ostře vytyčily kosti, a řekl zamračeně, ale tak, jako by si zlostné věty říkal pro sebe: „A či sem němoh být? Moh sem! A či je to jaka spravedlnost na světě, dyž lecjaky macek, kery ničemu něrozumi a ničeho se pořadně chytiť něumi, ma všeco? A dyž ktemu ešče přišel přes faleš a kdo vi jake ciganstvo?“

Kubíček zalil se červení až po temné vlasy a bezděčně odsedl. Ale i syni hned pochopili, na koho Kuba naráží a že je to stejná myšlenka, kterou vztekle vykřikl už ráno ve škole; jeden ramenatý a nebojácný strhl ho k sobě a pravil mu chlácholivě:

„Eh, di, němlov pořad jakeši hlupoty! Že se ti chce v jednym kuse točit o stejnym! Pod, pujděmy se vykupať, esli je těpla voda — to je rozumnější ež se hadať o spravedlnosti na světě!“

Ale Kuba ho odstrčil a vykřikoval ostré věty, jež ho dlouho pálily v hlavě:

„A ja vim, co mluvím! Neni spravedlnosti na světě! Bo dyby spravedlnost byla, musel by chodit na študyje do Ostravy kdoši jiny a ni ten tam —.“

A nedívaje se v tu stranu, kde seděl Kubíček, zlostně vbodl směrem k němu natažený prst, a hned se bičoval trýznivými větami:

„Musel by chodit na študyje za rok za dva naš Jindra. Šak stě všeci slyšeli, jak umi pěkně čítat — ale un isto chodit něbude a budě se tak enem o hůlce belhat a hlupi lude se mu budu vyšklebovat, že je borak a hrbaty! Něbudě chodit na študyje, bo něma peněz a bez peněz tě něpust’a ani přede dveří! A ja tež něbudu jezdit s koňami, ale budu švajciřem ve verku lebo železo budu nošit či coši takoveho.“

Zaskřípal zuby a třásl se vztekem. „A ja vim, jak se to všeco stalo — mama mi to parurazy vykladali, že se mohli měť oni i ja lepší — šak se ho zeptajtě, teho tam, teho švarneho a panskeho synečka — ten by vam tež pověděl — —.“

„A já nic nevím a nikomu jsem neublížil, nikomu jsem nic nevzal a zlodějem jsem nebyl!“ vykřikl Kubíček a jeho věta kmitavě vyletěla, šíp z luku příliš napjatého.

„Ale tvoja mama!“ nemilosrdně zaútočil Kuba už tváří v tvář.

„A to není pravda!“ a Kubíček vstal a postavil se s tváří zčervenalou, s plápolnýma očima, s vystouplou bradou, ne nepodobný v té chvíli svému divokému protivníku, už ne plachý a ztracený hoch, ale bojovně vypjatý zápasník. „Není to pravda, není! Maminka nikdy nic špatného neudělala, maminka na cizí nikdy ruku nevztáhla!“

„Maminka — maminka — —“ pošklebně opakoval Kuba a mezi zuby jízlivě rozkousával měkkost lichotného oslovení.

A pak jako stržen nenávistným a slepým vírem, zajíkaje se téměř živelným vztekem, vykřikoval nadávky a urážky s ukrutnou touhou, aby zranil a udeřil; bylo vidět, jak si obvinění zrovna vymýšlí a jak mu napadají věty stále nesmyslnější a žlučovitější.

„Ta tvoje maminka je čista mama!“ smál se sípavě. „Po cele dědině se o ni vykládají věci! Chodí jak královna, jak dyby se na zem šlapnuť styděla! A jeden chlop se k vůli ni zabit' mušel a druhého, mojeho tatu, tež beztak otravila! A isto že ho otravila, aby měla všecko sama, všecko bohatstvo a peníze a grunt a —.“

V té chvíli se stala s Kubičkem hrozná věc. Nejvzácnější a nejkrásnější obraz, který nosil v srdci a který dosud nikdo se neodvážil ani nejmenším dotekem pošpinit, byl nyní sprostě poplíván. V očích se mu zatmělo a v hrdle náhle vyschlo. Tu ránu cítil přímo hmotně, jak zasáhla jeho hlavu.

A v jediném bleskovém hnutí chytil se země velký kámen, jak jej voda vyplavila, a hodil jej proti Kubovi.

Kámen zasáhl Kubu do prsou. Zapotácel se, zařval bolestí a už vskočil na Kubička.

Kterýsi chlapec zavěsil se zezadu Kubovi na krk, ale už tu byl čeledín, který před chvílkou vyhrožoval Kubovi, a ten divoce jím zatřásl.

„Něchaš ho, galgane?“ křičel. „Enem by se bit' chtěl, zbujnik, a pokoja žádnemu něda!“

Kuba se zkroutil, aby se dostal zpod ruky čeledínovy, ale ten ho držel jak v kleštích; tu Kuba vší silou kousl čeledína do ruky.

Křik, rvačka, hrubé nadávky, rány. Ale ze všech pasáků, ze všech domkářských i hoferských synků, kteří před chvílí poslouchali se zanícením Kubovo vypravování, nikdo se mu nepostavil na pomoc; nebylo to možno, nebyl v právu.

„A něměl nadavať Kubičkovi“, polohlasitě omlouval jeden sebe a všechny ostatní, že se tak okázale porušila kamarádská povinnost. „Beztak cigani a pravda to není. A či za to Kubiček může a či ma všecko nechať na sobě?“

Jistě z nich ze všech by málokdo hájil Kubička, a vrozená nenávisť k lidem bohatým a panským byla u všech silná, ale nepsaný zákon dědiny a pastvin mluvil jasně.

Nakonec zdvihl čeledín Kubu a odhodil ho na písčitou travinu. „Je stěkly jak kocur“, bručel si, „ale po druhé ti už zajdě chuť.“

Kuba se převrátil, ale hned vyskočil, otrásl se a dal se do rychlého běhu za Kubíčkem. Ale ten už byl daleko před ním... už byl u strouhy... už u prvních domků; nebylo ani možno, aby ho ještě dohonil.

Zaklel a sedl si na trávník..., ale Kubíček stále utíkal zmateně, křivolace. Utíká bos, jak botky zanechal na pastvě.

Srdce mu bije už u očí, červená kola poskakují před nohama, jako když se synci po cestě honí, pěšinka se mu ovíjí kolem bosých prstů, kámen vyskočil a bodl ho a strom se k tomu škodolibě směje... a celý svět se kroutí v divokých vlnách.

Ale už je tu grunt a ve dveřích stojí maminka, vysoká, dobrá, jistě nejkrásnější a nejlepší ze všech... a už jí padá do rukou a hlavu zadírá do jejích šatů, jako by jenom u ní hledal vysvobození a pohlazení... a zalykává se v polovičních mdlobách, koktá nezřetelně:

„Maminko, mluvil škaredě... a já jsem musel... maminko, maminko...“

IV.

Dělnická kolonie — řada jednotvárných vojáků, kteří připraveně čekají, až dostanou rozkaz. Každý stojí, špinavě červený a chmurný, a ví, že velitel jeho je nablízku.

Jeho přítomnost cítit se všech stran: těžká kladiva duní, až se země otrásá a skla v oknech unaveně cinkají — ale to vlastně on oddychuje a posílá všem zvěst do černého a rudého království, že poslouchá ve dne a bdí v noci; plameny vyšlehnou z vysokých pecí a zpupných komínů, které se rozletěly k obloze — ale to vlastně jeho oči blýskají zlobné a vševidoucí, a házejí své krvavé pohledy po nebi; občas zařeže se do vzduchu vztekly, syčivý rachot, jak se chladí svítivá stružka roztaveného železa — ale to vlastně on se rozeře a zasyčí jak podrážděný otrokář, který se shání po biči, když mu nevolníci robotují příliš umdleně.

Má poslušné sluhy na celé široké prostoře, od červeného kostela, jenž je ze stejných cihel jako komíny a robotnické domky, až po poslední hlídačskou budku. Má oficíry, má kaprály, má umazané vojáky, kterým je souzeno poslouchat, a třeba-li pohynout. A všecko je stejně červené, z chladných a nemilosrdných cihel, jež bodají tvrdou barvou. Temný prach padá, oblaky kouře léhají si na střechy, drobné jehličky poletují — a všecko jen více podtrhuje krutou červeň. Jedinou vůlí dýchá rudé a černé panství, jediného zákona poslouchá, ve stejném sehnutí naklání šíje, stejné božstvo vyznává.

Ach, vy kousky zahrádek, rozseté mezi střízlivé a pravidelné domky! Drobné záhonky, kde se drží něco zeleniny a neduživě třesou barevné skvrny květinových obrub! Smutné třešně, jež chytají vztaženými haluzemi kouř a prach! Pásky země, na centimetry odměřené a žárlivě hlídané, kde je zeleň uvadlá a spálená!

Tomu světu nemohl Kuba Sršán zvyknout; domky a domky, byty a byty, každý od sebe oddělen a přece si lidé vidí do talířů i do postelí! Ale co je nejhoršího ze všeho: všecko je stejně pravidelné, třetí domek je až do posledního hřebíku stejný jako dům pátý a sedmý — tolik a tolik metrů — tolik a tolik vzduchu k dýchání — kuchyňka, světnice... A z chodby plno dveří zase do takových vyměřených klecí — a v druhém domě stejně tak — a v třetím, čtvrtém...

A vlastně ani to není vyvrcholení zla. Když se nastěhovali — však měl táta zase tenkrát v hlavě, a tak museli všecko sesmýkat máma s ním, s Kubou — přihnál se závodní správce, který měl dozor nad dělnickou kolonií, tlustý a funivý, s malýma očkami pod ježatým obočím, s nakrouceným zrzavým knírem; stanul na prahu kuchyně, kde rozházen byl ještě nábytek, nesložené lůžko, obrazy, peřiny a všelijaké pomačkané prádlo, a chrochtavě si bručel cosi pod sebe.

„Vahala, nicht wahr? Vahala se ´menuje vaš chlop?“ mluvil podivnou hantýrkou českoněmeckou. A pak se díval do jakýchsi papírů a začal zhurta:

„Štýry děcka, že? Aha, tam je ešče jedna děvucha ve vinklu. No a páté —“, ušklíbl se a byl to surový vtíp: nové těhotenství Madleny Vahalové bylo očividné.

„A tak vam pravim“, poroučel mrzutým a nadávavým hlasem, „pořadek musí byt v kvartyře a čisto. Žadne kravale a bitky. Děcka ať něrobja larmo po schodach — bo ináč budě zle — kdo něchce posluchať, marš hinaus! Verkovni kvartyr je pro anständige leute. Na ganku u schoduv matě hausordnunk — ten se dobře přečítajtě — není na špas — ať se mi na vas žadna partaj něbešveruje, bo ja moc okoracije s žadnym něrobim.“

Nepozdravil, vlídně se nepodíval a už se valil po schodech; na chvílku se ještě zastavil, zaklel si a zahulákal: „Vodu mušitě šanovat! Nic něhazat do vaserlajtunku!“

Potom přišel táta — ale bylo zle, přišel střízlivý. A to bylo neštěstí hotové.

Vahala, robotník u vysoké pece, byl spokojen jenom tenkrát, když si popil. Jenom tenkrát přicházel domů veselý a rozesmátý. Tenkrát se jeho poďubaná tvář roztáhla širokým šprýmováním a uměl notovat směšným, kňouravým hlasem podivné písničky, jak je nasbíral po hospodách. Natrásal se sraženým tělem, nasmál se... a potom jeho písničky přecházely v samolibé pobroukávání, až nakonec usnul u stolu nebo na hraně postele.

Ale dnes šel zmařeně — nebylo nejmenší pochyby, že je střízlivý. Ani se u Rufajzna nestavil, ani u Adlera. Bylo to vidět zřetelně z toho, že vztekle kopal do hader, které se poztrácely po podlaze. A už se začala stejná písnička: házel rozmrzele lžičkou a odstrčil za chvílku talíř. Sedl si k oknu, zaryl hlavu do dlaní, zoufale zíval a tupě se díval oknem.

V jednom koutě seděl hrbatý Jindra na rozházeném a vytahaném slamníku a v druhém koutě se krčily obě drobné děvuchy, špinavé a nezapletené. Tence zaplakaly snad hladem, snad steskem. Ale táta se na ně nenávistně podíval a zahlomozil: „Co vřeštitě?“ A když mladší i potom vyjekla trhaným vzlykem, přiskočil k ní a hned ji udeřil těžkým rozmachem ruky, jež byla zvyklá železu u vysokých pecí.

„A co ju mlatíš? Za hlupotu děcka ožebračíš!“ podrážděně vykřikla Vahalová a hekavě nakláněla unavené, tlusté tělo k malým kamínkům, aby do nich přiložila.

Ale to bylo právě znamení, na které Vahala čekal. Potřeboval se vykřičet, vynadávat, vyzuřit. Chtěl, aby někdo mu odporoval a on potom mohl hlomozně spustit divoké vyčítání.

„A šak enem tys je vinna všeckemu! Enem tys je příčina všeckeho neštěšť! Už je nas tu jak psuv a eště ma nas byt' věc? Člověk němože přist' domu do čisteho, ale pořad je v špině, v smradě, v marasu! Už mi to ež krkem leze — a zas se zeberu a ztratim se, uteču vam a jakživ o mě něbudě žaden slyšet! Ve světě je eště mista pro mě!“

Jak křičel, zrudl a dolíčky v tváři vypadaly jak namodralé hrášky.

Vahalová se těžce otočila, ale její odpověď měla jen skleslý a znechucený přízvuk:

„To věřim, to je lehka pomoc — zebrať se a letěť do světa a nechať nas všeckych v bidě! A ty, robo, dři se a shaňaj, jak si shaňala dvanast rokuv! A či je to moja vina a či je to moja rozkoš, že nas eště budě věc? Už se mi od sameho trapeňa hlava točí!“

„No to se vi“, zlobně křičel Vahala, „lepší by bylo seděť v hedbavju a ruky sobě založit'. Šak si věděla, na co se davaš — robotnický život je těžký a robotnicka roba robiť musí! A to už neni, moja mila, jak kdyši, jak si chodila u stareho Obervy jak hospodyň! Co bylo nejlepšiho, prvni pro sebe — a Oberva se smjal, že ma pro sebe potěšení, a stara roba mu zatym na lavě umirala! A vy stě se slizali a už se vykladalo: To budě nova hospodyň, už je všecko jiste! A nakoněc mi hodil stary Oberva na krk, mi, blaznovi hlupemu co se mu už zprotivilo!“

„Přestaň už“, odpovídala mrzutě, „vyčítals mi to za dvanast rokuv aspoň tisickrát! Aspoň před děckami by ses moh stydět' a němleť pořad stejnaku! A šak si něbyl zkraceny! Eště malo sem se nadřela za dvanast rokuv? Horši, ež dyby se byla vzala posledniho nadenika, co na strusce přespava! A peníze si tež dostal!“

„Dostal, dostal — a teho nicpotaka gyzdovskeho na přidavek!“ zasmál se a ukázal na Kubu, který seděl na zemi a díval se netečně na strop.

Kuba neměl nevlastního tátu rád, když byl střízlivý. Jeho vyčítání a nadávky se vracely s krutou pravidelností a znechucovaly se, že byly stále stejné. Že vracely se

k stejným věcem za dvanáct roků manželství a několik let před tím. Že se vykřikovaly stejně urputně a šklebivě. Hrany se otupily a žíravost se rozředila — a jen ta pravidelnost se protivila.

„Kukačka mi dala do hnízda pěkně nadělení a ja musím byt' ještě rad. A to se rozumí, děkuju pěkně — svých děcek mam malo, cizich zrovna potřebuju!“ Ale i Vahalovy výčitky se unavily a zeslábly.

Vahalová už si jeho řeči nevšímalá; v kamnech hučelo a v hrnci voda syčela. Jindra vytahoval bezmyšlenkovitě rozbitou slámu ze slamníku a splétal z ní provázek. Jeho podlouhlý obličej měl trpitelský výraz. Obě děvčata seděla přikrčena a potichu se pošťuchovala.

Kuba se líně zvedl a podíval se úkosem na tátu. Připadalo mu to až směšné, že se směje a zpívá jenom v opilosti. A zároveň se mu zarylo zase divné bodláčí do myšlenek, že je až hmotně cítil; cosi vzteklého ho zaplavilo; komu on má vyčítat, koho on má udeřit?

Odešel ke dveřím a chtěl nepozorovaně vyklouznout, ale podrážděný výkřik Vahalův ho přibil ke stěně. Přitiskl se a hlavu přitiskl k rameni, neboť věděl: v takových okamžicích hodí táta bez rozmyslu první věcí, kterou chytí do ruky.

„Ja ti povim, smykať se!“ hlomozil Vahala. „Tu budě včil inači pořadek ež v Lipině! Vezmu tě na kratši provazek a trochu ti korytko odtahnu, esli ti není rady!“

Za hodinu Vahala odešel a v kuchyni se uvolnilo. Je to divná věc, jak se zazdála kuchyně prostrannější a světlejší, sotva byl táta ze dveří!

Jindra vylezl z kouta, Kuba se svobodně protáhl a děvuchy už docela nevázaně se tahaly za vlasy. Jenom matka měla pořád stejně těžkopádný krok a nezrychlené pohyby.

„Ať ti ani něnapadně se včil vytrahit“, zahubovala Kubovi rozmrzele, „tata měl pravdu, že se musí tvoje smykami raz přestat'. Něbudu pořad' posluchať žaloby na tebe!“

„Eh, tata dycky nadavaju, im nělza vyhověť, ani kdyby kolem nich anděl obskakoval“, ušklíbl se chlapec úplně neuctivě.

„Němudruj a radši se hni!“ vykřikla matka, ale bez vášnivé zloby, jen s navykým hněvným zabarvením. „Do večera se musí všecko urovnať, lože složit', izba dať do pořadku!“

...Kolikrát potom zatínal Kuba zuby, když večer uléhal na zem v kuchyni na starou houni! To ho nebolelo, že spal na zemi a že se přikrýval rozmláceným kabátem. V kuchyni byla jenom jediná postel a tam se musely směstnat všechny tři děti, děvčata v hlavách, Jindra v nohách. A bylo to vlastně pohodlnější na zemi, kde se mohl podle

libosti rozvalovat, než v těsném klubku na posteli. Vždyť se už dříve vyspával leckde, na službě ve stáji na dřevěné pryčně, po níž prvé dni všechny kosti bolely, na potulkách ve stohu, v otevřených kůlnách, do nichž pršelo, někdy i v lese pod stromem. A když spal v kuchyni, nevšímal si nikoho a ničeho — nevšímal si, že se děvčata dlouho před spánkem kočkují a že ve vedlejší světnici se táta s mámou o něčem mrzutě dohadují, nevšímal si, že v noci rachotivě oddychují závody — všecek se zamotával do divných a otrávených myšlenek, které ho pronikly zcela a po nichž cítil hořet spánky.

Ale co ho svíralo k zalknutí, byla strašná pravidelnost ve všem. Pravidelně v noci bušila obrovská kladiva a pravidelně se otrásaly zdi. A samé předpisy, nařízení, zákazy! — List papíru dole u schodů, kde německy a česky byl vytištěn domácí řád, stal se mu nejprotivnější věcí na světě. — Nesmí se... nesmí se... zakazuje se... Nesmíš se rozkřiknout, nesmíš sjet po schodech ve veselém úprku, nesmíš na dvorečku u nemocných zahrádek vyskočit a zahrát si na zloděje a na šandáry. Jednou to chtěl zkusit a že neměl dosud kamaráda, vzal Jindru a obě děvuchy. Trochu zakřičel a vběhl na jeden pásek — a už se otvírala dvě okna najednou a hromování se neslo k němu s názornou určitostí. A hned se vyhrožovalo hausmajstrem! Aha, to je ten tlustý a zrzavý chlop, co fučí jak kovářský měch a ukazuje na hausordnunk! Však se najde příležitost co nejdřív a strhne se ti tvoje rozkazování!

Dopadlo to hůř, než si představoval. Jednou večer se kradl, když na chodbě blikala jenom malá lampička a všechny dveře byly zavřeny. Škub, škub a půl vyhlášky bylo v ruce. Così příjemného se rozlilo Kubovi v prsou, nepřítel je zmrzačen. Ale v tom okamžiku se otevřely dveře, stará pajdavá Polka vyhlídla a uviděla hrozný zločin na domácí důstojnosti. Ostré zapísknutí a sykavý proud nadávek. Klepání na dveře u Vahalů a široké žalování. — „Pan hausmajster bendže zly.“ A že táta byl doma, nemohl Kuba té noci usnout, jak nemilosrdně byl ztloučen kusem dřeva u kamen.

A brzo ze všech dveří svítily na něho zlé, podezřívavé oči. Obklopen byl špehounskými pohledy, kam se jenom pohnul. Slevač, Němec odkudsi z Prajzké, křičel na něho každou chvilku „Lausbub“, a to slovo bylo prvním drobtlem němčiny, které mu zůstalo pevně v hlavě. Nakonec se mu zprotivili Němci, Moravci i Poláci, jak byli natlačeni v bytech dělnické kolonie, a když šel vedle některého souseda, posměšně si pohvizdoval.

A život šuměl v kolonii, tekł jednotvárným a špinavým proudem ve vězení nemilosrdných červených cihlových stěn. Lidé z nejrozmanitějších koutů byli namačkáni k sobě: Němci, kteří se pokládali za panstvo a nosili čisté límečky, domácí lidé z Ostravska, Slezáci od Opavy i Těšíňáci, Poláci z Galicie, kteří se snažili co nejdříve smýt se sebe přistěhovalecký, dědinský ráz. Žili spolu, chodili někdy na besedy a častěji se hádali o směšnou zbytečnost, o vyhozenou hadru či

rozlitou vodu. A často podezření, že ten či onen překračuje hranice manželství. A někdy z hloupé závisti, že jeden měl lepší oběd. Ale když ráno ostře, velitelsky pískaly píšťaly, vycházeli z červených domů všichni, kdož měli šichtu, vycházeli v modrých blúzách a s modrými baňkami v rukou, Němci, Moravci i Poláci, všichni poddaní jednoho pána, který z nich formoval jediný lid. A v poledne stejně tak na povel píšťal pospíchaly robotnické ženy s uzlíčky a hrníčky, utíkaly k závodním branám, aby mužům přinesly oběd. Koloběh roboty se nezastavil, stále se točily články velikého stroje; večer nové proudy byly pohlčovány v jednotlivých odděleních závodních, aby po šesté se zapestřily ulice rychlým tlumem unavených, učerněných, hovořících lidí, nové bluzy a nové modré baňky, nové pohledy a nový krok, ale všichni stejně poslouchají pronikavých a zpupných signálů, které křičely po celém tom rozlehlém království železa a uhlí, ohně a dýmu, kolejí a komínů.

Kubovi bylo úzko a těsno. Ztrácel svou silnou úšklebnost a nebojácnou drzost. Chvillemi se mu až zdálo, že slábne. Už by se ani do rvačky nemoh' pustit. A s kým, s kým?

Jednoho dne přišel zase hausmajster s balíkem rozházených papírů.

Nepozdravil ani, zahučel cosi a slídivě prohlédl kuchyň. Zahuboval, že je málo čistá a podlaha že vypadá, jak by na ní nocoval dobytek. A bez pobízení otevřel si dveře do světnice, rychle vbodl pohled na postel a na stůl s hrníčky. — Pod nosem si vrčel nezdvořilé věty o špinavém hospodářství a strašném nepořádku.

Ale potom se vypjal na prahu mezi světnicí a kuchyní, zafuněl a listoval v papírech.

„Na školu abyste nězapomněli“, hučel. „Matě děcka všecky doma?“

Kuba se neochotně postavil k posteli a lenivě se opřel o postel:

„Jak se ´menuje ten? Aha, to je ten bengel, co trha hausordnunk a co zasluhuje par pohlavkuv! Na warte, du wirst noch kriegen! Jak se menuješ?“

„Jakub Sršáň.“

„Jak to?“ očka správce se dívají úšklebně na Vahalovou.

„Měla sem ho za svobodna“, odpovídá prostě a bez nejmenších rozpaků.

„Aha“, uchechtuje se tlustý muž a zapisuje si cosi do papírů. „To by byl jeden do školy. A ten druhý, ten hrbatý?“

„Jindřich.“

„Also Heinrich“, opravuje správce a píše těžce s velkým oddychováním. „Tež Sršáň?“

„Ni, už Vahala.“

„Jawohl — a děvuchy?“

„Marie a Frantina.“

Zapsal jména a rok a velitelsky rozhodoval: „Ti dva synci do Volksschule. A děvuchy do Kindergarten“.

Obrátil se k odchodu, ale už ve dveřích se zastavil a vykládal zhurta: „Rozuměli stě? A to se rozumi, do německe — aby z vas kdyší byli lude.“

„Do německe?“ bezděčně uklouzlo hrbatému Jindrovi, který se krčil v koutě.

„A co se myslíš ineho?“ vyjel si správce zhurta. „Co je verkovni, všecko musí byt německe. Mohli bystě zprubovať s moravsku školu — letěli bystě z kvartyrů jedna radost a možna, že i vaš tata z roboty! Beztak tu za dvacet rokův po moravske řeči ani pes nězaštěkně a vy možetě byt radi, že se německy naučitě. Tak bystě žili pořad ve špině a v bidě — a kdyší se vam celý svět može otevřet!“ Zahučel cosi a odešel bez pozdravu, ale na schodech volal ještě nějakou nezřetelnou poznámku.

Jindra seděl v koutě a měl protáhlý, žlutý obličej opřen o dlaně; Kuba se díval oknem.

„No, to su hruzy!“ chlácholivě rozkládala matka rukama, ale dopadlo to tak, jako by hubovala. „Budě to dobre pro vas, že budětě umět německy. Jak něumitě německy, každý s vami enem požduhuje a stě luďam pro smich!“

Ale když přišel začátek školy, byl v německé škole jenom Jindra a děvčata v kindrgartn.

Kuba se dostal až na chodbu. Máma mu vyprala šaty, dala čistou košili a směl si vzít sváteční botky. Ale přece, když viděl hloučky školáků se trousit do školy, buď hlučně hovořící, nebo přidušeně šeptající tvrdou, moravskou němčinou, pocítil zase to pouto příkazu a tvrdé ruky. A pak — každý školák byl vymyt, nastrojen, vyparáděn — a v té chvíli pocítil Kuba tak mocný odpor a cosi jako strach, že se znovu vyplížil ze dveří a půl dne se toulal po ulicích, až přešel na polní cesty. Druhého dne i třetího se toulky opakovaly, ale to už se ani neobrátil ke škole a zaměřil docela v jinou stranu, až kamsi k Odře. Tolik nových věcí se ukazovalo; nad vodou poletovaly s křikem rybárky, na polích se kopaly kobzole, ptáci letěli vzduchem a celý svět komínů, hlomozících strojů a hausordnunků se ztrácel jako vybledlý kouř na obzoru a stíny staveb, jež dostaly v podzimním slunci měkký, mlhavý nádech. Dobře bylo Kubovi v těch několika dnech neurčitých potulek.

Ale nemohly trvat dlouho. Večer se ukázal v rozevřených dveřích funící hausmajster a jeho oči se zlobně kmitaly. Osvětlený obdélník dveří se prohnul pod jeho hlomozivým nadáváním. A že byl Vahala doma, letěly pánovité a zpupné výkřiky přímo k němu, že se o děti nestará, do školy jich hned na samém začátku neposílá. Hrozby policajtem a potom vzteklé smýknutí Kubou z temného kouta na světlý pruh

podlahy. Rozmáchlé úderý zchlazují hausmajsterovskou zlobu. „Zakludim ho na vachštubu, jak nebude zejtra ve škole, a tam ho zeřnu, ež budeš modry. Ja sem něvyhrál nohy v lutriji, abysem lital každý děn k vůli lecijakemu fracovi“, hučel už jako vzdalující se hřmění.

Druhého dne šla s dětmi ke škole Vahalová. Jindra se belhal po schodech ke třídě a měl udeřený, mlčenlivý pohled. Kuba vzdorně se díval k zemi a neřekl ani hlásky. Ani když u dveří před ostatními školáky ho máma udeřila do hřbetu a ostře nadávala. Přikrčil hlavu k rameni a vešel do třídy s pošklebným stažením rtů, zatím co matka čekala na chodníku unavená a nezdravě těžkopádná; kolébavě se rozhýbala ulicí, až když se ze školy ozvalo jednotvárné a zpívavé odříkávání modlitby.

V jedné lavici bylo prázdné místo a Kuba si sedl do ní; ani se na sousedy nepodíval. Beztak jsou to synci mladší a menší než on. A potom přišel učitel do třídy, drobný, černý, zarostlý. „Žid, jistojistě žid“, napadlo Kubovi a učitel se mu znelíbil od samého počátku. Když sepal ruce s jakousi slavnostní přemrštěností a ostré hlasy protahovaly „Vater unser, der du bist...“, díval se na něho Kuba výsměšně a slídivě.

Sykavé hlasy upozorňovaly učitele na nového příchozího, ale učitel si už za modlitby všiml čtyřhranného obličejě s pošklebnýma očima.

„Wie heisst du?“ obrátil se na něho otázkou úsečnou a ostře vyraženou.

„Jakub Sršáň“, odpověděl Kuba nevzrušeně a s lhostejným nakřivením těla.

„Ah so — Seršan — oder besser Sehr schön“, zasmál se učitel a ukázal bílé zuby.

Děti, ale jenom ty, které rozuměly německému vtipu, se zasmály a Kuba se pomračil. — Vysmívají se jeho jménu? Což nejsou ještě jiná jména, směšnější a nezvyklejší?

Učitel mu cosi mluvil pomalou a zřetelně vyslovovanou němčinou, ale Kuba nerozuměl ani slova; z přízvuku řeči se pouze dohadoval, že učitel mu asi domlouvá a pobízí k pravidelné školní návštěvě. Díval se na zelenou plochu lavice a když učitel přestal mluvit, sedl si bez pobízení.

Potom se nikdo o něho nestaral. Učitel cosi vykládal — snad to byla pohádka, snad to bylo vypravování o dalekých zemích — a chvílemi někteří školáci podivem vykřikli nebo se zasmáli. — Ale do uší Kubových zněl jenom jednotvárný spád neznámých slov, přerušovaný leda živějším posunkem nebo úzkým úsměvem učitelovým. — Unavilo ho to; s počátku se snažil uhádnout aspoň přibližně, co vlastně učitel vykládá a proč se smějí nebo diví školáci, kteří už trochu německy uměli, ale když za chvíli padala mu jenom mlha na oči, znavila ho řeč učitelova a jeho pohled spadl se zarostlé, snědé tváře učitelovy. Oči se mu procházely po stěnách, po obrazech, po tabuli; díval se na chlapce a v mžiku rozeznával: Aha, to je synek beamtrův, toho

tatík je majstrem, dozorcem — ti dva v rohu, stejně poplašení a znechucení, jsou jistě robotníci a neumějí ještě dobře německy — a tam dva zase a zase jiní.

Pochopil, že v třídě je polovička synků moravských a polských, kteří mají stejný osud jako on; německý výklad šumí jim lhostejně kolem hlavy.

Učitel o ně dlouho nedbal; vyvolával panské děti a drobné, čiperné židáčky, kteří vyskakovali s předkotnými odpovědmi, vyvolával moravské synky, kteří už chodili několik roků do německé školy, a úsečně, jako by hůlkou udeřil, opravoval jejich chyby a výslovnost. Ale jednou přinesl jim sešity, rozdál knížky a cosi dlouze hovořil, Kuba byl přesvědčen, že to nemůže býti nic jiného, než aby knížek šetřili a nepohazovali jich po koutech.

A potom se stalo jednoho dne to, co zarazilo Kubovi do hlavy hřebík, který nemohl a nechtěl ani vytáhnout.

Na tabuli je obraz lišky. Kuba ji zná dobře, dvakrát ji viděl, když byl na službě a když ji chytil hospodář do pastí. Rezavá, dívá se potměšile na třídu. A učitel píše vedle na černou plochu řádky. Jsou ostré, špičaté, hlídači u ohrady nebo vojáci s flintami. Školáci opisují do sešitů. I Kuba píše, ale neví co, okresluje čárku za čárkou. Řádky se vyplnily divným shlukem čárek, jedny jsou rovné a jiné se podpírají, jedny běží a jiné leží. Potom ho to omrzelo a díval se pořád na lišku. Mohl by se vsadit, že se směje. Vždyť kdekdo vykládá, že je liška chytrá a prý si přehryze i nohu, když se dostane do želez, jenom aby se zachránila.

Potom školáci čtou zpěvavě a kolébavě: Fuchs, du hast die Gans gestohlen, gib sie wieder her. Jednou, dvakrát, třikrát. Odříkávané řádky splývají v prudké vlně. Kuba zachycuje jakýsi nezřetelný vír zvuků a když se čte po třetí, snaží se opakovat divné a nesmyslné slovo: fuksuhastykans. Je mu to opravdu k smíchu: fuksuhastykans, fuksuhastykans. Dívá se po třídě; školáci horlivě otvírají ústa a křičí, židáčci kývají hlavou a někteří moravští synci mísí do toho nezřetelné hučení. Ale učitel vidí, jak se pohybují ústa; je na střehu jako hlídač. Vidí, že Jakob Sehrschön nečte a nepozorně měří výšku stěn, vidí, že se ušklíbá na školáka, který sedí v druhé lavici a ze samé horlivosti točí se na všechny strany. Dá rukou znamení, posunek přetne odříkávání, jež odumře ve dvojím či trojím pobloudilém vykřiknutí. Volá: „Sehrschön!“ Kuba neochotně vstává a nakrčí se. Učitel cosi křičí, bodavě, trhavě, zlostně. Nelze rozeznat slov, ale Kuba chápe smysl. Hádá se jistě s ním, proč nečte. A či možno číst, když člověk vidí čárky a čárečky a neví, co je v nich? Když slyší směšné slovo: fuksuhastykans?

Učitel jde k lavici a bere Kubu za ucho. Ale Kuba se zatne kostnatýma rukama do lavice a drží se jako kleštěmi. Uvidíme, kdo je silnější, zahřeješ se, černý žide! Učitel lomcuje Kubou a jeho černé oči se blýskají. Chytne ho znovu za ucho a tvrdě kroutí.

A Kuba se zlostí až třese a vyrazí temně, po moravsky: „Dajtě mi pokuj, něchajtě mě!“

Učitel je rozhněván a uražen. Hned na počátku roku přece přísně nařídil, že se nesmí moravsky nikdo ani slovem ozvat. Německá škola a německá řeč! A ten darebák hranatý a posměšný dělá to jistě naschvál! Oči dětí jsou zvědavé i zstrašené; kolem učitele a odbojného moravského kluka se zhustily paprsky.

Učitel škulbl vši silou, až inkoust vystříkl z kalamáře, ale železné kleště hubených prstů nepovolují; už vrostly do dřeva lavice. Kuba je sražen, nakřiven, s hlavou bojovně nachýlenou. V té chvíli učitel by měl sto chutí chytit protivného, drzého kluka za krk a zadusit. Zlostí se třásí; jaká to nádeničina trýznit se ve škole, kde ani třetina dětí není z německých rodičů! A všecka jeho zloba proti ohavné dřině vyrazila rychlou ranou, kterou udeřil Kubu do tváře. Po druhé a ještě jednou zařatou pěstí, až se po vystouplých lících kostech svezla. A za ranou padlo na hranatou hlavu Kubovu divoké slovo, jež se procedilo mezi zuby: „Elendes Vieh!“

Kuba už zase sedí v lavici, tváře ho protivně štípou a uši pálí. Ale jak jen mu to učitel nadával? Bylo to jistě cosi strašného, když to tak skřípal v zubech, jako by chtěl křemen rozlomit! To vyzví, musí vyzvědět!

A třída už zase čte odříkavým, zpěvavým proudem. Kuba si nyní nevšímá ani rezavé lišky, ani otevíraných úst. Ani černého učitele — už je mu to všecko nadočista jedno.

Jenom ta jedna věc: jakže mu to nadával?

Tužkou ryje pomalu na obálku sešitu tvrdá písmena: lendesfi.

To je hřebík, který se mu zaryl do hlavy.

V.

Mlha padla do ulic a šedavé mléko teče neslyšně do všech světa stran.

Veliký potápěcí zvon přitlačil se k zemi, utlumil barvy a uhladil zvuky; rachocení závodů, údery kol, syčení vysokých pecí nemá urputné zběsilosti; podzimní únavou oddychují komíny, červené budovy, lokomotivy; ostré linie se smývají a celý svět se stal měkkým a neskutečným obrazem, z něhož se člověk noří jak přelétavý stín.

Ale v takovém mlhavém odpoledni, kdy večer jde bosou, neslyšnou nohou, dobře se putuje ze školy drobnému studentíkovi Jakubu Obervovi.

A to vlastně vypadá, jako by ani nevystoupil z tramvaje a nešel nyní pěšky domů, do Lipiny, jako by neviděl domů a sloupů, které potkává každý den. Všecko je jiné, všecko je změněno. Putuje do pohádkové země, tam, kde je skleněná hora a křišťálový zámek o sedmi poschodích, a dost možná, že se nyní roztrhne mlžná

opona a ukáže se výhled do dalekého světa, kde zkrocený drak leží u brány a kde jsou paláce ze stříbra a mramoru.

Ale ne, tam by musel být i jejich grunt a musela by tam být maminka; všechny poklady světa by zčernaly v okamžiku, kdyby u nich maminky nebylo. Maminka by se na něho usmála, vykládala by s ním a bylo by to velice krásné.

Ostatně, až se ukáží první chalupy lipinské, uvidí jistě maminku; chodí mu naproti každý den, když má školu i odpoledne. Ani to nebude půl hodiny trvat: to ještě přejde dlouhou ulicí a dále přijde k polím. A potom z mlhy vyskočí chalupy jako děti, které vybíhají na cestu a dívají se, kdo to zabloudil.

Jde zvolna, trochu je unaven, ale více se kolíbá proto, že se dobře jde v mlžném oparu. A potom: až uvidí maminku, musí se přiznat, že dnes opravovali první latinskou úlohu. Komposici — takové divné a slavnostní slovo! Netěší ho to a nebude to přiznání radostné. Když ji předevčírem psali, až se třásl úzkostí a obracel každé slovíčko jako kamínek v ruce. Jaký je to pád? Jednotné číslo, množné číslo? Jen se neukvapit a dobře si každý tvar promyslet — tak to říkal pan profesor Šťastný, když nadiktoval věty a chodil v uličce mezi lavicemi. A on se rozvažoval a písmenka se kroutila jako psíci, když se bázlívě krčí. Sám se styděl, že tak ošklivě píše.

Maminka se jistě bude ptát hned při prvním setkání: Opravovali jste latinskou? Vždycky se na všechno ptá a na nic nezapomene. Teď, když na jejich gruntě hospodaří strýc Bernát a oni jsou ve velké světnici, má maminka hodně pokdy a učí se s ním. Přírodopis, němčinu i zeměpis, z kterého má nejvíce strach, protože profesor má studené oči a strašně se směje, když student neumí: Proč jste se neučil? Ve škole lelkujete, doma drahý čas utrácíte! A potom dodává a obočí vždycky hrozivě smrští: Jste jako pára nad hrcem, fouknout do vás.

Myšlenky se studentovi Jakubu Obervovi nepokojně roztékaly. Skáčí sem a tam a nelze jich udržet — ale je to tak příjemné, člověk jako by měl sen při otevřených očích. Jakub Oberva je nepozorný, říkává profesor, neumí myšlenek soustředit, oči mu hrají. Jakub Oberva — ale i ve škole mu všichni už říkají Kubíček, jak ho nazývali doma v Lipině. Bůh sám ví, kdo to přinesl do gymnasia — nespíš Mira strýce Bernáta z kvarty, který se na Kubíčka dívá vždycky povznešeně a panský. Hoši se s počátku smáli. Kubíček, Kubíček a posměvačný Kubla hned vykládal říkanku: Kubíček, Kubíček, je velký truhlíček, ale zakrátko si všichni zvykli tak, že se až udiveně dívali, když profesor vyvolával: Oberva Jakub.

Maminka nebude mít radost, až se jí přizná o latinské komposici. Toho se bojí víc, než slavných řečí profesorských, a neví, jak proklouzne těsnou brankou jejího trpkého úsměvu. Opakuje s ním i latinská slovíčka, zkouší ho, zakrývá jednu polovici stránky a on odříkává jak ve škole. A divná věc, maminka si pamatuje ta slovíčka déle a trvaleji, ačkoli se nikdy latinsky neučila. Před týdnem si nemohl za nic na světě

vzpomenout, jak je „pilnost“. Ale maminka je pohotová a napovídá: „Diligen.“ Inu ovšem, diligentia, jak na to nemohl připadnout! A její oči mluví výmluvněji, než jakékoliv slovo: „Čím to, že už to zase nevíš?“ Kdyby ji tak mohl mít u sebe, když se píše latinská komposice! Neumí být tak veselý a pevný, jak Palkovský vedle něho, který si luskně prsty a už píše bez dlouhého ohmatávání slovíček.

Dnes přinesl profesor modré sešity. V Kubíčkově se srdce rozbušilo bolestným čekáním. Na českých úlohách měl „dvě“ a „tři“, na matematické „tři“. Ani jednou dosud „výborně“. A přece — co by za to dal, kdyby —! Srdce se mu stáhlo lítostí a závistí.

A profesor dlouze mluví o chybách a zkouší tvary „chválíme slávu velikých vůdců a starodávných králů“. Ale to „sláva“ je přece 4. pád, akkusativ, a ne druhý, jak napsal! „Gloriam“ měl napsat a ne „gloriae“! Rozsmutnil se, jedna hrubá chyba je jistě — a růžový, nesmělý sen o čisté, červené, úsměvné „výborné“ posměšně odlétal. Jak to mohl napsat, vždyť je to přece tak jasné a lehké!

Profesor vyvolává jména a rozdává sešity: Klega, Kubla, Kuník, Němčík... a teď on, Oberva... Šel zapálen ke katedře, ale ucítil švihnutí po tváři: na štítku sešitu je napsána červená čtyřka. A uvnitř sešitu stránka křičí čárami a křížky. Takové chyby! A pod jeho popsanou stránkou se vysmělavě roztáhlo: dostatečně.

V hrdle cítil těsno a nepříjemné škrabání. Věru, kdyby se nestyděl, položil by hlavu na lavici. Vedle něho Palkovský se usmívá: má na úloze výborně, jako by se rozumělo samo sebou...

Jak nyní jde v sedavé mlze, vidí napsáno i v kalném prostoru: velká čtyřka, dostatečně. Čtyřka má hrany na všech stranách, bodají až do těla.

Ale z mlhy se odlupují lidé. Jacísi tři kluci jdou vedle něho, mají placaté čepice a pod nimi uličnický smích. Roztáhnou se a pak do něho zavadí, že se až uhodí o hranu domu.

Chce se jim vyhnout, ale jeden mu zaskočí cestu, že se po druhé udeří.

„Dejte mi pokoj!“ zavolá a zaměří doprostřed ulice, aby se osvobodil.

„Dé - te - mi - po - koj“, pošklebně opakuje jeden a druzí mu nadbíhají.

„Böhmischer Trottel!“ nadávají a posměšně vykřikují zkomolenou, znetvořenou češtinou: „Ma - uc - ta - vi - tam - vas - pó - te - me - zi - nas.“

Má křičet? Ale to už slyšel nejednou, že policajt v helmě přiběhne, když se na ulici strhne rvačka českých chlapců s německými, české chlapce zpohlavkuje, vynadá jim a někdy je dokonce zavede na strážnici, kde dostanou nové bití.

A potom: pan ředitel přišel předešlý týden do třídy, měl černou knihu, ze které vždycky čte nařízení a zákazy, slavnostně jim předčítal, že se co nejpřísněji zakazují bitky na ulicích nebo v parku s německými žáky. Kdo bude přistižen, bude těžce ve škole potrestán, dostane karcer nebo bude ze školy vyloučen.

Karcer — a Kubíčkoví tanula před očima podivná představa, jakýsi temný a zamřížovaný kamrlík, jak v Lipině zavírá policajt opilce a vagabundy, a snad i myši tam běhají po podlaze — karcer, vězení —.

V náhlém přeletu, když uličníci rváči ho obklopují, aby ho ztloukli a potom se rozprchli, postavil se mu před oči posvátný obraz brýlatého pana ředitele a černá kniha.

Ale přece v bezděčném pudu sebezáchovy uskočil ze středu ulice ku plotu, aby si chránil aspoň záda, a postavil se proti útočníkům, poplašený, udýchaný, zmatený.

Kluci řvou, opakují „Ma - uc - ta“, nadávají, vysmívají se a jeden, nejsmělejší z nich, podlízavým obloukem přiskočil k němu ze strany a udeřil ho do boku.

Zavřísknutí, pobízivé německé výkřiky a s druhé strany už doráží jiný.

Ale tu, jako by se mlha rozřezala velikým nožem, vyhlíží z mlžného otvoru kousek od nich hranatá a pošklebná tvář s vlasy, které padají na čelo a do očí. Kuba Sršáň!

„Trubo babska!“ nadává Kubíčkoví hrubě. „Pernikovy vojaku, hlupy študente! Tuž se přece něněchaj od lecjakych gyzdov mlatit! Udeř ho, lizni ho!“

A nevyčkávané, co udělá Kubíček, přiskočil k prvnímu klukovi, srazil mu čepici do prachu, chytil ho za vlasy a bil tvrdými, rychlými ranami. Kluk se dal do křiku, druhí dva se shrnuli kolem Kuby, ale ten se nebojácně oháněl. Temné oči se mu rozsvítily jasnými plamínky a dravé zuby se ostře vydraly z úst. Bylo mu dobře v té chvíli, že se mohl bít a že měl příčinu. Rozehnal se a udeřil jednoho do nosu a druhého do žaludku. A tu teprve Kubíček, jako by statečná rvačka a hlomozné pokřikování i v něm rozdmýchalo cosi, co v něm hluboko spalo a bylo zasypáno, tence vykřikl, vyskočil a pouzdrém udeřil do boku uličníka, který první začal bitku. Potom už přišel do víru: chytil kluka za kabát a prudce jím lomcoval, nevšímaje si příliš, že kdosi mu buší do hlavy; i jemu oči zahořely a tělo se prohnulo v rozkoši zápasu. Klubko pěti těl se zazmítalo. Nemilosrdné rány Kubovy brzy rvačku rozhodly: uličníci, každý s ranami a jeden s krvácejícím nosem, se rozutekli a když už byli mlhou pohlceni, z kalného obalu ještě přidušeně zněly nadávky a vyhrožování.

„Potě eště raz, esli matě chuť!“ zvolal Kuba do mlhy, ale hned se neurvale obrátil ke Kubíčkoví a zasypal ho celým přívalem nadávek a posměšků:

„Ty bys zaslužil, aby tě zeřnuli! Něcha do sebe biť hlava něhlava, jak dyby byl chromý a zaražený! Jak tě kdo raz udeři, ty ho dva razy a bez dlouheho čekaňa! Mě

začala svrbět dlaň, enem sem se na ty gyzy podíval — a ty čekaš, rozvažuješ se, ež tě kery zkrvaví! Ty juro hlupy — pomalu budě museť s tebu chodiť šandar, abys došel živý domu!“

Kubíček těžce oddychoval, ale nadávání Kubovo zdálo se mu v tom okamžiku spíše lichocením a kamarádkým hovorem. Pocítil náhlou vlnu vděčnosti; vždyť jistě, kdyby se nebyl Kuba ukázal v pravý čas, byl by se rváčům neubráníl. A jak Kuba uměl udeřit! On by se možná ubránil sám proti třem!

„Ty - Kubo - já bych ti“, začal přerývaně, ale zajíkl se. Co má dát, co má slíbit?

Ale Kuba, jako by pochopil jeho posunek, zlostně se utrl a obrátil se.

„Co je mi po tobě?“ drsně se ohnal. „Nic od tebe něchcu, nic —.“

„Poslouchej, Kubo“, začínal zase nanovo pomalu a nesměle Kubíček řeč, „mohl bys jít někdy se mnou k nám —.“

„To by mi bylo vzacne“, pohrdavě se stáhly Kubovy rty, „stoim ja o to, o jakeši milosti a navštěvy! A už sem ti pravil: co je mi po tobě? Proším se ja tebe? Enem di svoju cestu a o mě se něstaraj!“

Loudavě dal ruce do kapes a s lenivým pohvizdováním se ztrácel v mlze.

Ale najednou přestal posměšný popěvek, Kuba se otočil a vrátil.

Zastavil se před Kubíčkem, napolo sražený a stranou ohnutý, a pozorně se mu díval do obličeje.

„A posluchaj —“, řekl nejhlhostejnějším přízvukem, „učitě se na študijach tež německy?“

„To se rozumí, že učíme“, živě odpovídal Kubíček, zneklidněný otázkou.

„Ale ty eště hodně něumiš —.“ Je to výsměch či politování?

A Kuba z kapsy kalhot vytahuje ceduličku, načisto pomačkanou a ušpiněnou.

„Viš ty, slavny študente“, ptá se úšklebně, „co je to na moravsky?“

Kostnatým prstem ukazuje na hadřík papíru, kde tvrdými a velkými písmeny je napsáno jediné slovo.

„Viš ty, co je to?“

A Kubíček slabikuje: „Lendesfi.“

To je nejtěžší hádanka, kterou kdy dostal! Bezradně se dívá na cedulku a zase mžiká na Kubu.

„Já... nevím..., to já ještě nevím“, praví omlouvavě, „ale já bych se mohl zeptat, jak se to přeloží. Ve škole bych se zeptal... nebo maminky...“

„Ale ja něhcu, aby kdo věděl, že sem se ja ptal“, mračí se Kuba.

„Já se zeptám, jistě se zeptám“, ujišťuje Kubíček a vkládá záhadnou ceduličku mezi listy cvičebnice.

„Budu tě čekat!“, slyší nevzrušenou odpověď.

Mlha pohltila Kubu zcela... ještě na chvíli bylo slyšet jeho lhostejné pískání.

Ted' se dal Kubíček do rychlého kroku. Tváře mu pořád ještě hořely a cítil, jak se mu ruce chvějí. V hlavě přeskakovalo sto svítivých a bodavých jisker. Úloha, přepadení, Kuba, cedulička. A už zase se mu zakmitaly brýle pana ředitele, jako by zasvítily z mlžné stěny, a černá kniha, z které čte. Bil se — ale chvála Bohu, nikdo ho neviděl! Ani policajt v helmě se na štěstí neukázal. A ti rváči — však dostali! A nad strachem a zmatkem se dralo na povrch cosi jako uspokojení, neuvědomělý pud člověka, který se obhájil.

Už přestávají domy a začínají se pole. Hle, Kubíček se dokonce usmívá. A nyní vytahuje znovu z knihy kousek papíru a čte podivné slovo: Lendesfi. Dívá se upřeně na kostrbatá Kubova písmena, jako by chtěl ostrým pohledem je přinutit, aby promluvila, ale marně: tvrdé čáry nevydávají svého tajemství. A on nezná zaklínacího znamení.

První chalupy. I světla už blýskají. A jako zázrakem stojí před ním maminka, vysoká, štíhlá, temná, a usmívá se jako vždycky koutkem úst.

Ale ten teplý i zatrpklý úsměv uvadá v jediném okamžiku.

„Kubíčku, jak to vypadáš?“ Maminka ho obrací se všech stran. „Synku, co se s tebou dělo? Ve tváři jsi poškrábán, u oka máš modřinu a límeček máš natržený. Bil jsi se, ublížil ti kdo?“

Temný pohled chlapcův upřel se na matku a světlo šlo až z nejvnitřnějších hloubek. Chytil ji za ruce a mazlivě se k ní přitiskl. A slova tryskají horká, popletená: o třech uličnících... že se nechtěl bránit... a Kuba... jak jim uměl nakládat... a rozutekli se... nikdo nic neviděl, nikdo nemůže žalovat... A jak se k matce cestou tiskne, celá tvář mu svítí.

Matka jde s ním mlčky, jen si vzdychne. Nepraví nic: dělal dobře... špatně?

„Toho Kubu bys moh' někdy k nám přivést“, praví tiše po chvíli.

„Já jsem mu pravil, ale on —“ oživeně ujišťuje chlapec, „on... možná nepřijde... on nechtěl.“

Maminka teď nic neodpovídá, ale musí přijít okamžik, kdy zví tajemství.

„Maminko, ty hodně víš“, lichotí se, hlavu pořád k ruce jí tiskne, ale zároveň z knihy vytahuje pomačkaný kousek papíru, „ty umíš i německy... víš, co to je?“

A maminka mu bere papírek z ruky a polohlasitě čte slabiku za slabikou: „Lendesfi.“

„Lendesfi —? Co s tím chceš?“

„Já bych rád... moc rád věděl...“

„A to má být německy?“

„Je to jistě německy!“

„To jsi četl nějakou pohádku“, maminka se směje, „víš, zakletá skála se otevře, když někdo promluví čarovné slovo. Není to též takové slovo a nechceš otvírat skály?“

Kubíček se zarazil. Není to opravdu čarodějné slovo? Jak k němu Kuba přišel?

„Já nevím“, vymlouvá se, „ale rád bych... jak se to přeloží... jak se česky řekne —.“

„Tolik chytrostí já nemám, synečku“, maminka už je veselá a žertuje, „abych uměla čarodějnictví. Vždyť víš, že za starých časů čarodějnice upalovali, a to jistě nechceš, abych někdy hořela na hranici. A potom — nejdřív bych musela jít do učení k moudrému černokněžníkovi a to prý trvá — však jsi sám četl takovou pohádku — sedm roků.“

To je zvláštní, že dnes maminka nechce porozumět a že se mu ještě vysmívá!

„Maminko —“ doléhá skoro prosebně, „ty nevíš... doopravdy nevíš, co to je?“

„No, nevím, blázínku — vždyť to není ani německy — kdes k tomu přišel?“

Kubíček se rozsmutnil a cítí lítost. Našlapuje těžce a zdá se mu, že jest už unaven.

A teprve, když jsou doma ve velké světnici, přiznává se Kubíček po svačině i ke své dostatečné.

Maminka se odmlčí a dívá se upřeně do okna — (to je neomylné znamení, že je smutná) a po dlouhé chvíli praví bezbarvým hlasem:

„To by nezbývalo nic jiného, než pozvat Miru strýce Bernáta, aby s tebou opakoval!“

Ale to on nechce! Byla by to hrozná potupa! Mira má vždycky takový vítězoslavný a sebevědomý pohled, který už sám sebou pokořuje!

A když už ležel, cítil stále, že Mira sedí vedle něho, drží latinskou cvičebnici a drobný modrý sešitek se slovíčky, probodává ho očima a ostře, nemilosrdně zkouší: Král —

kteřá deklinace — skloňuj — množné číslo... A potom se představy pomíchaly; ještě se zatřásly tři uličníci v mlhavých obrysech a jejich směšné komolení českých vět zachvělo se tichem, potom Kuba a divné jeho slovo... Je tolik tajemství na světě, která jsou zamčena desaterými klíči. Zví také někdy, proč má maminka velikou jizvu na prsou?

Ale ani Obervová v posteli v druhém rohu světnice nespala. Ostatně tolik nocí už proležela na palčivých drátech, jak se jí lůžko proměnilo, a tolikrát tvrdýma nohama jí pošlapaly srdce vleklé noční hodiny, že jedna noc, v trhaném spánku prožítá, nebyla nic zvláštního. A hodiny zase připravovaly skřípec, dlouhé a bolestné hodiny, jež se smály a bodaly.

Slyšela ještě bratra Bernáta, jak prochází chodbou a jde za čeledínem; slyší jeho silný hlas, jak nařizuje; děvečka s druhé strany přeběhne s utrženým zlomkem hovoru; potom zase s jiného konce slyšet pevné slovo Bernátovo, které malátně nezakolísá.

Ten jinak uměl převzít hospodářství z jejích nepevných a roztřesených rukou! Ten jinak se uměl postavit a zavolat! Je ho vidět od rána do pozdního večera, jak přebíhá dvorem a stodolou a zase běží na pole. Provádí opravy, vyměňuje děvečky, rozděluje práci. Není na rozpacích a každé jeho slovo letí do terče. A jí, Obervové, jednou v přeletu, jako by jí chtěl hodně názorně ukázat nový svět, hodil vyčítavou i honosivou větu: „Aspoň půl roku musím grunt dávat do pořádku — to je až k neuvěření, jak bylo všechno zanedbáno a zničeno!“

Ano, je to všechno pravda: nehodila se na to místo, ač se ho držela křečovitě. Nyní se selský stroj rozběhl radostně a zadýchaně; po žních má nového hospodáře. Udělal smlouvu, na všechno počítal, na dobytek, na drůbež, na mléko, na obilí. Nemůže říci, že by ji chtěl utlačit: nenechal jí práce takřka žádné a dávky přec vyměřil obstojné. Stala se kapitalistou, který žije bez velkého přičinění z úroků. A už je skoro jako výminkářka, které se dostává bohatého výměnku, může se dívat toliko oknem, jak se druzí lopotí, jak se ve stodole mlátí, jak se připravuje setí, jak se dobytek vyhání na pastvu.

A přece: za dlouhých hodin nočních, kdy umlkal svět i rozkazující hlas jejího bratra, slyšela divné hlasy, jak se jí v hlavě sváří. Zdělala grunt, ale vlastně ten patří synovi, tomu dětinskému a vytřeštěnému studentíkovi, který nemá nic selského. Měla právo, že pustila to dědictví z rukou už teď a nevyčkala, až bude syn plnoletý, aby on naložil, se svým majetkem podle svého rozumu? Nepáše hřích, že tak špatně spravuje jeho jmění? Ale — vždyť je tak nejlíp... Teď může být chlapci nejbližší a vychovat z něho něco jiného než sedláka, když k selství nemá ani nejmenší vlohy. A zase ji sevřela tvrdá, kostnatá ruka za srdce: byla by si přála, aby to byl nadaný, vynikající student a on pořád jenom prostřední a podprostřední...

Obrazy se kmitají a žijí v barvách i zvuku. — Kolikrát ji přichází navštěvovat za nočních hodin Jakub Oberva, její druhý muž! (Obraz prvního vybledl skoro úplně.) Přichází tak, jak ho viděla po prvé, když přišel kdysi návštěvou k bratru Bernátovi, silný, ramenatý, dravý.

Jak jeho hlas je drtivý a pevný! Jak jeho ruce by nejraději na stůl udeřily! A někdy přichází žlutý, sklíčený, jak ležel za nemoci, s blouznivýma očima a s chraptivým hlasem. Ne, ne... ale ten přízrak se vrací s nepotlačitelnou silou a drásavou hrůzou: ona sedí u něho a dívá se na vlhké jeho čelo... křeč, trhnutí, nůž se zablýskal, jiskry udeřily... a pak jí mezi prsty protéká úzký pramínek krve z řader, pramínek teplý a jasný... V posteli není muž, není Jakub Oberva, urputný starosta lipinský, ale je hrozná nestvůra, vyděšená hlava, křičící plamen, satan z hloubi pekel, je vrah, vrah, vrah, který chce zabít v posledním dechu, kdy život už takřka uniká z roztříštěného těla... A přízrak ten ji pronásleduje, vrací se ve snu, je hmotný a strašný; nůž proťal vzduch, noří se do těla a krev vytéká...

Marno přivírat oči a tisknout si na ně dlaně. Nelze spát... A Kubíček už spí, trhaně oddychuje... snad znova prožívá rvačku či výjev ze školy... Bernát utichl, služby zmlkly, ticho, ticho... čas teče dlouhými vlnami a snad se zastavuje nadobro.

...Druhého dne čekal Kuba v ulici, ruce v kapsách a rty sešpuleny k hvízdání. Kubíček váhá a rád by mu nejdřív pověděl omluvný úvod, ale odvažuje se jen k neurčitému úsměvu.

„Už víš?“ zní otázka úsečná, na kterou se musí dát nevyhýbavá odpověď.

„Nevím“, vytahuje Kubíček papírek. „Maminka pravila, že to není ani německy.“

„Není německy!“ posměšek zahroceně vyletěl. „A německy učitel to povídal!“

„Není to čarovné slovo, které otvírá poklady?“ pomalu se dere podivná otázka.

„Ty si hlupy a ničemu nerozumiš!“ nadává Kuba a šklebí se. „A tvoja mama tež tak... ani jedno slovo německy něvi... tvoja mama je tež takova hlupa jak ty. — Poklady, poklady!“

Kubíček stojí a zalyká se. Brada se mu třese. Bleskem mu napadne, že maminka chtěla, aby Kubu přivedl. Takového Kubu!

„Kubo — tys —!“ přiškrčeně vykřikne. Vzpomíná na nějaké hrozné slovo, na velkou nadávku, aby hodil po Kubovi. Jak nadává starý čeledín Matula, když se hodně hněvá?

Ale Kuba už je daleko. Už zahnul za roh ulice. A ještě si hvízdá.

VI.

U brány závodního oddělení čeká hlouček žen: je právě výplata.

Brankou procházejí robotníci, volají na sebe, vykřikují pozdrav nebo šprým, kývají na hlídače. Modré baňky v rukou vesele cinkají. A několik kroků od vchodu rozvírají dělníci obálky s penězi, kvapně přepočítávají, dívají se na obal s označením srážek a záloh, mračí se či lhostejně zastrkávají peníze do kapes.

Ženy přiskakují k nim, domlouvají, hartusí, dožadují se peněz.

A nové proudy vycházejí z branek... nové pozdravy, smích a pobízení... opět známý posunek: vysypávání peněz na dlaň... vrásky se nakreslí pod zamaštěným kloboukem, rychlé, polohlasité zaklení...

Tvoří se několik ostrůvků, z nichž vyráží neklidná hádka a zlostná odpověď; domluvy žen mají vyčítavou útočnost a naříkavé zdvižení hlasu; věřitelé z robotnických kapes vytahují splátky a chytají liknavé dlužníky za počerněné rukávy; tam kdosi odmítavě poškubuje ramenem a křičí; červeně se nad hlavami zatřepetala nadávka; zrychlená chůze do ulic... „A daj mi pokuj, aspoň jeden děň se člověk může popřát!“ „Ja za to němožu, že výplata je tak mala!...“

Hospody šumí, výčepy jsou nácpaný rozesmátými a zveselenými lidmi, plno neklidných a vybuchujících skvrn. Sklepnice běhají, tence vypiskují, neostýchavým slovem udeří, když je vybídka či pohlazení dotěrného hosta příliš neomalené. Cinkání sklenic, přitukávání... rychle se sklenice vypije, jako by se chtěla utišit žízeň po týdny nasbíraná. Na zdraví, na zdraví! Ať žijem! Ať vydělá i starý, plesnivý Korngold!

Harmonika se z chumlu mazlivě rozkvílela. Housle se tence kolem ní ovíjely. Plačtivá písnička, jako když jdeš sychravým večerem a máš zadrnuté hrdlo. Veselým křikem se na chvíli udusí táhlý nářek. A už to z harmoniky a houslí bije podtrženým rytmem: vesele, vesele, na zdraví, na zdraví! To člověk musí, i kdyby nechtěl, rukou zatočiti nad hlavou, do hustého kouře a divokého hlaholu, a mocně vyrazit, aby se hrdlu uvolnilo: Hej, hej, hej...!

Podřubaný a sražený Vahala sedí u stolu a pije. Už má kalné zveselené oči, už se široce směje, už notuje nesmyslnou písničku skřípavým hlasem. A proti němu je kamarád, veselý chlapík, hybný; má černý knírek a neklidné oči, které přeletují s hlavy na hlavu. „Pij, Kunicki“, křičí Vahala v pocitu blažené svrchovanosti, „pij, potvoro — za tydeň buděmy huby sušit! A za chvíli přideš roba, kapsu mi převrati, peníze vytáhneš a eště uslyšim letanyju! Vidiš, tys chytrý — zůstaněš svobodný, aby se němusel s robu dožít!“

„A to je dobře pro tebe, že máš robu — ani šestka by ti nězustala v kapse“, široce se směje mladý robotník. „Pro mě by bylo těžší, dybysem měl nad sebou vachtaře.“

A už zase jeho neklidné oči bloudí po hospodské jizbě... tu se zasměje, vesele kývá, jiskry z něho vyletují.

„Chvilku něvydržiš“, potrl ho Vahala za rukáv, „pořad ty tvoje oči litaju po světě! Viš, co sem se myslel, dyž sem tě po prvni uviděl? Že maš němocne oči, že si švidraty! A ty zatym — no, to se ví, na kelnerku se směje — ale s tu se daj pozor, ta je dobra — to bys moh brzo poznať, jak je ve špitalu! Něch rob, nic z teho němaš, do něšťěšťa tě leda přivedu!“

Kunicki sklouzne k němu, směje se, černý knírek potahuje a hned začne, jako by nepozorovaně přešel z jedné úlohy do druhé, spisovně se zdůrazňovanou mazlivou výslovností: „To se mýlíš, kamaráde, netřeba mi opatrných rad! Já už jsem se pořádně ve světě ostřílel! Pracoval jsem v Čechách čtyři roky a rok ve Vídni a v Krakově jsem pobyl — uvidíš, že nakonec se podívám i do Ameriky! A to je dobře vidět hodně světa, poznat lidi, okusit, jak se kde žije, zkusit trochu dobrého i zlého a potom složit pinklík a vandrovat kousek dále!“

„Ty mluviš, jak naš inžinir“, Vahala se dobromyslně směje, „ten tež tak pěkně: nelze, nemůžete. Člověk by řek, žes tež aspoň inžinir a ni enem monter. No, něvyskakuj — ja vim, monter je pěkne řemeslo a slyšel sem, že sobě vydělaš velke peníze. Ale řekni mi, kdy mluviš po našimu a kdy pěkně po česky? Ja dyž sem střízlivy, obyčejně nadavam, dyž mam v hlavě, zpivam —.“

„Snad si myslíš, kamaráde, že já mám jednu řeč na všední den a jednu ve svátek?“ Kunicki roztáhl v úsměvu ústa. „Ó, to ne! Já se naučím každé řeči brzo! Za rok jsem uměl tak dobře česky, že můj kvartýrský chtěl přísahat na to, že jsem se narodil v Čechách — někde vod Slanýho. A německy umím, víš, echt weanerisch. I tomu vašemu ostravskému krákorání jsem už zvykl — a poznáš na mně, že nejsem z Moravy? Jenom polsky jsem hodně zapomněl.“

Vtom kdosi na něho volal, do pronikavého úpění harmoniky hlomozil výkřik, Kunicki odpovídal smíchem a kýváním ruky, se strany mu podával kamarád pivo a v mžiku zase sklepnice, jež se namáhavě protlačovala mezi stoly, mu šeptala do ucha nějakou rozpustilou poznámku.

„Na tebe se každa roba enem lepi“, volal Vahala už těžce, „a ty... šak ja vim... Ale ja se něbojim, jak sem ti pravil, беру tě do kvartyra, buděš u nas a dobře ti budě, ty podšivko hřichu. Aspoň o všecy peníze nepřiděš a roby ti posledni groš něvyberu. A cos ty vlastně, Polak, Moravec?“

„Kdybych já věděl“, lehkomylně mávl Kunicki rukou, „to bych ti řek“, kamaráde! Všecko a nic. Ve Vídni jsem byl Němec, s naším inženýrem mluvím německy a on si beztak myslí, že jsem Němec. A s vami, vy lunti, jak se datě do piťa a jak mě přiberetě dohromady, musím byť Moravec. A v Čechách jsem byl Čech, a jaký! Zlatej pán, jedna radost! Myslím, že jsem jakýsi Vasrpolák. Táta byl Němec od Bílska,

máma Polka a eigentlich — es ist eine Nebensache — co ti na tom záleží?, napij se radši a tak na zdraví našeho kvartýru, myslím, že mě něbuděš odírat a že dohromady budeme pěkně vycházet!“

A židovská krčma, zaplivaná a začouzená, plná těžkého výparu, dusná a smrdutá, vřela hlomozným opojením; harmonika a housle hrály stále odrhovačku, kterou pár hrdel doprovázelo ochraptilým přizvukováním; opilé blábolení a zlostné výkřiky; šoupání nohou a údery na stůl; vypiskování a úsečné povely sklepníků; drsné nářečí, jež umíralo v dýmu a cinkotu sklenic; několik těžkých německých výkřiků; batolivé pobíhání nahrblého hospodského s lesklou lysou hlavou, jeho drmolivé, hrdelné pobízení...

Klubkem lidí se tlačí Vahalová. Už ode dveří probodává očima dým a lidský křik. Dere se utahaná a tlustá, vydána na pospas mlaskavým vtipům; její vysoké těhotenství je surově pozdravováno, ale ona se tváří, jako by neslyšela, jen se zamračeně kolébá na těžkých nohou ke stolu v koutě, kde zahlídla muže. Kolem ní křik a obžerné veselí, co chvilka někdo do ní vráží, ale její pestrý šátek na hlavě pohybuje se zřetelně do kouta.

„Roba už mě našla“, široce hovoří Vahala těžkým jazykem, „pět hospod přehledala, v šeste mě dopadla. Něutěčeš, Kunicki, robě, provazem se k chlopovi přivaže.“

Vahalová stojí u stolu, tvář její je nezdravá a zamračená, oči unavené.

„Už si zase zapoměl, že doma bida a dluhy!“ mrzutě hubuje. „Enem na sebe myslí, putyka je mu milejší ež roba a děti. Mam platit, gebeno u žida je velke, ež se mi hlava točí, děti su odřene jak vrabli na ulici — ale to je všecko darmo, hospoda je přednější.“

Vahalu zachvátila mazlivá měkkost opilých; rozpráhl ruce a plačtivě vykřikoval:

„Robečko, Madlenko, nepřyskej — člověk se musí rozveselit, ež ho do hrobu hoďa! Napij se, pulečku ti naleju — a šak ani něviš, čemu pijú! Podivaj se, to je pan Kunicki, náš novy kvartýrnik, už sem ti povídal, že přijde k nam — a tak dněs se mušimy napít na uvítanu!“

Vahalová se nevlídně, úkosem podívala na Kunického a pravila posměšně:

„Esli stě su tež takovy jak muj chlop, esli tež dušu v gořalce propijetě, chvala Bohu, to dostal pěkného kamarada! Do včilška sem se starala o jednoho, ale něrada bych dvuch z hospody vodila!“

Kunicki se hlučně zasmál, hlavou pohodil a potom se lehce uklonil, jako by ani nebyl v zakouřené židovské hospodě a jako by nehovořil s robotnickou ženou:

„Nebude třeba, paní Vahalová. Kořalku piju jenom při velké lítosti, a to mám málokdy, a pivo se vaří pro dobré lidi. Pro mě byla cesta z hospody vždycky rovná a nikdy jsem ještě nezabloudil. Uvidíte, že budete se mnou spokojena — jsem tichý a mírný člověk.“

Díval se na ni neklidnýma očima a potahoval si knírek; tvářil se nevinně a úsměvně, ale Vahalové se přece zdálo, že se vysmívá. Vysmívá se celým obličejem, který není ani robotnický ani panský, vysmívá se řečí, která není „po našimu“ zbarvena, vysmívá se mžikajícím pohledem.

Vahalová přišla do rozpaků. „Ja vas něbudu rozsuzovat“, řekla unaveně a udeřila rukou mužovi na rameno: „A ty se chystaj domu! Penize davaj a kartku od vyplaty!“

„Vidiš, Kunicki, jake to je“, blábolil Vahala už skoro nesrozumitelně, ale právě, že byl pořádně opilý, těžkou rukou vytahoval peníze z kapsy. „Kabat naruby obrati a ty se rozluč s posledním grejcarem!“

Kunicki neodpovídal, jenom se našpuleně díval na Vahalovu bezmoc, jako by ho nesmírně bavil manželský výjev.

Ale když se za pár týdnů přistěhoval, sám chtěl, aby se jeho příchod pořádně oslavil.

To už měla Vahalová po porodu. Narodil se jí třetí chlapec, ale slaboučký, neduživý křikloun. Sousedky z chodby se jí nahrnuly do světnice, udělaly si záminku, že jí poradí a přinesou krapet mléka, ale ve skutečnosti žluté oči pronikaly rodičku a ohmatávaly ubohé tělíčko. Připajdala se Polka, suché její rty se čarodějnický třásly nad rozplakaným dítětem a její moravskopolská hantýrka pronikala maskou sdílného soucitu: „Vygłonda bardzo bidně ten syneček, něbendže dlugo żyć. Panbuček chce męć andželička.“

Tenkrát umučená a rozštípaná Vahalová, lámaná stále trhovou zimnicí, zatoužila celou duší, aby se uskutečnila tlachavá řeč staré Polky. V polovičním blouznění hledala slova zmatené modlitby, aby byla vysvobozena ona i ten žalostný, rozplakaný kousek masa vedle ní. Když večer přišel Vahala, rozlícený a hrubý, nadával nad nepořádkem a k její posteli házel úšklebné věty. Už prý aby se člověk šel oběsit! K čemu bylo třeba ještě jednoho darmožrouta! A narážel neostýchavě před dětmi na chytré praktiky jiných rob v kolonii, které by se pěkně poděkovaly za takové boží požehnání. Ty už znají cestu, jak zahnat ode dveří nemilého hosta.

Vahalová poslouchala v poloviční mdlobě. Byla příliš slabá, aby mohla odpovídat. Avšak dítě neumíralo, tenký kahánek jeho života se den ze dne nerozhodně třásl, ale bolestné vrnění a hned zase pronikavý pláč ukazoval, že nezhasíná. A za dva dny musela Vahalová vstát, vybičovaná výčitkami mužovými a jeho vzteklym nadáváním. Zapotácela se u postele žlutá, s opadalým masem, s velkými červenými kruhy před

očíma. Viděla pořád červenou a svažetelou hlavíčku, znetvořenou pláčem, plamennou kouli, která z peřinek stoupala a hořela jí před očima.

Když se přistěhoval Kunicki, značilo to, že se všecek život soustředí do kuchyně. Světnice byla pro něho, pro nového kvartýrníka, a když měl příhodnou šichtu, tedy za jeho nepřítomnosti pro Vahalu. Ale do kuchyně se musel natlačit ještě jeden slamník, kde spala na zemi Vahalová, a kolébka s dítětem. Bylo tam těsno, dusno, smrduto, ale nebylo lze jinak: Kunicki měl dát peníze, za prádlo, za byt, za stravu — a po každém rýnském jak se lačně natahovala uvadlá ruka Vahalové! Bude lze žít a nepozná se, co Vahala propije.

Kunicki poslal první večer pro pivo a dětem pro cukroví. Nalil nejdříve Vahalové a mluvil s ní, jako by byla panička. Vykládal o svých vandrech a že nevydrží dlouho na jednom místě. Vahala se brzy opil a šel spát, ale Kunicki zůstal sedět, popíjel a byl pořád veselý, pořád mluvil pěknou panskou řečí a nebylo poznat dost málo, že pil.

Hrbatý Jindra v koutku kuchyně se díval do osvětlené světnice a poslouchal řeči o Kunického toulkách jako zjevení. Ale Kuba si jeho výkladů příliš nevšímal, neboť ho zajímala jiná věc: jednak se mohl dobře napít piva a bylo mu v hlavě příjemně, ale zejména přemýšlel, jak uschová krejcary, které dostal od cesty. Kam je dát, aby na ně nepřišly slídivé oči mámy? Lehl si na slamník, kde spala máma v noci, a potichu, jako zločinec, který se prohrabává tvrdou zdí, dlabal do proleželého plátna; už ví, už je vyhráno, schová peníze do slámy. Mámě ani na mysl nepřipadne, že spí na krejcarech. Ale brzy ho přepadl strach a pochyby: máma se může v noci pohnout, krejcary by zacinkaly a už by bylo po nich amen. Vytáhl je znovu a pomalu odštípl kousek podlahy u zdi za starou almarou; tam schoval peníze jako vzácný poklad. Když už všichni spali, když táta hlomozivě chrápal a novorozeně trhaně ze sna vzlykalo, když vzduch houstl pachem lidských těl i výpary kuchyně, on se třásl bázní, aby nepřišel o jmění, a počítal, kolik cigaret si může za ně zítra koupit.

Od té doby byl Kunicki novou hodnotou v jejich životě; měl větší cenu než všichni ostatní dohromady, a čím více jeho slovo nabývalo určitosti, tím více Vahala ztrácel vážnost i autoritu.

Kuba se mu s počátku v duchu vysmíval. Byl mu protivný nejvíce řečí, panskou, nijak robotnickou. A též tím, že má pořád peníze: Sáhne do kapsy a rýnský řinčí. Ale za nějaký čas změnil se vztah Kubův k němu od základu; neurčitě chápal, že je to někdo, kdo roste nad něho o několik hlav.

Začalo se to vlastně nepatrnou příhodou. Listonoš dal na ulici Kubovi psaní pro Kunického. Kuba přeskakoval schody, vrazil do kuchyně a hlomozně otevřel dveře do světnice, kde se Kunicki právě oblékal. Na prahu zavolal zrovna tak, jak když na ulici pokřikoval na synky z kolonie: „Kunicki!“ A tu se Kunicki obrátil, v očích mu lehce

blýsklo, jednou rukou vzal Kubovi psaní z ruky a druhou ho bez obtíží vtáhl do světnice. Teď Kuba nevěděl ani sám, jak se to stalo: Kunicki udělal rukou zvláštní hmat, smáčkl mu neznatelně krk, že se dech zastavil a oči se bolestně vyřeštily; přitlačil se k němu a mluvil mu do tváře šeptavým, ale určitým a poroučejícím hlasem: „Pamatuj si, všiváku, že se jmenuji pan Kunicki a pro tebe jsem pořád jenom pan Kunicki. Pamatuj si za druhé, že musíš zaklepat na dveře, když chceš ke mně přijít.“ Ale hned se obrátil, rukou tleskl, jako by se nic nebylo stalo, a ukazoval zuby v dialektickém přechodu: „Ty se naučíš, ty se všecko naučíš, tvoja hlava není ze dřeva. Tu máš za cestu.“ Vstrčil mu do ruky pár krejcarů a lehce ho vystrčil za dveře; Kuba se jen vyjeveně díval, jak to, že už stojí zase v kuchyni a ve světnici že si Kunicki notuje veselou písničku.

To všecko Kubovi velmi imponovalo. Ten si nenechá kašpary ze sebe robit! Ten nebude křičet a nadávat, ale ráz dva... chytí za krk... a ty už nedýcháš a oči máš navrch hlavy... A Kuba si ohmatává krk, kde dosud cítil silné vbodnutí mužského palce. Jak to mohl udělat? Trošku rukou pohnul a už se nemůžeš bránit... Kuba zkoušel hmat a umiňoval si: tomu se musí naučit, to bude pro něho nad jiné užitečné! Vyzkouší to — ale na kom? Na Jindrovi, na prvním lepším synkovi z kolonie, s kterým se dostane do bitky?

Ale nejen pro Kubu, pro všechny bez rozdílu byl to pan Kunicki. Usmíval se, žertoval, ale každý cítil, že chce být něco jiného. Vydělával hodně peněz, ale všechny jako by protékaly jeho prsty, příliš roztaženými. Poslal často pro pivo, poslal ke kupci a k uzenáři, když si chtěl po večeři ještě popřát. A někdy zase celé večery se toulal, neřekl slovíčkem, kam jde a nikdo se ho neodvažoval vyptávat. Jenom Vahala — ale to tenkrát, když už měl v hlavě, udělal několik vtipů, na které Kunicki odpovídal se smíchem, ale tak, že jeho úsměv spíše vyhrožoval. A za chvíli už řeč obracel jiným směrem.

Divná věc: hrbatého Jindru neměl rád. Neřekl mu to ani slovem, a přece to chlapec-mrzáček vycítil. Ten sedával v koutě, odkud plaše svítily jeho mučednické a moudré oči, a mořil se nad německou čítankou. Učil se článkům nazpaměť a z kuchyně se ozývalo polohlasitě pětkrát, šestkrát zpívavým hláskem: „O Tannenbaum, o Tannenbaum, wie treu sind deine Blätter —.“ Bylo to jako uspávací kolébání. Kunicki byl tenkrát ve světnici a najednou zlehka otevřel dveře, stál na prahu a divně se smál. Smál se více hybnými očima a stažením rtů, než zvukem. Jindra jako by zasažen, přestal se učit a zadíval se na Kunického, který si sedl na okraj lavice u kamen.

„Kde máš mámu, Jindřichu?“ začal lhostejně, ale pořád pozoroval znetvořené tělo chlapcovo.

„Odešla už před hodinu a pravila, že pujdě do kupca.“

„A co se to eigentlich učíš?“ oči zabloudily na rozevřenou knížku.

„Písničku“, pomalu odpovídal chlapec, „lera nam dava na ruku a po prstach, dyž něumimy auswendig.“

„To je v pořádku“, ušklíbl se Kunicki, „učitel musí mít ve škole hůlku a musí školáky mlátit po prstech. Co by z nich bylo, kdyby jim občas nenadělil?“

Hrbáček se podíval na něho zmateně: nerozuměl, jaký smysl je v jeho řeči.

„A poslouvej, Jindřichu“, začal zase Kunicki, „učíš se písničku o vánočním stromku. Učíš se O Tannenbaum, o Tannenbaum. Ale to je písnička moc hloupá — co?“

Proč by to měla být hloupá písnička? Jindra nechápal: byla ve škole uložena, tedy se učí.

„Ještě jsi na to nepřišel, že je to písnička hloupá, a už budeš mít jedenáct roků? Až se půjdeš dívat na vánoční stromky, podívej se, kdo má nejpěknější.“

Vtom vrazil do kuchyně Kuba, udýchaný, s divokýma očima. Byl zamotán do starého kabátu, z něhož načišela zimní sychravost a vlhko.

Když viděl Kunického, zarazil se, ale hned shodil čepici a pozdravil.

„Kuba ti poví“, potrl ústy Kunicki, „kdo bude mít nejpěknější stromek.“

„To ja vim“, mávl Kuba rukou, kvapně se svlékal a slídově se díval po hrncích na plotně, „Taube — jeho tata je derektor — a Braun, to je zas inžinirske děcko —.“

„No vidíš“, kýval Kunicki hlavou, „tak to má být. Nejpěknější stromky dostanou boháči, Kristkindlein přijde k inžinirským a direktorským synkům, přece se nebude špinit s takovými boraky, jako ty jsi, Jindřichu. Ty dostaneš ořechy, trochu jablek — ale zapomněl jsem, ve škole bude rozdělování, Bescherung, dostaneš botky a šálek na krk.“

Jindra se dívá stále zmaten. V hlavě mu svítá, že Kunicki mluví strašné řeči, jakési hříšné rouhání, které se nesmí poslouchat, aby člověk nepřišel do věčného ohně.

Ale Kuba sebou pohnul, zasmál se a brada se mu vysunula: „A či je na světě spravedlnost?“ vykřikl znovu myšlenku, která ho tolikrát trápila. „Ten Taube se s každým ve škole bije a lera se na něho enem směje a povída mu sladce: Sei brav, sei brav —.“

„No vidíš, Jindřichu“, kývá Kunicki hlavou, „ty se budeš učit O Tannenbaum. Ale Kuba se bude prát a učitel ve škole mu naloží na hřbet. Že tě učitel bije?“

Kuba se pomračil a bručel cosi nesrozumitelně. V té chvílce mu napadlo, aby se zeptal Kunického na smysl záhadné učitelovy nadávky. Ale ještě není čas, pravil si sám, přijde hodinka, kdy to bude snazší.

„Tak se uč“, Kunicki odchází zpátky do světnice, „ale potichu, za chvílku se vzbudí ještě ten malý muzikant v kolíbce a potom bude veselých písniček celý dům.“

Jindrovi sklesla knížka na koleno a jeho oči se trpitelsky zamžily; nerozuměl tomu, ale písnička se mu zdála opravdu směšná. Zato Kuba spokojeně luskl prsty, měl neurčitý pocit, že to nemluví ani Kunicki, ale on sám, jenže jinak, rozumněji, ozdobněji.

Ještě víc se sblížil s Kunickým při kartách. To bylo za ohavného zimního odpoledne, někdy v únoru, plného rozmoklého sněhu a řídkého bláta. Kunicki byl mrzut; vyjít nemohl, a Vahala v kuchyni přemítal zase rodinné svízele po dlouhých dvanácti letech. Tu Kunicki otevřel dveře, zašustěl v ruce kartami a pravil: „Aspoň ty karty člověku zbyly, když je dnes jak v kriminále.“

„Ve dvoje?“ mdle se ptal Vahala. „To není žádná zábava — jak by jeden druhého do hlavy bil.“

Kuba vyskočil z kouta a pravil nesměle: „Mě bystě mohli přibírat —.“

„To skoro začínáš“, bez přechodu se rozčiluje Vahala, „karty v dvanácti letech! Zalíz do kouta a ani se něhybaj — pro tebe su karty!“

„Ale proč by ne?“ ujímá se Kuba Kunicki. „Zprubovat by se mohlo. A umíš ty hrát?“

„Umím — trochu —.“

Ale to se už směje: jak by neuměl! Kolikrát hrál na službě s čeledíny, na pastvě s lipinskými pohunký! Kolikrát i nyní si vzpomněl na špinavé lístky!

Dali se do hry a Kuba se vracel pohledem znovu a znovu ke Kunickému. Nemohl jinak: byl k němu neodolatelně přitahován. Všecko bylo divné: nekřičel jak táta, nesakroval při špatné kartě, nevyčítal falešnou hru, když prohrál, ale jenom úsměšek mu lítal po rtech a v očích jiskřičky skákaly. A hrál, že brzy vášeň hry přeskočila na všechny tři... a pak se stmívalo a hráli až pozdě do noci.

K jedenácté Kunicki klidně vstal od stolu a hry, jen trochu zarudlý, dal uvařit ještě černou kávu a vytáhl z kouta svou láhev rumu a nalil do kávy Vahalovi, nalil sobě a potom se na chvíli zastavil, ale nakonec se ušklíbl a přilil i do hrnku Kubovi.

„Karty umí hrát —“, smál se, „a už není v kartách učeň, ať se naučí i černé s rumem.“

A pozvolna upijeje z hrníčku, pravil malátnému Vahalovi s rozvahou:

„Ten tvůj synek —.“

„Neni muj“, zahučel Vahala do hrníčku.

„To je jedno. Ten synek je — no, sakrment.“

Kuba zazářil. Pochopil, co to je vysloveno: ne nadávka, ale pochvala. Velká, slavná pochvala.

Oči se mu už blaženě zavíraly, a spalo se mu té noci měkce, jak málokdy předtím.

Druhého dne pochopil, že přišel okamžik, kdy se může Kunického už optat beze strachu. Skoro jako rovný rovného.

Zaklepal a vkradl se do světnice, ale jeho úsměv byl kamarádský a důvěrný.

„Co chceš, ty darebáku, co hraješ v karty jako starý voják?“ uvítal ho Kunicki s drsnou sdílností.

„Pane Kunicki“ — a Kuba usedá na kufr, „umitě vy hodně po německy nadávat?“

„Nač to chceš?“ ze široka se rozesmál Kunicki. „Zdá se mi, že z tebe roste pořádná potvora, a že mámu bude pro tebe mockrát hlava bolet.“

„No — ja bysem chtěl vědět“, naléhá Kuba a v jeho hlase je prosebná útočnost, „řeknitě mi, prosim vas, jak se po německy nadava!“

„Aha, potřebuješ to pro školu!“ Kunicki si založil ruce, postavil se před něho a díval se úsměšným, pohyblivým očima. „Jenom nadávej tak, jak ti zobák narost’, nadávej po ostravsky! To je krásná řeč, která se hodí k nadávání nade všechny! Každý ti bude rozumět a můžeš se vsadit, že i za to dostaneš po svém ostravském ksichtečku!“

„Pane Kunicki, něvysmivajtě se mi“, zdůrazňuje Kuba ještě s větší urputností, „hrubě mi na tym zaleži... Jineho se němožu na takove věci ptať!“

„Já tě mám učit, ty mladý gaunere?“ smích Kunického je tišší a vniternější. „No ale — ty beztak rosteš ke trápení lidem. Tak — zum Beispiel — verfluchter —.“

A Kunicki háže do světnice nadávky, už jich rozhodil celý přívál a vzpomíná si nové a nové, kterým Kuba ani hláskou nerozumí; synek je chytá, napjatě, ve střehu, jako ptáčník, který si vyšel na lov. Ale ani jedna se ještě neuchytila: v očích jsou ještě roztaženy sítě, ale ptáci letí nad nimi a sítě se marně napínají.

„Ještě máš málo?“ kroutí si Kunicki knírek. „Už je to celý Wörterbuch.“

Kuba jenom kroutí hlavou.

„Vždyť už chodíš skoro půl roku do německé školy a ještě neumíš nadávat? Člověk se naučí v cizí řeči nadávat za čtrnáct dní“, ušklíbá se Kunicki.

„Pane Kunicki“, Kuba se pevně dívá, „a může se těž nadávat: Lendesfi?“

„Lendesfi? — Ah so“, a Kunicki zaluska prsty, „elendes Vieh! Jawohl, mein Lieber, to je též pěkné slovo! To je — jak bych ti to řek': mizerný dobytku, bídné hovado —.“

Kuba zrudl a spodní ret se mu odchlípl.

„Ahá, tak ti ve škole nadávali“, hádal Kunicki. „A kdo?“

„Lera“, řekl Kuba suše.

„Co naděláš?“ potměšile se Kunicki ušklíbl. „Učitel má právo a nebude s tebou dělat velké parády. Náš učitel bil tak ve škole, že nás hřbety pálily dva dni.“

„Ale ja mu to nědaruju!“ vyrazil Kuba prudce a zdvihl ostře bradu.

„Nědaruješ!“ Kunického oči vesele tančí. „To je velké slovo, ale málo vydá. S větším pánem, než jsi sám, musíš žít v dobrotě. Musíš být pokorný a poslušný, jak je Jindra! Nechat si všechno líbit, skrčit se do koutečka a když ti učitel napohlavkuje, pěkně se uklonit: Küss die Hand, Herr Lehrer!“

Kunicki se směje, celá tvář se mu směje, oči, černý knírek, bílé zuby, červená kravata. Přikročil ještě blíže ke Kubovi, vzal do hrsti jeho černé, rozčuchané vlasy, klátil jimi a říkal polohlasitě tenkým, zpěvavým hlasem:

„Ty jsi, Kubo, sakrment —.“

Kuba nevymanil vlasů z jeho hrsti; bylo mu dobře v ní.

A Kunicki třepal hlavou a mluvil věty jako pro sebe, polo posměšně, polo vážně:

„Kdo spoléhá na spravedlnost, ten se v blátě utopí. Spravedlnost je: ty mi jedenkrát, já tobě dvakrát. Kdo si nechá nabít, patří do kriminálu.“

Ale pak sebou trhl, jako by ho někdo zavolal, sedl za stůl a zabručel:

„Eh, tys ještě hloupý synek, ty takovým věcem čerta rozumíš. Jdi do kuchyně, tam je pro tebe místo. Máma přijde za chvíli a bude dělat zase kravaly — a to já nemám rád.“

Kuba vyšel ze světnice se sklopenou hlavou a sedl si v kuchyni na židličku u kamen; ucítil chlad a chtěl zachytit trochu tepla z polovyhaslých kamínek, z „vincka“. Ale u vincka už seděl skrčen Jindra, kolena u brady a oči v německé knize; učil se, jako by se trpělivě zuby prokousávaly v hromadě nechutné kaše. Kuba do něho zavadil,

zahučel nevlídně: „Uhni!“ a přitlačil se zády ke kamnům. Hrbáček neřekl ani slova, podíval se udeřeně a odbelhal se kousek dále na podlahu.

Kuba seděl a nemluvil. Bylo mu divně: ještě Kunicki mu hlavou třepá: Ty mi jedenkrát, já tobě dvakrát —. Černý, zarostlý učitel stojí před ním a německy diktuje: Achtmal sieben ist —. A vlastně bylo to škaredé, že odstrčil Jindru — je přece hrbatý a bránit se nemůže! A tak — proč aspoň nevykřikl, proč aspoň nenadává, proč se jenom dívá jako pes, do kterého se kopne?

Vyskočil ostře a zlostně. „Sedni se na moje místo, Jindro, mi není zima“, zahučel a sedl si na postel. Teď by bylo nejlíp, jít do ulic, brouzdat se sněhem, zajít daleko, vidět lidi, dívat se do oken anebo se ztratit až k haldě. Sto chutí měl, ale přijde máma a její vyčítavý křik byl mu protivný. Zrovna jako Kunickému!

Ale za rok, za rok, až bude ze školy ven, až si vydělá sám nějaký krejcar, potom budou jiná časy! Ať se táta opováží ho mlátit a máma nadávat!

Od toho dne začal tajnou vojnu s učitelem. Už trochu chápal německy, už těžce přeslabikoval i odstavce z čítanky, ale byly hodiny, kdy učitelův výklad mu bzučel kolem uší jako nesrozumitelné dopadání jednotvárných kapek. Unavovalo ho skládat jakýsi celek z drobtů slovíček, kterým rozuměl, a z učitelových posunků dohadovat se smyslu ukrytého kdesi na dně. To více zajímalo dívat se oknem, jak sněhové vločky se rozbíjejí o skla, počítat, kolik je klobouků v třídě, ušklebovat se v duchu, jak má David Rosenzweig velké uši. Ale zprotiví se i to. Do lavice se chytře zarazí pero a vesele se drnkne, když je učitel v jiném koutě — a potom je třeba se dívat co nejnevinněji. Učitel vyskočí, jak bys ho jehlou píchl, a už směšně po klase pobíhá. Wer hat das gemacht? Všichni se rozhlížejí, Davidek Rosenzweig si div hlavu neukroutí. I Kuba se otáčí a jeho oči se smějí. „Sehrschan, weißt du nichts davon?“ Kuba vstává a přesvědčivě vrtí hlavou: „Nein.“ Ať se lera podívá — na peře v té chvíli stojí.

Těž je veselé přinést z domu kousek sádla a namazat učitelovi židli. Ale je to těžký vtip a zřídka se podaří. Učitel ustanovil školáka — to se ví, inženýrské děcko s křivým nosem — a ten je Klassenaufseher. Hehe, dívá se jak vachtařský pes a zapisuje do sešitku, kdo křičel a skákal. Ale i tak se Kubovi dvakrát podařilo židli namazat.

Učitel se vzteká, drží se za kalhoty, kde sádlo udělalo pěknou kaňku, vyslýchá a nadává. Nikdo nic neviděl, nikdo nic neví. Učitel křičí víc a víc a brada se mu směšně hýbá. Do klasy je zavolán Schuldienner, ale ani ten nic neví. Neví, to se ví, ani Jakob Sehrschan, který hlavou kroutí, jak si mohl lera sednout do mastnoty.

A je deset jiných věcí, kde se možno učiteli mstít. Potají — a na tváři vyjevený údiv. Namazat tabuli, aby na ní nebylo lze psát. Podrazit nohy, ale jenom jako náhodou, Klassenaufseherovi, aby si rozbil nos. Učitel málo bije a nerad nadává, ale

rozvztekluje se při takových kouscích. Kubu trhá často za vlasy a volá do jeho lavice tenká slovíčka: frech, faul... Dvakrát ho zpohlavkoval, že v přestávce schválně mluvil moravsky a vykřikoval neslušné nadávky, ačkoli bylo přísně nařízeno, aby se moravsky ve škole nemluvílo. Ale ať, ale ať, bude to trvat jenom jeden rok... A za rok bude volný i Jakub Sršáň i Jakob Sehrschan...

Ale na jednu pomstu číhal celé měsíce a provedl ji až na jaře, kdy bylo možno se zase toulat daleko za ulicemi. Vyšpehoval, že učitel chodí s jakousi frajlinkou a vrací se za tmy; jednou chodí do polí, jednou k vodě. Číhal na něho v chladné tmě, skrčen v příkopce jako zloděj. Celé hroudy mazlavého, špinavého bláta nasbíral a urovnal kolem sebe.

A už jde černý lera — jak se tlačí k frajlince! Dva stíny splývají, temné, nezřetelné. Lichotivý, domlouvavý hlas prosakuje z jarní tmy. Pár kroků jsou od něho — a prásk, prásk, sype se spousta bláta a hlíny. Aby tak netrefil, on, Kuba! Pisklavý ženský hlas poplašeně naříká. A mužský hlas — hlas baby babské — směšně volá: Wache, Wache! To si počkáš na vachmana! Zatím už jako chytré zvíře, přikrčen k zemi, ubíhá do tmy, stále hustší a přátelštější, Jakub Sršáň, umazán a promrzlý. Ale je mu dobře, prsa se rozšiřují a srdce vesele bije. Spadla s něho napolo tíž. Nadobro spadne, až provede ještě druhou věc, kterou promyslel a kterou jistě provede: až za pozdního večera vhodí kámen do jeho jizby. Velký kámen jak hlava — ať třeba rozbije lerovi lampu i obrazy! Ten kámen vhodí, jisto vhodí!

Ten večer byl od táty strašně zmlácen, že přišel jako cihlář v noci, ale při tom bití necítil nejmenší nenávisti. Bylo to v pořádku a potom je to vedlejší věc. Ta hlavní se stala před chvilkou. Nadávání a žlučovité výčitky letěly do prázdna; za chvíli jich nebylo.

Ale druhého dne měl celé dopoledne ve škole vyplněno velkou rozkoší. I trochu strachu bylo v ní, ale to vlastně příjemný pocit jenom zvyšovalo. Učitel přišel do školy nadobro nový ve svátečních šatech, u ucha trochu poškrabán, mrzutý a málomluvný. Díval se do všech koutů podezíravě a nenávistně, ale letěly mu vstříc jako obyčejně jenom oči unavené nebo šplhavé, nechápavé nebo oddané. I Jakob Sehrschan se hlásil na čtení. A četl, těžce, kostrbatě, plno chyb, a učitel ho řemeslně opravoval, až najednou bez příčiny vybuchl a kázal mu se posadit. Opět ho bodal slovíčky, frech, faul, ale Kuba byl by se nejraději dal do řehotavého smíchu, až by se to třáslo v celé škole. Tolik hlíny a bláta... jak slečinka pískala... Wache, Wache... to se ví: frech, faul...

S jednou věcí byl ovšem na rozpacích: má se přiznat Kunickému?

Jinému za nic na světě, ani kdyby mu mlýnský kámen na krk uvázali. Ale Kunicki je přece jeho — co? — no, tak jako kamarád. Jemu řek', že to lerovi nedaruje. A tak

jednoho večera, když byl s ním doma sám, vysypal před ním celou příhodu s líčenou lhostejností jako samozřejmou věc. Kunicki se zasmál a řekl prostě: „Všiváku!“

Tak mu už mnohokrát nadávali, ale od Kunického to znělo úplně jináč! Vždyť se při tom směje a oči mu hrají. Škoda, že nepraví: Dobřes udělal, Kubo. Ale to se přece už rozumí samo sebou.

Kunicki se obrátil ke stolu: „Chceš, Kubo, cigaretu? Športku? Vykuř ji u mne, aby nikdo nic neviděl!“

Už je věc jistá: Kunicki je s ním spokojen.

Vyřizoval mu mnoho věcí: chodil na pivo a pro nejpodivnější věci. Nosil písma a lístky jakýmsi frajlinkám. To dělal rád: jedné, takové světlé a velké, nosil vzkazy i dvakrát za týden a ona mu dávala od cesty šestku a někdy i dvě.

Když k ní přišel, smála se na něho a vždycky volala: „Máš?“ A potom ji jednou viděl u nich, doma. Kunicki ji přivedl večer, když byl Vahala na šichtě, poslal pro pivo, pro vuřt, pro sýry. A potom mámě cosi v kuchyni vykládal, ale Kuba slyšel jenom nezřetelně: noc, nic zlého. Máma házela rukama a polohlasitě vykřikovala; byla strašně dopálena a těžce oddychovala, jak dělala jenom v největším hněvu. Kunicki jí strká do ruky peníze, směje se, po rameně popleskává. A máma křičí na děti: „Spať pujděmy!“

V kuchyni je tma, děvuchy už oddychují. Jindra ze spaní cosi mluví. Kuba leží na houni, ale převaluje se beze snu; je trápen velkým tajemstvím: ta panička nešla domů. Slyšet z jizby, jak se směje, má pěkný hlas, jako když rýnský na stole cinká. Mluví potichu, ale ať Kuba zatajuje dech sebe víc, nerozumí. Mluví jisto německy!

Ale tu se Kuba krade potichu jako nejtišší kočka ke dveřím.

Oči přitiskuje ke klíčové dírcce, ale nic nevidí: kus světlé stěny se mu v očích blýská. Ale kdosi oddychuje v jizbě zhluboka, zhluboka, a smích... To ona, to je její smích...

Ale v nejbližším okamžiku se mu zatmělo v hlavě a prudká bolest mu projela tělem. Máma ho kopla bosou nohou do boku a zacpala mu ústa, aby nekřičel. Hodila ho zpátky na houni a potichu bila. Dusil se skoro pod starým kabátem, kterým v noci se přikrýval a kterým mu omotala hlavu. Cítil její tíhu, jak ho tlačí k houni. A rány padají do nosu, do brady, do krku.

Potom je volný. Vydechne jak omámen a nejraději by strašně křičel, ale cítí, že nesmí. K vůli Kunickému nesmí! Protahuje se, rány pálí. A máma na slamníku cosi přidušeně hučí.

Potom je ticho, i v jizbě ticho. Přestal smích, přestalo šeptání.

Za rok, za rok, až bude mít čtrnáct roků a bude ze školy ven! Ani máma ho nesmí potom bít!

VII.

I ten den přišel, kdy drží v ruce arch papíru, že je volný a škola nemá na něho práva.

Lhostejně skládá vysvědčení a nejraději by teď, na schodech školy, dal se do hlomozného křiku, až by lerovi a tlustému šuldyrektorovi vlasy na hlavě vstávaly.

Jakési zvědavé oči dívají se mu přes rameno do papíru. „Zeige —“ dechne mu do tváře.

Ale Kuba dává loktem znamení, že si nepřeje zvědavosti spolužákovy.

A potom: už se nemusí nutit do němčiny, už pro něho zakazování učitelovo neplatí! Na tom archu papíru je napsáno, že dnes šel do školy naposledy!

„Ztrať se, syp se!“ odpovídá nevrle a úkosem se dívá na zvědavce.

„Ukaž, jaké máš noty“, tlumeněji doléhá neodbytný zvědavec, ale už moravsky.

„A či si myslíš, že mi na tym co zaleží, jaké mi dal hlupy lera noty“, posměšně vysunuje Kuba ret a vychází ze dveří. Jen na chvíli se zastaví: to za ním je Volksschule, černý, zarostlý učitel, popsaná tabule, lavice, a před ním — velký, slavný, nekonečný svět.

Zvědavý hlas druží se k němu i v ulici a cupká vedle něho, jak potulný psík.

„Mi je to ganc jedno, co na vysvědčeňu naškrabal“, mluví Kuba, ale nedbá příliš na dotěrného kamaráda; mluví tak mnohem víc pro sebe, mluví z něho radost ze svobody. „To se vi: genügend, nichtgenügend, Sitten drei — und so weiter. Bylo by nejlepší, dybysem tu papirovu handru na kuščky roztrhal a rozhazal do všechkých stran světa — ale na tym vysvědčeňu je napsane, že sem ze školy propuštěný a enem temu je mi ten cajgnys milejší a dražší ež velke poklady!“

Zrychlil krok a pokračoval, nedívaje se ani, jde-li někdo vedle něho: „A lera, ten černý směšný chlopek, může robiť co chce! Nakoněc sem už všeckemu rozuměl, co vykladal, ai čitat sem uměl z lesebuchu, ale zprotivilo se mi to! Něbudě už stat nade mnu, něbudě se vysmívat, něbudě se pošklebovat ani hroziť — už smy svoju písničku dozpívali! Dyby to mělo dele trvat, byl bysem se mušel ve škole zalknuť!“

„A co včil buděš, Sršaň, robiť?“ slyší hlas někde za ramenem.

„Robiť budu“, zasměje se slovní hříčkou a bez rozloučení zahne do druhé ulice.

Doma táta se jenom zamračeně podíval na arch papíru a vložil jej do velkého parádního džbánu, který stál na šifoneru.

„Aspoň jeden přestane mě vyžírat“, hodí po Kubovi nevlídné zavrčení.

A když přišel z šichty Kunicki, byla malá porada, co s Kubou. Kunicki se smál, když uviděl vysvědčení, a trhal Kubu za vlasy: „Moh' bys jít rovnou na vysoké školy! Moc hezké psaní o tobě posílá učitel! Měl bys mu za to poděkovat!“

„Gyzd, k ničemu to není“, vrčí Vahala, ale Vahalová složila ruce na neforemném těle a dívala se unaveným pohledem na muže, kteří rozhodují o jejím dítěti.

„No, to se ještě neví, k čemu je“, ujímá se Kunicki Kuby.

„K čemu je!“ vybuchá Vahala zlostně. „Na šachtu pujdě — co ineho! Za učna ho ve verku něvezmu, šlosařem němože byt' ani elektrotechnykem, dyž něma byrgerky! A ja za něho orodovať něpujdu! Ať se už stara o sebe sam!“

A tak bylo krátce ustanoveno, že bude Kuba hledat robotu na šachtě.

Kubu v prvním okamžiku divně zamrazilo. Šachta — a on si představil jakýsi strašný sklep, tisíckrát delší a černější, než je jejich, hluboko pod zemí, sta metrů nad hlavou, a sebe jako drobnou myš, hrozně začerněnou, jak se zuby dobývá do uhlí. A kolem dokola nic jiného, jenom tma a hrozné hory uhlí, on ztracen a všemi opuštěn, ani nejtenčí hlásek nepronikne vysokými uhelnými skalami.

Ale nikdo se ho neptal, bude-li mít strach a jaké vidiny si vytváří z šachty, ve které nikdy dosud nebyl. Bude to daleko od kolonie, ale to je přec nejmenší věc, je mladý, je silný a nejméně na tom záleží, když se takový Kuba dvakrát denně pořádně proběhne.

A potom cesta do předpekli: s pracovní knížkou do kanceláře a k doktorovi.

Doktor je mrzutý; deseti lidem se najednou svléci káže. „Co bolí? Eh nic! Dáme prášky! To není jenom doma ležet! A ty do roboty? Na šachtu?“

I hodina udeří, kdy jde Kuba po prvé s modrou baňkou a krajíčkem chleba k šachtě.

Je jitro, píšťaly hučí, lidé pospíchají ulicemi. A znovu se rozhučely velitelské sirény jako křik otrokáře: Do roboty! A spěšně, spěšně!

A z dělnických kolonií, z robotnických kasáren, z šedivých a natlačených činžáků na periferiích i z vesnických chalup v širokém okolí jdou mužové, poslušni rozkazu velikého pána; jdou mravenci, drobní, modří a černí, jdou k mraveništím.

Kubu Sršáně přivítala šachta vysokou těžní klecí, jež se vzepjala nad okolí jako zpupný hlídač. Přivítala ho železem, rudými cihlami, otáčejícími se koly ve výšce. Dívala se na něho s pohrdáním, chladná a nepřístupná.

Šichtmistr ho poučuje: „Havíř tě bude čekat pod jamou. Budeš mu k ruce, jsi jeho synek. Synek, pamatuj si, to je tvoje řemeslo. Poslouchat musíš na slovo: havíř je ode dneška tvůj táta, tvůj pán. Až dostaneš tvrdší slovo, ne abys křičel a hned žaloval!“

Ve známkovně dostal číslo. Už přestal být Jakubem Sršáněm, stal se pouhým číslem. Sedmset dvacet! „Nězapomeň, tubo“, hrubě poučuje jakýsi havíř, „a jak zapomeněš, podívej se na lampu!“

V kleci se tlačí k chumlu havířů. Krčí se mezi nimi jak odkopávaný psík. Ještě cítí, jak ho před klecí ohmatávali: Nemáš cigarety? nemáš sirek? Pamatuj si, za to je kriminál. I za jedinou sirku!

Vrátka třesknou, klec fárá do hlubin. Z jednotlivých pater blýsknou světýlka jak zapomenuté ohníky v nočních tmách. A zas klec s klubkem živých těl jako chmurný člun padá do propasti. Úzkost chytá Kubu za hrdlo, je popleten, v krku má ohavný pocit, do rozšířených očí píchne světlo z třetích, čtvrtých hor.

Klec se zastavila, havíři vycházejí. Elektrické lampičky svítí, kolejnice se ostře lesknou, chodby se rozvírají a ztrácejí do neznámých bludišť.

Ke Kubovi se hlásí havíř, přikrčený, těžkopádný, s dlouhými převislými kníry a velkým obočím. Má lhostejné kníry a uvadlý hlas. Vyplivuje a praví netečně: „Tys je nový synek, co? No, tak se hni! A daj pozor na hlavu, ať se šnoblak nerozbiješ na první raz!“

Kuba zaváhá. On, smělý, nebojácný, urputný, cítí cosi jako hrůzu. Co je před ním, to vypadá jako vražedná past. Jakési nestvůrné zvíře tam číhá, oči mu blýskají, dravé zuby si brousí, aby ho pohltilo.

Potom cupká jako stroj. Havíř nemluví a kolébavě našlapuje. Světla se ztrácejí a už jim zbývají toliko jejich kahany, ale Kuba není zvyklý jejich světlu; je oslepen a má před očima tmu. Tmu ne černou, ale červenou. A čím to je, že do chřípí se dere pořád nasládlý, protivný a dusivý pocit plísně?

„Příliš čerstvo chodit' něumiš, jak se mi zda“, hučí havíř.

Ale Kuba couvá; v světle kahanu zahlédne dřevěné opory, popraskané a roztráštěné, a teď — podezřelé prasknutí, táhlý vzdech, jenž vyskočí z temna — ó hrůza, teď se jistě propadnou nesmírné vrstvy lesklého kamene, všecka strašlivá tíha šesti set metrů dopadne na něho, rozmačká ho jako směšnou mouchu — hle, už dřeva praskají, ohýbají se, balvany se uvolňují, dopadnou mu na hlavu.

„To — to — to — všechno — leti!“ úzkostně zakoktá a vztáhne kahan jako na obranu.

„Blazne, něhlupni!“ utrhne se na něho havíř a postrčí ho kupředu. „To se ví, zrovna to na tebe čekalo, aby z tebe nadělalo mačky. Počkej, uvidíš ještě ináč věci, ež ti bude zle z všeckeho. Ež budeš robiť třicet rokov jako ja, budeš o všelijakých kuskach vykladať!“

A skutečně, jako by jeho nevšímavé slovo zažehnalo hrůzu, lesklé balvany tlačí na dřevo, ale ty je nesou chlapsky; neřítí se celá šachta, nevyletují z tmy duchové, ale jenom suše se ozve praskání a obrovské podzemní království posupně mlčí.

Nevelká díra, černá a strašidelná, je jejich stanovištěm; úšklebně se na Kubu vycení.

„Tam pujďem?“ nechce Kuba věřit, že by měl být odsouzen do takové myší skrýše.

„Tam —“, jednotvárně odsekne havíř, svléká si kabát, na ruku sype trochu tabáku a nacpává si jej mezi dásně. A už těžkým kylofem odkopává lesklé, rozbité stěny.

„Ty budeš uhlí odhazovať!“, poroučí suše a dále se o Kubu nestará.

Kuba odhazuje uhlí na žlaby, dře se, ohýbá se a za chvíli cítí, jak mu pot vytryskuje na čelo; ale zatíná zuby, bradu vysunuje, žíly se mu napínají.

Havíř zabezpečuje si místo, kde bylo uhlí vybráno, dává tam dřevěné stojky a vzkřikne na Kubu:

„Uřni mi dobře šal!“

Kuba popletenýma očima zatěká po tváři havířově a zachytí jeho převalené kníry i lesklé oči v černém obalu prachovém; nerozumí — jakou to divnou řečí mluví havíř? Což, divný svět šachet má i svou divnou řeč?

„Ztratils rozum, macku?“ utrl se havíř. „Něslyšíš, co povidam?“

Ale Kuba se třese a náhlý vztek ostře z něho vyrazí: „A něnadavajtě mi!“

Havíř se k němu napolo obrátil a ve světle kahanu bylo vidět tvrdě odstíněné rysy jeho obličeje, díval se překvapeně a hučel bez vzrušení: „Ty smraďochu, ja ti nadavam? Či tě doma enem na hedvabne peřinky kladli? Něrozumiš ani trošku špasu!“

A zase se uhlí odhazuje a zase lesklé kusy padají na šikmé žlaby. Času neubývá, není hodin, není minulosti ani budoucnosti. Jest jediná zátoka, v níž se němě zastavil čas. Kuba cítí, že se dře už déle než den; už je jistě večer, nahoře nad hlavami už jistě modravý letní soumrak padá, hvězdy vyskočily na oblohu. Ale havíř pořád bije do uhlí a kamene, jak by chtěl tlouci věčně, a Kubovi ruce trnou.

Potom si havíř sedne a vytáhne kousek chleba. I Kuba jí, ale každé sousto mu v krku roste a nikdy se mu nezdál chléb tak suchý, tak posypaný drobným prachem, tak plesnivý jako v této chvíli. Necítí chlebové chuti: přežvykuje jakousi natvrdlou hlinu.

„To už je po šichtě?“ ptá se havíře. Ale ten jenom pohne dlouhým knírem a suše se směje: „Počkaš se ešče! Je to zrovna polovička. No tak, pohni se! Vidět, že robota není tvuj kamarad!“

Polovička — a Kubovi se nohy podlamují! A když havíř nadobro odhodil kylof, jde za ním Kuba netečně; nohy se zdvihají těžce a v kolenou jsou dlátka, která se zarývají do masa.

Jistě dnes prokopali půl šachty! A havíř trousí lhostejnou větu: „Malo ti roboty ubywa! Ledva tři vuzky uhla si vyhazal. Vidim, že se ti naša otrokarňa malo podoba — ta, synečku, umi člověka ztřískat. No, nakonec zebereš dekle a odpališ!“

Z netečných vět havířových padá jiskra do malátné Kubovy hlavy: vzít „dekle“, pracovní knížku — a utíkat do širého světa! Už se jedenkrát toulal a nebylo tenkrát na světě nejhůř, kousek chleba si vyžebal, vody se napil a v kůlně přespál!

Klec fárá nahoru, Kuba se krčí, světýlka blýskají, střídání tmy a záblesku.

Hrubé vtipy v koupelně, smích, pokřikování. Šaty dopadají na tělo jak na kus bezcitného dřeva.

A dvůr zasvítí, vysoká těžní věž se podívá přísným železem, okna kanceláří podezíravě prohlédnou každého, kdo míří k bráně. A ještě jednou se zavrtají hlídačovy oči hluboko pod kabát.

A není půlnoc, je odpoledne, slunce tvrdě bije do červených stěn.

Havíř s převislým knírem jde těžkopádně vedle Kubu. Má nohy jak ze železa a široce našlapuje. Jeho hlas je bezbarvý, není v něm ani přátelství ani nenávisť: „Vyspiš se a rano nanovo“, vykládá Kubovi, „za rok zvykneš. To je jak dyž koňa každý děň zapřahuju!“

Ale Kuba zvyknout nemůže — ne, ne, nezvykne! Vytahuje si doma houni, uléhá si do kouta, a ať děvčata hřmotí a drobné dítě trhaně pláče, usne tvrdým snem. V noci však spat nemůže, tělo ho bolí, kolena pálí — zase už klec fárá, havířův kylof bije do stěny, dřevěné opory praskají. A sotva přivře oči, strašlivá hora uhlí padá na něho, kam utečeš, směšná lidská myši, do kterého rubání? ani kostičky zdravé z tebe nezůstane, balvany padají, dusí, už je přikryt až po oči uhelným prachem, křik, křik o pomoc... a máma se probouzí kousek vedle něho, zlobně hubuje a ospalým hlasem zanaříká.

Druhý den šel na šichtu, ale tenkrát zažil nové chvíle drtivého strachu; s protější strany uslyšel při práci dunivou ránu, jež udeřila i do jejich těsné díry, podzemí se otřásl, vzduch se vlnivě zakolébá, drobný prach zavířil ve světle kahanu. „Proboha!“ polohlasitě vykřikl a už mu v bleskovém přeletu volalo všecko, co kdy o šachtě slyšel: výbuchy, otravné plyny, za živa pohřben, není naděje, není pomoci. Ale havíř se ani neohlídl, kopá dále jako pravidelný a zapracovaný stroj, paže se dvíhají, a on mlčí, tabák žvýká, lhostejně vyplivuje...

Když však fárá nahoru, je rozhodnut. Cesta do kanceláře, pohled přibodnutý k podlaze, klobouk smačkaný v ruce. Úředníkovi se brejle lesknou a zapisuje do tlusté knihy. Chce knížku? Dobrá. Jakže se jmenuje? Sršáň... Ahá, S... S... S...

Knížku schovává v kabátě; má ji zahodit? — Běda, zradí-li ho doma! Zatočil ji do kapesníku a v noci si na ni lehl. Ale noc je dlouhá, knížka tlačí a divně pálí.

Má se ráno rozběhnout do světa? Uvidí, uvidí. Přece jen se snáze rozběhl přede dvěma roky! A všecko se mu za nočního pološera spletlo v divoký zmatek: pastvisko a hry s chlapci, kůň, jízda... ach, ano, teplá polévka, kouří se z ní, čerstvě upečený chléb voní... a hrozná lítost i vztek jdou srdcem, že se chce plakat a zuby skřípat a ve vzteku houni trhat...

Příštího jitra vyšel, jako by šel na šichtu, krajíc chleba vzal i modrou baňku... do poledne se toulal, ale odvahy nenašel, aby zahodil baňku do příkopky a zády se obrátil k vysokým černým komínům... a do čerta, jak pracovní knížka, ty „dekle“, protivně tlačí! Odpoledne se vrátil domů, s nikým nemluvil, něco pojedl a ani si neuvědomoval, co bylo na talíři. A tak dělal po několik dní, místo šichty se toulal a doma posupně mlčel, nebo se hned vytratil a vracel se za noci. Ale rozhodnout se musí — přijde výplata a co on s těmi šestkami za dvě šichty?

Ale Kunicki viděl mu do očí a do zamračených myšlenek, ač přešel kolem něho nevšímavě a pod knírkem měl obvyklý úsměv. Vtáhl ho k sobě do jizby a spustil se samozřejmou určitostí:

„Kubo, mluv... už ti zase jakýsi šváb leze v hlavě —.“

Kuba se dívá urputně oknem.

„Na tebe se, synku, podívám a vidím ti do žaludku“, směje se Kunicki a oči mu vesele blýskají. „O rýnský bych se s tebou mohl vsadit, že už zase špekuluješ na jakousi lotrovinu. Co máš pěkného před sebou?“

„Ja za dva za tři dni utěču z domu“, trhne Kuba s nechutí hlavou a pořád se dívá úkosem.

„Hohoho!“ směje se Kunicki. „Za dva za tři dni! Nejlepší byl bylo hned — a rovno do Ameriky! Pinklíček v ruce a zavolat: adié, šachto, lebewohl —.“

„Ja už něsem na šachtě“, háže Kuba neochotná slova, „něchodim na šichty.“

„Můj milý, to se ti brzo havířská robota zprotivila!“ žasne Kunicki, ale jeho rty se nekřiví údivem, jsou leda pošklebně zahroceny. Založí ruce a dívá se na Kubu.

A pod tím pohledem, jako přitahován a začarován, kroutí se Kuba a jeho oči klouzají se stropu na podlahu; rukama zamávne a hádá se s neviditelným nepřítelem:

„A či tam člověk může vydržet? Světla nevidět a čekat každou chvíli, že kus uhla spadně na hlavu? Zalykat se prachem a plesnivinu? Či sem kret, abysem se ryl do země? Či sem myš?“

„To nejsi“, směje se Kunicki, „jsi Jakub Sršán a to je jinačí pán. A co bys tak chtěl?“

„A či ja vim?“ škubá Kuba ramenem. „Po světě chodit', a dyž robiť, aspoň byť na světle. Něvydržim v te t'mě! A dyby mě tata ai zabili, něpujdu zpatkem do šachty!“

„Kubo, špatně sis vybral s narozením! Podívej se, kdybys tak se byl narodil u inžinira i v kočáře by ses mohl vozit, v létě ne do šachty, ale na svěží luft, a peněz tež trošku víc! A co tak u centrāldirektora! To by byly časy!“

„A šak — ja sem se tež němusel tak zle mět, dyby“ — hučí Kuba do podlahy.

„Já vím, tvoje máma dělala špatné rachunky“, kývá Kunicki posměšně hlavou, „pěkně si sednout chtěla a dostala se na podlahu. A tebe kdosi jiný připravil o namazaný chlebiček —.“

Kuba zaťal zuby a vtáhl vzduch do sebe. Měl sto chutí strašně zakřičet, seběhnout po schodech, zahrozit pěstí — komu, komu? — a nikdy se nevrátit —

Ale Kunicki ho bere za ruku a povídá kamarádsky: „Až se svět jedenkrát zamotá a zatočí, přijdou ti velcí páni na zem, pěkně až na samé dno, a my se vyškrábem na jejich místo. Vezmeš si sám, po čem se ti zabaží. Dnes ještě ne — chytil by tě četník a zavřel do kriminálu. Na vandr prozatím nemysli, možná, že zakrátko i já se podívám do světa. No, co dělat — zejtra začneme písničku s jiného konce — tátovi ještě nic neřeknem, nařeže ti beztak tak jak tak. Podíváme se, kolik je roboty ve verku. To by byl špás, aby se nenašla robota pro takového Kubu. Rotšild by sám psal centrāldirektorovi, kdyby věděl, jaký jsi chlapík —.“

Je to kamarád? — posmívá se? — za ruku vede? Ale Kuba se na něho podíval pevně a s věrou.

Druhého dne šel s ním Kunicki sám do závodní kanceláře. Mluvil rychlou němčinou, které rozuměl Kuba jen přibližně, ukazoval, prosebně zabarvil hlas. Jakýsi břichatý pán se díval upřeně na Kubu a nevládně Kunickému odpovídal.

A Kuba v šatech, jak chodil do šachty, bezradně točil kloboukem v ruce.

„Sprichst du deutsch?“ — ptá se břichatý pán slídívě a mračí se.

„Jawohl“, uklouzne Kubovi nepevně.

Konečně pán mávne rukou. A tak byl přijat Kuba do závodní služby. Pán mu ještě cosi důrazně mluví, ale Kuba zachycuje jen „Werksbahn“ a „Verschieber“; neurčitě si uvědomoval, že je přidělen k malé závodní dráze a že má nastoupit druhého dne.

Strojvůdce, k němuž Kubu přidělili, byl malý, hybný, veselý člověk s ulízanými plavými vlasy a červenou tváří; otočil Kubou dvakrát i třikrát, měřil ho se všech stran a vtipkoval: „Až spadneš pod kolo a mašina ti uřeže hlavu, nězapomeň ju honem zdvihnuť a zpatkem posadiť, bo bez hlavy se žije člověku hrubě těžko.“

Rozesmál se a Kuba se na něho živě podíval: „Nemějte strachu, pane mašinfira, na glajzách ju něněcham — eště by se leckomu hodila.“

„Nono — enem se tak něstatkuj“, smál se strojvůdce, „možne, že by byla i zadarmo draha.“ Krátce mu vyložil, jakou bude mít práci, že poběží před drobnou lokomotivou, které se používalo k jízdě mezi jednotlivými oddíly závodů, a že bude přehazovat výhybky.

„Dobře se musíš nohy mazat“, šprýmoval strojvůdce, „pořadny feršiber musí byť jak věter. Vyskoči na zem, podíva se na krajcunk, raz dva, všecko v pořádku, honem se vyskoči zpatkem na mašinu a abfart, abfart, už se jedě dale.“

S počátku to bylo veselé; jelo se chvilku, hlídači otevřeli vrata k závodnímu oddělení, jasné pískání, holá, holá, ustupte s cesty — — a je to přece jenom divné, jak se ta malá mašina, jenom taková „koza“, nadýmá, jak zhluboka oddychuje a pronikavě píská — — potom se do připjatých vozíků nabírá náklad, vozíky řinčí, narážejí na sebe... a zase se jede na druhý konec verků... pozor, třeba rychle vyskočit, výhybku přehodit, zrychlit kroky a už být zase na lokomotivě...

S počátku je to veselé; v ruce má červenou fangličku jako hračku pro děti a ta se vesele zatřepetá v letním vzduchu, strojvůdce pokřikuje na hlídače a píská, píská, až se to nese daleko; obrazy se střídají, nové a nové verky se otvírají, teď se jede dvory a opuštěnými kouty, kde je plno haraburdí, a za chvilku se vjede přímo do jícnu dílen, kde stroje křičí a plameny svítí jak v pekle, kde neslyšet ani šprýmů strojvůdcových ani domýšlivého pískání drobné lokomotivy; potom se vyjede ze závodního okruhu, z všemocného panství rothschildovského a guttmannovského, do ulic a tam jedou vozy, lidé přecházejí, červené kolonie svítí, a nakonec se jede až za ohrady, k vodě a k haldám, kde se vysypává struska a hutní odpadky, kde už je zase jiný svět.

To není jak v šachtě: zahrabat se do úzké díry a čekat, až ti kus uhelné skály hlavu rozdrtí, vidět před sebou lesklé balvany a slyšet jednotvárné bití havířského kylofu,

mít u sebe jenom kahan, který oči oslepuje... Teď je každou chvíli cosi nového, komíny, stroje, kola, vysoké pece, obrovská kladiva, železo i dřevo, zdi i lidé.

Ale zanedlouho nohy, které měly rychle vyskakovat a kus běžet před lokomotivou podél kolejí, umdlévaly a v kolenou se podlamovaly; žíly se bolestně napínaly a zabořily; v zádech kosti ucítily palčivé hryzení a oči se zlehka zakalily jako průsvitnou mlhou. Jak bylo příjemno, když se na chvilku jízda zastavila, když se do vozíku nasyňovaly odpadky, když strojvůdce vyskočil a on si mohl sednout na nějaký železný trám, složit hlavu do dlaní a dívat se na nádeníky, jak se s hlomozným klením točí u vozíků.

Jednoho dne večer musel ještě vydržet divoký vztek Vahalův, když se dověděl, že Kuba není na šachtě. Cítil to jako jakousi osobní urážku, že se Kuba odvážil jednat na vlastní pěst, a několik protoulaných dní považoval jako zlodějství, jehož se Kuba dopustil na něm samém. Vyhrožoval mu, že ho vykope ze stavení, házel mu na hlavu nadávky a začal zase starými výčitkami z dávných let, kusem dřeva ho zmlátil nemilosrdně, až Kubovi vyskočila zarudlá boule na čele. Kuba křičel více vztekem než bolestí jediným trhaným, nesouvislým zvukem a najednou zaťal zuřivě zuby; zdálo se, že se každou chvíli obrátí na nevlastního tatku a vrátí mu všechny rány; ale strašným napětím přemohl se v té chvíli, jen si zhluboka vydechl a oči mu zasvítily. To však pochopil za onoho večera: kdyby ještě jedenkrát utekl a kdyby se rozloučil s verky a mašinou, nikdy by se nemohl vrátit domů. A ani by se nevrátil.

Ale mýjely týdny a Kuba zůstával v robotě; lokomotiva si ho zotročila nadobro.

Počáteční hbitost a předbívavá dychtivost ustoupila vychytralé opatrnosti. Dával jenom pozor, aby nesklouzl a nedostal se pod kola. Už mu ani nenapadlo, aby dělal komedianské kousky, ke kterým ho sváděla nezvyklost a novota prvních dní. Na strojvůdce vyžrál, poznal do měsíce všechny jeho slabé stránky a z jeho slabosti pocíťoval svou sílu. Kolikrát přestupoval předpisy! Kolikrát převezl ledaco a na smluveném místě čekala jeho žena! Kolikrát běžel Kuba, když vyjeli z verků, pro pivo i pro kořalku! Ale to všechno bylo vlastně v pořádku a strojvůdce nemusel ani vyhrožovat, že Kubu roztrhá a do krve ožebračí, když pípne jediným slovem. Kuba cítil v něm trochu kamaráda, pravda, mnohdy hádavého, který i pohlavkem uměl udeřit a nemilosrdně zasakovat, ale přece jenom veselého, špásovně breptavého, který mu dal i piva napít i ve sklínce nechával pro něho na dně trochu kořalky.

„Něstarajtě se, pane mašinfíra“, měl Kuba pravidelnou odpověď, ale jeho oči spřáteleně se smály: To se rozumí, že my dva musíme držet pohromadě!

Když udeřily podzimní plískanice a padal sníh, byla robota těžká. Bože, jak přímo planoucím ohněm páliho železo, každá tyč, každá klika, každá páka! Klopýtneš, potlučeš se na kolejích a můžeš mluvit o štěstí, že ses nedostal pod vozíky. O jednom feršibrovi se mluvilo po dva tři dni — a Kuba znal ho, drobného skrčka,

ulekaného a omámeného — když mu vozíky s naloženou rudou rozmačkaly žebra a on potom ve špitálu dodýchal. Dva dni, tři dni a nic víc — kdo by si ještě vzpomínal na umazaného kluka!

Tenkrát se Kuba něco naproklínal, když mráz pronikl mizernými hadry a v rozedraných škarpách nohy se měnily v bolestný kámen! Proklínal i veselý strojvůdce, nadával na panské kanceláře, na teplo, na červeně zpívající kamna! Jak vyjeli z okruhu verků, odskočil Kuba pro kořalku. Mašinfira se napil, až se mu oči směšně vyboulily, a „Na, synku, užij teď trochu tepla!“ A opravdu, teplo jde tělem, příjemné, dráždivé, uklidňující.

Ale kdo by na to myslel, když provane vlahý březnový dech zemí a komíny se roztouží k modrému nebi? A Kuba měl nejradši noci, tak někdy kolem velkonoc a máje. Hle, obloha je vysoká, vysoká, ale ohnivá pec háže po ní krvavé plachty. Hvězdy zblednou ale červený plamen vítězně svítí. A dole vytéká jasný plamen rozžhaveného železa, teče klidně jako ochočený had, je zářivý, čistý, nevinný. Ale za chvíli, když je ochlazován, jak zasyčí zlostně — had se zdvihá, chce uštknout!

Lokomotiva jede dál a má práci; pro Kubu je to chvíle oddechu. Obrovské trámy rozpáleného železa, spíše bílého než rudého, vycházejí z děsné tlamy a strašné kladivo je tluče po hlavě. — A co by — to není železo, to není trám — to je měkké těsto, které hněte obrovský pekař a které poslušně obracejí ti trpaslíci v zástěrách, červeně zalití a rychle uskakující! Kladivo vztekle mlátí, těsto se rozmáčkne, jako když rukou udeříš do čerstvě vypečené chlebové střídky — ale po každém úderu vytrysknou hvězdy. Je to celý vodopád jisker, srší na všechny strany, rozkvétají ve velikých vějířových kyticích.

A tam se kroutí žhavý drát, švihá a háže sebou; tak se ještěrka za plamenného léta kroutí mezi malením. Ale robotník uskočí a kleštěmi chytne červenou ještěrku, chytí ji za kmitavý ocas dřív ještě, než může vyskočit a udeřit třesavým bičíkem. A už jiný drát se dívá rudou hlavičkou; pozor, zápasníku, chlope robotný s rudou zástěrou!

Ale Kuba má nejradši noci daleko za verky, na haldách, kam se vyváží nevychladlá struska, žhavý popel, odpadky z hutí. Mašina hvízdá, hvízdá: Vezeme — vezeme — polívku — červenou — A té polívky jsou plny kotlíky, které lokomotiva vleče, je dobře uvařena a z kotlíků prozařuje jakoby světlou pěnou. Na kolejích se vozíky na chvíli zastaví — dole pole a pastviska spí, ve vzdálených chalupách světla matně blýskají — ahá, tam kdesi je i chalupa, kde rostlo jeho, Kubovo, první dětství... Nevzpomínej, není na to kdy, strojvůdce kleje — skřípání — a už se struska rozlévá po stráni jako řeka, která přetrhla břehy.

Ty noci má Kuba rád, že v nich je možno na chvíli si oddechnout, kosti si narovnat i do tmy se ztratit — a máš-li chuť na špásy, i s lidmi si můžeš povykládat. Halda má své lidi a žije svým světem: zedřené roby i povytáhlé děvuchy, které jdou na haldy

sbírat kousky koksu. A do děr, jež jsou teplé zvolna chladnoucím popelem, zalézají vagabundi, odsouzení trosečníci života. Kam s tebou, chachare, když jsi svůj život prohrál nadobro? Když vylévaná struska hoří, vylézají z děr jako mouchy, které jdou za plamenem. Ostrý pach užitého líhu, brentu, jde s nimi, brentáky. Přilezou k vozíkům, i k drobné robotě se nabídnou, ale nejvíc žebrou o trochu tabáku, o hlt kořalky, o pár krejcarů. A potom posedají na koleje a přivírají oči lhostejné, otupělé.

Odulý tulák — a bůh sám ví, jak se jmenuje, nadávají mu všichni jenom Papuč, že má tlustou, naběhlou tvář — blaženě si žvýká tabák a skoro spí při tom.

„Stryku“, směje se Kuba a klátí mu ramenem, „esli vitě, co je noveho? Ve verku su už všude cedule, že všeci brentáci muša vylizť z haldy hinaus — verky budu pro ně stavjať pěkne domy, budu tam měť dvakrát denně maso a muzika im budě hrať před spanim a ešťe dostane každý rynsky na utratu.“

Ale tulák se nedá vyrušit bláznivým vtipkováním ze svého netečného dřímání. Zavřené oči se ztrácejí v červené tváři a huňatých vousech a odpověď vypadá, jako bys kamínky na zem trousil: „Posluchaj, feršibře, ež se potkaš s panem centralderektem, pozdravuj ho pěkně ode mě a že smy tu tak velci pani jak inžiniři, beamtři a un sam. Mamy těplo, svěži povětři, lacne byvani, žadneho pana nad sebu. Esli ti budě zle někdy, zaber s nami, přidaj se k nam, mista mamy dost a dost.“

Kuba se směje — a vždyť už poznal, co je to toulat se, ale to nezaleze přece do díry na haldě — směje se, ale najednou rázem a bez přechodu přestává a oči se mu ztrnule napnou.

Nebude také někdy sedávat na kolejích a žebrať o trochu tabáku a kořalky?

Chybělo by mu cosi, kdyby z rudého přísvitu za noci nevylezl chachar ten či onen.

A nikdy nezapomene, co živ bude, na tu noc, na tu noc v máji, plnou hvězd a modré tmy.

První vozík se tehdy převrátil, záplava blýskla, lila se širokým proudem — ale vráz zařezal se do noci a do světla na haldě strašlivý křik, jakého ještě nikdy Kuba neslyšel, křik chroptivý a rdoušený, děsné řvaní čehosi živoucího.

„Zatraceně!“ kleje strojvůdce u lokomotivy, „keryši chachar byl isto v d'uře, usnul a struska se mu leje po hlavě!“

Vyběhl až k samému okraji svítivého a čistého pramene, který padal do hloubky, a tu se zpod balvanu dere stín, zmítající sebou a hořící, páchnoucí spáleninou, stín člověka, v křečích šubající nad hlavou rukama, na nichž hořely hadry.

A před nohou strojvůdci a Kubovi válel se na zemi spálený člověk, řvoucí a slábnoucí křečí, znetvořený, černý, jakási hromada sžehnutého masa, kus dřeva, které se přihodí na oheň.

Strojvůdce ho odtáhl, ale spálený hadr mu zůstal v ruce. Kuba, který pomáhal, ucítil v ruce cosi slizkého a hnusného, co bylo tak ošklivé, že se zatřásl jak v zimnici; bylo to strašnější nad všechno, co v životě zažil.

Veliká kola zatančila mu před očima, ucítil mdlobu; odlezl několik kroků od plamene do vlídnější tmy a s omámenou hlavou sedl si na zem.

„Papuč — to se ví!“ slyšel ještě strojvůdce, jenž se skláněl nad tulákem.

A zatím spálená hromada přestala křičet a hýbat se; na nebi svítily hvězdy, jasné, slavné, daleké; a za chvíli z dalších vozíků tekly zářivé, krásné potoky.

VIII.

Mašinfíra sedí na koleji, vytahuje ze zamaštěného papíru kousky masa a unaveně pojídá. Ulízané vlasy se mu lesknou a jeho červená tvář je skoro blahobytnická.

„Myslim, že to co nejdřív spadně“, praví klidně Kubovi a láme si kus chleba.

„Co spadně?“

„Buděmy měť stavku. Štrajk budě. Praska už to na všechkých stranach.“

„Stavka?“ Pohled Kubův je nechápavý a je mu zrovna tak, jako když ho v šachtě havíř zasypával divnými slovy.

„Poležiš sobě, Kubo, doma na břuchu, odpočiněš sobě,“ směje se strojvůdce a při smíchu až se mu hlava hýbá. „Něbuděš litať a veksle přehazovať, buděš chodiť jak pan.“

„A vy a všeci ostatni?“

„Všeci dostaněmy orlab,“ vtipkuje strojvůdce. „Vezmemy se ho raz sami a něbuděmy se ptať ani inžiniruv ani derektoruv.“

„A kdo nepřidě do roboty, nedostane knížku a něvyhoďa ho z verku?“

„Tak honem to nepřujdě. Všeci zustaněmy doma, nesmi byť stavkokazuv. A šak eště pan centralderekter pěkně klobuk zdvihne a Ročildi přidaju. Či ty něchceš dostať přidane?“

Ale když udeřila vichřice, chápal ji Kuba jenom polovičně.

Jednoho dne nešel na šichtu ani on, ani táta, ani Kunicki.

Závodní vrata byla zavřena a mračila se tvrdým pohledem do jarního dne.

A za nimi na všech stranách, ať to byla slevárna, kotlárna, strojírna, mostárna, sedlo si na opuštěné stroje vzdorné, vyzývavé mlčení; lesklí mravenci, kteří se hemžili v nepřetržitém střídání od ranního úsvitu až zase po blednoucí noc kolem kol, kotlů, pak, hřídelů, zradili své modly.

A rachot ustal a to vzpurné ticho vřezávalo se do hlavy; neskřípaly jeřáby, nebila kladiva, nelomozily řetězy, nepískala lokomotiva. Obrovské dílny oněměly a byly jak opuštěný chrám, odkud odešli kněží a zbožní věřící: božstvo se dívalo tupýma, vybledlýma očima.

Jenom vysoké pece potřebovaly ohně; je to věčný oheň, který se zapálil na počest slavné a mocné modle a který musí hořet bez ustání ve dne i v noci, od jara do zimy. Ale i do vás, věčné plameny, udeří robotnická pěst a zahasí vás!

Zástupy hutníků chodí po ulicích a rozčileně hovoří. Tvoří se hloučky, prudší slovo z nich vyletí jako vymrštěný kámen. Ale je to divná cesta: ne ten pospíchavý krok, kdy v ruce neseš modrou baňku a v kapse krajíc chleba a kdy ti do zadu bije vzteklé pískání píšťal, ale krok odboje, pomalý, trhaný, kdy bezděčně cítíš, že se musíš těsně přimknout k druhým.

Na nárožích a u závodů, u ředitelství a významných budov stojí četníci v plné zbroji. Slunce brousí jejich bajonety a sedá si na jejich piklhaubny. A pod nimi tváře chmurné i unavené, vytesané z kamene a mlčící.

Otroku, který ses vydral na chvíli z jařma, nezapomeň, že pán je hlídán! Je hlídáno jeho bohatství, jeho stavby, komíny, kanceláře, jeho majetek.

A ty, kdo nechceš sloužit a kdo voláš, že chceš větší krajíc chleba, porušuješ věčný řád, který ti káže mlčet, poslouchat, dřít a stáváš se nepřítelem.

Dále od brány, dále od verku! Zákon není na tvé straně! Nerozumíš, čím jsou četníci?

A den jde za dnem, ale hutě mlčí a četníci pořád stojí neochvějně na stráži.

Krok stávkujících už není tolik pevný a určitý; hloučky se rozptylují dřív, ale řeči jsou ještě podrážděnější a bodavější.

Kuba by se nejraději toulal celé dny. Je to přece cosi divného: kola se netočí, píšťaly nehvízdají — a na rohu stojí četník, vousy má jak naježený kartáč, hrot přilbice bodá do vzduchu, bajonet se svítí a jeho oči jsou němé.

A vlastně, jak to bude dále — kdo poroučí nyní, když se páni zavřeli do kanceláří?

Doma je nevlídno a studeno, i když slunce svítí.

Máma přišla včera domů, že žid už zastavil úvěr, „gebeno“, a nařiká, že nemá nic k obědu. Kuba dobře viděl, že už zase vybírala od Kunického jakési peníze, ale ona pořád nařiká. Její nařikání vniká do hlavy jak jehlice; to by bylo nejlíp hlavu omotat, aby se neslyšelo ani slůvka. A písnička se opakuje: „Stavka, stavka! Co vystavkujete, blazni! Pani su dycky mocnější ež vy a nakoněc budete radi, že vas zpatkem příjmu do verkuv! Tři šestky vam přidaju a deset rynských ztratitě za stavky!“

Máma nemá ráda stávky, nemá ráda vůdců, o kterých hanebně mluví u oběda i u večeře. Chudobný člověk musí robiť — to už je věčný zákon!

„A baby v kolonyi křičely, že se něpujdě robiť, ež se vyhraje. Vyhrajete, vyhrajete, ale co?“ posmívá se. Kuba to nerad slyší. Zalezl do kouta, opřel si hlavu o bradu a snaží se nemyslet na nic. Na jedné straně se těžce máma belhá a pyskuje, na druhé sedí zamračený táta.

Vahala je už zase nespokojen s celým světem, hádá se a vyčítá, od okna se dívá nenávisným pohledem na rozházenou kuchyni. Bodlo ho, že Jindra, hrbáček, který chodí do třetí „byrgerky“, roztahuje se s deskami a papíry po celém stole, omrzel ho umazaný, tříletý synek, který se hrabal po podlaze a na všecko všetečně sahal, zprotivil se mu smích obou děvčat, rozcuchaných školaček. — Nesrozumitelné bručení, které svěřoval okenní tabuli, přecházelo náhle v divoké okřiknutí, které však zanechávalo leda lhostejné ohlédnutí a utlumenější přízvuk.

Ze světnice vešel do kuchyně Kunicki, ustrojený a učený, čistý a panský.

„Kamaráde, už máš zase psí dny,“ lhostejně pravil Vahalovi a díval se na něho úkosem, „vidět, že za stávky máš na to víc kdy. Příliš často v poslední době chytají tě zlé myšlenky. No — a já nemám rád, když slyším písničku, kterou už umím nazpamět. Bylo by třeba tě trochu naštemovat.“

Vahala nezřetelně hučel a z jeho hučení se ozývaly nesouvislé úlomky... robota... žádná radost... plno děcek... prokletý život... Ale nikdo neskládal těch úlomků v bolestné celky.

„Nechceš jít do schůze?“ ptal se ho Kunicki nezdůrazněně, ale Vahala jenom pomračil podúbanou tvář.

„Pojď, Kubo,“ potřhl Kunicki hlavou, „půjdeme trochu ven hlavu vyvětrat.“

Věta vymrštila Kubu z kouta. Postavil se kostnatý, hubený, ale silný, žlutých tváří a ostrých kostí. Nebylo třeba opakovat dvakrát; umaštěný kabát shodil na lavici a rychle se převlékal.

„To tak eště,“ uškleboval se Vahala, ale byl to bezmocný ústup před silnějším dobyvatelem, „synka budeš bantovať a po nocach se s nim smykať.“

Nepokojné oči Kunického se roztěkaly celou kuchyní, ale jenom se uštěpačně smály:

„Ani by člověk neřek, že ti tak záleží na Kubovi a že ti přirost k srdci. No — a co, není Kuba též robotník a nestávkuje tak, jako ty a já?“

A už si nevšímáje nikoho, jako by sám byl největším pánem v rodině, vyšel s Kubou ze dveří.

Ulice zvolna prosakovala chladným soumrakem, stíny, se šedavě zabarvovaly, světla v nich churavě krvácela.

„Chtěl by sis trochu zahrát?“ otáčí se Kunicki ke Kubovi.

„Ja? No to se rozumi, dycky — zbudíte mě o pulnoci!“ odpovídá a ukazuje silné zuby.

Výčep hospody je natlačen a zalit hustým, nasládlým kouřem. Hlavy z něho vystupují jako z modravé mlhy a jejich obrysy se stírají. Ale křik je živý a drsný: stisky rukou a vyzdvížené sklenice. Karty se kmitnou vzduchem, šustivý úder, bouchnutí rukou. Kunicki hraje, ale nemá štěstí. Kubovi oči svítí a je mu dobře: přišel do proudu, vyhrává — a ještě jedenkrát — to i pivo se vypije narychlo se zavřenýma očima.

Potom šum, stoly řídnou, sklenice opuštěně zacinknou na rozchodnou.

„Vedle je schůze“, poučuje Kunicki, „mužem se podívat. Beztak se mi dnes karty zprotivily.“

Kuba je rozmrzelý a zapálené oči mu hasnou. Hra byla právě nejpěknější, veselá, ostrá. A co je mu po schůzi? Co mu poví jakýsi mudrák, který háže do hloupých hlav rozumy?

Sedl si vedle Kunického do kouta, ale nebyl rozhodnut, že zůstane. Bude rozumnější vrátit se domů a lehnout. Nestálo opravdu za to vycházet na hodinku hry!

Ani se nedíval, co se děje v popředí sálu. Kdosi tam u stolu mluví unaveným a koktavým hlasem. Zajímá se v každém slově a není mu dobře rozumět. Je to robotník, jeho slovo je tak těžké, jako když se kus železa kleštěmi vytahuje. Několikrát vyplynou na povrch slova: stávka, organisace, vytrvat.

Mlčení u stolu, sál se tiší, sykavky šumotu se uhlazují. Kdosi u stolu kašle a pak se ozve hlas silný, velitelský, jasný. Pevná ruka zachycuje celý sál a přitahuje všechny k sobě.

Kuba zdvíhá hlavu. U stolu stojí člověk, vysoký, má načesané světlé vlasy, skřípec na hybných a neklidných očích, kozí brádku, bojovně vypjatou hlavu. Roste nad natlačenými hlavami a jeho ruce, které se za chvíli rozmluvily prudce a vášnivě, roztahují se na všechny strany. Je to pán, je to robotník? Není na něm nic robotnického — kdo nosí takový cvikr, kdo se umí tak postavit? A kdo umí tak mluvit,

že se slova sypou jako kamení? Ani Kunicki by neuměl tak vykřiknout a mluvit tak — tak panský — a přece —

Oči za cvikrem přitahují Kubu k sobě. S počátku si ani nevšímá, jaký smysl je v řeči, která bije do sálu a do utichlého shromáždění. Chytila ho barva řeči, vzpurný, útočný a přitahující povel. — Zazdalo se mu, že k němu do kouta míří úder řečníkových rukou, že ho vytahují z polovičního přítmí a táhnou ke stolu, kde na vysunutou hlavu a světlou kozí brádku padá plné světlo.

„Kdo je to?“ ptá se polohlasitě Kunického.

Ale ten dává jenom prst varovně na ústa a odpovídá nesrozumitelným slovem: „Redaktor!“ O tom má Kuba obraz úplně pomatený. Ahá, ten dělá noviny, píše tam všelijaké kousky o mordovnách ve Vítkovicích a pomlátí občas nějakého velkého hlaváče, že si to při obědě potom robotníci pomalu slabikují a široce se tomu smějí. Ale jemu není nic po novinách, nevzal by jich do ruky, ani kdyby se mu u nohy válely — je beztak rád, že už je pár roků ze školy a že nemusí do knížek hledět! To hrbatý Jindra, který schovává každý papírek a vystřihuje obrázky, který ví, jací králi byli před tisícem roků — ale on, Kuba, a či mu na tom záleží? Ani o krejcar mu víc nepřidají, ani o krok se mu robota nezkrátí a mašina bude pískat pořád stejně a oheň u vysokých pecí bude stejně svítit —

A přece se musel bez přestání dívat na tu hlavu, která už hořela. A v sále nebylo už nic jiného jenom ten široký a jasný hlas, který stoupal, hrozil a lákal; ten naplnil všecko.

Hlas plápolal nad hlavami; byl určitý, bral za ruku a vedl.

„Vy si myslíte“, zněl jako polnice, „že vy nic nemáte a že za všecko, čím žijete, čím dýcháte a čím se těšíte, máte být povděční jen panskému dobrodiní! Ale pravda je na druhé straně: ne pán, ne ti židovští uhlobaroni a majitelé verků jsou vašimi dobrodinci a vašimi živiteli, ale právě naopak — vy jste živiteli jejich! Podívejte se kolem sebe, podívejte se na vysoké komíny a krvavé hutě, to je všecko vystavěno z dělnické práce, po každé zdi teče dělnický pot a bohužel tak často i dělnická krev. Co dává vám zaměstnavatel, co dává vám strašný kapitál, který ty komíny a hutě nazývá svými? Dává vám pár grošů, abyste mohli uhájiti nejskrovnější životní potřeby, ale vy víte sami, že mnohokrát ještě se dostavuje do vašich příbytků nedostatek, že marně nařikají vaše manželky a pláčí vaše děti! A já vám dávám všem, vám mužům práce, otázku, abyste si na ni upřímně odpověděli: Proč se tak stalo, proč je tak nespravedlivý řád světa na zemi? Vidíte na jedné straně paláce, vidíte, že pan centraldirektor má zámek, víte, že ve Vídni si hoví vaši nejvyšší páni, vaši majitelé, a že jim žádná radost na tomto světě není odepřena. — Na druhé straně vidíte dělnické domky, nuzné příbytky, vidíte temnoty a nemoci, poznáváte, jak je těžko vydobýt krajíc chleba. Kapitál je vaším nepřítelem, kapitál, který kupuje vaši práci,

vaš pot a vaši krev, ale nedává vám tolik, kolik vy jste vydělali a kolik zasluhujete, ale v jeho nenasytných drápech zůstávají velké zbytky a jenom z nich, jenom z vaší nouze, z vašich mozolů, z vaší námahy se vystavěly paláce, jenom z nich je síla kapitálu!“

Řečnickova slova hřměla a Kuba se díval vytřeštěnýma očima. Byl spleten a vyvrácen z pevné půdy: bylo to něco — něco takového, co ho páliło za noci, bylo to něco takového, co mu Kunicki napovídal uštěpačnými poznámkami — ale ten, ten redaktor, řekne to tak, že se ti hlava otvírá a šupiny s očí padají — byl jsi dlouho ve sklepe a nyní vycházíš na světlo.

Před zmateným Kubovým zrakem najednou začala růst postava, která v okamžiku vymrštila se ke stropu. Prorazila jej a stoupala až k obloze. Postava strašná, s červenými, tlustými, najedenými tvářemi a prasečíma očkama, s rukama jako drápy, s velikým černým cylindrem na hlavě. Ten může být silný a může být červený — pije krev, pije krev! — A toho nepřítele už zná, už dostal jméno, cizokrajné, židovské, ohavné, kapitál, ka—pi—tál!

Ale řečník za ten čas už slovem i hrozícíma rukama jinam odváděl napjaté oči: „... nic dobrovolně vám nedají, s ničím se bez boje nerozloučí. Proč jste museli jít do stávky, z potěšení, z lenosti? Proč jste museli sáhnout k nejtěžší zbrani? Jenom, abyste zlomili jejich pýchu! Odpírají vám chléb, odpírají vám práva v tomto Rakousku! Nechtějí dovolit, aby v mocnářství byli občané rovnoprávní! Ani toho vám poskytnouti nechtějí, abyste měli zastoupení ve vídeňském rajchsrátě, aby tam byli lidé, kteří znají vaše potřeby a kteří dovedou mluvit za vaše požadavky! Nechtějí dopustit, aby upracovaný, poctivý dělník měl stejné hlasovací právo jako lenošný boháč! Na jejich obranu, aby si udrželi staré plesnivé privileje, je voláno četnictvo a policie, která vždy pomáhá kapitálu — to je ten krvavý Holofernes, který baží po dělnické krvi, to je ten — — —“

Sál se proměnil v děsnou kouli, kde všechny hlavy byly natlačeny. Jakýsi robotník nedovedl snést dusného napětí a vykřikl ochraptěle: „Haňba, haňba!“ A hned ze všech hrdel, jako by náhlý výkřik protrhl těsné hráze, draly se stejné křiky, vyražené a opakované, ruce se zdvihly a bily na stoly. A Haňba, haňba, haňba — —

V ní umřelo i dokončení řečnickovy věty, ale redaktor stál vzpřímený, pravou ruku bojovně vztyčenou nad hlavou, jeho cvikr chytal světlo lampy a jeho oči mluvily dál i do toho křičícího zástupu.

I Kuba křičel, ač nevěděl proč, jen že výkřik osvobozoval jeho stísněné hrdlo.

„— až dělnická třída uchopí sama do svých rukou řízení světa“, už zase se rozhořival řečnickův hlas, „nastane sociální spravedlnost, nastane vítězství práva. Nebude utlačovaných a nebude hladových, ale nebude ani utlačovatelů a karabáčníků. Hněv zástupů, až jenom se všechny semknou a až poznají svou bídu, smete je ve strašné

vichřici. Dobudeme si svého práva na život, vezmeme si to, co nám patří, ať se proti nám stavějí nepřátelé jacíkoli. Budou vystupovat proti nám se starými knížkami náboženství, které už dávno vybledlo a zvětralo, vyrukují proti nám se všemi svatými, pošlou proti nám bajonety, ale my víme, co nám patří, co nám bylo odíráno a vzato, my si znovu — —“

A prudký potlesk jako vichřice udeřil do řečnickovy věty, nesl ho na vzdutých vlnách a činil z něho vítěze, k němuž mířily úderů hrubých, popraskaných dlaní a světlá věřících, odevzdaných očí. A potom se ozvala sálem píseň, které Kuba neznal, ale která zněla jako znamení k pochodu; ano, už přišla doba velkého vyúčtování, už jde proti komínům a proti tomu strašnému zjevení s najedenou papulí a prasečímá očkama, už přijdou nahoru ti, kdo dlouhá leta žili ve tmě, ve špíně a ve hladu. Chtěl zpívat, ale jen silný, hlaholící hlas přidával k melodii a chytil útržky zpěvu: „— s tyrany a zrádci všemi... starý podlý svět... nade trůny vlaje —“

Potom už ho nic nezajímalo; mluvil pár robotníků, ale to se zdálo Kubovi, jako když synci na pastvě rozumy vykládají. Nemohl spustit očí s řečníka, který nyní seděl za stolem, pomalu piva upíjel a světlou kozí brádku si hladil. Ten je povede, aby se šlo vyhrávat? Dobře, i on by šel, ale muselo by to být doopravdy — není spravedlnosti, nic dobrovolně se nedá, vezmi si, co je tvého a co se ti odírá!

Po cestě nemluvil, jenom k zemi hleděl. Kunicki ho chytil za rameno a ušklíbal se:

„Ten umí hlavu převrátit co? Ten umí ukázat, co je černé a co je červené?“

Kuba byl popleten jeho posměšným tónem. „Vy myslíte, pane Kunicki, že se z nás robil kašpary?“

„Blázne, jaké kašpary! Pravdu mě! Tak by se to mělo dělat — tam jsou zloději, ti žijí z lidské krve, hrr na ně a s nimi na první laternu! — Ale —“

„Ale?“ — Kuba hledal v Kunickém záchranu.

„No — že se to všechno jenom mluví, ale neudělá! Já věřím: na pochod, bijme se, my nový život chceme na zemi! Ale až to přijde do živého, až začnou šandáři flinty nabíjet a potom „Feuer!“, kdo by si dal kulku vstřelit do břicha?“

„A možná, že ja!“ temně a nevlídně zahučel Kuba.

„E, neblázni“, utrl se Kunicki, „to bys sobě dvakrát rozvážil! Kubo, víš, člověk nevyhodí život na ulici jak rozlomený krejcar! Vzpomeň si — i tvoje máma proklínala, že se stávka začínala! Pamatuješ: tři šestky se přidá a deset rýnských se ztratí! No, čekat na tu spravedlnost, že nebude pánů a žebráků, že každý dostane krajíc chleba, šunku a máz piva k tomu — to je zrovna tak, jak čekat na nebeské království! Ale pravda, musí se v to věřit... a až bude potřeba, hledat si spravedlnost sám! Dlouho nečekat, vezmi, co ti patří, udeř dvakrát, když dostaneš jedenkrát!“

Nikdy ještě se Kubovi nezdálo, že Kunicki nemá pravdu, jak v té chvíli. Bylo to příliš horké, co slyšel před chvílí, než aby to mohl uhasiti popel Kunického vět.

„Ale vy stě tež zpíval, pane Kunicki,“ namítal polo vyčítavě.

„Pravda, zpíval! A z plného srdce! Čis to věděl ode dneška večera, kdo jsou na světě praví zloději, vydřiduši a raubíři? Ještě málo ses nachodil kolem verků a kolem šachet? Ještě ti nikdy nenapadlo, že i z tebe je kdesi ulepena jakási cihla?“

Kuba vzrušeně ho chytil za ruku a jeho řeč rozčilením přeskakovala: „Ja to vim, ja to dobře vim!“

Ale Kunicki hned sypal na jeho rozhoření lhostejnou větou: „To je pěkné, že už to víš. Ale nemysli si, že přijde kdysi ráj a spravedlnost. — Paradies! Gerechtigkeit! — Unsinn!“

„A co budě?“

„Co bude? Lidé se budou rvát do skonání světa. Jedni budou se tlačit na kopce, druzí poletí do propasti. Jedenkrát se podaří ty všecky zloděje schytat a pověsit.“

„A potom, potom?“ —

„Kdo to ví? Je to ještě hodně daleko,“ usmál se Kunicki. „Možná, že narostou do té doby noví zloději a noví raubíři.“

Kuba dlouho té noci nemohl usnout; řeč redaktorova doznívala mu v uchu tak zřetelně, tak hmotně, jak by bouřila zde v dusném teplu kuchyně, kde se neslo pravidelné, ostré oddychování. Slov nezachycoval, spíše přízvuk řeči — spíše to horké a divné, co ho chytalo za hlavu a bilo mu do myšlenek. Byl by chtěl, aby i Kunicki tak ho zasypal horkem, aby po ulici nadával a křičel — na mu dušu, i on by křičel s ním a rukama hrozil!

Ještě nespál, jenom horká víčka se přilepovala k očím, ale už prožíval novou skutečnost, která byla červenější než všecko na zemi:

Muzika hraje a zpívá se — ahá, zase je to stejná písnička, kterou slyšel před chvílkou: „nese on... pomsty hrom... do krvava vlaje...“ A opravdu tam vpředu nese kdosi prapor, je ze samé krve a sahá od nebe až k zemi... a tisíce jdou, celé ulice naplnily jak voda, jak černá voda, jdou na Giesserei, Kesselfabrik, Brückenbau, jdou k centralderektoři... a je jich taková síla, že se jim nikdo neubrání, je jich tma... a to je směšné, před nimi utíkají jak zajíci před psy inžiniři, majstři, derektoři, škrabáci, všeci panští lizoni... Na rohu stojí četníci, na gvéru mají slunko a v očích mají strach, ani nenaladují, ale utíkají, až se jim tornistra na hřbetě háže. A všecko utíká za nimi, on, Kuba, utíká též, hurá, hurá — už je všecko naše, naše... a na nejvyšším komíně

se staví šibenice, bude pěkná a vysoká, bude ji vidět z Pražké a od Těšína — hurá, hurá — —

Ale jitro je šedé, zakalené, prázdné.

Stěna kuchyně je začernalá, otlučená, máma se točí u zrzavého pecka, přikládá a naříká, jak má žebrácké nohy.

Táta vstává z lože rozcuchaný, s ježatými vousy a opuchlýma očima; vraští obočí a z jeho očí vylétují nadávky i pohlavky.

Jindra vyzdvihuje poplašenou hlavu; Kuba si ještě nikdy nevšiml, jak má jeho nevlastní bratr divné oči. Takové jako myši.

IX.

Pohasla světla, šum utichal slabšími a slabšími vlnami, ouvertura se rozezpívala.

V divadelním sále prokmitávaly skvrny hlav z šera, tam se ještě řada neklidně zahoupala, jak se tlačil opozdilý návštěvník... nad hlavami měkce se lichotila melodie, tryskající odkudsi z hloubky, z osvětleného propadliště orchestru...

A mezi posluchači, kteří poslouchají ouverturu „Hubičky“, sedí i Kubíček, podle školského řádu student třetí třídy Jakub Oberva; ztrácí se v hromadě hlav, v přívalu měkkého, teplého šera a laskavého proudu hudby, ale vedle něho sedí maminka, kterou drží si za ruku.

Neodloučí se od ní a je rád, že sedí vedle ní; co se naprosil, aby nezapomněla na pohostinské divadelní hry a šla s ním aspoň jednou, jedenkrát! Kamarádi chodí skoro denně a druhého dne vykládají v přestávkách s rozsvětlenýma očima a pocitem divného dobrodružství o hercích, o ději, o hudbě, s mladistvou ukvapeností kritisují, ale mnohem více přijímají divadlo jako něco velikého a svátečního, jako dar, který se jim podává k posile duší. Neuvědomují si, jako si neuvědomuje skoro nikdo z oddaných návštěvníků, že je to všecko jenom krajíc z milosti, kterého se jim dostává zájezdem divadla z hlavního města zde v sále Národního domu; kdo by měl odvahu zavolat, že jim patří víc?

Jsou všichni za to vděční. Vzduch v sále zvolna houstne v letním večeru a padá těžce na skráně, stěny žhnou, uhašené lampy žhnou, ale v tom dusném vzduchu rozkvétá nejpůvabnějším květem sladká a milostná hudba, která chytá za srdce.

A Kubíček sklopil hlavu a sevřel oči, jakmile zahovořily první takty, a je mu divně v duši; hudba se mazlí, mluví sladce, tlačí se k němu a housle na stříbrných křídlech vzlétají do výšin; už není zde Ostravy, už není zde divadelního sálu, už nejsou sedadla a lidé se všech stran — ale všecko se ztratilo a on letí vysoko nad zemí...

Potom tryskne rozzářený čtverec, opona se vyhrnula a po jevišti chodí lidé, zpívají a hudba zase rozhazuje pocely. Ach, Kubíček nerozumí dobře, o čem je řeč, nerozeznává slova zpěváků, hádá jenom, že přichází mnoho lidí, chtějí nevěstu a potom starý, zbožný otec uznává své divné poustevnictví... zpěvy vesele se rozjasají... a lidé odcházejí... už se stmívá i na jevišti, tam je kolébka, děťátko v ní... měsíční světlo padá žlutavým pásem... a housle nyní volají tak domlouvavě... tak nevyslovitelně...

A Kubíčkoví nezáleží na tom ani, co se na jevišti předvádí; dívá se, ale skvrny obleků splývají mu v jediný pestrý obraz, vlna zpěvu neháže mu rozčleněných slov, jenom jediný proud. Ale ta hudba, hudba... a studentík cítí sladkou rozkoš i mocný stesk, cítí, že mu kdosi drží srdce ve dlaní a svírá, ale je to tak dobře, dobře... je mu, jak by měl v tom okamžiku umřít... ruce se mu chvějí a jak si dlaň tiskne k očím, pozoruje, že má vláhu v očích. Nemůže za to, nelze jinak, ale je mu v té chvíli šťastně, když slzy mu tekou po prstech. Jenom maminka to zpozorovala — a jak to maminka vždycky hned uhádne, co se mu přihodí? — stiskne ho za loket a šeptá tišeji, než nejslabší ševel houslí: „Co je ti — co se ti stalo?“

Nic mu není, nic se mu nestalo, anebo: stalo se mu něco divného, ale říci by to nemohl, jak má hrdlo staženo. A když dozněla hudba a sálem se nese tleskání jako silný dešť, když znovu udeří světlo do očí, tu se obrací k mamince a usmívá se na ni. Maminka tleská, i on by rád tleskal, ale nemůže, je čímsi opit a omámen — a tak jenom oči mu děkovně svítí. Herci se uklánějí před oponou, zesílená vlna potlesku, teď vypadají jinak než před chvílkou... a potom sedadla klapají, lidé vycházejí do zahrady, hovoří, pozdravují se, volají na sebe, naklánějí se nad sedadla.

„Bylo ti špatně?“ ptá se maminka.

Kubíček vrtí hlavou, ale neodpovídá, jen se dívá na maminku, jak jí vlasy šedivějí víc a víc a jak má kolem očí už plno drobných rýh, tak, jako když v kreslení naznačují stíny. Drží ji za ruku a tiskne hodně, ze vší své síly.

Potom vydechne: „Mami — to bylo — krásné —.“

Ale slova jsou šedivá, prázdná, nic víc než kamení na cestě. Jak by to mohl říci, ale tak, aby to bylo plně pravda? Aby to znělo tolik, jako hudba a zpěv?

Obrací se dozadu. Tam za sedadly jsou natlačeni studenti. Poznává kamarády, kývá na ně a je trochu pyšný: sedí na sedadle a má maminku vedle sebe.

A potom ukazuje několik známých mezi obecnstvem. Vidí-li pana ředitele? Tam v samém předu... ten malý s brýlemi a černým vousem, to se ví, to je on... vedle je profesor z latiny, usmívá se a mluví s jakousi paní... a ten vysoký pán, vyholený, s dlouhými vlasy, to je redaktor, spisovatel, to je Sokol-Tůma. „A mami, studenti o něm tolik divných věcí vykládají... on bydlí vedle ve vile nahoře a je prý tam jak

v čarodějném hradu, načisto tma, a u něho plno papírů — a to ti ještě povím o něm — bude se od něho prý hrát i jedna divadelní hra —.

Všecko to mluví překotně, aby jedním dechem vypověděl všecky novinky.

„A kdo ti to všecko pověděl?“

„Mami — to my ve škole — kdybys jenom věděla, co se ve škole vykládá!“ trochu chlubně vybuchne, ale hned se zarazí, jako by prozrazoval přísné tajemství.

Maminka se dívá po lidech, zvolna a bez zvědavosti, chvíli ulpí na ostrém profilu redaktorově, jenž ostře gestikuluje se sousedem, až úlomky jeho rozhovoru se nesou sálem. Její rty nejsou dnes bolestně staženy, jak to mnohokrát Kubíčka bolí; zdá se mu, že i mamince je šťastně a lehce dnešního večera v proudu lidí a v laskání hudby.

Vždyť tak málo maminka vychází z domu! I strýc Bernát se směje, že by maminka mohla každou chvíli založit řád klášternic. Jak málo přijde do Ostravy!

Kubíček pocítil lítost, když po třetím jednání naposledy spadla opona a lidé se tlačili k těsným šatnám. Chtěl by zde zůstat aspoň půl hodiny ještě — ale vidí, hudebníci vycházejí z orchestru, zpívající housle jsou v pouzdře, světla hoří najednou unaveně a mrzutě, řady obecenstva do něho dorážejí a vlekou ho s sebou. Ještě jednou pohled k oponě, ale ta už mlčí, nehýbá se, je jako mrzutý hlídač před barevným rájem.

A když potom šli domů pod slavnou vysokou oblohou, kvetoucí hvězdami a světle planoucí, měl Kubíček pořád pocit, že jde s těžkou hlavou ve snu, z něhož se nemůže probudit.

Za nimi krvácely výhně vysokých pecí a jazyky z komínů olizovaly modř oblohy, za nimi rachotily obrovskou písní továrny, za nimi se dívala sterýma očima okna dílen, ale Kubíčka otáčejí pořád ještě lichotivé pozdravy houslí, slyší šum tance a úlomky vět se mu vracejí do myšlenek. Je to zvláštní: kladiva bijí a stroje hvízdají, ale on pořád slyší: Hlásej, ptáčku —. Jací to jiní ptáci kovově rachotí ze závodů, od vysokých pecí, jaké to jiné housle volají ze sykotu páry a řinčení vozů!

„Zítra tě čeká škola, budeš unaven, ani hlavy z peřin nezdvihneš“, praví maminka po cestě.

„Nebudu, mami, věř mi, proběhnu se jakby nic“, přesvědčivě ujišťuje.

„V posledních týdnech máte jistě zkoušky, učení se opakuje“, nasadí maminka na choulostivé místo.

Kubíček se zarazí a neodpovídá.

„A co s tebou?“ — v maminčině hlasu světélkuje úzkostný pohled.

Tu se teprve Kubíček těžce přiznává, neboť hvězdy a noc ho nutí k zpovědi: „Dnes ráno jsem měl — postupnou zkoušku.“

„A nic jsi mi neřekl — ani slovíčkem ses nezmínil“, hlas se vyčítavě zachvěje.

Kubíček klopí hlavu a řekne rázem, aby bolestná tíž byla raději složena, najednou: „Z latiny — ale já myslím, že jsem ji udělal — všechny tvary jsem znal — překládat jsem uměl.“

Chtěl by ještě víc drobných větiček vysypat, aby jeho obhajoba byla nejpřesvědčivější. — Ale mamince se větší olovo na nohy, zastavuje se a vzdychá: „Ty mi, chlapče, děláš těžkou hlavu.“

To bolí, bolí, jak maminka kývá hlavou a jak její hlas nalomeně poklesá.

„Mami, neboj se“, hájí se zajímavě, z „ničeho jiného nebudu a z latiny... ta postupná zkouška — ta jistě dobře dopadla — já jsem měl jenom dvakrát z písemné práce... ale ústně...“

Polyká slova a cítí, jak se silnice houpá.

„A což — když budeš třídu opakovat?“

„Nebudu, nebudu!“

„Vidíš, vidíš“ — hlas je zastřený a klesavý, „i v tom nejkrásnějším případě to budou jenom dostatečné a dobré. Tak, tak, že projdeš. A já... a já jsem si představovala, že to bude jiné, že budeš mít známky nejlepší, že budeš s vyznamenáním. Bylo by to krásné takhle nějak: kdo se nejlíp učí v třetí třídě? — a odpověď by byla: Jakub Oberva!“

To je horší, takové vyčítání, než kdyby maminka udeřila a křičela... Ale ona neudeří.

„A tatínek“ — pokračuje, „co ten v tobě viděl! Byl jsi ještě takový malý, ještě v peřince, a on povídal: Chci z něho mít něco velkého a slavného! Kubíčku — i tatínek by se hněval, kdyby viděl tvoje vysvědčení.“

O nebožtíku tatínkovi mu vykládal často čeledín Matula, jak se uměl ze široka postavit a jak uměl křičet, až se stěny v základech otřásaly. A přece by to nebylo takové, jakože maminka nekřičí...

A jak dále šli, zhasla mu v duši světla z divadla a stříbrní skřivánci přestali zpívat... Svět byl zase smutný a šedivý.

Po celý čas až do vysvědčení byl v nejistotě, jak bude nakonec vypadat osudný arch papíru... Snad přece... A když bral vysvědčení do ruky, chvěl se a oči se mu zalévaly. Ale sláva: nikde hrozná slabika z dvou písmen: ne.

Budou prázdniny přece jenom trochu radostné. Pravda, třeba projít ještě několikerým ponížením: strýc Bernát bude dnes u obědu hovořit jenom o Mirovi a jeho známkách: dvakrát, třikrát vytáhne vysvědčení, pohladí je laskavým pohledem a bude číst: výborně, výborně, chvalitebně... A Mira, který bude s nimi dnes jistě u oběda, bude se tvářit jako pohádkový rytíř, který uťal zelenému draku všech devět hlav a který nyní podle práva dostane poklady i půl království... Ale nejbolestnější bude — a Kubíček ví, že mu to padne na hlavu nejtěžšími kameny — že maminka bude tím méně mluvit, čím chlubněji se bude strýc Bernát vypínat a čím honosněji pozdvihne Mira hlavu, že se bude dívat do okna a kolem rtů se jí vytvoří dvě rýhy. —

A na třetí den dostane návštěvu, přijde k němu kamarád. Přišel, veselý, silný chlapec chytrých a zvědavých očí, které prohledávaly každý kout, advokátský synek, který měl jistotu a pohotovost, který se nezarazil, když se s ním dala do řeči Obervová, vyptávala se na školu, na vysvědčení, na prázdniny. A studentík odpovídal s bezpečnou obratností, byl zvořilý, uměl se vyptávat, zatím co Kubíček stál v pozadí a nesměle se usmíval...

Chlapci procházeli statkem a rozdychtěný městský hoch chtěl vidět všecko, co mu bylo nové a zajímavé, chtěl vidět stáje a stodoly, koně a sýpky, měl plno otázek, proč na gruntě hospodaří strýc, proč on, Kubíček, nikdy s koňmi nejede na pole, že je to jistě krásné a zajímavé, když vůz rachotí a koně vesele řehtají.

Potom se schovali do zahrady, u plotu byl rybíz a angrešty, krvavé tečky vyskakovaly ze zeleně, staré stromy šuměly a tráva voněla. Lehli si do trávy, slunce jim teklo na přivřená víčka a městský student si blaženě liboval: „Ty, Obervo, ani nevíš, jak se máš dobře! Co ty naše zahrady — pěšinka posypaná pískem, kousek trávníčku a čtyři keře, nesmíš šlápnout nikam jinam než na písek a před sebou vidíš leda zeď a kus ulice.“

Hle, to je příjemné a Kubíčkově lichotí onen pocit: advokátský hoch, který má doma plno přístrojů a knih, který chodí do školy svátečně vystrojen a který má vysvědčení s vyznamenáním — a přece se mu líbí na dědině, přece mu skoro závidí. —

„A komu to všecko patří, Obervo? Strýcovi?“

„Ne, mamince —.“

„A tobě?“

„Těž — ale já nevím dobře —.“

„A chtěl bys být někdy sedlákem?“

Na to se Kubíček jenom rozpačitě směje. To mu ještě ani na mysl nevstoupilo, aby vládl tak gruntem, jak nyní dělá strýc Bernát, aby ráno s křikem budil kravaře a dívky, aby seděl na žacím stroji a obsluhoval mlátičku.

Večer tiše padá; bude se třeba chystat k návratu. Prolezli už celé okolí, dívali se, jak se na polích začínají první žně, jak v slunci zlátne rež, jak se urovnává pokosené obilí. Teď ve večerním hebkém soumraku, jenž byl vlahý a tichý, dotoulali se až k haldám. Táhly se jako smutné horstvo, šedé a zelenavé, černé a strakaté; chladnoucí balvan se držel na úbočí, tam jiný praskal, spousta drobných úlomků, ostrých a lesklých jako sklo, padala k vypálené trávě.

„Až sem přijdu po druhé, polezeme po haldě“, chystá se student z města.

„Mohl by ses popálit. Na některých místech je struska ještě teplá.“

Ostré zahvívnutí rozřeže vzduch jako švihnutím biče. Nahoře na haldě jede lokomotiva a veze vozíčky se žhavou struskou. Proti modrému nebi, jež zvolna nabývá temnějšího odstínu, rýsují se vozíčky jako dětské hračky. Skřípají, rachotí a lokomotiva se vzteká. Z vozíčků krvavě prokmitávají svítivé okraje.

Vozíčky se zastavují, řinčení, nárazy. Dva robotníci jdou zvolna k nim jako mlhavé stíny. Páky vrzají a v tom okamžiku se vozík otevře a překotí, jako když se zralý kaštan nachýlí, pukne a odhodí plod. Žhavá a tekutá struska, zářivý proud, stéká po úbočí. Syčí a zalévá balvany. Obloha náhle zahoří, požár zamává praporcem. Okna chalup a statků odbojně zavolají rudou záplavou. — A už z druhého vozíku, z druhých černých úst, se valí nový příval.

Tam nahoře na kolejnicích se míhá několik lidí u lokomotivy a vozíčků. Odlesk je zalévá a každý jejich pohyb zveličuje. Pohybují se jako neskutečné přízraky. Jsou větší a hroznější než obyčejní lidé.

Druhého dne se Kubíček zaryl do trávy a vytáhl z kapsy knížku. Dostal ji včera od kamaráda — to on tak rád dá dárek, aby udělal radost. — Pohládl ji rukou, potěžkával, laskal se s ní, pomalu četl a skoro zbožně: Slezské číslo.

Byl to jeho sen, mít tu knížku. Slyšel o ní ve škole, profesor přednášel z ní, kamarádi uměli z ní celé básně nazpaměť. I on si opsal do sešitu pozorně Maryčku Magdónovou a Bernarda Žára a když nikdo neposlouchal, postavil se ke stěně a sám pro sebe si mluvil: Hučí a hlaholí frýdecké zvony —.

Zpola nerozuměl a jenom se domýšlel, ale cítil chvění v hlavě, když si ty básně říkal. Opravdu mu zvony zvoní v hlavě. A přeskakovaly mu úlomky řečí, které slyšel od profesora i kamarádů, že nikdo neví, kdo ty básně psal, že není tomu víc než nějakých šest roků, co se ukázaly v pražských novinách, že je to jistě havíř, který sestupuje do černých šachet a kope uhlí, nebo že je to robotník z hutí, který poznal těžkou robotu. Ale byly i zprávy jiné a jeden student mu jako nejstrašnější tajemství ukazoval na ulici jakéhos pána, který prý je jistě on, tajemný básník. Nebylo to asi pravda, neboť takové tajemství o jiném přinesl brzy někdo druhý do školy a byla z toho rozčilená hádka.

Kolikrát se už díval Kubíček, když šel ze školy, do očí havířům a hutníkům a byl by šťasten, kdyby mohl zvědět tajemství: ten je to! — ten umazaný, který nese modrou baňku, ten s rozedraným kabátem, ten, kterému jen oči svítí z uhelného prachu!

A proto měl radost, že má nyní tu knížku. Je to jeho majetek.

Obrys haldy se postavil proti němu, šerý a přísný. Vozíky jezdí a skřípají. Verky krutě hřmějí. Černé pásy kouře se táhnou od Ostravy a Vítkovic.

Tam někde žije, tam někde chodí. Je možná, že chodí nedaleko po haldě. Snad vozíky vysypává, snad na lokomotivě stojí?

Je možná, že je na dosah ruky.

Ale ne, knížka to vypráví jasně. Rozevřela se mu a čte poznámku: „Sestoupil do dolů sám horník s kladivem v ruce a tím krvavěji vrývalo se mu do srdce, co viděl bídý svých pokrevenců.“

Nemůže být jinak, musí to být havíř.

Ale hned byl zaplaven jiným pocitem. Listoval v knížce, neboť nemohl číst souvisle. Ale už ho chytily řádky, divoké a vzpurné, jako by ho drsná ruka vytáhla z vonící trávy, zpod stínu klidných a spokojených stromů do výhně a do plamenů. — Šeptal si, ale vráz oči mu zasvítily a pak opakoval si polohlasitě: „Noc zřela mi z očí, dým z nozder mi váł, v dým zahalen vítkovických pecí jsem stál, nechť zářilo slunce, nechť večer se šelil, já semknutou brvou jsem vrahy ty měřil, ty bohaté židy, ty grófy ze šlachty —“

Svět se krvavě zabarvil. Mraky se tlačí k zemi. Plameny šlehají k nebi a z nich trčí obrovská ruka, spálená a hrozící.

X.

Hrbáček Jindra si roztahuje po posteli sešity s obrázky; je nemocen, nachladil se v sychravém večeru, kašle. Jeho oči mají sametový lesk a hovoří s barvami, s postavami.

Je to divný blázen: s posvátnou úctou uschovává kdejaký starý papírek, vystřihuje figurky z reklamních oznámení, urovnává si křiklavé obrázky z novin a humoristických časopisů. Nalepuje to do sešitů, které bachratí přepestrým obsahem, ale tam jsou jeho kamarádi.

V kuchyni je dusno a těžko, máma dopoledne prala a nasládla, štiplavá tíha páry a špíny posud pluje nad předměty. Stěny se potí, lesklé stružky tekou po nich.

Jak sedí skrčený, zamotaný v posteli, je to jenom směšná hromádka. Vlastně nic víc, jenom vysoké čelo a svítivé oči. A hubené, pavoučí ruce, které se laskají s obrázky. Jistě on barvu nejen vidí, ale hmatá, jak se opatrně a rozkošnický dotýká listů.

Kuba se mu dívá netečně přes rameno. Za hodinu bude se třeba strojit na šichtu, má na noc. — Hodí zlostně očima k oknu, kde zvolna stékají podzimní chladné provázky. Je to jak v areště, tak sedět v lepkavé kuchyni! Vidět prosáklou zeď a kalné okno!

Má myšlenky, které by chtěly bít. Hned Jindra — na co je takový borak na světě? Ale jejich fachlehrer povídal na byrgerce, že se Jindra neztratí, až vyjde ze školy. Že se o něho postará a za něho bude orodovat. Vždyť umí německy tak dobře, jak by byl bitý Němec!

„Co ti to povídal ten váš učitel?“ — vyzvídá Kuba, aby roztrhl kalnou záclonu mýdlového pachu, jež mu otáčí hlavu.

Jindra zdvihl bolestné oči, jako by byl probuzen ze sna, a ptal se bezmyšlenkovitě: „Kery —? Co —?“

„No ten — co noší zrzavy kajzerbart — a že na tebe nězapomene —“.

Jindra ožil. Oči se mu rozšířily náhlými představami. Usmál se (a Jindra se umí usmát tak zvysoka, tak panský!) a pravil potichu: „Slibil, že se přimluví u inžinira z betribu... a že by mě dostal do kancelaře... za cajchnera...“

„A to bys byl rad, že?“

„To viš, to viš!“ — hrály si hubené prsty strakatou páskovanou peřinou a už nedopověděl, jak sebe v tom okamžiku viděl ve vysoké jizbě s velkými okny, kde jsou na pultech obrovské rýsovací desky... a on je nakloněn nad jednou...

„No ja — ty umíš pěkně cajchnovat!“ — kývl Kuba a řeč se mu zase utrhla.

I takový cajchner — co to bude jiného, než panský služebník! Nakřivený nad papírem... oči mu zčervenají jak králíkovi a o výplatě též dostane jenom pár rýnských. Ale bude aspoň někdy sedět za stolem a deskami. A Kuba se díval úkosem na jeho podlouhlou tvář, na tenké uši, na ostré stíny a cosi se mu zašklebilo do očí: Jindrův život, svíčka příliš nalomená! Ale v Kubovi té chvíle mluvil hlas urputný a nemilosrdný: Ale ať umře! Dobře by mu bylo! Měl by pomřít každý chromý, každý hrbatý!

Naklonil hlavu a díval se do Jindrových obrázků. Hrubý barvotisk byl vystřižen z nějakého laciného časopisu. Ale Kuba se pomračil: na obrázku je břichatý tlustoch, má frak a cylindr na hlavě, je vypasený a červený, ale má ruce svázané na zádech a čtyři robotníci v modrých košilích ho vedou na provázku jak divokého medvěda. Pod obrázkem přeslabikoval: Vítězství práce.

„Odkud' to máš?“

Jindrový oči se obrátily úzkostně ke dveřím, jako by jimi každou chvíli měl vejít obávaný slídil.

„Ticho“ — dal si prst k ústům, „z „Rašple“. Kunicki měl raz v nich zapakovane pradlo. Ale to by se nesmělo ukazovat ve škole — jeden synek u nas — in der Religion“ —

Řeč se mu převala a bylo vidět, že by se už mnohem snáze a obratněji vyslovil německy.

„Co? — Natlukli mu, že měl takové obrázky ve škole?“ —

Jindra jenom ustrašeně hlavou kývl, jako by prozrazoval hřích.

Ale Kuba mávl pohrdavě rukou a sykavě si odplivl:

„Ale — co těž tam po tym — dy je to všecko enem takové ciganstvo!“

Jindrový oči se proměnily v otazníky. To, co si rozvíral jenom pro sebe v samotě a co by nepřinesl do školy za nic na světě, že by bylo —?

„Ciganstvo je to, ciganstvo!“ umíněně opakoval Kuba a jeho hlas se zlobně zabarvil. „To se tak enem maluje, aby se luďam hazal pisek do očí! Podivaj se — čtyře robotníci klud'a takového břuchača a či už to kdo viděl? Pamatuješ na stavku na vesno? Ja sem myslel, že se svět bude na ruby obracat' a že pujděmy na betriby a že se divy budu v ten čas ukazovat' —“

A jako by zapomínal, že je u něho hrbatý, nemocný synek, který trhavě pokašlával a díval se na něho nechápavýma očima, drtil mezi zuby pro sebe:

„Ja by sem šel... a možna, že v první řadě... Kameni plne kapsy... a železo by se tež jakéši našlo...“

A svěsil koutky rtů zlým, výsměšným úšklebkem.

„Co z toho bylo všecko?“ žlučovitě se zasmál. „Tam v kutkach, v kancelářach se smluvili a potom nam hodili paru krejcaruv na přidavek. A co se změnilo? Zas chodimy na robotu, zas kominy stoja a zas pišťaly piskaju!“

Vstal a zavtipkoval sám o sobě:

„A ja po slavne stavce idu zase na šichtu a budu chodit' tak dluho, ež —“ V očích mu blýskly rozpustilé jiskry a luskl prsty nad hlavou.

„Nědivaj se na mě tak poplašeně, jak by nad nami hořelo! Něboj se, ja nězapalim!“

Sháněl chléb a huboval, že se máma dlouho nevrací, aby mu připravila večeři.

Tu noc déšť přešel v lehké mžení, které bodalo jak jehličky a přitlačilo se až na samou kůži.

Vyvážela se struska a na kolejích už stály převrácené vozíky, z nichž vykapávaly poslední krvavé krůpěje, jež zvolna a žalostně šedly.

Seděl na balvanu už polo ve stínu a jedl. Bylo mu tak příjemně, jako živočichu, který se připlíží k rozdělanému ohni. Chladnoucí struska vydechovala sálavé teplo a Kuba měl pocit, jako by mu vlídné ohničky běžely od špičky prstů až po kolena.

Na druhé straně u lokomotivy mašinfíra se směje. Až sem slyšet jeho živý a přeskakující hlas. Má tam zase jakéhosi vagabunda, který jisto přišel prosit o tabák nebo peníze. A jakési děvuchy jsou tam u něho, ale i ty přišly cosi vymámit od něho, kus uhlí možná. Je to divné: jak přijede s mašinou, už roby a děvuchy, co sbírají koks a železo na strusce, tlačí se kolem něho jako v tanci.

A on sebou vrtí, skáče kolem nich, potahuje je a štipá, až nezdráhavé zavýsknutí letí do ticha. Jeho je domlouvavý, přitlumený hlas, vesele zrychlený — a odpovědí široký, rachotivý smích ženský. To už jsou jeho hříchy, ale Kuba jim zvykl tak, jako si zvykl jeho vtipům, občasnému klení a ulízaným vlasům. Je to příliš časté, než aby ho to vzrušovalo. Když se někdy ztratí do tmy, než se struska pokryje šedavě modrým jíním a vozíky jsou připraveny k návratu, Kuba ani hlavu neobráť. Potrhne rty, vtáhne vzduch do sebe, když se potom ozve z tmy tenký pískot a když se za chvíli vrátí mašinfíra zadýchán. A vlastně — někdy to má roby všelijaké, zamazané handlačky, baby křivohubé s červeným nosem. Když potom znovu nasedají a mašinfíra se zbytečně směje, příliš hlučně a jaksi provinile, otočí k němu Kuba jenom hlavu a jeho drzé oči kamarádsky hovoří: „Aha, vimy dobře, chlapiku — ale něboj se!“

A tak Kuba sedí, pomalu jí a přistrkuje nohy blíže k tuhnoucímu proudu, který se rozlil po stráni. Před očima se mu zakmital chachar, ten opuchlý, co byl spálen tímto strašným vodopádem. Vidí ho znova, tak živě, jak by to bylo dnes. Zčernalé, smrduté maso, které odpadávalo, ale teď je to vlídné ohniště, které schovává plamínky a posílá hřejivé pozdravy kolem dokola.

Od mašiny zní ženský smích. Mašinfíra se s robami neostýchavě smlouvá a baví se silnými nadávkami, které však jsou namířeny jenom do prázdna. Ale dnes by ho už Kuba nešpehoval — kdysi tak slídl po Kunickém, aby vyzvěděl cosi nového, tajemného — ale dnes ví, že to není slavné a veliké tajemství. Dnes by to všechno nestálo ani za matčino vzteklé bití jak tenkrát. —

Ať se tam směje a smlouvá! Čas teče pomalu a příjemně, v dálkách se třesou lampičky z chalup a gruntů, v hloubce uspávavě šplouchá voda — a vlastně si člověk zvykne i lehkému mžení, ospalému, vytrvalému, které pokropí oči studenou rosou.

Na kolejích se před ním postavil stín. Neslyšně vyskočil ze tmy a Kuba jej zpozoroval teprv, když se beze slov zakolébal před ním na dosah ruky.

To není chachar, který natáhne ruku a bude vykládat směšné řeči, ani to není roba z hald, která se povleče s těžkým měchem po hrbolatém, rozeklaném úbočí. Kuba měl jasnou, živou představu: tak vyskočí ještěrka z trávy a přiběhne zelená a mrštná. Napřímil hlavu, děvče stálo před ním a rozpustile se klátilo.

Ze tmy proskakovaly světlé skvrny šatů, ale i ty se hýbaly jak roztancovány. Rudý zážeh padl děvčeti na tvář a ostře vyznačil stíny; byl to mladý obličejíček, rozesmátý, smělý a výbojný, s nepokrytými a rozčuchanými vlasy.

Tak se kmitala ve tmě jako pohyblivá hračka, ale vycházelo z ní něco teplého a hebkého, nejinak, než jako by i ona měla v sobě rozpálenou strusku.

„Co je to za strašidlo ve tmě?“ zasmála se a měla rozpustilý hlas; nesl se jak hlas školačky, která pokřikuje mezi lavicemi.

Vystoupila více do světla a vrazila Kubovi do ramene.

Jejích šestnáct let bylo žíznivých a nebojácných; vyrostlo kdesi v natlačené jizbě mezi kupou dětí, na haldě a v nahodilém výdělku. Ale nemohlo být pochyby: těm šestnácti rokům bylo volno za noci, na strusce, prošlehané letnými záblesky, mezi hlomoznými chlopy, kteří neberou děvčat do hedvábných rukaviček.

„Strašidlo se něozyva?“ smála se děvucha a třásla Kubou, až mu klobouk spadl na zem. „Je to strašidlo něme? Enem chleba sobě doprava a nohy sobě vyhřívá!“

„A co by —!“ řekl Kuba mrzutě, a nasazoval si znovu klobouk; věru nevěděl, co by měl jiného promluvit.

„Slava! Strašidlo promluví!“ vypiskla děvucha a nakřivila Kubovi obličej, aby se na něj zřetelněji podívala.

„Aha, to je náš fersiber! Kosti sobě rovna. Co tu robíš, synku?“

Kuba se trochu zmátl; rozpustilý hlas děvuchy byl něco jiného nežli vtipkování mašinfirovo.

„Spim“, potrl bradou a podíval se na děvuchu pevně, „pravě se mi snilo o čarodenicach, co se v noci smykaju a nědaju dobrým luďam pokoja!“

„Nakoněc eště ty se budeš čitať k dobrým luďam!“ pohupovala se v bocích.

„A ni?“ přicházel už zvolna do jistoty. „Šandaři už mě raz kludili — a co je na takym člověku, kery nězna, co je to šandarska ruka?“

„Oho, ohoho —“, řehtavě se rozesmála děvucha. „Ty ze seberobiš hrdinu. Řekni ještě, žes byl raubiřem, že tvuj tata měl zamek v Uhrach a že tě raz vedli na šibenicu.“

„To ještě počka“, zasmál se. „Ale mohla by ses přesvědčit, že ja umim ledaco!“

„Ja vim, že umiš“, posmívala se děvucha. A jak se jí díval Kuba do tváře, hrály jí oči a polodětská, polozkušená tvářička se rozbrázdila smíchem; sahala Kubovi trochu nad ramena a byla dobře urostlá, silná, teplá.

„Ja vim, že umiš“, opakovala. „A povim ti ai co: po glajze utikať, veksle hazať, mašinfirovi pro pivo a pro cigaretle chodit!“

„A nic věce?“

„Nic si mi ještě něukazal, potrásla hlavou a její smích měl barvu uličnické bezstarostnosti.

Ale lokomotiva už zapískala: „Abfárt, jedě se!“ křičel mašinfira v popředí.

Nikdy se ještě nezdálo Kubovi pískání tak protivné a mašinfira tak směšně ulízaný.

„Hlele, Kuba se namluval!“ smál se pohyblivý, drobný mužík a přikládal celé lopaty uhlí pod kotel. A malá lokomotiva jako hračka nabrala plné plíce páry a vydychovala ji k sychravému, zakalenému nebi se směšným nadýmáním: „S cesty, s cesty, jedeme, jedeme!“ rozkřikovala se a měla radost, jak se vzdálené chalupy ze sna trhaly.

Kuba mlčel. Měl zlost na sebe, že neřekl na rozchodnou děvúše něco veselého a štiplavého, aby si nemyslila, že jenom ona umí jazykem sekat.

„Pane mašinfira —“, začal až po chvíli nejhlhostejnějším hlasem.

„No?“

„Něznatě tu děvuchu... tu děvuchu... co se mnu mluvila...?“

„Jak ja možu znať všecky děvuchy! Viděl sem ju dvarazy na strusce.“

„Ani odkud je?“

„To sobě možeš lehko vyrachovať. Zdaleka isto ni — hleda zarobek na strusce. Takovy — i inači.“ A ulízaný mašinfira se zasmál svému vtipu a průhledné narážce.

Kuba ucítil nepříjemné bodnutí. Omlouval se: „Viděl sem ju dneska prvši raz v životě.“

„Tak vidiš —“, dobromyslně potřhl strojvůdce hlavou a vyhlížel do tmy na koleje. „Děvuchy začínají samy za tebu chodit. To bude pěkně. Mama tvoja beztak něvi, na jakým zahoně i něvěsta rostě.“

„Eh, co by —“, zahučel Kuba a chystal se vyskočit z lokomotivy, aby přehodil výhybku.

„No —“, smál se strojvůdce, když Kuba zase vyskočil, „ale mi se zdala ta děvucha vybijana. To je kostečka jakaši, keru už němuši mama za ruku vodit.“

Kuba poslouchal jenom nepozorně a viděl pořád roztěkané, smělé oči; hádek se mu kroutil ve tmě a to byla ona, děvucha se strusky. Ještěrka, ještěrka — nemohl se zbýt té představy: tak přeběhne kořeny, zašustí v trávě a ztratí se pod kamenem.

Málem by byl vypadl, když přijížděli k závodům a když si nevšiml zatáčky. To tak ještě — pro jakousi děvuchu poběhlou, co v noci na haldě sbírá, aby si krk zlomil!

Na haldě sbírá — a co, co?

Ale když usínal ráno po šichtě na slamníku doma v kuchyni — naučil se spát i za dne, když děti křičely a máma vařila — nemohl se rozloučit s kmitavou, pohupující se děvuchou. A napadlo mu: Přijde dnes zase, bude tam?

To už nebude směšná, zbytečná věc. Kuba cítil, že mu na tom záleží.

Té noci, když přijeli na haldu, vyskočil dřív, než se lokomotiva a vozíky zastavily. Ale děvuchy s ještěrčím tělem nebylo; dvě roby, které pomáhaly vozíky vysypávat, a jakýsi chachar, nový, nadobro neznámý — a nikdo víc.

Kuba byl zklamán. Byl odstrčen a polit. Když mašinfira na něho zakřičel, aby dal pozor a nemotal se bez myšlenek, měl sto chutí, aby mu hlomozně odpověděl. Ale když si mrzutě v půlnoční hodině sedl a vytahoval chléb, zapraskalo kousek od něho kamení a ulehly popel; Kuba věděl, že je to ona, že to musí být ona.

„Enem se pořad krmiš“, přivítala ho posměšně, „a si tlusty jak žerdka.“

„Ale to idě všecko na silu“, zdvihl hlavu napolo ve vtipu a napolo doopravdy.

„Jak bys ukázal svou sílu?“ zakolébala se a nečekajíc odpovědi, přistoupila ke Kubovi, vytrhla mu krajíc, ulomila si kus a sedla si vedle něho.

„Suchy!“ ohrnula posměšně rty. „To ti tvoja mama přiliš něpodstrkuje.“

„Mam kusek špeku a v baňce černe kafe“, nabízel Kuba a děvucha si brala s takovou samozřejmostí, jako by jídlo bylo i pro ni připraveno.

„O nic lepší luru tvoja mama něvaři ež moja“, zasmála se, ale důkladně se napila. „Maš mamu, že —?“

Kuba jen kývl hlavou. Chtěl by jí cosi říci, ale pořád hledal v myšlenkách, aby to bylo nové a veselé.

Zář vylévané strusky vyzdvihla její postavu. Kuba ji nyní viděl dobře — ještěrka, ještěrka, znělo mu bez přestání. Nevydržela chvíli bez hnutí; poposedala, nakláněla se, klátila nohama. Výheň z tekutého proudu dýchla k nim horkým proudem; museli odsednout o několik kroků dále za koleje, už do úplné tmy.

Kuba nesměle natáhl ruku k ní a chytil ji za koleno.

„Jak se menuješ?“ zeptal se prosebně.

„Co je ti po tym, feršibře?“ ušklubla se. „Ja se na tvoje meno tež něptam a policajt něsi, abys mě zapisoval!“ A rozpustile hlavou házela.

„Ale ja bysem rad věděl, či si je, odkud' si, kdě meškaš!“ naléhal.

„Sama svoja, ničí cizí, meškam na střeše u sameho komina“, posměšně zazpívala Kubovi přímo do očí vysokým, rozkouskovaným hlasem.

Zlost zalila Kubu. Chytil ji za rameno, ale jak sebou trhla, sevřel jí tělo; ruka se zabořila do měkkého tepla. Bylo to něco nového, nezvyklého, nepoznaného, a Kuba ucítil horko až v hlavě.

Objal ji oběma rukama a tiskl ji k sobě; musel až oči zavřít, když tak přilnul k ohebnému tělu.

Ted' by bylo možno: svalit se dolů po úbočí, po ostrých balvanech, po rozštípených úlomcích, ale aby se drželi tak oba jak v řetězech! Chtěl by to, chtěl by to! Zaryl jí ruce do těla, svíral jí drobná prsa, až tence vykřikla: „Bolí, bolí... pust' mě!“

A potom palčivá bolest jako nůž: zakousla se mu do ucha vší silou.

Bezděčně ji pustil a ona vyskočila. Lehce, tanečně. Potřásla hlavou, urovnala sukně a posměšně se zakolíbala před Kubou.

„Takovy synek a chce už měť děvuchu —!“ zanotovala výšklebně a byla to písnička, která Kubu přitlačila k struskovému balvanu.

„Takový synek — už děvuchu —“ zatřásl se ještě nad ním, jak by někdo mu hlavu prutem ovíval. A kamení se dolů sesypalo pod rychlým, lehkým a bezpečným krokem.

Tu teprve Kuba vyskočil, ale děvucha se už ztratila ve tmě. Ale což... nezpívá ještě vysokým hlasem, nerobí si kašpary: „Takovy synek... už děvuchu...?“

Odplivl si vztekle. Mašinfira seděl na lokomotivě a jedl. Čelisti jeho se směšně pohybovaly, když na něj světlo dopadalo.

Kuba ucítil, že má na uchu vlhko. Ruka setřela trochu krve: ucho měl překousnuto nadobro.

XI.

Neviděl ji potom dlouhý čas. Probadával ostřížím, slídivým pohledem tmou, kdykoli se vylévala struska, ale lidé byli pořád stejní a po nich Kubovi nic nebylo; dobromyslní chachaři, vagabundi, staré učerněné roby, polovychrtlí synci. Nikdo se už nezakolíbal před ním a nebral mu chleba z ruky.

Potkal ji až na jaře jednou v neděli a byla to načisto náhoda.

Toulal se po ulicích, bez cíle, bez radosti. Lidé se trousili sváteční, vyžehlení, pomalí. Najednou se mu kmitla na druhé straně chodníku barevná skvrna, nic jiného jenom takové pružné škusnutí a natřesení boků. Vlastně jenom ten ještěřčí pohyb. To bylo tak zvláštní, že to udeřilo Kubu a krev se mu vehnala mezi oči; tak se vrtět umí ona jediná.

Přešel spěšně ulici křížem a postavil se před ní na chodníku.

Ale to už nebyla děvucha s haldy, která vleče na zádech měch s kousky rezavého železa nebo s nasbíranými hrudkami koksů. To byla skoro opravdová slečinka, nastrojená, vymytá, barevná. Bylo v ní cosi honosného, skoro až zpanštilého. Rozpustilost uličnice byla přikryta parádními šatičkami a kloboučkem. A hle, i rukavičky měla! Jenom ty oči, ty blýskaly pořád stejně směle a drze a házely jiskry na všechny strany.

Zarazila se, když se před ní postavil Kuba znenadání a na okamžik se rozpomínala. Potom se rozesmála: „Aha, to je náš feršiber!“

Ale Kuba stál před ní mlčky, zaražen, ani klobouk nesňal. Kdyby před ním stála děvucha s haldy, taková handračka rozbitá, měl by pro ni vtip a otázku, ale ta slečinka ho mátlá; byl to příliš velký rozdíl mezi tehdejší nocí a dneškem.

„Tak zastavuješ každou děvuchu a diváš se na ňu, jak bys řeč na ulici ztratil?“ zaštěbetala posměšně a vypjala hlavičku.

„Pořád se mi věřit nechce, že —“ dostal ze sebe, ale hned se zarazil: smí ještě takové nastrojené, vymyté slečince tykat, jak se to na haldě rozumělo samo sebou?

„Libim se ti, co —?“ vesele se rozesmála a otočila se před ním.

„Jak by ni!“ vyhrkl neobratně a celou ji otočil obdivným pohledem.

„Co všecko uděla par hander! Šak dyby leckera slečinka musela oblikať roztrhané luntý, to by se za ňu malokdo ohlídal a malokdo by se ju namluval!“

„A za vami se hodně lude obhlidaju — a hodně — se vas namluvaju?“ zeptal se těžce.

„Jaky si zvědavý! Něchodim k zpovědi! To je dobře, že nemusim žádnemu svoje hříchy vysypat!“

„Rad bysem šel kusek s vami, dovolila bystě?“

„No —“ zaváhala. „Ja pospicham... ja musím ještě jet... do Ostravy pojedu.“

„Aspoň kusek, aspoň k tramvajce vas doprovodim“, naléhal prosebně.

„Enem po ulici a na roh“, svolovala milostivě a s takovou povýšeností, jak by dávala vyznamenání.

„Čeka tam na vas někdo?“

„A dyby čekal — byla by to enem moja věc!“

„Matě galana?“

„Ty feršibře zvědavý, jake to maš starosti! Ptam se tě ja, esli ses našel už galanku?“

„Něnašel. Ja —“ a všecka krev se mu vehnala do tváře, až mu snědá barva ještě více potemněla.

„Co ja —?“

„Ja sem čekal, že přece ještě někdy přiděť na haldu“, vyznával se pokorně.

Rozesmála se veselým, marnotratným smíchem: „Na haldu! Tam už něchodim — chodiť němušim! To už ani něčekaj, že mě tam kdy uvidiš!“

„A ja bysem vas přece rad viděl“, hovořil sklesle na konci ulice.

„Němam kdy“, odbývala ho. „A co bys mi chtěl pěkného vykladat?“

„Šak by se isto coši našlo! Ja tež něsem dycky němy a pomotany. Jak bysem vas našel — robitě včil? Ani mi něřekněte, jak se menujetě?“

„To se ptaš hodně naraz! Co ti na tym zaleži, či robim a jak se menuju?“

„Zaleži mi na tym“, řekl Kuba hlasem nesvým a pomalu; bylo to spíš prosebné naléhání.

„Jak se menuju? Aspoň to ti povim: Fan-ka“, řekla jako názvuk písničky.

„Fanka!“ vydechl Kuba. „A dale —.“

„Dale už nic! Už je to dost: Fanka!“

„A ja bysem přece tak rad s vami šel, Fanko!“ „V nedělu popoledňu... třeba daleko, do lesa, podívali bysmy se...“

„Synečku, v nedělu... ale to ja něvim“, kroutila se a ostře se podívala Kubovi do očí. Ty jeho oči, jindy úšklebné a drzé, byly té chvíle až hebké nezvyklou něhou.

„No — ja něvim, esli budu měť kdy a esli —“ vylouvala se táhle, ale najednou řekla: „Na druhý tyděň. Čekaj na mě o dvuch hodinach tu na rohu.“

A už se na něho neohlížela, ale utíkala rychlými krůčky po druhé straně. Kuba se za ní dlouho díval, jak se kmitala... ostrá barva šatů se zatřásla v ulici... (to ještěрка přeběhne mezi stromy). Ale když se pomalu vracel, ruce v kapsách a bezmyšlenkovitě si cosi hvízdaje, pomračil se. Je to přece směšné: tak se pokořit před jakousi děvuchou, která ani jména nechce prozradit! Prosit ji za dovolení, aby směl jít s ní kousek cesty! Mluvit s ní jako s velkou... vy... a ona: synečku, co chceš... a že ještě klobouk v ruce neměl po celý ten čas, jako kdyby stál před inžinírem ve verku...!

Ale druhou neděli čekal na ni o hodinu dřív než naznačila, učesaný, vykartáčovaný. Mračil se a uplivoval si; zdálo se mu, že má šaty tak starosvětské, že si kdekdo bude na něho prstem ukazovat. Ale v kapse měl peníze; půjčil si od Kunického, který sice divně mrkal očima, když mu Kuba nechtěl prozradit, nač peníze potřebuje, ale nakonec peníze dal. A tu Kuba teprve cítil, že musí důvěru oplatit stejnou mincí a řekl polohlasitě, ale s jakousi chloubou: „Pujdu s děvuchu!“ Kunicki nakroutil si vousky a smál se: „Pozor! Největší oprátku si na krk pleteš — začínáš trochu brzy!“

Ale kdo by mu mohl dnes dávat moudré rady? Vždyť má už přes sedmnáct roků! A je to věru příjemný pocit, když v kapse peníze cinkají! O půl hlavy člověk vyroste.

Děvucha dlouho nepřicházela. Dávno dvě hodiny odbily, spousty lidí přecházely vedle Kuby, robotníci, kteří šli do polí, děti, děvuchy — ale nic se ještěřkovitě nezablýsklo. A Kuba cítil víc a více potupu: Udělala si z něho kašpary a kdo ví, kde se mu vysmívá, jak je macek pomotaný.

Ale vydržel, zamračený a zchlazený, až skoro po hodině přišla, udýchaná, nastrojená, hybná.

Ani se neomlouvala příliš, že se opozdila. Pohodila hlavou a vykládala lhostejně, že měla doma těžkosti.

Kuba strásl se sebe rozmrzelost a cosi jako pýcha mu sedlo do tváře. Je to jeho děvucha! Živé barvy jejích šatů teple hřály. K jeho klátivému a těžkopádnému chodu připojilo se mrštné hopkání, jež každou chvíli mohlo přejít v drobný útěk.

Zašli za domy, dostali se na periferii, přešli do polí a potom až do sousedních dědin. V zahradě hospody hrál si Kuba na hostitele a děvucha přijímala to jako věc samozřejmou. Ale Kuba cítil: mezi ním a ještěrkou je vzdálenost, která se nesblíží.

Naléhal na ni, aby mu řekla jméno. Smála se, že je to zbytečné a že si nechce uvázat na paty policajta. Kde robí, je doma, posluhuje? Robí v šamotce, je kanclajdynerkou? Ale ona kroutila hlavou, že na tom nezáleží. Kde ji má hledat, jak jí má poslat vzkaz? A ona odpovídala, že to není třeba, že se beztak vidí dnes naposledy.

Mhouřila při tom oči a dráždila Kubu. A Kuba ji prudce stiskl za ruku a řekl do tváře:

„Ja něchcu naposledy, ja chcu často, každou nědělu chcu s vami chodit!“

„Synečku“, tence zazpívala, „to se myslíš, že ja sobě enem s tebu budu kazit' něděle? Že ty mi buděš piskat' a ja poslušně přiletim k tobě jak psík?“

„Vy matě galana?“

„Galana —?“ svitlo jí v očích. „Už si se raz ptal — co je tobě do toho? A mam — tři, štyry, pět. Ale ja něvim — možna, že němam žadneho.“

„Z takove řeči člověk němože byt' mudry“, mrzel se. „Mam, němam! Tři, pět a žadneho! A tuž mi řeknitě doopravdy: mam toho a toho, tak se menuje — a ja —“

„No — a co se staně?“

„Ja ho pujdu zabít“, řekl Kuba se strašnou opravdovostí.

„Oho, hohoho“, zahlaholila děvucha, „myslim, že sem trefila na praveho! Na zbujnika, co chce ludi zabíjat'! To už ani do lesa dale něpujděm, něchtěla bysem eště, aby mě zadušil... jakýsi zbujnik —.“

Ale to říkala beze strachu, s rozpustilým šprýmováním, s nakloněnou hlavou a s rozesmátýma očima, až Kubu horko zalévalo.

Když přišli do lesa, pravil jí temně, jako by jí nabízel sama sebe:

„Ja bysem chtěl byt' vašim —“

Nedořekl ani „galanem“, ale podíval se na ni urputně, plápolně.

„Ale ja něchcu“, zatančila děvucha. „Co by z toho bylo? Měť feršibra za galana? No — to bysem pravě nejvěšši terno v lutry něvyhrala!“

Jak posměšně vyhrnula reť, Kuba se rozčilil a vyhrkl ukvapeně:

„Fanko — ja něvim eště, jak se menujetě a co robítě — ale to je přece iste, že vaša mama nebyla kralovna ani inžinirka, že stě z robotnickeho rodu a že bystě se neměla vypínať nad robotnický rod!“

Děvucha vypjala bradu a řekla pohrdavě:

„To je synek divočina — jake sobě už pravo děla! Ten by uměl roztočit' vesely kraval — no, to radši adyje a přestaněmy s takovými hračkami!“

Zvážněla, šla stranou od něho pěšinkou a potom pravila klidně, nevzrušeně:

„Ať sem z robotnickeho rodu! Co je na tym, že sem zbírala oškvary na strusce! Jak bysem už na věky musela v handrach chodit'!“ Pomračila se, ulomila větvičku, kousala ji a s úlomky proutku vyplivovala drobné věty:

„Co mi na tobě zaleží, na feršibrovi! Abys věděl, řeknu ti to do očí! Viš, kdo mi ty šaty kupil? A kdo mi dava peníze, že němuším nic robiť? Něsem ani v šamotce ani v bedynunku, němuším zamětať po kasarňach ani na strusku chodit'!“

„Vy — vy — ty, Fanko, maš galana a ten ti všecko kupuje!“ vykřikl poraněně.

„Myslíš, že to budu zapírat'?“

„Fanko, vezme se vas — vezme se tě?“

„Ten?“ zasmála se. „A či ja vim? Dyť by moh' byť mojim tatu! A či se ja o to staram, esli se mě vezme! Ale ma peníze a kupi mi všecko, co chcu!“

Kuba vtáhl vzduch do sebe; trpěl. Byli v lese stranou hlavní cesty, v tichém a vonném zášeří, kde jehličí ostře vonělo a ze země stoupal kořenný pach, kde měkké stmívání zvolna pohlcovalo paprskovou síť, jež se prodírala větvemi.

Kuba zaťal zuby a chytil děvuchu za rameno. Zase ten pocit: měkké teplo a krev je v očích.

„Ja chcu, abys byla enem se mnu... enem pro mě...“, řekl mezi zuby.

„Enem pro tebe?“ řekla zvysoka.

Stezka se zúžila, museli přejít těsně u sebe. A tu Kuba, ponořen do šera, z něhož mu v očích vyskakovaly červené ohníčky, sevřel jí jednou rukou rameno a druhou jí tápavě bloudil po hrudi polodětské a polovykvetlé.

Ale to trvalo jenom okamžení. Utrhla se, odskočila a oprašovala si bluzku, jako by na ni zůstaly stopy nečistých Kubových prstů.

„To ses zmylil, synečku!“ řekla mu zvolna a zkušeně. „Ja vim, co ty po mě chceš, ale to si přišel trochu skoro! To viš, ja už takove hračky tež umim a žaden mi němuši oči otvirať!“

„Ale ja bysem se... na žadnu inu ani něpodival... enem tebe... a co bys ty mi řekla... to by se stalo... Fanko, posluchaj...“ drtil mezi zuby horoucně a provinile.

„Co by z tebe bylo? Kelko maš rokuv? Sedmnast — osmnast?... Potem pujděš deprem k asentu a dyby tě vzali, sbohem, děvucho, počkaj až do jara, až budě fijala! Ale i dyby... synečku muj mily, či sem takova hlupa? Viš, ja němam taty, ani mamy, ale to se dobře pamatuju, jak kdysi tata mamu mlatili, dřevem, hulku, všeckym, co im přišlo pod ruku! A ty se myslíš, že bysem tež tak chtěla, aby mě chlop bil? Na to mam dost' kdy, aby mě haviř či šlosař či feršiber otlukal — beztak co dělaju ineho chlopi, ež že roby tluču?“

Vykládala to s takovou jistotou, jako by mluvila o věci nejvšednější. Její hlas, jenž měl chvílemi zarosený nádech dětství, nabyl vychytralého přízvuku. Ale při tom nepřestávala být mrštná, ohebná a pobíhala mezi stromy jak světlá skvrna v přítmí.

„Ja něchcu nic ineho... abys mě měla rada“, řekl přiškrceně Kuba, který v té chvíli zřetelně cítil, jak je proti ní hloupý synek, nevědomé děcko malé, k zemi přikrčené.

„Něchamy te pisničky a vratimy se domu“, uběhla několik kroků před ním. „Měla rada! Ja vim: mam kamaradku a ta už je v tym. Mama nadava, bije ju, z domu ju vyhaňa — a ten její galan je synek ni o hodně větší ež ty — ani na košulku pro male něbudě měť —! Pěkně děkuju za takove nadělení!“

„A ten tvuj galan... dyby to udělal... to by bylo všecko v pořadku!“ řekl zlostně a utíkal spěšně za ní.

„Bylo! Ma penize — a za penize se všecko spravi! Šak ja vim, co by se mělo dělat!“

Ukázaly se první domy, světla blýskla, jiskry se rozskákaly ve tmě. Kuba šel vedle děvuchy ubit, divně unaven, pokořen. Ještě nikdy nepoznával, jak je ubohý, směšný, k ničemu. Od té šestnáctileté děvuchy to zvěděl a uvěřil tomu dřív, než by se dal přesvědčit kýmkoli jiným.

Přišli k domu roztahanému a unavenému. Ve světle lampy zdál se šedivý, až plesnivý. Pár dětí se honilo před ním, z jednoho okna se ozývala tupá, nevzrušující hádka, z jiného ospale naříkala harmonika. Byl to obyčejný nájemný dům, nacpaný rodinami, páchnoucí vlhkem, ztuchlinou a starým zelím. Průjezd se otvíral jako kalná, nechutná tlama.

„V tym domě meškam“, trhla sebou a spěšně mu podávala ruku.

„My buděmy spolem kamaradiť“, pravil jí úsečně a zachycoval její souhlas.

„Dybys mě rači nětrapil! Němam chuti, něchcu! Něchod' mě hledať, nečekaj na mě!“ vypiskovala tence, umíněně a vběhla do černého jícnu průjezdu.

Kuba stál chvíli zmaten; čekal, že vyběhne ještě jednou a řekne mu na rozchodnou něco vlídnějšího, co by víc přislibovalo. Z průjezdu vyšla za okamžik jenom jakási malá děvucha, ale ona se neukazovala. V kterém okně mešká?

Vracel se domů pomalu, mrzutě. Ani neví, jak se jmenuje! A vlastně by bylo nejrozumnější ani už o ni nezavádět! Nechat ji galanovi, co má peníze! Ale srdce se mu při tom sevřelo jak v křeči.

XII.

Kunicki druhého dne významně na něho zamrkal, ale Kuba otočil hlavu, aby nemusel vidět ten pohled posměšný a vybízivý.

Ten týden robil na den, proto měl večery volné.

Nedalo mu to a jednoho večera přikradl se do ulice a k domu, kde se s Fankou rozloučil. Bylo cosi divně sebemučivého v jeho opatrném plížení na místo, kde byl pokořen a ubit.

Taková děvucha, co si myslí! Jisto jenom robotnická — a přece jí pýcha hlavu zdvíhá! Ale šedivý, plesnivý dům nesdílňě mlčel. Zase se tak průjezd černě rozvíral, zase z něho táhla čpějící vlna ztuchliny a připálené večeře. A zase z oken bylo slyšet jakousi hádku. Fanky nebylo nikde. Přešel až pětkrát ulicí, náhle se vracuje v bláznivém nápadu, že té chvíle musí vyjít z temné chodby. Nevycházela.

Synek šestiletý jenom vyběhl úprkem a div do Kuby nevrazil. Kuba ho chytil za rameno a náhle se zeptal:

„Meška tu v tym domě Fanka?“

„Pěluchova —?“ zdvihl k němu chlapec oči.

Kuba sebou trhl: „Ma ona eště tatika?“

„Něma, ani mamu.“ A už nevyčkávaje dalších otázek ubíhal na druhou stranu ulice do kupeckého krámku.

Nemůže být pochyby, to je ona. Pě-lu-cho-va, slabikoval si v duchu a bylo mu v tom okamžiku až do smíchu: nechtěla prozradit ani, jak se jmenuje — a jak lehko se dostal k jejímu tajemství!

Počkal na chlapce, až se vrátil. Vstrčil mu několik krejcarů do ruky a spěšně žádal:

„Zavolaj Fanku... aby přišla na chvilku před dum... že na ňu čekam —.“

Ale místo chlapce přišla za chvíli vysoká kostnatá žena a zeptala se zvědavě:

„Vy čekatě na Fanu Pěluchovu?“

Kuba jenom kývl hlavou, ale v jediném přeletu poznal, že kostnatá žena je cizí; řekla tvrdě: Fanu!

„To bystě se zbytečně načeka, i dybystě chodil do půlnoci“, rozhovořila se žena s klepavou otevřeností a rozkládala hubenýma rukama. „Stara Tyralka, jako jei tětka, je přeč, ale vam isto zaleži věce na mlade, na Faně!“

„Sem z rodiny“, zalhal si Kuba, „a měl sem i coši důležitého vyřídít.“

„Z rodiny ně z rodiny“, zapochybovala žena. „Ale Fanu bystě doma našel leda v nedělu rano, jak vyspava po sobotě. To je kostečka, te už radiť něřra, ta je vybijana — a jak! No — esli to něvitě, možu vam pověděť! Najděť ju u stareho Pipana — to je kupec na Maxstrasse, Fana je u něho jak dyby na službě, ale to je enem podle mena, na oko, šak my tu všeci dobře vimy, čím mu posluhuje a za co i ten stary hřib penize dava! No, mi do toho nic neni, každý se holt živi, čím umi — ale esli vy za ňu chcetě chodit, to už se hned připravť na to, že dostaněť hodně ohryzene krajčicky!“

„Ale co mi je po ni, ať lita za kym chce“, zahučel Kuba a rychle odcházel.

Teprve, když byl za rohem, si zhluboka oddychl a vztekle odplivl.

Tajemství se tedy rozevřelo! Už přišel na stopu i jejího starého galana, co má peníze! Ale té radosti si ještě neodepře, aby jí do očí řekl: „Znam tě, děvuchu — a zapiralas, že něsi na službě!“ Ale i na toho galana se podívá — ať zví všecko! A loudal se ulicemi, jež se měkce setměly a v nichž lucerny házely do namodralé tmy červená, třaslavá kola.

Obchod našel. Ve výkladě byly kusy látek, čepice, cikorky, misky s fasolemi. A německy a česky: Emil Pipan, Gemischtwarenhandlung. Obchod smíšeným zbožím.

Z krámu tryskalo žluté světlo na chodník a utlumeně zněly útržky řečí. Kdosi kupuje... teď platí a s taškou zvolna vychází... jakási roba z kolonie.

Kuba přešel a vstřelil prudký pohled do osvětleného krámu, ale viděl jen nejasný stín, jak se pohybuje za vahami a v šeru několika pytlů.

Fanky však nikde nezahlídl. Prohlížel si dům se všech stran, hádal, s které strany jest obytná část, kde jsou světnice, kde je kuchyně. Dostal by se k ní nejspíš ze dvora a nebylo by to ani nic těžkého přeskočit plot, přikrást se k oknu! A to by byl šikovný kousek: ve světnici by seděl starý Pipan — je jisto plesnivý, sivý, nemá zubů a ruce má modré — Fanka u něho, on si s ní hraje, mlsně se směje, rozpíná ji —

vtom by zakřičel on, Kuba, v okně: „Pustiš ju, potvoro stara!“ Nebo by se zasmál a řekl by jiným hlasem: „Přeju vesele zabavy — rač Pambu žehnat!“ Anebo — a nebylo by to dobré, nebylo by to pěkné? — vzal by ji za ruku a řekl by jí tiše: „Něstydiš se s takym oblezlym strašakem? Ty si mlada, pujdeš se mnu, ja budu na tebe robiť a budě nam dobře!“ A ona... ona půjde s ním —

Až se zasní, jak stál v šeru, stranou červeného kotouče světelného, a obrazy mu rostly ve skutečnost. Díval se k obdélníku krámku, viděl kmitavý stín a za nějakou chvíli pozoroval, jak kdosi zvnitřku zavírá železné rolety. Ale neviděl muže a neuviděl ani Fanky.

Potom chodil denně v ta místa a působilo mu to už jakousi rozkoš tak se krást na výzvědy.

Druhý týden měl noční šichty a při práci byl nejednou popleten; strojvůdce posílal na jeho hlavu drsné nadávky a hrozil mu pohlavky. A Kuba jen se mračil, ale nemohl jinak; myšlenky se mu nespořádaně tříštily a toulaly.

Byl dokonce tak hloupý, že i za těch nocí vyhlížel na haldě, neobjeví-li se Fanka na kolejích. Uvěřil v zázrak a pak se sám sobě vysmíval. Slečinka, která obsluhuje Pipana a dostane peníze na šaty, na mlisky — a hromada strusky, kde sbírají nejubožší z ubohých! Nic jiného než smetiště — a staré roby na něm a děti zrovna jak psi, kteří hledají zapomenutou kost! Vždyť je to zrovna k smíchu!

A přece se jí dočkal. Jednou, když byl zase na střehu a už se chtěl vrátit jak tolikrát, vyběhla z domu a běžela pro pivo. Měla rychlý a lehký krok, veselé oči a rozevlátou hlavu. Ale do jejího pružného veselí se postavil škaredý stín; Kuba se díval na ni očima urputnými i prosebnými a jeho rozložené, jakby sražené tělo zašláplo její okřídlený smích k zemi.

„Dobry večer, slečno Fanko Pěluchova“, řekl s vynucenou vítězoslávou.

„Co tu chceš?“ její oči se roztékaly.

„Na tebe sem se přišel podívat“, řekl prostě.

Tu teprve jí napadlo, že její tajemství je prozrazeno: „Jak si se dověděl... kdo ti řek...?“

Kubovi oči zablýskly: „Všecko se dovím a všecko najdu... I dyby si se pod zem skovala a kamennu desku na sebe přivalila! Tys isto myslela, co tam, hlupy feršiber, toho možu snadno za nos vodit! Ten je jak male děcko, kere nětrefí z ulice do ulice!“

„Ty si jakýsi špěhun...“ řekla mu polo povržlivě a polo uznale.

Ale Kuba si vybral pro sebe jen ten uznalý přízvuk, vypjal velkou, čtyřhrannou hlavu a hluše se zasmál: „Špěhun?... může... ale šikovny špěhun...”

Vracela se s pivem a Kuba zaprosil: „Přideš ještě ven?... přejděmy se po ulici dva razy tři razy...”

„Co ti napada?“ smála se děvucha. „To by mi ten muj pěkně kosti narovnal.“

„Ten tvuj?“ Kuba nedovedl potlačit posměšku. „Ten tvuj... pan, alebo galan?“

Ale dřív, než Fanka sama mohla řešit tuto záhadu, ukázal se na prahu krámu vysoký a kostnatý člověk, potměšlý ve tváři, se zapadlýma očima v hlubokých jamkách jako v propastech, s řídkými vlasy na podlouhlé lebce; napřímil hlavu a švihl po Fance úsečnými slabikami:

„Fanko, domu a hned —.“

Děvucha sebou trhla, ale kolem úst jí vzdorně zaškubalo. „V nedělu... jak tenkrať... na rohu“, dýchla Kubovi do tváře nezřetelná slova a vběhla do domu.

Kuba stojí a dívá se na kupce Pipana. Usmívá se zlobně a drze, má už zase plně svou obyčejnou jistotu a v očích mu plamínky svítí. Pár kroků je od kostnatého člověka a neujde mu nic na něm: vysoká hlava a oči, jak bys je rukama zatlačil, prsty dlouhé a hubené, úzká ústa; kabát s velikou mastnou skvrnou a kalhoty zaprášené, na kolenou od mouky; a je mu pětatřicet či čtyřicet?

Tak tu stojí v žlutém ozáření z krámu a v třaslavém kotouči lampy, a Kuba cítí, že před ním nesmí utíkat za nic na světě.

K tomu nemá nejmenší chuti. Ba spíš je mu tak, jak by něco příjemného a ostře kořeněného pojídal, když si prohlíží kupce a vyzývavě se usmívá.

„Co tu stoiš... di svoju cestu...“ praví Pipan a každé jeho slovo tlučé rychlým spádem.

„Hab´ die Ehre“, uklání se Kuba a smeká klobouk. „Za prvni vy, pane Pipan, něstě su policajt, abyste mě vyhaňal, a potem je to veřejna cesta, na keru mam pravo, a za druhe sem s vami kravy něpas a boty sem vam něpucoval, abyste mi tak enem povídal ,ty‘! A něvitě ani, esli něidu do vas co kupovat a potem to je malo mudre od kupca, dyž kunčafta hned od prahu vyhaňa —.“

Mluvil to klidně, pomalu, ani se s místa nehýbal a vykládal to tak, jako by Pipanovi novinu oznamoval.

Kupci se obočí přiblížilo k očím, až utvořilo souvislé černé skvrny, a zavrčel nenávistně:

„Verfluchter Kerl, tahni, bo tě poženu sam, abys našel cestu domu.“

„Nětřa, trefim sam, děkuju pěkně —“ a Kuba znovu smekl klobouk a zvolna šel na druhou stranu ulice.

Šel tak chvíli, vesele si pohvizdoval, spokojené pohledy po lidech házel, ale za chvíli ho zachvátila prudká tesknost, že se mu hrdlo úžilo. Chtělo se mu nyní rozběhnout divoce a utíkat ulicemi, dostat se do polí, pryč od lidí, bít do země, kamenem do něčeho udeřit, něco rozbít, něco zničit... Ale ulice byla zamlklá, lidé se trousili, domy se propadaly do tichých hlubin, policajt těžkopádně přešel... a za dvěma třemi ulicemi třásl se dílny noční hlubokou písní.

Už ho zná, už na něho nezapomene... Není plesnivý a není sivý. Je černý, kostnatý. Mluví, jak by bičem pošvihoval. Ale má peníze, možná, že má hodně peněz... koupí si šestnáct roků Fančiných... v té chvíli se ona směje, kolébá se a vrtí... aby do vás přeruni bili...

Už se nemohl vesele a jasně dívat, když v neděli na ni čekal. Beztak to může být jenom na pár hodin, večer musí jít na šichtu. Přišla, jak kdyby se nebylo nic stalo, zase tak vesele hopkala po dláždění a za chvíli se rozesmála, že Pipan ji ten večer očima probodával. Kdo to byl, jak se s ním potkala? A že mu nalhala hrůzu věcí. Prý on, Kuba, je z jejich domu a hausmajsterčin syn. A že se znají od mala, ale za ní nechodí, že už má svoji, jednu ze šamotky. A Fanka se smála jako dítě z podařeného šprýmu. Ale Kuba se mračil a styděl se. Zapřela ho, zapřela jak chachara, před kterým se utíká!

„No, nedělaj takove oči“, uhodila ho lehce do boku, „beztak povídal, že vyhlídaš jak zbujník a že se diví te děvče, co chce s tebou chodit!“

„To by si se těž divila?“

„Trochu. Ale kuraž maš, nebojiš se, hlavu zdvihneš. Všecko by bylo, enem —.“

„Enem?“

„Peněz němaš! Dybys měl peníze — to by byla inači a veselejší písnička!“

Kuba zaťal zuby a zaskřípal: „I se mnu?“

Ale děvucha už zase vesele poskočila a zatřásla hlavou: „Ja něvim —.“

A Kuba se ptá s pomalou, úsilnou opravdovostí: „A jeho... maš rada?“

Děvucha se rozesměje vysokým smíchem: „Blazne — rada! Co bysem na nim mohla měť rada? Ale všecko mi kupi, dobře se mam, dosyta se najim, na měkkym se vyspim! Naša tětka mi do hlavy přitlukali, že z lasky člověk něžije.“

„To ti tětka našli to u Pipana — tu službu?“ a vyslovil to slovo, jak kdyby od sebe odhazoval něco špinavého.

„To se vi — a jak su eště radi“, a už se zase ve smíchu tanečně rozhoupala.

„Ale, Fanko — dyť je to přece — škareda věc!“ vyhrkl ze sebe a byl by v té chvíli rád to řekl jinak, s plnou hloubkou a drtivou přesvědčivostí, aby ji jeho slovo až k zemi přitlačilo. Ale Fanka se jen trhaně zasmála a dívala se na druhou stranu.

A Kuba chce vědět ještě něco: „Ty, Fanko... a čemu tě pusti... ten tvuj... enem raz za týdeň a právě v nedělu...? Čemu v nedělu s tebu nevyjede?... pani jedu do hor a je ich tak plno, že ich ani mašina uvezť němože... i ty bys ses s nim mohla v horach veselit’...“

Dívá se na ni temnýma očima a ona couvá, kroutí sebou; šlápní na ještěrku a též se tak bude pod nohou kroutit.

„E co by!“ odpovídá neochotně. „Kdo by se eště v nedělu po horach smykal?“

„Kdo? Baj ja hned! Enem dybysem měl —“ a píchl ji zdviženým přízvukem — „jak si mi pravila, věce peněz!“

Mezi Kubou a Fankou je mezera; dva lidé by mohli projít mezi nimi.

„Ale ja vim“, potrhne Kuba rty, „un se za tebe stydi a v nedělu s tebu nechce chodit!“

„A to ni!“ vyhrkla bezděčně a zapálila se. „V nedělu jezdi za svojimi děťami.“

Kuba údivem až zasyčel: „Divajmy se... za děťami... a je ženaty?“

„A či ja vim? Byl či je —“, mluví Fanka překotně a přidává omlouvavě: „Či se ja staram?“ Ale na její kroky už padá tíha; jde zvolna a hlavu klopí k zemi.

A Kuba se na ni dívá dlouze, nechápavě; hlavou pokyvuje: „Tak tak... takovy je pan Pipan... takovy, co ma penize, všecko kupi a na měkkym se něcha vyspat —.“

Tu ho teprve chytá Fanka za ruku a prosí: „Ty, Kubo, němluvmy o tym... a nědivaj se na mě tak... uvidiš, utěču ti a do nejdelší smrti s tebu něpujdu —“

Ale Kuba nemůže o jiném mluvit a vůbec o ničem mluvit nemůže; v krku cítí škrábání a cesta se mu divně točí. Hlavou ještě pokyvuje a mluví si do taktu: „Tak — tak —.“

Rozloučili se brzy. Ani si do očí podívat nemohli. Ale když už odcházela, řekla mu ještě spěšně: „Na druhu nedělu... buděš mě zase čekat?“

Kuba kýval hlavou a neodpovídá.

Ale v robotě, když je o půlnoci chvilka ticha a odpočinku, cítí to všecko znova.

Je blázen, je blázen! Měl se zasmát děvůše do očí, udeřit ji měl a povědět pěkně posměšně: Jenom si choď i v neděli s ním! Má peníze, má tebe! Kdo by se spokojil s ohryzeným krajíčkem?

Kuba sedí na balvanu vyschlé strusky. Rozložil si kousek chleba, ale nejí: polyká naprázdno a cítí cosi slaného. U lokomotivy strojvůdce křičí a cosi mu nabízí, ale Kuba jen odmítavě hlavou vrtí. Dlaň tiskne do brady a zuby zatíná.

Vylitý rudý proud pomalu stéká po úbočí a tvoří krvavá jezera na šedivé, rozpraskané stráni. Spodní okraj se dotkl písčité země a tiše syčí. Na obloze se ještě třese vějířovitá záplava, ale hluboká modř ji pozvolna pohlcuje.

Stranou v údolí je Lipina. Rozházené grunty a chalupy. Štíty domků světle vystoupily v růžovém odlesku a zdvihly se nad temné skvrny zahrad. Okna jsou temná, oči jsou zavřeny.

Kde je obervovský grunt? Kuba hledá rozšířenýma očima. Kde byla na službě jeho máma, kde chodil rozložitý, silný sedlák Oberva, který ho vyvolal k životu?

A Kuba skřípá zuby, když si na to vzpomene.

Tam v tom gruntě byly peníze. Jsou peníze pořád. V zavřeném stole jsou desítky i stovky, v almaře jsou knížky ze šporkasy. Mít trochu těch papírků — hej, hej, ustupte s cesty, peníze jdou! A co je na prodej? Koupí se — hle, peníze v kapse šustí!

A strašný vztek ho zachvátil, že se až zkrivil. Kdyby tak bylo možno, aby se rozžhavená struska vylévala jazykem desetkrát, dvacetkrát širším! Aby tekla celá Ostravice, bílý, syčící had, hořící, kroutící se, aby padala v strašné povodni s haldy do údolí, aby zatopila pole, meze, zahrádky, cesty! Aby se přelila přes selské grunty a nejdříve aby zaplavila obervovský grunt, spálila v něm všechno na prach, i ty desítky i stovky i knížky ze šporkasy! Hle: ohnivá řeka už teče, má růžovou pěnu na krajích, padá na grunt, grunt se chytá, v oknech je plno světla a po jizbách, po sýpkách, po stodolách, po stájích skáčí plameny! Jsou strašné a nemilosrdné, nic nenechají, ani dřeva ani šatů, kam se roztancují, tam nevyroste jediné travičky až do skonání světa, tam nebude nic jenom rumovisko a černé kusy cihel. Ohnivá řeka zpívá a Kubovi srdce tluč jako zvonem. Minuta dvě — a nebude obervovského gruntu — a nebude té vysoké, černé vdovy, co chodila jak smutná kněžna, nebude toho směšného študenta, co se koní bál! Nebude nic, všechno se spálí, všechno pomine! Ať se spálí v tom i on, Kuba!

Kdosi jím třese. Ulízané vlasy mašinfirovy vykukují zpod čapky. „Spiš, Kubo...?“ Ale co by! Nespí! Vždyť má přece otevřené oči.

XIII.

Robotník šel po schodech domu v kolonii, měl zamaštěnou modrou bluzu, ježaté vousy a unavené oči.

Šel ztěžka, jak by ho nohy bolely, v polovici se zastavil a chytal dech.

„Vahalova... hej, Vahalova!“ rozkřikl se hlučně nahoru a opřel se o zeď.

Na jeho křik se otevřelo několik dveří a zvědavé ženské hlavy vyhlédly, rozcuchané a žlutavé.

Ale aby nebylo nejmenší pochyby, do kterých dveří jest určen jeho vzkaz, zakřičel ještě jednou: „Vahalova, hej, Vahalova...!“

Tu se teprve nahoře rozsvětlil obdélník dveří a těžké kolébavé tělo se naklonilo nad schody.

Na robotníkovu řeč se položil kámen, že zněla utlumeně a přiškrceně:

„Vahalova... no... chlopa vam popalilo ve verku —.“

Nahoře se nezdravé tělo sesunulo plnou tíhou ke zdi a polohlasitý výkřik umřel v dusném vzduchu chodby.

„Co... co...?“ zněl koktavý a nechápavý hlas.

„Řas sam vi, jak se mu to mohlo přitrefit“, a mrzuté krčení ramen doprovázelo výklad, „po půlnoci se mu to stalo. Obstřiklo ho to hrozně... no, Vahalova —.“

Ale tlustá žena chápe i to, co se nedopoví, a křičí na schody:

„Je s nim zle?“

„Bylo zle. Hned ho do špitála odvezli. Ja něvim, jak včil —.“

A už sestupuje těžce se schodů, jako by se sám za sebe hanbil, že musí vyřizovat takovou věc.

A nahoře polo sedí Vahalová na podlaze chodby, těžce oddychuje a její oči se vytřeštily. Sousedky z vedlejších dveří přiskočily k ní a zdvihají ji. Rychlé a vysoké hlasy, nezřetelně brebentící, do toho duté, hluboké stenání.

Potom vstává, klopýtá do světnice a kvapně se obléká. Je sama, děvuchy jsou už ve škole, malého synka odvedly do Kindergarten, Jindra odešel do kanceláře, Kuba je na šichtě. Všecko jí padá z ruky, nechápavě se dívá na modrou bluzu a hned ji zase pouští na podlahu. Uvazuje si šátek na hlavu, vtom si vzpomíná, že není učesána a bezradně se kolébá mezi rozházeným haraburdím. „Jezus... Jezus...“ opakuje bezmyšlenkovitě a protahuje poslední sykvku.

Dopadá těžce na schody a klátí se po ulici. — Ráda by utíkala, ale nohy se v kolenech podlamují.

V nemocnici zadýchne na ni pach karbolu a jodoformu. Drží se zdi a vrátnému udýchaně odpovídá, oči nepřírozeně rozšířeny: „Vahala... Vahala...“

Chodbou jde lékař v bílém plášti, zarostlý, zamračený. Zastaví se na okamžik před Vahalovou, jež se podlomeně tlačí ke zdi, a praví lhostejně:

„Vahala? Aha, to je ten, co ho v noci popálilo. Bohužel, nebylo ho možno zachránit, byl příliš popálen.“

„Něžije?“ — Vahalová nepřírozeně zachroptěla a zatápala rukou směrem k lékaři. — Doktor neodpovídá, ale jeho mlčení křičí.

„Je mu tak dobře“, po chvíli krčí rameny, „rány byly příliš strašné. I kdyby byl vyžil, byl by z něho mrzák nadosmrti. Někdy je smrt, milá paní, milosrdenství.“ Mluví zvolna tvrdě nezvyklou knižní řečí. Kývne hlavou a odchází na druhou stranu chodby. —

Po dlouhé hodině jí ho mrtvého přece ukázali. Byl zkřiven, zkroucen ve strašné bolesti, plachtou přikrytý. Hlava se vryla mezi ramena, ústa se široce odchlípila a z rozevřených víček svítilo bělmo očí. To nebyl už Vahala, dobromyslně poďubaný, směšně prozpěvující písničky, když měl v hlavě, ani to nebyl vyčítavý a drsný zlostiník, když ho zaplavovaly starosti doma, mezi včerejším Vahalou a dnešní zmučenou maskou s vytřeštěnýma očima a rozevřenými žlutými zuby byla jen jakási daleká a strašná podobnost, obraz škaredého snu, nečisté mámení.

A rázem se propadlo všecko, čím tento zkřivený a znetvořený člověk kdysi ublížil, jeho nadávky, bití, jeho opilost. Utrhlo se kus těla živého a krvácejícího. Což není vůbec možno, aby se tato hromádka zničeného těla protáhla, vyskočila a promluvila?

Vahalová se pořád zdi drží, ruce se jí třesou a se rtů sykavě padá: „Jezus, Jezus —.“ Kdyby tak mohla na něho zavolat, jistě by vstal! Ale nemůže, mluvit zapomněla. Kdosi ji odvádí, kdosi k ní mluví, těší či rady dává, ale Vahalová neví docela nic z toho. Nerozumí; lidská řeč padá k zemi jak písek.

V ten den bez úředních prohlášení, bez dlouhých řečí, jako nejobyčejnější věc se stalo, že Kuba byl uznán dospělým, mužem. Na jeho rameno bylo naloženo velké břemeno.

Máma sedí v kuchyni tupá a sražená, nepláče, jenom ruce svírá v klíně a její rty se chvějí. Už tak sedí hodinu či dvě. A hrbatý Jindra, výpomocný kreslič, když se vrátil z kanceláře, připojil k její vytřeštěnosti ulekanou, churavou svou tvář, jež bledě svítí z temnělého koutu. Synek, co chodí do Kindergarten, tupě žvýká rohlík a diví se, že táta nesedí v rohu. Čas se zastavil, ač venku lidé chodí, děti rámusí, vozy skřípají.

Kdo jiný by mohl roztrhnout to tupé mlčení než Kuba? Necítí v té chvíli ani bolesti, nebyl to jeho táta. Bezděčně si vzpomněl na nadávky a na rány. Nemá hněvu, nemá úzkosti; tak by mu bylo, kdyby verky pohltily někoho ze sousedství. Ale to chápe: nyní je na něm, aby pomáhal, nyní on bude držet rodinu.

Kunicki mluví lhostejné věty, neháže naříkavých vzdechů do tupé vyděšenosti. Půjčuje peníze, dokud rodina nedostane z kasy; je třeba hodně peněz. Hladí si knírek a praví Kubovi: „Dnes to sebralo tátu. Zítra, či za měsíc, či za rok to utrhne tobě hlavu.“

„A vám?“ zdvíná Kuba hlavu.

„Možná též. Ale už ne tady, v mordovnách ve Vítkovicích. Za čtrnáct dní беру knížku a povandruju dále. Podívám se do Plzně, anebo zase do Vídně. Ale to je všude stejné: dostáváš zapláceno za to, aby ti mohli sedřít kůži s těla. Nemůžeš se soudit s nikým, když tě verky spálí a když tě mašina ožebračí.“

Oči se mu nepokojně kmitají; chvílku nevydrží na jedné věci.

Pochůzky po celý den. Potvrzení, papíry. Všude dávej peníze a už je jich tak málo! Slova jsou tvrdá, hranatá a pohledy kosé. Jaký je užitek z robotníka? Teď třeba hlavu nachýlit a do hlasu dát trochu sladkosti. Ale běda. Kuba to dobře neumí, a když chce mluvit zdvořile, nesrozumitelně hučí.

Pohřeb je událost, která se opakuje stokrát do roka. Koho to vzruší? Když se někdo popálí nebo pod mašinou duši vypustí, popíše se o něm arch papíru. Na krchově stromy lhostejně šustí a knězova latina padá jak utržené listí. V truhle je kdosi, jedno číslo z tisíců robotníků, a za truhlou si vykládá hlouček lhostejných lidí, kolikrát se nebožtík napil a jak často robil rámus. Jáma se černě rozevře a hroudy jsou žluté; dopadají lhostejně, těžce. Vysoké zakvílení se přelomí; opravdu jenom děti umějí plakat prudce a lítostivě. Robotníci, kteří spustili černou truhlu do žluté země, oprašují si neforemné, příliš velké rukavice; počítají, že se za chvíli musejí strojit na šichtu.

Potom vstává zase ráno za ránem, jdou večery, jdou neděle. Kuba sbaluje do papíru chléb a do modré baňky nalévá řídkou kávu; Jindra si chystá pravítka a těžce se belhá ke dveřím, aby za hodinu v kanceláři okresloval čárky a kolečka; děvčata do sebe vrážejí a shánějí pomaštěné sešity; neduživý nejmenší synek se dává bez nejmenší příčiny do křiku.

Kubovi se zdá, že za měsíc zestárnul o několik roků. I máma mu přestala nadávat, vidí v něm nejstaršího. Je třeba ještě chodit tu a tam; do hrobu se házejí nejen hroudy země, ale i kusy papíru. A to je až do duše protivné, když přijde Kuba s mámou do smutné, stlačené kanceláře a slyší takové nesmyslné otázky: Zanechal nebožtík jmění? Vklady, pojistky, šperky?

Kdyby se stěny kanceláře netvářily tak zoufale vážně a důstojně, bylo by opravdu nejlíp dát se do širokého smíchu. A ve smíchu opakovat: Zanechal nebožtík jmění? Vklady, pojistky, šperky?

První den po pohřbu chodil ještě stín zemřelého po kuchyni a měl své místo v koutě u okna. Někdy se dobromyslně díval poďubaným obličejem, protahoval nakřivené tělo a notoval písničky, jindy se mračil zpod nízkého čela a vyplivoval urputné nadávky. Byl tak součástí kuchyně jako stůl s roztrhaným linoleem a postel s proleženým slamníkem. Ale jeho stín bledl, potom byl jako šedivý obláček, který ustupoval před prudcím rozmachem ruky, a nakonec vyvanul nadobro jako bělavá pára, když se okno rozevře. Stůl se posunul do jiného rohu, na lůžko se dala jiná pokrývka. Bylo tolik jiných věcí, na které bylo třeba myslet; kdo by měl ještě pokdy vzpomínat na stín, který jednou odešel k večeru a už pak byl nesen jen jako uzlík spáleného masa ulicemi? Bylo třeba myslet na to: ponechají páni na kvartýramtu mámě meškání? Táta odešel — je v pořádku, abyste uhnuli z bytu. Všecky předpisy a zvyklosti tak poroučejí. Pro verky má cenu jenom robotník, dokud je živý a má pevné ruce. Ale někdy jsou páni milosrdní; vzpomenou si, že robotník byl mučedníkem za jejich slávu. Dají vdově dar z milosti, dají groše na děti a někdy se stává, že i meškání nechají. Kubo Sršáni, jdi do kanceláří, hluboko se ukloň, čekej, až se na tebe zamyšlený pán milostivě podívá a pod nosem zavrčí. A pros — jenom ten, kdo prosí, dostane almužnu.

Však se také na něho díval Kunicki tím podivným, šilhavým pohledem, když mu o tom vykládal. Jedno škrtnutí perem na archu papíru a milost je ti udělena. A Kunicki se směje, potichu, studeným, ukrytým smíchem, vousky si potahuje a ruce si mne:

„Hodně musels prosit, Kubo, že — a hodně jsi hřbet ohýbal!“

To je tak, jako když se ostrým dřevem vrtá do rány, která se ještě ani hojit nezačala.

„To máš marné“, mudruje dále Kunicki, „už je to tak zařízené na božím světě, že se musí prosit a hřbet křivit! Bylo by to věru pohodlnější, kdyby sis bez dlouhých okoracíj to vzal, za co se musíš k zemi shýbat! A ty se nerad shýbáš, já vím!“

„To vitě, pane Kunicki — radši bysem dostal s každé strany po hlavě“, mluví Kuba zahořkle.

Kunicki krčí rameny a jeho nepokojná očka tančí po stropě: „Víš, když jsem chodil ještě do kostela — to jsem byl moc mladý synek — křičel páter — či jak vy ho tu křtíte, panáček. Tak ten panáček mluvil — verflucht noamol, zapomněl jsem, jak se to moravsky poví: Bittet, so wird euch gegeben, klopfet an, so wird euch aufgetan. Ale byl by kratší pořádek, kdyby se mohlo povědět: Berte a budete mít. Že bys též bral, Kubo?“

Kuba se směje jeho vtipkování a ve smíchu ukazuje svoje silné zuby.

„A či to není spravedlivé“, praví trochu zamyšleně, „aby každý dostal, co potřebuje?“

„To se ví, ty umíš hledat nejlepší cestu“, směje se Kunicki a tleská si do ruky, rozveselený jako nad pěkným divadlem, „na co chodit přes výmoly a zákruty, když se dá příkopka přeskocit? A tož hurá — ráz dva a na druhou stranu. Poslouchej, jiní lidé to vykládají trochu jinak: aby každý dostal, jak zasluhuje. Ale to tvoje je lepší, na mou duši, že je —.“

Kuba se dívá na Kunického a dobře nerozumí. Myslí to doopravdy, nebo se jenom tak pošklebuje? A náhle se mu postavila před oči příhoda už polo zapomenutá; to bylo tenkrát, když k nim Kunicki přišel. Je v jizbě, obléká se, Kuba k němu vrazí a křičí: „Kunicki!“ A tu on ho učí pěkně vyslovovat „pan Kunicki“ a stiskne mu krk takovým divným hmatem, že po něm oči vylézají navrch hlavy... Nikdy se tomu Kuba nenaučil. Dívá se nyní na Kunického a praví pomalu:

„Vy stě su, pane Kunicki, přece enem divny člověk —.“

„Myslíš? A jak to?“

„No — tak voditě člověka, takove divne věci mluvitě! Někdy se mi zda, že už vám rozumím a vim, co chcete — a potom je mi tak, jak by sem bludil v jakési fujavici —.“

„Z toho si nic nedělej, každý musí bloudit ve fujavici. Věčná škoda, Kubo, že to tak na tátu udeřilo! Už jsem si povídal, že se jedenkrát sebereme oba a půjdeme do světa. Divný člověk, možná! Ale to já nemám rád, když si člověk příliš zalepuje oči! Nejhorší nemoc je slepota nebo mít klapky na očích jak kuň! Škoda, že je táta v zemi!“ —

Kubovi oči dravě zablýskly, bylo v nich plno světla, ale hned je svěsil k zemi.

„Ale to přece já možu i tak —“ zajíká se nepřesvědčeně. „Nikdo už mi poručat nemože —.“

„Oho — dvakrát víc než dřív! Kubo, synku, ty máš nohy pořádně svázané! No, ale — ani ty nebudeš věčně učněm. Možná, že už včil nejsi učněm. Někdy — vielleicht, vielleicht — vrátím se a pro tebe přijdu. Ale co budeme mudrovat o takových věcech, beztak z toho nakonec břicho rozbolí! Povíš mi radši, jak jsi daleko s tou galankou, Kubo, kujonský synku! A pošleme si pro pivo — kdo by tak seděl po suchu! Zavoláme na děvuchu, ať skočí se džbánem do hospody, a napijem se na rozloučenou!“

XIV.

Vytáhlá děvucha s vlasy jak žíně a dolíčkovanou, pokřivenou tvář čekala na ulici na Kubu.

Kuba se podíval na ni nevlídně. Co od něho chce, nač ho vyvolává? Nikdy ještě neviděl toho poďubance.

„Fanka vas pozdravuje“, vyřizuje děvucha uchvátaným hlasem a směje se na Kubu kamarádsky. Fanka? Neviděl už ji dlouho a skoro ho až omrzelo hrýzt se tak bez rozumu.

Jeho zamračené oči se nerozsvětlují: „Jak to, že se včil na mě vzpoměla a čemu právě vas poslala s tym vzkazem?“

„Pane Sršáň — —“ a děvucha dává do řeči lichotivou vlídnost, „něma kamarada ineho, všeci ju opustili.“

„No a Pipan, co ma ty umrči oči?“ — otázka Kubova ostře řízne.

Děvucha mávne rukou: „Ach ten gyzd proklaty! Ten je prvni příčina jejího něšťěša.“

„Jak to? Co se s ňu stalo?“

„Ve špitalu leži hrubě těžko němocna. Jak lazar leži a něvi se, esli z teho vyjdě. Klačterna nad ňu hlavu kruti a nědava velke naděje.“

„Onemocněla a na co?“ Tu je teprve Kubova řeč jasnější a zrychleněji vyrazí.

Děvucha váhá. Kroutí se, usmívá se zkřivenými rysy a dívá se k zemi.

„No — či to němožu věděť? Je to jake tajemství či hřích?“ ostře Kuba dolehne a jeho slovo poroučí.

„Ja bysem vam to ani něměla povidať“, pořád ještě uhýbá děvucha. „Tuž... coši měli s Pipanem, přitrefilo se i coši —.“

Kuba jenom hlavou přikyvuje.

„Ja myslim, že un ju do teho nutil, aby sobě od teho pomohla. — K jakeši babě zašla do kolonyje. Neřekla ke kere a nic vyzradiť něchce. Ale baba hromska pomohla tak, že by se pomaly už truhla mohla chystať a hrob na krchově kopať. — Divim se Fance, že ju něchce prozradiť — do arešta by patřila.“

„A Pipan?“

„Ten se ukazal! To je dobrodiněc! Nejprem děvuchy užitiť a potem ju vyhodiť! Jak zabylo Fance zle a jak dostala krče do celeho těla, polekal se ten lunt, že by se haňba na něho svezla, a hned ju dal zavezt' do špitala. A eště křičel, jak tak ležela na zemi a strašně se svijala, že mu udělala hrubě velku haňbu a že ho před světem zostudila! Že ju už ani viděť něchce a že se k němu už nikdy vratiť něsmi! Řeknitě sam, co by za to zasluhoval!“

„Ale ma peníze, za peníze se všechno kupí... všechno...“ — ušklíbl se Kuba.

„Vykládala mi to a třasla se jak list... enem tak šepce jak male děcko. Živa duša k ni nepřide... i ta její tětka zkazala, že ma dost' svoiho trapeňa a že se ju naživila i naošetřovala dost' dluho... aby to zas zprubovala u inych dobrych ludi —.“

„A to zkazuje, abysem se přišel na ňu podívat?“ Slova Kubova jsou těžká a tvrdě se prodírají z úst.

„Ani to neřekla, enem sobě tak zpomínala. — Pravila: Už němam přítelička na božim světě. — Eště jeden feršiber, ten se mnu chtěl kamaradiť. A pověděla mi, v kerym domě meškateř.“

„No —“ hučí Kuba zamračeně a neví, co by na to všechno měl odpovídat.

Ale když zůstal sám, ucítil na hlavě kamení. Hlavu mu to chýlilo mezi ramena, že se narovnat nemohl. Jednu chvíli mávl rukou a řekl si mezi zuby: Eh co by! Ale za chvíli se mu zamíhaly jakési oči tak blízko a šly s ním na každém kroku. — Na zemi ležela a svíjela se! Ale — ať nyní žaluje u Pipana! Ať se před ním plazí! Ať mu vykládá svoje moudrosti: za peníze se všechno spraví! Ať se tak zase prohýbá a vrtí!

Škoda, že je Kunicki kdesi ve světě; zapadl jak kámen ve vodě. Ten by vzal za ruku a zavedl na cestu, ten by poradil!

Mračil se, doma s nikým nemluvil, na židli u okna seděl a lokty se opíral o okenní rám. Děvuchám pohrozil a na malého synka vzkřikl, když bil dřevem o podlahu.

Ale druhého dne se svátečně oblékl, matce na otázky nesrozumitelně a nevlídně odpověděl a vyšel na ulici. Což aby koupil trochu jablek a dva tři pomeranče?

Chodba ve špitále je bílá a přísná. Okna rozhazují nemilosrdně světlo, před nímž neutečeš: dívá se ti každý člověk až do hlubin duše. Dusná vůně, nasládlá a teplá, leží jak oblak, teče se stěn, padá se stropu. A v ní se procházejí neslyšným, šoupavým krokem stíny: nemocní, kteří mají žluté tváře a zapadlé oči, jeptišky s vysokými bílými čepci a pospíchaví doktoři v bílých pláštích.

Divná věc: jak jsou dveře do ženského oddělení těžké, ač se otvírají bez nejmenšího vrznutí. Horká vlna zaleje tě až po vlasy. Ostrý a lepkavý pach. Patnáct párů očí probodává hlavu, jež se ukáže v obdélníku dveří. Nevidět nic jen bílé postele a skvrny. Tam přitlumený hovor, kašel, plačtivé zastenání. Pst, pst. Oči bloudí po postelích a skvrnách: ta sedí, je žilnatá, ta se pokouší rozčesat vlasy. Ne, není to ani jediná — oči se dívají cize a lhostejně. Ani jedna to není — a přece na poslední posteli v koutě u okna je drobná hlavička, strašně bledá, zarámovaná do rozházených vlasů a do polštáře. Ta hlavička je vzdáleně podobná Fančině hlavě, kdyby z ní vypustil všechno krev a kůži ostře přitlačil na kosti. Na pokrývce je ruka, drobná, bledá, bezvládná.

Hlava na bílém polštáři nemluví, ale oči jsou široce rozevřeny. Kubo Sršáni, neslyšíš, že ty vykrojené oči ve vápenné tváři volají? Nevidíš, že se namodralé rty třesou?

A přece nemůže být nejmenší pochyby: nad hlavou je tabulka a s ní křičí bílá písmena: Franziska Pělucha. Potom jakési doktorské tajemství a divné klikyháky.

Kuba neví, co by řekl; vytahuje jablka a pomeranče a klade je do té namodralé, hubené ruky. Pomeranče se kutálejí po pokrývce, neboť ruka jich nezachycuje, třese se a potom se pomalu pohne, aby potichu, jenom jako dechovým dotknutím pohladila prsty Kubovi. A rozevřené oči ho široce objímají a snad se to jenom Kubovi zdá, že jsou lesklé a mokré.

Hladit ruku — toho v životě zažil příliš málo feršiber Jakub Sršáň. Je to pro něho zvláštní a nový pocit, měkký a skoro až nepříjemný. Nedívá se celá světnice na něho, všechny postele, všechny tabulky se jmény? Usmívá se zmateně a sedá si na lůžko zády k ostatním, aby neviděl tváří. Vidí jen výsek okna, stěnu, polštář, hlavu — všecko bílé a smutné.

A Fanka šeptá: „Tys přišel, Kubo, tys přišel? — Tys ještě nězapoměl...?“

Kuba se nad ní naklání a hučí jí do hubené tváře horkým, spěšným dechem: „Fanko, chceš... ja teho lunta s umrčimi očami zabiju, alebo aspoň ožebračím...“

Jaký by jí mohl dát jiný dar než trochu pomerančů a slib, že se bude za ni mstít? Ale Fanka nemá v té chvíli smysl pro zabíjení, zapomněla na kostnatého Pipana, jenom její ruka se pohybuje po žlutavé a načernalé ruce Kubově, která je tvrdá a rozpraskaná, a šeptá si pro sebe jako směšnou dětskou písničku: „Kubo, tys přišel —.“

Stín se postavil mezi Kubu a nad bledou hlavou Fančinou. Doktor v bílém plášti a velikých brýlích.

„Vy, mladíku“, povídá ostře a klade Kubovi ruku na rameno, „co jste to vlastně s tou děvuchou natropil? To není jen tak špás hodit ji na sám kraj hrobu! Můj milý, to je velká zodpovědnost hráti si a potom setřást se sebe následky! — Vždyť se takhle děvucha vraždí!“

Kuba stojí, všecku krev cítí ve tváři a jeho snědá tvář je hnědá; mačká rozčileně klobouk v ruce a koktá zaraženě: „Pane dochtor, pane dochtor —.“

Ale na bledých tvářích Fančiných vyskočí načervenalá skvrna, jež lehce zarosí její vystouplé kosti, a její hubené prsty se roztahují v malátném odporu.

„Ten nic něvi, něma ani trošku viny, to druhy —“ vrtí poplašeně hlavou.

„Tak jsem udeřil na nepravého“, zasmál se hrčivě doktor. „To víte, takové příhody nejsou u nás nic nového“, naklání se důvěrněji nad Kubou, „a obyčejně to bývá: on má dvacet, devatenáct, ona osmnáct, sedmnáct. A některý holomek se ještě směje, když tak stojí nad napolo zavražděným tělem. Což to je hotovo za chvíli — uvaří se, vypije se, ale potom! Ještě když se děvucha vyhrabe — má aspoň památku na hodně dlouho!“

Doktor horlí hlomozným hlasem, který skřípá, jak by jezdil po písku. Ostatní hovor ve světnici utichá, všechny hlavy se obracejí do kouta a Kuba je postaven do středu bodavých paprsků.

„A Fanka, co s ňu, pane dochtor?“ — odvažuje se Kuba nesmělé otázky.

„Tancovat hned nebude a po schodech vyskakovat taky ne. A s milováním bude už chytřejší a dá si po druhé pozor — pravda, slečinko!“

Drsně se směje a štipne Fanku lehce do brady; jeho prsty roznesou lehkou jodoformovou příchut'.

„Že je vám už líp!“ — kývne hlavou a ještě zdvihá velitelsky prst: „Aspoň měsíc potom jak v bavlnce, rozumíte?“

A už je někde prostřed světnice a domlouvá cosi ženě, jež leží se zavřenými víčky.

Kuba se nemůže vzpamatovat; polyká sliny a pořád směšně mačká klobouk mezi prsty. Protivně se mu zdá, že je obžalován a že uštěpačné pohledy splétají smyčku kolem jeho hlavy.

Rozhodl se, že odejde. Ale Fanka má otevřené oči a jejich světlá tiše prosí: Nechoď ještě. Namodralé rty šeptají s trpkou výsměšností: „Měsíc mam byt' jak v bavlnce! Kdo by mě do te bavlnky položil? Těťka mě vyhnala a peněz nemam.“

Peněz nemam! Na ta dvě slova je Kuba zvlášť citlivý, ta jím procházejí jako jiskry. Cosi strašně škodolibého, co potlačuje v okamžiku, přeletí mu hlavou: Ani ona nemá peněz!

Ale ta dvě slova nese si sebou, když je návštěva skončena a když jde po ulici se sklopenou hlavou. Nese si na ruce tiché a pokorné pohlazení — podívá-li se na ni, musí tam zůstat cosi měkkého a hebkého jako pel s motýlích křídel. Ale na to pohlazení padá v zápětí šedivý a střízlivý popel, jenž uhasí světlá očí a zardělou skvrnku na vyhublé tváři. Popel výsměšný, jenž se vytváří v hlasu brýlatého doktora: Aspoň měsíc v bavlnce! Je to směšný vír, který tančí na dláždění ulic; postele jsou přísné, bílé, kovové, do polštáře je vtlačena malá hlava. Duše na jazyku a hasnoucí světlá v očích. Ruce, které hladí, potichu, prosebně. To je ta děvucha, která dráždivě mhouřila oči, potřásala boky, točila se pořád jak v tanci a měla měkké, teplé tělo? Ale vždyť má nad hlavou černou tabulku a bílé klikyháky. Jeden chlap

s umrlčíma očima. — Píská to všechno jak vztekly vítr za podzimku a přec to zase hraje jak daleká, daleká harmonika.

Nejde domů, kroutí se bez cíle ulicemi, chodí dokola. Třeba setřást trochu popel s hlavy. Napadá mu: řekne mámě, že Fanka přijde k nim. Lehne si do postele, kde kdysi spával Kunicki. Bude u nich čtrnáct dní, měsíc, až se jí ruce přestanou třást, až se naučí zase smát. Proč by to neřekl, když on nyní je nejstarší a dává mámě peníze? — Vždyť ta Fanka... až vyjde ze špitálu... už může být jeho galanka... Ale domečky padají k zemi a v hlavě skřípá svítivý smích. Jaká je to strašná hlupota! Pomotalo se mu co v hlavě? Máma naříká, peněz není, dluhů je víc a víc. Žid „gebeno“ nechce dávat, ani už nepozdraví, když máma jde do kvelbu. A kdoví, nebudou se i z kvartýru kludit? Máma mluvila, že si vezme kvartýrníky, aspoň dva, jednoho na den, druhého na noc. Třeba, aby oni pomohli živit — co z těch směšných pár rýnských, které dostane on o výplatě, anebo které přinese Jindra? Kubo, Kubo Sršáni, a ty chceš přivést nový krk?

Ach, je tolik hrozných věcí pod sluncem, ale pro Kubu není nic strašnějšího: postel bude pro dva kvartýrníky, ti dají peníze. Jsou kulaté, zacinkají — vidíš, jak máma dychtivě po nich ruku natahuje? Žid se už na ně třese; „dluho něidu, Frau Wahala“.

Peníze! Kuba syčí, jak by dýchat nemohl, ale marno: výsměšný popel je studený a těžký. A ten Kunicki si uměl robit kašpary: Berte a budete mít!

Bylo by dobře okrást někoho. Vzpomínky z náhodného čtení novin skákají před očima; pokladna nabitá papíry, maska na hlavě a ráz dva: Život nebo peníze! Anebo jde kdosi lesem, dědinský chlop z jarmaku, kapsa se mu nadula desítkami — a to třeba mít jenom kyj v ruce, schovat se do křoví a křičet: Peníze: peníze!

Hehe, to je všechno veselé: berte a budete mít... A lehké: ráz dva a svět je zas pěkný, všechno je otevřeno, všechno se směje.

A přece by byly peníze, možná, že hodně peněz: v Lipině na obervovském gruntě.

Tam ukrást...? A vždyť by to vlastně bral jenom peníze, svoje... Smí se krást zlodějům?

Ta myšlenka ho skoro zveselila. Jiskra se rozhořela a zachvátila mu hlavu.

Nosil v hlavě ta světýlka celý den. A zatím jezdil na lokomotivě obrovskými hlučícími závody, světla svítila jak rozevřené tlamy, měkké železo se kroutilo v sevření kleští, jiskry odsakovaly od strašných kladiv, jeřáby vrzaly, lidé se kmitali... Syčení, údery, zvonění, rachot...

Ano, tak je to dobře.

Večer přišel ze šichty a rychle pojedl. Dlouho se omýval, bylo příjemně mít hlavu ve studené vodě.

Ale máma se dívá kosým pohledem, jak se strojí; těžce se belhá po kuchyni a hlasně vzdychá. Je čím dál těžší a žlutší. A potom nemůže vydržet napětí a vyrazí zlobnými výčitkami:

„Rada bysem věděla, na co je ti to večerní smykání! Malo se naliceš přes celý děň, eště večer se ti chce zhaňat? A potom ty tajnosti! Slova něřekněš, doma něpobuděš — a či němam pravo věděť, co je s tebu?“

Kuba jindy nerad poslouchá, jak máma vyčítá; ale dnes se jenom usmívá: má velkou cestu před sebou.

„Něstarajťe se, mamó“, mávne lhostejně rukou, „nic zleho něrobim. Co tu s vami doma večer? Posluchať, jak tu maly křiči a děvuchy se kočkuju? Matě doma Jindru, ten je vam věrny — ale myslim, za rok za dva vstupi do organizace a budě vysedavať ve spolku.“

Jindra zdvihne nezdravou tvář od jakýchsi papírů; že se chce tomu synkovi pořád nos do jakýchsi knížek strkat! Ale dnes je to všecko vedlejší: nevšímá si už Jindrových pohledů ani matčiny zloby, jak se opřela o stůl. Vychází pevně a bez řeči.

Večery jsou dlouhé a světlé, za hodinu dojde do Lipiny. Ještě za světla půjde pro své peníze.

Vlastně by bylo nejpříjemnější, kdyby mohl jak za starých časů vskočit do gruntu, křičet a bít se... oni by se bránili, ale všecko marné a nabitě truhly by se otvíraly... Ale krást se? Smeknout klobouk, zdvořile pozdravit a prosebně mumlat mezi zuby...?

Grunt utichá. Čeledín pod kůlnou naklepává kosu a kravarka naváží vodu. Jak okov narazí na hladinu studny, zpívá si děvucha tenkým hlasem protáhlou písničku.

Po dvoře široké kroky a pevný, rozkazující hlas. A zase klid, kosa zvoní, tenký hlas kravarčin se nese už od chlévu. Táhlé bučení... písnička se přerve... pomíchané ženské hlasy...

Kuba chodí před vraty a chvílemi se zamračeně dívá na dvůr. Ten klid ho mate, raději by přišel za shluk a hodně zhurta. Aby zanađával a spěšně bral!

Umiňuje si: nejdříve tedy pěkné slovo a klobouk v hrsti. Ale když se před něho postaví selská lakota a pošklebek, to jim poví hodně nahlas řeč o zlodějích a cigánech! To jim hodí do očí svůj vztek! A potom... bude mít i právo brát...!

Po dvoře jde stín, nevysoký a drobný. Kuba vyskočil: poznal studenta Kubíčka.

Kubíček trhne hlavou překvapením. Jasně oči pod černými vlasy se mu rozvírají.

„Jak se tu bereš, Kubo?“ volá dobromyslně. „Neviděl jsem tě už tak dávno! No — z tebe je chlapík, z očí ti síla hledí. Jak se máš?“

Kuba se dívá k zemi: „Rad bysem mluvil s tvoju maminku... ale enem s ňu...“

„Dobře, zavedu tě, tam v tom okně... vidíš, právě rozsvítila světlo.“

Jde před ním, rozevírá jedny dveře, zavolá prostě: „Mami!“ a vpouští Kubu samotného do světnice.

V rozlehlé světnici je ticho a urovnaně. Lampa na stole rozhodila po ubruse žlutavý kruh, ale měkké, modravé stíny po koutech bezstarostně se protahují.

Za stolem sedí žena s protáhlým obličejem, má smutné, utichlé rysy a vlasy šedavě pokropené.

V tom okamžiku, kdy se otevřely dveře, klidným závojem světla pronikla k prahu, ale rázem sebou škubla a bezděčně natáhla ruku.

Ty oči, ty oči a ta celá snědá, urputná tvář, přikrytá pavučinou stínu! To je úplně stejná tvář, jenže mladší a svěžejší, která s ní před dávnými roky žila v tom gruntě, která se na ni dívala lačně i pobožně, tvář jejího nebožtíka muže Jakuba Obervy.

Překvapení bylo příliš náhlé a vdova Obervová nemohla v prvním okamžiku ani promluvit. — Ale i Kuba mlčel; stál ve stínu u dveří a díval se roztržitě na prošedlou ženu.

„Pani Obervova“ — řekl za chvíli dutě, „něhněvajte se na mě, že k vam idu tak něskoro, ale měl sem šichtu na děň... Myslim, že už mě něznatě a že stě na mě davno zapoměla... moja mama služila tu kdysi na gruntě, ale temu už je věc jak osmnast rokov.“

„Vím, pamatuji se“, vydechla Obervová klidněji, „vaše matka se jmenovala Sršáňová.“

„Ja se tež menuju Sršaň“, přízvukem podtrhl Kuba, „ale matka se vydala a menuje se včil Vahalova.“

„Vahalová, vím“, kývla Obervová hlavou. „A co mi tedy nesete?“

„Stalo se nam velke nešťestí“, Kuba už přišel do proudu a vypravoval klidně: „Mojeho něvlastniho tatu, jako Vahalu, popalilo ve verku a už z teho něvyšel; umřel za chvílku, jak ho do špitála přiněsli. Po jeho smrti žije se nam hrubě zle, je nas pět děti a mama už ani chodit' němožu, eště že tak doma trochu porobja —“ Kuba se díval pevně, směle; hlas jeho měl prosebný přízvuk, ale oči o něm nevěděly.

„Něuvěřitě, pani Obervova, jak se těžko musíme včil stiskať. Něvěděl sem, keho mam eště zaprosiť. Člověk zaprosí, lude se vysměju, něštěsti přeju. Někomože žaden, i dyby krvave sluze s oči kapaly. Zpoměl sem se v te nejvěči bidě na vas, něhněvajtě se na mě skrz teho, pani Obervova...“

Vdova Obervová prohlíží si nyní tu žlutavou tvář s vyčnívajícími kostmi a vystouplou bradou pozorně.

Ano, ta tvář mluví, i kdyby všechny jazyky světa chtěly pravdu zapřít, že v jeho žilách je obervovská krev. Podoba nebožtíka Jakuba Obervy, lipinského burmistra a jejího muže, vtiskla se pevně do tváře nemanželského dítěte a vlastní zůstalo jen vzdáleným, slaboučkým ohlasem.

Pokývla hlavou a pravila: „Myslím, že se dobře pamatuju — vy se jmenujete Jakub.“

Kuba mlčky přisvědčil.

„Kde pracujete?“

„Ve verku robim.“

„Hodně vyděláte?“

„Něstoi ani za řeč“, Kuba mávne rukou, „vydělky su hrubě slabe.“

„No — a pracujete rád? Jste spokojen, těší vás vaše zaměstnání?“

„Ni“, odpovídá Kuba tvrdě a zdvihne ramena: „Ale co mam robiť? Nězbyva nic ineho ež pomaly přivykať.“

Potom najednou ožije a vypravuje zrychlenými, usekanými větami:

„Něměl sem velke chuti isť do verku. Ale tata kazali a ine roboty něbylo. Mě těšila ze všeho nejvēc praca selska. Všecko sem uměl porobiť. A koně sem měl rad... ty sem měl hrubě rad...“

Mračí se při tom, jako by se styděl.

„Vy jste měl rád práci selskou?“ kroutí vdova hlavou a dívá se do okna, kterým hledí hluboký, modrý večer. Hlavou jí přeletí: a ona — zradila selský grunt, zradila selskou práci, dala všecko do nájmu, utekla od selské práce i Kubíček...

Vzdychla si a šla ke skříni. Vytáhla peníze, přepočítala, ještě přidala... potom zaváhala, ale sáhla znovu a ještě přiložila dva papírky.

Kubovi oči zasvítily a hrud' se mu roztáhla. (Špitál... bílé postele... drobná hlava... ruce hladí... a doktor povídá: jako v bavlnce...)

Vdova Obervová tiskne Kubovi peníze do dlaně a praví mu hlasem divně smířeným a změkklým:

„Řekněte matce, že ji pozdravuji. Je dobře, že jste přišel ke mně, Jakube. Nebojte se, až vám bude zase zle, víte, kde je cesta do Lipiny a kde je obervovský grunt. Přijďte za nějaký týden — mohla bych vám dát trochu prádla, i šaty tam zbyly, a mouka by se vám hodila. A nesmíte se na mě hněvat ani na Kubička... vy se na nás nehněváte, že, Jakube?“

Klade mu ruku na rameno a všechno světlo lampy se soustředilo v její tváři.

Ale Kubovi je při takové řeči těžko a těsno. Což ta obervovská černá kněžna umí číst myšlenky a umí se propalovat až kamsi do poslední žilky? Její ruka na rameně ho tlačí víc, než když kdysi nesl na něm železný trám. Kdyby tak spustila, jak by bylo v pořádku, hodně zostra a nahlas: Ty lunte cigánský, vím já dobře, k čemu ti peněz třeba, utíkej vesele, aby tě pes nemusel pohnat — to by se i on postavil, rovno a ze široka, a pohledem by ji probodl! Ale místo toho slyší, jak když se chléb s máslem ukrajuje. Nesmíte se hněvat... že se nehněváte na nás, Jakube?

Kdysi slyšel, že prý se u velkých pánů paničkám i ruce líbají. Ale to jisto vypadá směšně! — Hučel poděkování překotně a nezřetelně.

Uvolnilo se mu, když už šel po dvoře. Tam se pozvolna, panský procházel žlutý měsíc a pohazoval si jako v dětské hře drobnými kamínky.

Ramenatý, silný muž se klátil ze stájí od koní a dovnitř cosi křičel na čeledína. Měl jasný hlas, takový, jaký umí udeřit. Ale Kuba se schválně díval na druhou stranu; poznal ho dobře, to je Bernát, který má v nájmu obervovský grunt a který je tu pánem.

Před vraty na cestě stál Kubiček. Opíral se o plot a díval se, jak se lidé po cestě trousí.

„Nazdar, Kubičku!“ vykřikl na něho Kuba rychle a kamarádsky.

„Už jdeš? Vyřídil jsi dobře?“ narovnal se student a odstoupil od plotu.

„Dobře, dobře!“ zvolal Kuba a už se ani neohlížeje vyzdvihl ruku v chůzi.

Dobře pořídil — to je dobré pořizení! Peníze jsou v kapse a je jich pár pěkných papírků! Jak hřejí! — Není to zvláštní, že proniknou kabátem a že ty barevné papírky cítí člověk na těle, až u žeber?... Jako by někdo v kapse ohníčky rozdělal...

Silnice se vesele houpá, houpy hou houpy hou... Je celá ponořena do modrého šera a žlutého měsíčního odlesku. Jedou těžké selské vozy, přehrcí kočár, směšně se rozezvoní cyklista. Stromy na okraji malují protáhlými prsty v prachu cesty všelijaké

směšné figurky. Kuba přeskakuje mezi nimi, skáče těm figurám na hlavu a pohvizduje si. Drží ruku na náprsní kapse, aby toho tepla co nejvíce užil. Jsou tam ohníčky, jsou...

Co se nyní stane, vidí Kuba jasně: Přejde domů a máma bude k němu posílat žluté pohledy. — Bude sedět na pelesti lůžka a mazat si nemocné nohy. A on přijde k ní a pomalu vítězně poví: „Mamo, potřebujete peněz, a dost peněz?“ Máma řekne mrzutě a naříkavě: „Eh, dybys šel už radši spať a něrobil se eště z mamy blazna!“ A zase on: „Mamo, zatym něhledajte žádných kvartyrnikuv, něpotřebujemy ich, bo ja sem vam našel kvartyrnika, co vam pansky zaplatil! Je to děvucha, mlada děvucha, ale něsmitě se na nic vyptavať, jak se dostala do špitalu a kdo za ni všecko budě platiť! Slovečka škaredeho něsmitě i řeknuť, vlaska i zkřiviť něsmitě, jako v bavlncce musí byť u vas! V peřinkach se poleži, dobreho idla i navařitě, aby zčervenala a zase se naučila smjat! Aspoň na měsíc budě u nas a potom — uvidimy!“ Máma: „Co to zase vymyšlaš za hlupoty? Eště děvuchu na krk a opatrovať ju za trochu pěkne řeči?“ „O ni, mamó, za trochu pěkne řeči!“ Tu on vytáhne z kapsy ty pěkné, teplé papírky a položí tři na stůl vedle sebe, aby vesele zakřičely. Hoho, to je směšné, jak máma zapomněla, že má bolavé nohy a jak si pospíšila k stolu! Jak natáhla ruku, jak se jí prsty zatřásly! A on se zasměje a přidá ještě jeden, tak, jak to dělají jarmarečníci, co prodávají nože a čokoládu. Všecko málo, mámo? Ještě jeden pro radost — a ještě jeden! A honem všechny poschovávejte, aby oknem nezafičel divný vítr a papírky neodletěly do světa širého. Zaplatil by který kvartýrník tak královsky, povězte, mámo! — A máma — jaké má oči! — jak přepočítává papírky znova a znova! — jak každý rovná! — a jak mu praví nakonec: „Něchceš eště trochu kafe před spaním?“

To všecko Kuba jasně vidí a směje se v duchu. A vidí ještě jinou věc:

Špitál a bílé postele. Po prvé se styděl — což není to hanba, že mladý synek jde mezi samé roby a že jde tam hledat děvuchu, co sobě pomáhala? Ale po druhé zdvihne hlavu — ať všechny ty postele vyskočí samým divením, on jde k poslednímu loži v koutě. Dá zase pomeranče a trochu jablek, ale nejvzácnější dar si schová nakonec, aby hodně dlouho chutnal. Řekne pomalu a každé slovo bude odvažovat. „Fanko, vyjděš ze špitala a našel sem ti kvartyr, abys opravdu měsíc byla v bavlncce! U nas buděš, křiveho slovička ti žaden něpovi, budeš ležeť, dobře se budeš měť! Bo něbuděš zadarmo, ale dobře je za tebe zaplacene. Abys věděla, i ja mam peníze — viš, žes raz pravila, že by všecko bylo dobre, dyby sem měl peníze —?“ Že zase Fanka zčervená, že jí budou oči svítit! Ať potom kdo na ni sáhne!

To se všecko stane do posledního puntíka. A stane se třetí věc, musí se stát, neboť Kuba nic nadarmo neslibuje a mohl by se na to zahřešit nejstrašnějšími přísahami.

Bude noc černá a bez hvězd. Lidé se skryjí pod peřiny a policajti budou pokuřovat na vachštubě. I Pipan bude ležet, a možná, že nebude ležet sám, že zase bude měť

u sebe děvuchu, co umí zahřát a staré kosti objímat. Ale to bude jedno — najde ho, ať to stojí co stojí! Ten vyvalí umrlčí svoje oči! Oho — nic ti nepomůže, aby křičel a policajty volal! Máš tvrdé kosti, chceš se trochu prohnat a ohýbat? Můžeš tu sípat až do rána! — Zachtělo se ti ještě děvuch, co mají šestnáct roků? Jsou teplé a sladké — že?

To bude hrát opravdu tak, jak hřejí papírky v kapse.

Jak by nehřály — vždyť to jsou jeho peníze! Nastrkal je jeho táta, ten pravý, burmistr z Lipiny Jakub Oberva a ne ten nastrčený robotník Vahala! A nemá na ně právo on, též Jakub...?

Ale, nehněvate se na nás, Jakube?... Kámen vyskočil na cestě a Kuba se udeřil do něho.

XV.

První dvě věci se vyplnily Kubovi navlas, ale v třetí se trochu zmýlil.

Kdy je noc černá a bez hvězd? Měsíc dráždí Kubu: roztáčí se noc co noc a opile se kutálí po měkkých kopcích našedlých mračen. A policajti nezalézají na vachcimru, aby tam hráli v karty; dej si pozor, na každém rohu naježí se jejich vousy a probodnou tě jejich oči.

A s Pipanem též není věc jenom tak špásovitá. Pětkrát, šestkrát přešel Kuba ulicemi dokola. Kdysi se mu zdálo, že to bude pro smích: přeskočí plot, přelege dvůr a dostane se k němu. Ale Pipan postavil mezi sebe a svět zeď a pod ní se za večera vztekle rozštěká pes; jak by se chytře vkradl dvorem a vytlačil okna do kuchyně?

Večery utíkají a Kuba může vyjít z domu, jenom když má šichtu na den; týden se postaví vždycky stejně jako zeď, která Pipana chrání. Ale jednou ten den přijde a Kubu zahřeje.

To už Fanka chodí, s počátku jenom po jizbě jako malé děcko, které se učí dělat první kroky, a potom už jí zas tanec škube v kolenou. Do kuchyně přijde, k Jindrovi si sedne a ten hrbatý synek vytahuje sešity, kde má nalepené obrázky, a Fanka se zasměje, jak jí všecko horlivě ukazuje hubeným prstem. Je to divný synek, červená se a na čele má pot, když si Fanka sedá vedle něho. Fance už naskakuje červený obláček na líce a už zase — možná, že ani neví o tom — v bocích se zavrtí a promluví z vysoka tak, jak by zpívala. I na ulici už vyšla, potom celé odpoledne se ztratila, že musí koupit jakési ženské zbytečnosti. — A máma, která našla první dny nejsladší úsměvy, dívá se na ni den ze dne chladněji; na peníze už zapomněla, jak po nich ruku natáhla, a občas se na děvuchu zahledí podezřívavým pohledem. „Něpovidaj, Fanko, nic mamě, odkud si přišla, co bylo s tebou a kdo za tebe platí“, radi Kuba a Fanka skutečně se vykrucuje, když Vahalová se kolem ní otáčí nejdříve

úlisně a potom naléhavěji. Vykládá cosi, že matky nemá, že byla u strýce, ale Vahalová je už příliš dlouho na světě a poznala všelijaké lidi, dobré i zlé, než aby každému slovu uvěřila. Poznává za chvíli, jenom se děvče do očí podívá, že lže. — Ale ty peníze?

A zatím Kuba přemýšlí a Pipan leží mu v hlavě. Přece jedenkrát se zatmělo a černá bouřka leží nad krajem. Temná křídla se roztáhla po obloze a země s komíny, domy a ulicemi se přiblížila k nebi. Už si ruce podávají, do velkého stínu se oblékají.

Kuba přišel ze šichty, myje se roztržitě a stříká na podlahu kuchyně. Fanky zase není doma, odešla, děvuchy nevědí, kdy a kam, a máma je prý u jakési známé. Kuba je mrzutý, jí hltavě, rozčileně. Ale za chvíli mu napadá cosi jiného: dnes je den, který nesmí zameškat. Až se vrátí, Fanka už bude spát, ale on se přece k ní vkrade a pošeptá: „Hotovo!“ Skoro se až rozveselil představou, jak se Fanka pohne a hlavu z postele zdvihne. A bude se divit!

Na ulicích je prázdno. Třeba ještě počkat hodinu, až země zčerná nadobro. Na všechny strany se rozbíhají ulice, vydychují těžký pach z domů a na hlavy si sypají zvířený prach. Světelné pruhy pouličních luceren se třesou úzkostí a několik stromů, rozházených po stranách ulic a ve vklíněných zahradách, zoufale lomí haluzemi a oddychují těžkými modlitbami.

Pipan v obchodě ještě svítí. Jen chvíli strpení, za okamžik bude zavírat a to je čas nejpráhodnější. Nebude třeba přeskakovat zeď a krást se k němu dvorkem a vedle psích zubů. Z očí do očí, ať už je konec takový či jinačí. A co mu urobí? Neví sám.

Obchod smíšeným zbožím mlčí, tichý, žlutý ostrov v naříkání větru a pískání prachu.

Kubu polkla černá, roztřesená tma. Je mu dobře v její neklidné i bezpečné tlamě. Čas pomalu teče, z mračen už vyskakují zlobná světla a Kuba splývá s šerou zdí v jediný stín.

Konečně zapraskaly rolety, jednou, dvakrát; Pipan zavírá obchod.

Ale dřív než mohl železnou roletu úplně přirazit k podlaze, Kuba je v žlutém výseku a zadržel roletu. Trochu se nakřivil a podlehl úzkým otvorem do krámu.

„Dobry večer, nežavirajte ešte, pane Pipan“, praví neklidnějším hlasem.

Vysoký, kostnatý člověk stojí před ním a jeho zapadlé oči těžce se derou z důlků. Zdvihá hlavu a jeho úzké rty se pootevřely; vzpomíná si, kde už viděl toho chlapíka s černými vlasy, které spadají do čela, a s čtyřhrannou hlavou.

„Co ešte chcete, ja už zaviram...“ hučí kupec nevlídně a třese klíči v ruce.

„Něvyhaňajte kupca, ani dyž idě hodně něskoro“, ukazuje Kuba zuby, „ja sem přišel eště coši nakupit' a na chvilku to bude trvat'.“

„Tak honem, něbudu v kvelbě vysedavat' do pulnoci“, hartusí Pipan.

Kuba se dívá po obchodě, prohlíží si s klidnou určitostí pytle na zemi, krabice, šuplíky, nápisy, jako by to všecko měl zapisovat jedno po druhém, a praví potom zvolna:

„Rad bysem se zoptal, co všecko předavatě... esli tu dostaně kupit' tež vina —.“

„Esli chcetě vina, dítě do hospody, je v druhe ulici —“ hučí kupec mrzutě.

„Ale ja vim, že i vy prodavatě vino. Enem se podivajtě, isto tam najdětě pěknou flašku vina. Ale ja něchcu lecjaku vodu — ja chcu dobre, šilne vino, aby zahřálo po němoci. Vitě —“ a naklonil se k Pipanovi, jako by oznamoval důvěrnou zprávu — „to ja chcu pro Fanku, už trošku chodi a už se ani dočkať nemože, že zase přidě k vam —“

Pipan zrudl a napřímil se: „Aha, už sem tě poznal! Co je mi po Fance, beztak to byla zlodějka a ciganka! Ta se vyznala, ta je dobra!“

„Někřičtě, pane Pipan“, ušklíbá se Kuba, „dyť se dva rozumni lude možu domluvit' potichy a po dobrotě. Chtěl sem se tež zoptať, esli ma Fanka u vas lože odestlane a —“

„A ty se myslíš, že se ja budu s každym galganem dožirať!“ vskočil mu skřípavě kupec do řeči. „Či ja němam nic ineho na starosti ež jakeši ciganky!“

„Nono — ciganky! Šak ja tež vim, kdo ju pošilal k babě, aby sobě pomohla. Matě k němu moc blizko, pane Pipan, a ja bysem na něho ruku došahnul. Něznatě ho?“

„Co je tobě do teho?“ vykřikl Pipan a Kuba ho klidně opravil: „Vam — ni tobě —.“

„Eh!“ mávl kupec rukou a pokročil k pultu; vytáhl desítku a hodil ji na ohmatanou plochu. „To je naposledy, co i eště co davam! Šak ona už budě vědět, jak sobě penize zarobiť!“

Přikročil ke Kubovi a pravil mu úsečně do tváře:

„A vy — ať stě tu dněs naposledy! Poznal bystě, že se mnu něsu žadne špasy! Penize ze mě mamit' — no, na to němam chuti! Also, eins zwei, mein Lieber, marš hinaus a po druhe se vyhybajtě Pipanovi na sto krokuv, lebo vas dam zavřet pro zlodějstvo.“

„Oho!“ zasípěl Kuba, „sam si zloděj, sam kraděš, sam mlade děvuchy chceš užít!“ A zkroutil se mu obratně pod rukama jak had a vší silou dopadl mu na tělo; chytil ho pod krk a byl to dávný známý hmat Kunického. Nikdy se mu ještě tak nepodařil jako

v té chvíli. Oči Pipanovy vystoupily z důlků, zalapal po vzduchu, tenké prsty široce roztáhl a spadl na pytel s moukou.

Kuba přistoupil k němu a dvakrát mu klepl hlavou o hranu pultu.

Potom se narovnal, klidně si oprášil moučné skvrny s kabátu a nespěchavě vyšel na černou ulici. Vydechl si zhluboka a bylo mu dobře: Pipan bude pamatovat na dnešní večer!

Ale nebyl ještě na rohu ulice, když se do tmy a šumění větru zařizlo chraptivé volání, vyražené z přiškrceného hrdla: „Wache, Wache, Dieb, Dieb!“

Zlostně si odplivl: přece jenom mu ten krček málo přitlačil a přece se probral dřív, než je třeba! Zrychlil krok, ještě víc, teď už utíkal, překřížoval ulici, přeměřil do druhé, přitlačil se ke zdi do nejsytější tmy, aby ho nepokropilo světlo z luceren, a tichým slídilským krokem utíkal podél zdi. Volání: „Wache, Wache!“ se ještě jednou ozvalo, ale už znělo tak, jako by to vítr posměšně napodoboval lidskou řeč.

Ale nedoběhl daleko; výklenek se mu postavil do cesty a ten měl helmu, nakroucené vousy, pronikavé oči a hlas stejně těžký jako úder pěsti, která mu dopadla na rameno.

„Halt!“ Tvrdá ruka se mu vrývá do kostí a kroutí mu rukou.

Kuba je zmaten, oddychuje rychle a snaží se vykroutit z dravých kleští.

„Cos ukrad?“ křičí mu rachotivý hlas do tváře. „Entweder mluv — oder wir werden dir schon zeigen —.“

Kuba zvolna nabývá klidu: „Ja, pane wachman? Ja že sem zloděj? Ani mi něnapadlo! Prošacujtě mi všechny kapsy, esli tam najdětě co za krejcar ukraděneho, možetě mě zavřeť baj na měsíc!“

„To se tě něbudemy ptať a zavřemy tě tak jak tak!“ rachotí strážník. „Čemu si utíkal?“

„Lehko vam povim. Za chvilku budě pršet a hřmět a něrad bysem zmoknul.“

„Wir werden sehn“, hlas už klesá do nepřesvědčené vrčivosti. „Na vachcimru pujděš.“ Ale v tom okamžiku z druhé ulice pronikavě hvízdne píšťalka.

„Aha“, narovná se oživeně strážník a tlačí Kubu před sebou.

Obchod Pipanův má roletu vytaženou úplně nahoru. Pipan sedí na židli, má unavená víčka téměř úplně přitlačena, takže se mu oči ztrácejí v hlubokých důlcích, a těžce dýchá. Tlustý policajt se nad ním sklání, drží notýsek, vyptává se a cosi zapisuje neobratnou rukou.

Kuba klopýtá o práh a div neklesne před Pipanem, jak do něho strážník prudce vrazil.

„To je ten?“ ptá se strážník a Pipan odpovídá jenom zrychleným mžikáním.

„Cos ukrad, zloděju, přiznaj se —!“ hlomozí strážník, ale Kubovi zlostně oči zablýsknou.

„Ja, pane Pipan, že sem vam co ukrad?“ rozkřikne se a rozkročí se proti němu. „Enem dosvědčtě panum vachmanum, že sem byl u vas kupit' vino. Neni to všecko pravda do posledního slovečka?“

Ale za jeho řeči už tlustý policajt mu prohrabuje kapsy, vytahuje nůž, pár krejcarů, několik cigaret a potom se tázavě dívá na druhého strážníka.

„Also —“ ptá se ten, „co im ukrad' ten člověk, Herr Pipan? Chytli ho? Bral peníze či co?“

„No, to je dobre“, rozesmál se drze Kuba. „Něvineho člověka chytit' a včile s nim šarpat' jak s jakymśi chacharem! Enem se podivajtě, panove, jak je pan Pipan omameny. Či stě eště nėslyšeli, že to na pana Pipana často přichodi, že zustaně bez sebe?“

Pipan skutečně seděl na židli skleslý a omámen; prudké rozčilení teprve nyní ho zkroutilo. Jenom zmateně rukou třásl a směšně vyděšené oči poučil.

„Polekal sem se sam“, rozkládal Kuba už jistý a bezpečný. „Ptal sem se ho ještě na jednu slečnu, co ju pan Pipan moc dobře zna, a naraz buch, už leži na měchu. Povidal sem sobě: Z toho by měl člověk leda pěknou dožeru a šel sem svoju cestu dale.“

„Na — čemu křičeli, Herr Pipan, Dieb, Dieb? Dyť ten člověk nic nēukrad!“ doléhal tlustý strážník.

„Nēukrad, ale dušil... zabil...“ koktal Pipan. Policajti se na sebe podívali a konečky jejich vousů se zatřásly. Co si ještě vymyslí ten kostnatý kupec: jeden ráz zloděj, po druhé raubíř!

„Chacha, pan Pipan mluvi pěkne legrace“, smál se Kuba. „Dybysem chtěl ho přepadnuť a ho dušit', isto bysem nēšel s holými rukami! Ale, panove, viděli stě, že nēmam nic, ani kyja, ani noža, a to se vi, ani revolvera! Pustťte mě!“

„No tak hned ni!“ zahučel jeden policajt a druhý zvolna zdvíhal Pipana se židle: „Gehen sie schlafen, Herr Pipan. A měli by zavolať dochtora. Sind sie gesund?“

„A podivajte se!“ vykřikl najednou Kuba. „Na pudli je ještě moja dešítka, co sem s ňu chtěl platiť. Pane Pipan, dosvědčtě, že je to doopravdy moja dešítka a že sem ju něukrad!“

S největším klidem skládal papírek do kapsy, ale policajt ho už vši silou udeřil do boku:

„Also marš! Eště se podivamy na zuby, co je v tobě dobreho!“

„Ani se mě nětknitě, biť se něněcham!“ křičel tvrdě a pevně Kuba už na ulici. „Němyslitě se, že sem jaky chlop z Galicyje, co něcha orať se sebu! Ja pujdu s vami kaj enem chcetě, abysem vam ukazal, že sem nic nězrobil a že němatě prava mě držet, ale budu se bešverovat, že stě mě bili a zle se mnu nakladali!“

Druhý strážník spustil na prvního cosi rychlou, nářeční němčinou, které Kuba rozuměl jenom napolo; zřejmě, že to byla výtka, na kterou první podrážděně odpovídal.

„Geh' zum Teufel!“ najednou zarachotil první a zasadil Kubovi ještě jednu ránu do hřbetu. Ale tlak pominul; Kuba byl svobodný.

„Gute Nacht wünsch' ich“, řekl ještě posměšně, smekl klobouk a rychle proběhl do druhé ulice.

Přišel domů unaven, ale slastně rozčilen. Krev mu bila do spánků, v zádech ještě cítil úder policajtské pěsti, ramena ho páčila, ale byl hrdý sám nad sebou. Měl pocit výhry a síly. Když šel po schodech nahoru, bylo mu do smíchu. Ten Pipan jak zůstal jak z těsta! Oči vyvaloval a prsty se mu třásly! A policajti — „hehe, gute Nacht, páni vachmani!“

Máma ještě nespala. Těžce se narovnala, až postel zapraskala, a do dusné tmy, přerývané táhlým oddychováním spících, zněly její polohlasité zlobné výkřiky:

„Stodabelny synku, ky čert tě honi po nocach! Pěkně začinaš, ež haňba mluvit!“

„Ticho, mamó!“ řekl Kuba klidně a rozsvěcoval lampu. „Něstoi za to eště v noci robiť kazani!“

Vahalová usedla na lůžku a její těžké nemocné tělo vrhlo na stěnu nestvůrný stín.

„Fanka — už spi?“ ptal se Kuba polohlasitě a bezděčně se podíval ke dveřím.

„Odešla“, řekla Vahalová lhostejně.

„Co — kdo?“ vyjekl Kuba rozčileně.

„Myslim, že něsi hluchy. Odešla. Hned po poledňu. Pravila, že už ma zase misto.“

„Vy stě ju, mamó, vyhnali!“ nenávistně vykřikl Kuba a postavil se proti matce.

„Blazne, na co bysem ju vyhaňala? Šla sama, o sve vuli. Měla beztak už z toho rozum, že to není právě v pořádku, dyž mladá děvucha celý měsíc vylihuje. No — leckdo už na to křivým okem hleděl. Ale ja sem i něpravila zleho slova. Libi se ti tu — pobud’ — šak měla zaplacene. A chceš hledať nový kvartyr — odejdi, žaden tě nědrží!“

„Mamo —“ zasyčel přidušeně Kuba a ruce se mu třásly. V tom okamžiku byl by nejraději zakřičel vztekle, nenávistně, až by vzbudil celý ten červený dům se všemi rodinami a kvartýrníky, byl by do čehosi bil, chytil skleněný džbán na almaře a rozbil jej na sto kusů, do okna udeřil holou rukou a potom vyšel do černé noci, prosvětlované bleskovými pruty, chodil sem a tam a proklínal rozpálenými slovy...

„Nono, ztěklino“, hubovala Vahalová a bolestně narovnávala oteklé nohy. „Ty a děvucha! Krajiček chleba je první! Di spať, rano se ti beztak stavať nechce!“

Znovu lehla a už do proleželého polštáře mluvila unaveným hlasem:

„Něchala ti ai psani na rozlučenu! Je tam v sklence na stole.“

Kuba přiskočil, vytrhl lístek. Zatížil ho jako kámen. A Fanka psala hrbolatými, neobratnými písmeny pár řádků, které se rozběhly po celé ploše papíru, podivnou směs nářečí a spisovného jazyka:

„Mily Kubo! Já ti moc razy děkuju. Nikdy na Tebe nezapomenu. Ale nehledej mě, bo bys mě nenašel. Půjdu daleko, půjdu do světa. Až budu mět hodně peněz a já vím, že kdysi budu mět peníze, všecko ti to nahradím.“

Mezi zuby projel Kubovi nezřetelný zvuk. A potom trhal lístek urputně a divoce na samé drobné kousky. Smačkal je v ruce v kuličku a hodil k peci. Zhasil lampu, rychle se svlékl a těžce padl na slamník. Přikryl se až na hlavu.

XVI.

Gymnasijní třída hlučela přestávkovým šumem, jenž dal těsné třídě vzruch, veselí, vlnu pomíchaných výkřiků.

Za pár týdnů prázdniny — a to už jenom největší dřiči zalézají do kouta a dychtivě si nabírají do hlav kapky knižní učenosti, aby ani v posledních dnech nepadlo jim na hlavu: Lenoši, nedbalci! Ale ostatní, kdo by se staral o taková slovíčka, o všecek příval profesorského rozhorlení, který se setřese už na ulici a z něhož nezůstane pod sluneční sprchou ani lehký stín!

A vlastně — vždyť už nejsme primánští špunti, abychom padali na kolena před profesorským notýskem a třásli se hrůzou před každým závanem hlasu, který

zalehne ze sborovny — jen se račte podívat na štítek, který je pevně přibit na dveřích, a můžete tam vidět slavnou a velkou římskou sedmičku! Víte, co to zvěstuje? To je, prosím, septima — ještě rok a sbohem rozřezané lavice, do nichž se vryly monogramy děvčat a probodená srdce, sbohem suchopárné obrázky, sbohem rozrýpaná tabule a rozbité knížky!

Ve třídě je plno slunka, tvoří se hloučky, jedni si usedli málo uctivě na samou katedru, jiní vyhlíží z okna a vystavují vlasaté hlavy slunečnímu proudu, ten vytahuje z kapsy „Čas“, široce jej rozkládá a skáče po něm neklidnýma očima, jiný se překotně krmí a za jídla vykřikuje cosi do hloučku nervosním hlasem. Křik bije na chodbu, občas udeří hlaholné volání k útoku, potom se zase hlouček široce směje klackovským smíchem, jak kdosi vykládá anekdotu málo školskou obsahem i podáním. Je to pomíchaný, zdravý, halasný vír.

Už ani profesori nechodí po chodbách, už ani ten vyzvědačný tlustý „špicl“, který nemilosrdně vytahuje provinilce z nejtajnějších skrýší před nedělní exhortou a jehož studenti svorně nenávidí přímočarou vášní chlapectví, nevstrkuje zvědavou hlavu do tříd — čtvrt hodiny přestávky je právo, které se nesmí brát a kantorsky přistřihovat!

Na prvních lávkách usedli chlapci, vesměs chlapíci urostlí a silní, širokých venkovských ramen, opálení a zdraví; to je venkovská oposice, synci z dědin, jak si sami chlubně říkají.

„My vás, vy měšťáci, všechny levou rukou spořádáme“, chlubí se jeden a vysoukává pevnou ruku, jako by se chtěl v nejbližší chvíli dát do rvačky.

„To je vždycky tak, kdo nemá v hlavě, musí mít v ruce!“ posměšně stříkne kmitavý hlas z kola před lavicemi.

„Vy boráci, slabí na těle i na duchu!“ odpovídá útrpný a výšklebný hlas. „Kdo přijde první: Půjč slovíčka, půjč přípravu, kdo pokorně žebrou, ať se napovídá při písémkách? Dopadlo by to s vámi bídne, kdybychom vás neživili svou chytrostí!“

Ale hned se sebevědomý hlas dobrácky rozesměje širokým smíchem.

„Počkat, sčítáme se!“ volá zase ten zdravý hlas, jenž je zvyklý křičet na poli a na pastvinách. „Ať sa my sčítamy, esli sme tu všeci!“ dokončí zpěvavě veršem z písničky.

A už seskočí s lavice, rukou se rozmáchne dokola a s komickým upřílišněním napodobuje hlomozné řeči na táborech:

„Holá, mládenci, kdo držíte s dědinami, kdo zůstáváte věrni venkovské půdě, kdo chcete setřást se sebe zpupnost a domýšlivost měšťáků, kteří nám vyčítají pohostinství v těchto duchamorných komorách! Vzhůru každý, kdo jsi voják věrný! To se ví, Holuša drží s námi, ten už byl u asentu, Halač, no, nečervenej se už zase,

Těšíňáku, ten je náš, Klega, to je bez řeči, už je trojspolek, Skála je z gruntu, tauglich, přijímá se... a Janku, Janíčku, Stavinoho, neuč se zbytečně, zahod' knížku a vrhni se střemhlav do politického života!“

Vysoký, hubený student dobráckých očí, plavý, nemocný, přecházel u stěny a polohlasně si odříkával z knížky; na hlomozné volání zdvihl jen vytrženě podlouhlou tvář.

„A jeden nám chybí ještě — ale to je jasné jak ostravský sníh — Kubíčku, synku zlatý, Obervo, pojď sem za hlasem svého srdce, ty patříš k nám posledním dechem svého srdce!“

Vzrostlý, ramenatý student přitáhl Kubíčka k sobě, ale ten mu nesahal výše než po ramena; hlava byla polo selská a polo městská, hranatě řezaná a měkce zformovaná, se zřejmě vystoupilou bradou, s černými vlasy, které se kroutily nad čelem.

„Kubíček — to je pěkný sedlák —“ posmíval se kdosi z městských. „Ukaž ruku, tam má jediný mozol, a ten je od včerejška, jak psal slovíčka z řečtiny!“

„Nechte ho, je náš!“ křičel selský řečník a Kubíček se smál: „To se ví, že jdeme pod jedním praporem!“

„Ve prospěch venkova!“ smál se selský student a objímal Kubíčka kolem krku: „Synci, Kubíček je z nás největším pánem. My jenom tatíkům na poli dřeme a někdy s koněm jezdíme, ale on má svůj grunt, on je majitelem selské usedlosti. Pravda, Kubíčku, kdyby tě jedenkrát omrzelo, čím starý Demosthenes bulíkoval muže athénské, že bys mohl naši slabikárně ukázat hřbet a být pánem na svém!“

„Tak lehké by to nebylo!“ vykládá Kubíček. „Na gruntě hospodaří strýc a ten má všecko v ruce. Já bych se musel učit od motyky a od kosy!“

„Tak se uč!“ hlaholí ramenáč. „Podívej se, za měsíc už budu stát na poli a házet snopy na vůz! A bude veselo, vjo, koníčky, pojedem! A ty též, Kubíčku, ukaž, že umíš chytit oprati a jet žebříňákem, až na cestě křemen jiskry hází!“

„Moc slavně by to nedopadlo!“ přiznává se Kubíček a jeho úsměv je spíše omluvný.

„Nic naplat, dělej čeledína! Víš, v básničce ses učil: Já hrdě zmozolenou dlaní —!“

„A to všecko, že Kubíček nemá dosud děvuchy“, směje se kdosi.

„Mlč — a ty, Kubíčku, se nestarej!“ hlaholí kamarádské věty jak červené praporky. „Namluvím ti děvuchu, uvidíš — v očích sám oheň a mluvit tě naučí! Poděkuješ mi ještě a na moje dobrodiní si vzpomeneš!“

Nový smích shodil k zemi roztřepetané praporečky.

„Ale Kubíček je vlastně selský aristokrat!“ křičí tenký hlas.

„Jaký aristokrat!“ namítá hučivý hlas nejstaršího studenta, těžkopádného a posměvačného. „Vždyť to je přímo klasický příklad kapitalisty. Má majetek, grunt, to jest výrobní prostředky, jiní na jeho majetku pracují a on podle všech předpisů tyje z jejich mozolů. Obervo, neslyšels to, že jsou kapitalisti příživníci lidské společnosti, tedy pronárod naprosto zhoubný a hodný nemilosrdného vyhubení?“

Třída se vesele řehťá, jak se jízlivý řečník ušklíbá, ale Kubíček se červená a je mu nepříjemně. Směje se též, ale rozpustilá vlna smíchu padá mu na hlavu jak kamení.

Vtom už zvonek rozcinkal se chodbami, třída tichne, papíry se spěšně odhazují, katedra se utírá, lavice se pořádají do pravidelných, školních řad, hovory se přerývají, teď ještě vyletí opožděný smích jako ohýnek... ale do třídy už vchází profesor dějepisu, úsměvný, prostý a moudrý, s velikými obrazovými deskami v ruce.

Slunce padá nyní volně širokými vlnami; zaplavilo katedru, tabuli, první lavice.

Ale student Jakub Oberva je nepozorný a nemůže nijak poručiti myšlenkám, aby se nerozbíhaly. Kolikrát už to slyšel, že je nepozorný, roztříštěný, ale zastavte barvy a obrazy, aby netekly do hlavy, vymyslete formičky, aby nic rozpustile nevyskakovalo! Profesor ukazuje obrazy, jsou to stará stavitelská a sochařská díla, ale Kubíčkově napadá jejich grunt, táhlé pole, splývavé klasy, po nichž klukovsky vítr skáče, myslí na čeledíny a na strýce Bernáta.

Však také, když přišel domů, přitočil se v tiché chvílce k mamince a řekl jí — skoro mazlivě jak malý chlapec — že letos v prázdniny to bude jinačí; i on půjde na pole, i on vezme do ruky hrábě, i on zkusí žně.

To tak vždycky hlavu naklonil a díval se úkosem, jako by byl skryt v tichém zákoutí, když přišla na něho dětská chvílka a když byl s matkou sám. Ani se nezdálo jemu a tím méně to cítila matka, že má devatenáct roků; cosi chlapeckého a rozmarného ho přepadalo a vzdával se tomu nejraději tenkrát, kdy soumrak prosakoval modrem a kdy hvězdy ťukaly tenkými prsty na okno.

Ale když přišel strýc Bernát náhodou do takové šeré a měkké chvílky, jeho hrčivý a hřmotný smích přetrhl všecko kouzlo; pavučina je napjata mezi dvěma stromy, udeřte po ní kyjem a ze stříbrné sítě je smutný a špinavý cár.

Maminka se usmívá koutky úst, šedivá hlava se jí třese — můj Bože, napadá při tom Kubíčkově, jak maminka šediví každý měsíc víc a víc! — a hubenými prsty probíhá jí tiché chvění. Kubíček se rozehřívá; vždyť i on musí ukázat, že neumí sedět jenom nad knihami; též by rád věděl, jak je to, mít kosu v ruce a jít polem; přece je to pravda, že je selský synek a nesmí na to zapomenout; ve škole to tak vykládali.

Maminka se směje a je to divný úsměv. Moudrý, shovívavý, povýšený. Dívej se s vysokého kopce dolů do údolí... lidé jdou cestičkami jak tlupy načervenalých mravenců, poskakují, hemží se, výskají... Matka je nad kolébkou dítěte a dítě žvatlá... půjde do země, kde jsou zámky ze skla a ze zlata... až doroste, vystaví si dům až do oblak... pobije jednou ranou celé vojsko nepřátel...

Ten podivný a mlčenlivý úsměv Kubíčka neposiluje; chtěl by raději, aby maminka volala: „O, ano, ano!“

„Najisto, maminko, můžeš mi uvěřit!“ ujišťuje matku. „Letos v prázdniny zkusím nový život!“

„Dobře, dobře“, přisvědčuje matka, ale ten úsměv ještě nadobro neodlétá. „Jenomže Kubíček už měl tolik plánů a už tak často začínal nové životy, že se to všechno poslouchá jako pohádka!“

Chlapec se kroutí a ruce si mne: „Když — není to tak jednoduché — maminko, ty jsi zvyklá — přímá čára — Ale nechme už všeho, co bylo, tentokrát udělám pokus doopravdy!“

„Ale nepřijde do toho zase nějaká zkouška? Reparát, který ti zkazí prázdniny?“ poplašené světýlko se zakmitalo v očích vdoviných.

„Mami, reparát — letos a reparát!“ uraženě se vypne student a snědé tváře mu potemnějí ještě více. „Ani řeči letos! Jsem čistý, bez pohromy, jak jsem ještě nebyl ani jediný rok!“

„Jenomže to zůstane zase při těch obyčejných čtyřkách“, kývá matka šedou hlavou a úsměv už je zcela neživý. „Jen tak od shora až dolů: dostatečný, dostatečný —.“

A dívá se do okna mlčky, bez výčitek, ale ten pohled žaluje víc, než Kubíček může snést.

Horší bylo se strýcem Bernátem. Ten nebyl ani dost málo nadšen myšlenkou Kubíčkovou. Zrovna v poslední den školy, když Kubíček přinesl vysvědčení a převlékal se, přišel do obervovského gruntu nejmladší Bernát, Mira, zlumpovaný vysokoškolský student.

Byla to velká rána pro strýce Bernáta, místo úžasně citlivé, kolem kterého bylo třeba chodit jako po špičkách. Jeho rodová pýcha, oheň, na kterém se hřál, nejmilejší chlapec, kterému byl schopen odpustit všechno — ale po dvou letech bylo už zřejmo, že z někdejší studentské chlouby stal se veselý hoch, který umí stejně lehce rozhodit tátovy rýnské ve Vídni jako v Praze. Dva roky byly ztraceny a Bernát jenom zmučeně skřípal zuby, když počítal promarněné groše a přijímal zdvořilé i nezdvořilé upomínky.

A Mira stojí nyní na zápraží, ramenatý, hezký... takový jakýsi cizokrajný a nový... bezstarostně kouří cigarety a znuděně se dívá na šedá oblaka.

„Nazdar, Kubíčku!“ unaveně zdraví bratrance a podává mu dva prsty na přivítanou.

„Tys už zase vyrostl!“ směje se Kubíček, „už ti nesahám výš než po ramena!“

„To víš, kdekdo mne potahuje... jednu pernou epištolu jsem právě výslech‘, druhou mi deklamovala včera máma s náležitým porozuměním“, ušklíbá se a odfukuje dým.

„To není nic příjemného“, dobromyslně přisvědčuje Kubíček.

„Co ty víš, synečku!“ mává Mira rukou. „Jsi jak v bavlnce. Kýváš a každý přibíhá, aby ti sloužil. Ale tady člověk, aby dělal dvojité účetnictví z každého groše! A máš to jak na talířku: ty lumpe, ty marnotratníku! Svůj podíl jsi už prostudoval a starej se o sebe sám!“

„Snad to nejde s takovým hromobitím! Přednášíš to jak na divadle!“

„Pravda, na tebe ještě nikdo tak nekřičel! Na tebe každý jenom: Kubíčku, Kubíčku! A v kapse jistě zlatkami řinčíš! Ale já jsem se dostal pod kuratelu! Vidíš — tyhle prázdniny na vašem gruntě, pardon, na tvém gruntě, a pod tátovou ochranou — to má být moje polepšovací stanice! No, servus — užijeme trochu potu a otlačených prstů!“

Líně se protahoval ve dveřích a ostře hodil hlavou, když dvorem prošla děvečka, zavalitá, bokatá. Otázky letěly na Kubíčka jako jehlice: zná ji, odkud je, je krotká, nedělá velké křiky, nežaluje? Dychtivý záblesk v očích a neostýchavé mlasknutí. A potom pohrdavé ušklíbnutí: svatý Alois a liliji v ruce, neví nic...

Strýc Bernát se staví za nimi. Zlostně potrhne rukou a jeho řeč trhaně vyskakuje. Nepromlouvá, už křičí — a přece: nenutí se tak trochu do zlobného rámusu?

„A hned... a pohni se... na pole se chystej!“ napřažená ruka zamíří k Mirovi. „To věřím: na slunku se vyhřívat, cigarety pokuřovat! Můj milý, nepřišel jsi na krmáš! Trochu roboty poznáš, když ses jí dva roky vyhýbal! Líné ručičky ti trochu popraskají!“

Mira bez řeči odhazuje cigaretu, bručí cosi nezřetelně a klátí se ve stínu chodby.

Kubíček se narovnává před strýcem a na tváři má nesmělý úsměv.

„V prázdniny, strýčku, i mne musíte zapráhnout! I se mne musí trochu lenivé kůže spadnout!“

Bernát sebou trhne a přízvuk jeho řeči se nuceně vyjasňuje: „Co bys chtěl?“

„Užít žní a trochu se na poli rozhýbat! Ale budu muset začínat od abecedy!“

„Hle, hle, jaká horlivost!“ třese strýc hlavou, ale usmívá se kysele. „A potom prý člověk není stvořen k práci. Ale, Kubíčku, nevím, nevím... Přeletělo ti cosi přes nos a ty už zase hoříš —.“

„Hleděte, Miru ženete na pole a mě vyháníte!“

„Oho, Mira — tomu dáme v prázdniny svěrací kazajku, ten musí se roztočit! Ale ty... K čemu ti to bude? Zalez do vrbin, vezmi si knížku a dívej se zpovzdálí, jak se budem' potit!“

Nezakazuje, ani nevítá. Jak by mohl zakazovat, když chce jít Kubíček na své? Ale když se Kubíček vypravil skutečně, střelil po něm úsměšným pohledem a zavtipkoval o popukaných prstech. Děvuchy se zasmály a Mira s druhého konce hlučně pokřikuje.

Slunce stéká a rozpouští zlato obilí. Plavé, tiché šustění... Cvrčci se vysoce a řezavě roznotovali. Země se rozšířila a dlouze, slastně oddychuje pod modrým poklopem.

Kubíček ukazuje svou naprostou neobratnost. Dělá všechno jakoby schválně; postaví se na špatnou stranu, nic neumí vzít pořádně do ruky. Děvuchy blýskají očima a vtipkují. Je to už očitě, že jim tam na poli leda překáží. Ještě aby se na něho pozor dával!

A když potom leží všichni v brázdě a krmí se z velkého bochníku, padají vtipy nadobro neostýchavé. Strýc Bernát, hospodář, odešel na jinou stranu, děvčata se smějí, staré roby žvýkají plnými ústy. Mira si přilehl bokem k silné děvuše, štípe ji do nohy a vykládá starý hloupý šprým o studentu, který zapomněl, jak vypadají hrábě.

Všichni se smějí, děvucha plácne Miru po ruce a dívá se na něho slibujícím, přisvědčujícím očima. A Kubíček cítí, že je tam čímsi zbytečným, trnem, který se zabodne do paty. Snaží se odpovědět a hledá vtip, ale odpověď vypadne žalostně, že už to ani k smíchu není.

Večer volá Bernát: „Ještě se ti hřbet nepokřivil?“ Prostořeká děvucha odpovídá:

„Třa ho namazať, aby nedostal uraz!“ A Bernát ji neokřikuje, zasměje se sám vesele.

Noc je nepokojná, tělo bolí, drobné ostinky se zaryly do kůže. Ale to nic, to všechno nic! Ráno jde zas: přece neustoupí před hloupým smíchem děvuch! A nutí se do veselí: pohvizduje si, pobrukuje si písničku. Dostal se k staré robě, která vypomáhá, a ta na něho křičí silná, dráždivá slova. Odpovídá jí s přízvukem starého a dospělého, který věci rozumí.

Ale k večeru se zatmí, po obloze se roztančí mračna. Biče zašlehají nad hlavami a pohánějí; není jiného biče tak bezpečného a přilnavého.

Vtipy hasnou; honem, honem, ani jeden zbytečný krok! Obilí praská a vůz hrozivě rachotí, čeledín vztekle kleje a bije do koní. Každý zapadá do zrychleného shonu, každý rozumí biči na obloze, jenom Kubíček se bezradně motá, stojí v cestě uřícen a skleslý a teď tak tak že nespádl pod kola. Bernát pobíhá, klobouk má kdesi v týle a zpocené vlasy v očích. Háže tvrdé nadávky a jedna letěla na Kubíčka jak úhoz kamenem.

Večer možno oddýchnout; mísa byla hluboká a krajíce hrubé na tři prsty. Lžice odzpívaly cinkavou písničku, vtipy ještě poletují, ale nebodavé a nezahrocené.

Kubíček sedí za stodolou na trávníku a drží hlavu ve dlani. Vytratil se, aby nebyl nikomu na očích, aby nepřitahoval bolestný úsměv matčin, ani drsný vtip Bernátův. Tráva dusně voní, haluze stromů se unaveně naklánějí. A potom se rozskákají světla — v kuchyni se svítí, ve chlévě, ve světnici. Úzkým průsekem za kolnou Kubíček zřejmě postřehne, jak Mira ohýbá zavalitou děvuchu; drží ji v uchvatitelských, nebojácných rukou, děvče se vykrcuje, aby se tím pevněji k němu přitisklo. Tenký výkřik přiškrceně vyletí, stíny se zazmítají.

Teskno a unaveně je Kubíčkoví. Dívá se do země, do trávy, která hebce černá. Jak je vlastně zbytečný, jak je k ničemu! Chtěl být na poli — vždyť je přece selský synek a jeho táta rostl ze země! — a je leda všem ke smíchu! Že ještě na něho nikdo nevzkřikl: „Ztrať se, nězavazaj!“ A bylo by to v pořádku: tak se vytrhl ze svých kořenů, tak roste nakřivo, takový je zbytečný, zbytečný!

Mira s děvuchou se ztratil, tma je polkla, vysoký výkřik se rozplynul v trávě a v haluzích, z chlívů krávy táhle zabučely, hlasy padají z ulice, hádka, urážlivý smích. Každý má svůj smysl! Každý jde nějakou mezí! Každý ví, čím je! Děvucha, která poklízí u krav a zpívá si falešným hlasem směšnou odrhovačku. Čeledín, který se chce opatrně vytrazit do tmy. Mira a tlustá děvucha. Strýc Bernát. Každý, každý. Jenom on je zbytečný. Příživník. Ani student, ani sedlák. Jedním slovem: zbytečný, zby-teč-ný.

Druhého dne přšelo, zůstalo se doma. Ale Kubíček věděl, že by nešel na pole, ani kdyby byla obloha nejmodřejší, že by nemohl jít. Stud ho zaplavil, jako by mu hlavu někdo umýval teplými, špinavými mydlinami. Teď teprve se mu zdálo, jaké měly děvuchy uštěpačné huby a roby zelené oči. Jak strýc Bernát nadával, když se bouřka valila, a jak nejsilnější nadávka letěla k němu. Vůz jel domů, vysoko naložený, obilí šustělo, kola skřípala — a on klopýtal směšný, utlučený. Hoho, Jakube Obervo, pěkně to ukazuješ návrat k selské hroudě!

Potom se za několik dní dal na toulky. Vždyť je to také hanba: čte Bezruč, opakuje si s mazlivým přízvukem: „noc táhne nad mým lidem“, celý ten kraj má před sebou a kolem sebe, ale vidí ho jenom zpozvdalečí. Všecek se rozplamenil tou myšlenkou: projde dědinu za dědinou, od Bezkyd až k Pražké, od Opavy až k Těšínu. Bílá cesta

půjde s ním, řeka bude zpívat, hory se budou dívat se všech stran. A maminka se zase zasmála tím starým úsměvem, nepohanila, kývla dvakrát, třikrát: Je dobře, podívej se kolem sebe, toulej se!

A tak se dědiny ovíjejí kolem něho, prach mu sedá na tvář, v dědinských krčmách je teplé pivo, ale lesy mají hluboký a vlídný stín, na kousku země se dře pět rob, cestou přejde starý člověk a pozdravuje, nocuje na seně, ve kterém ještě cvrčci prozpěvují, kostelík si usedl na stráň, pan ferstr ho potkává na lesním zákřutu, má klobouk s peřím a vousy jak dva naostřené nože, řeka zpívá a tančí po kamenech, stříbrná a hravá, má houslovou řeč a on leží na břehu hodinu, dvě —.

Za tři dni se vrací domů a zase vychází na druhou stranu, přeskočí Ostravici a dědiny jsou plny světla... školy, grunty, chalupy, zahrady... potom havířská kolonie, odrané lesy, červené a šedé domky, špína a uhelný prach, vozíky jedou ve vzduchu nad krajem, na těžních věžích se kola točí, dlouhé ohrady, dřevo a uhlí a železo, horké léto nade vším.

Neděle, frýdecký poutní kostel je zaplaven sluncem, křivolaké uličky se hemží skvrnami obleků, křik a utržená věta mariánské písničky, udření Slováci odevzdaně nachylují hlavy, polská modlitba lísavě se vtírá, lidská vlna se zmítá, to je úl neklidný a rozšumělý... „svatá Maria... ty jsi jako cedr na Libanonu...“ Varhany hřmějí, v žárovkové zdobě socha... a venku lípy šumí, zpovědnice mezi nimi, teď se roba sklání až k zemi, červená sukně zahořela a k zemi padá pokorné vyznání jak kadidlové zrnko na řeřavé uhlíky.

XVII.

Ostravice šumí v srpnovém žáru a voda unaveně chytá sluneční přívaly. Po hladině se roztříštilo na tisíce drobných zrcadel, lesklá a kmitavá háďata mrskají sebou v proudu, jenž dlouze zpívá jednotvárnou píseň. A nové a nové toky padají s oblohy vysoké, nemilosrdně modré.

Ale ve vrbinách je ticho a stín, páchnoucí těžkou a nasládlou vůní. Řeka se rozlila v zátočiny, kde roste tmavě zelená tráva a usazuje se rozčechraný mech, a vrbové křoviny spletly veselá doupata, v nichž se šprýmovně slunce rozkládá v duhové praporce. Zaryješ se tam jako spokojené zvířátko, jež uteklo slunečním bičům, a nyní unaveně poslouchá, jak vlny narážejí na vykotlané kořeny a omšené kameny, jak se jejich údery oslabují v zátočinách v hluboké a mrzuté bručení, jak listy šustí téměř neslyšitelně a jak komáři útočí vysokou, posměšnou notou.

Tam se zarýval student Oberva a ten zelený, vlhký kout cítil jako své hnízdo. Našel ho znenadání jednou, když se tak toulal na hodiny daleko od domovského gruntu a když slídlil po březích Ostravice. Zalezeš do vrbin, tráva je měkká, hedvábná

a chladivá, svět se ztratil kamsi daleko, šero je vlídné a kamarádké, žíhané utlumenými slunečními pavučinami.

A dole teče řeka, zrovna pod ním tvoří podezřelé tůně, v nichž je černé ticho a kde i voda přísně hovoří. Není třeba daleké cesty, abys do nich viděl: vyšplháš se na silný, zčernalý kmen, jenž se zdvihá nad vodou jak usečená ruka, a přímo pod tebou se tmí hlubáň: a podivno, voda je tam zelená, jak by se tam skládaly mechy po dlouhé věky.

Student Jakub Oberva je zahrabán v trávě, má rozevřenou knihu, snaží se číst, ale oči jsou neposlušné a dívají se roztěkaně do vrbového sítí. Ze svého zeleného vězení vidí jen matně svět před sebou... je to tak, jako by všechno zmizelo a on zůstal sám jediný... a vlastně i jako by čas se zastavil... a nebylo jiné skutečnosti než ostrý pach travnatého břehu, zpěvavý šum vody, pískání komárů.

A přece je ještě jedna skutečnost, pro kterou přišel sem Kubíček do zeleného doupěte.

Včera se mu zjevila, přišla znenadání jako ztělesněný sen... a dnes ji hledá znovu... Věří, že dnes se objeví zase... a zase mu srdce prudčeji zabuší a před očima bude mít červená kola...

Byl to opravdu sen. Seděl tak v pocuchané trávě, řádky mu splývaly, voda zpívala, bylo ticho a sladko. Seděl tak hodinu či dvě? Snil? Ale ne — měl rozevřené oči... Jasně viděl, že na dvacet kroků od něho po proudu řeky je ona... A dech se mu zatajil, skrčil se, aby ji nezaplašil... vždyť to ani není jinak možno, než že prchne při nejslabším šustotu. Jeho oči proletěly dvacet kroků hračkou: jsou u ní, hladí její ruce a tvář, hladí její tělo, ponořené do vody, jsou opilé a jen se dívají...

Potom ona vyskočila z vody, černý koupací trikot vykřikl jako skvrna na bílém těle... ale Kubíček nemá odvahy, aby se vyplížil z vrbín a šel po proudu řeky ji hledat. Vyšel, až se začalo stmívat a měkký chlad vál od řeky, šel potichu jako hříšník, ale nikde neviděl bílého těla. —

Dnes se vkradl na ta místa poznovu. Nelitoval, že šel dvě hodiny z domova v nejpálčivějším poledním žáru, kdy země praskala a písek hořel modrými plaménky. Byl by šel kraj světa, byl by se dral bodláčím. V těchto místech to bylo... prodral se vrbovým houštím, našel trávu pomačkanou ještě od včerejška, našel mělký důlek i černý kmen, jenž se táhl nad vodou.

Prudce vydechl a skrčil se, že tvořil směšnou skvrnu v zeleném šeru, napjatou jako ke skoku. Kniha se zazdála hloupá a nudná. Řádky tančí v posměšném víru, černý rej mušek se zdvihá s bílé plochy papíru, ale smysl uniká. Je vůbec v těch drobných literkách jaký smysl?

Oči se probíjejí z křovinatého vězení. Probíjejí se dychtivě a prosebně.

A voda jednotvárně šumí, komáři pískají, listí se slaboučko třese.

Je to přece hloupost: být takto rozechvěn! A pro koho? Neznámá tvář, neznámé tělo a krev bije do spánků. Pro ženské tělo, které se koupalo ve vodě na dvacet kroků.

Znovu zašustí listy knihy. Je třeba číst pozorně větu za větou, ochutnávat je pomalu, nechat je vyznívat v hlavě! Ale už zas řádky poskakují ve veselém tanci.

Jak nesnesitelně lenivě čas utíká! A kolik je hodin? Tři, čtyři?

Vtom — a všechny nervy se napjaly jako struny — voda zašplouchala. Nemůže býti pochyby: je to ona.

Student Jakub Oberva ji nevidí, ale má jistotu nad všechno pevnější: je to ona.

Natahuje se, plíží se pozvolna opatrným, zlodějským šoupáním, každý vrbový prut potichu odhrnuje a přilepí se celou plochou těla na černý, ohlazený kmen, jenž se tmí nad tůní.

Oběma rukama přilne k hladkému tlustému dřevu a jeho oči se promění ve dva ohníčky.

Na stejném místě jako včera, dvacet kroků od něho, je ve vodě žena. Je od něho odvrácena, ale vidí krásnou křivku těla potopenou v zelené vodě, hlavu rozkošnický zvrácenou a vlasy rozházené po zádech.

Šplouchá ve vodě, rukama bije do zelené plochy, jako si děti hrají, potápí se a zase se noří z vody, bílé tělo v černém koupacím šatě. Teď je to malé děvčátko, které má radost z roztříštěné vody a světelných zrcadel, ale když se vynoří, ne, není to školačka, ale žena krásná a štíhlá, zázrak a sen, který se zde zakmítal daleko od lidí za srpnového odpoledne. Kubíček vidí ruce, sladkou vlnu, jež bije do vody a hned se otáčí kolem hlavy, žíznivě ulpívá na té hlavě, jež jako by se vystavovala slunečnímu žáru, a přitahuje k sobě hebce prohnutou křivku zád. Jeho oči, prudcí poslové, běží a tančí po vodě, světélkují kolem ženského těla.

Srdce mu bije jasně a sladká mdloba naplňuje spánky.

Teď se obrátila, jako by se dívala k němu, a v něm se krev zastavuje. Ale přece ho vidět nemůže: je v temnu, přikryt vrbovím, pohlcen šerem! A tím mocněji se přisává k ní, dvacet kroků se změnilo v dosah ruky. Vidí už jí do tváře, ale obrysy splývají v slunci, hladí jí tělo, jež černý šat ještě výrazněji modeluje, dotýká se jí očima už zcela hmotně — — náhlý úder, obraz je roztržen...

Pád, pocit vody, jež ho mazlivě objala, záblesk myšlenky, že je tam hluboká zátočina s vymletými děrami, vědomí, že kniha vyletěla z ruky, neobratné a překotné mávání

ruky do vody, potom už je v ústech plno vody, vykřikne, ale to jenom voda vniká ještě víc do úst — cosi nesmírně těžkého ho chytá za nohy a táhne do hloubky... je to strašně hluboko, že už jenom ruce divoko ke slunci vbodnuté jsou ještě Kubíčkovy.

A potom pocit uvolnění, dopad, prudké trhání rukama, voda teče z úst, dusí se a kašle, ale rukama nevládne, kdos jiný jimi hýbá.

A hlas jako z hlubin, ale šprýmovný, tančivý: „Mládenče, otvírejte oči, na topení máme ještě dost času!“

Poslušně otvírá těžká víčka, ale do očí mu udeří bílé a růžové tělo, nakloněné nad ním, ženské tělo, s něhož se nyní koupací šat odchlípl, že vypadá jako úplně obnažené.

To byla slastná a rozkošná tíha, jež přilehla na Kubíčkovy oči, že je znovu zavřel a zatřásl se jako v horečce. Celým jeho tělem prošlo růžové maso a červené planoucí hroty probily mu hlavu ohnivými jehlicemi.

„Hoj, hoj, vy to berete nějak doopravdy“, slyší nad sebou smích a cítí, jak se mu ruce pohybují v poslušném škubání jako stroj.

Oči se zase rozvírají, ale jsou popletené, jako by ani jeho nebyly. Ona sedí teď vedle něho a drží ho za ruku. Červený vír krouží Kubíčkovou hlavou. Stalo se něco v posledních minutách? — Seděl ve vrbině, přilepil se k černému kmeni. Jak se dostal k ní, jak se dostal na rozpálený písek?

Měl by vstávat, ale tělo je těžké jako z olova. Ostré, svědivé doteky písku cítí na krku.

„No tak, už jste se vzpamatoval?“ hlava se nad ním sklání, protáhla, s jasnými očima, do nichž padají prameny neuschlých temných vlasů. „Co vám napadlo, skákat zrovna na místa, kde jsou zátočiny? Pad' jste tam jako kámen! Vylekal jste mne!“

Směje se, bílé zuby jí blýskají, ale Kubíčkovy není v tom okamžiku zcela jasno, je-li to skutečně žena, lidský tvor, nebo je-li to nějaký mámivý přízrak z pohádky, který rozhazuje cinkavý smích a nakonec vypíjí duši. Nemůže si urovnat myšlenky, hlava je jako přibitá k písku.

„A teď račte se laskavě zvednout“, hlas vtipkuje, „snad už vám trochu života vjelo do žil. — Ták — nemůžete? — zvednu vás — brr, jste mokrá a studená, voda s vás kape jak se starého hastrmana — shod'te ty své hadříky, svlečte a usušte — ach, bože, vy jste nějak nešikovný, počkejte, pomohu vám —“

Kubíček nechá sebou hýbat, jako by byl malým děckem, a ona svléká s něho mokrá kabát, vestu i košili, ždímá vodu a rozkládá vše na písčité břeh.

Tu teprve se Kubíček vzpomíná, chytá její ruku opálenou a oblou a trhaně koktá: „Děkuji vám srdečně, děkuji vám.“

„Rádo se stalo“, hlas se vesele rozstříkne, „už jsem si myslila, že jste němý. A teď mluvíte pořádně, nač jste tam skákal? — snad jste nechtěl spáchat sebevraždu?“

Kubíček kroutí hlavou a už se lehce usmívá, tak mu ta myšlenka o sebevraždě připadá šprýmovnou.

„Nevím ani sám“ — mluví zahanbeně a přízvuk jeho řeči je omlouvavý, „seděl jsem nad vodou, četl jsem a najednou —“

Zajímá se; nemůže se přece přiznat za nic na světě, že přišel jenom proto, aby ji viděl.

„Ahá, tam je ještě kousek vašeho majetku“, zasmála se a ukázala na vodu, kde se v prouť zachytila knížka.

Dva kroky, vskočila do vody a už přinášela svazek žalostně promočený a zborcený.

„Petrně jste čet' tak vášnivě, že jste se vznášel k výšinám a zapomněl na vodu pod sebou“ — vtipkuje a rozkládá knihu na písek. „Teď už se mi nemusíte ani představovat, ač to vlastně byla vaše společenská povinnost. Že jste student?“

Kubíček kývá hlavou a dívá se na ni úkosem, nesměle; tvář dívčí i žensky zralá, oči plné světla a přebíhavých jisker, líce hebce ožněné. Nemůže se v ní jaksi vyznat, plete ho její veselý hlas, uštěpačně zabarvený, že až oči klopí.

„Jsem student Oberva z Lipiny, chodím do gymnasia“, praví za chvíli tiše.

„To jste si udělal pěknou procházku, abyste se vykoupal“, směje se. „A mně jste poskytl příležitost, že jsem se stala záchránkyní života. Snad by o vás někdo plakal?“

„Nevím“, praví táhle a zardívá se: obraz matky mu proletěl hlavou.

„V novinách čtete co chvíli, že nějaký statečný junák zachránil spanilé divčince život. Proč by to nemohlo být jednou i obráceně, aby se také ženě dostalo zásluhy? Snad dostanu někdy i záslužnou medaili, až takových milosrdných skutků udělám ještě tučť!“

Vesele se rozesmála bezstarostným smíchem jako děvče trochu rozpustilé. Ale hned si všimla, že student pořád sedí nesvůj a zmaten. Vyskočila a za chvíli mu přinášela svůj koupací přehoz:

„Tak, pane studente... zatočte se do téhle plachty a shod'te se sebe promočeného člověka.“

Vrátila se do vrbín a za chvíli Kubíček slyšel, jak si vesele prozpěvuje. To se asi převléká... a horká jeho fantazie viděla zase bílý a růžový přelud těla... Zatočil se do přehozu a bylo mu divně slastně; hle, ten kus bílé látky přilnul k jejímu tělu, chytil do sebe trochu jejího tepla a její vůně... jak je to všechno podivné a přece skutečné —

A slunce háže pořád štědré záplavy, voda uspávavě šumí, světelná zrcadla se třítí a stříbrní hádci po vodě skáčí, v zátočinách je ticho, chlad a hluboké černo a kousek, kousíček, je to jenom dvacet kroků, vyletují z vrbiny slova veselé písničky. Aby to tak trvalo dlouho, dlouho!

Přišla za hodnou chvíli už oblečená: v lehkých růžových šatičkách, v bílých střevíčkách. Kubíčkoví se zazdála teprve nyní zvláště krásná a žádoucí a zadíval se vroucně na ni.

„Už jste se vzpamatoval, utopenče?“ — vesele volala a kývala rukou.

„Děkuji“, pravil nesměle. Chtěl jí říci něco krásného a srdečného, aby ukázal, že také umí promluvit, ale myšlenky byly těžkopádné a slova umírala nenarozená.

Dívala se vztyčená na něho sedícího a rty se jí zachvívaly trochu škodolibým úsměškem, jak jej viděla před sebou na drobných kamíncích, choulícího se do jejího přehozu, jako by to bylo v podzimním sychravém dni.

„Jste nějak zimomřivý“, pravila. „Měl byste být vlastně vděčen za koupel v dnešním vedru.“

„Jsem vděčen, ale —“ vyrazil těžce ze sebe.

„Ale?“ zadívala se upřeně.

„Jsem vděčen za to, že mohl jsem vám býti nablízku“, řekl kvapně a zmateně a zalil se prudkou červení.

„Oj, oj!“ zasmála se vysokým smíchem. „Vy jste nějaký zdvořilý a lichotivý člověk! Jaké mi to kytičky házíte! To vy tak děvčatům rád hlavy pletete?“

„Ale ne, ne —“ odpírá a všecek se uhýbá v rozpacích. „Já totiž — kdybyste —.“ Zajíká se a neví, co říci.

Ona mlčí, dívá se mu na černou pocuchanou hlavu a na tváři jí pořád úsměv hraje veselými obloučky; šprýmovně se pohupuje na špičkách střevíčků a je to rozmarné děvče, které se zřejmě baví.

„Já se teď projdu na chvíli po břehu“, praví mu potom klidně, nevzrušeně, „vy se podívejte na svoje šaty, kolik vám už uschly.“

Za pár minut se vrací, Kubíček sedí zhruba oblečen, ale šaty jsou směšně zplihlé a pokrčené, ještě neuschlé. Vypadal ještě bezradněji než před tím, jak se krčil v mokrému a zmačkanému kabátě a jak se mu na kolenou utvořily zelené skvrny.

Zasmála se a pravila: „Dejte mi ten přehoz! Asi nejhůř to odnesly vaše šaty, že —?“

Vyskočil rychle a zadíval se jí prosebně do tváře: „Dovolila byste — slečno — abych šel s vámi —?“

Smích její tryskl hravou vlnou. „Sláva“, tleskla si do dlaní, „jak snadno jsem našla rytíře! Ale —“ a pohled její klouzal po rozčuchaných jeho vlasech, po zmačkaném kabátě, po umazaných kolenou, „nezdá se vám, pane studente, že teď nemáte dosti vhodného vycházkového obleku?“

Sklopil hlavu a zastyděl se. Teď teprve cítil, jak je směšný a nevzhledný a jak drzou ztřeštěností byl jeho nápad. Neřekl ani slova, jenom se kousal do rtů.

„Myslím, že bychom vzbudili sensaci, kdybychom takhle v polích nebo někde na cestě potkali pokojného občana“, její větičky vyletovaly hravě a tančivě. „Pořád ještě se víc podobáte hastrmanovi, kterému kape voda ze šosu, než mladému, švarnému studentovi! Nebude vám nic jiného, než vyhřívat se na kamenech pěkně do večera, a potom putovat domů pod ochranou večerního šera.“

„Odpustěte, slečno“, koktal a nemohl zdvihnout hlavy, „nechtěl jsem vás urazit!“

„Ale to je dobré! Jakápak urážka! A potom: kdo vám řekl, že jsem slečna?“

„Nejste? Nevěděl jsem —“

„Záleželo by tak na tom? Vždyť je to přece věc tak lhostejná.“

„Ano, záleželo by“, vydral ze sebe usilovně. „Já bych rád věděl všechno, co se vás týká.“

„Ale, ale“, houpala se na špičkách, „vy jste nějaký zvědavý! Abych tak přinesla úřední papíry, odkud jsem a kde jsem se narodila! Máte sklon k detektivnímu řemeslu, jenže to nesmíte prozrazovat tak najednou a tak hlučně!“

„Vy nejste zdejší“, vyzvídal Kubíček a řeč jeho už nabývala smělosti i určitosti.

„Znáte-li dobře ženský svět v širokém okolí, budete to vědět i bez mé odpovědi.“

„Právě, že neznám!“ zasmál se. „Máte pravdu: byla to ode mne nesmyslná myšlenka... abych vás... abych... obtěžoval. Takový hastroš promočený, kterého by se vrabci lekli! Ale prosím... prosím... směl bych sem přijít... zase zítra?“

Jeho řeč byla dětsky zmatená; nemá snad Kubíček teprve deset roků?

„Abych vás zase vytahovala?“ zavtipkovala. „To víte, každý den bych takový sport neráda dělala! Musel byste si přinést rezervní šaty! Ale ne... nevím, nemohu vám slíbit!“

„Což nemůžete volně určovat svůj čas?“

„Ach, což o to, to by byla věc nejmenší!“ — mávla rukou už na odchodu. „Já nevím, opravdu nevím... a nic vám neslibuji!“

Zakývala mu rukama a její střevíčky skřípaly po písku. V bocích se lehce zvlňila, jak zahýbala na pěšinku mezi vrbinami.

„Vy přijdete, jistě přijdete!“ volal za ní Kubíček zadýchaně. „Přijdete... prosím o to... prosím!“ Tak děcko žadoní o hračku a hlas zesiluje v prosebné umíněnosti.

A když se ztratila úplně, když jenom voda umdleně šuměla, zalezl Kubíček do stinného koutku, znovu šaty rozhodil na rozpálené drobné kamení a lehl si do neduživých trsů trávy. Tak ležel, ostny trav ho šimraly po nahém těle, mravenec po něm spěšně přebíhal, ale on zavíral oči a zhluboka vydychoval. Usmíval se a zdálo se mu, že je přec jen dobře na světě. Je to přec jen krásné, když slunce se rozlévá a voda zpívá. Hlas hravý a posměvačný kovově zvonil, jako by plíšky rozhazoval. „Vy jste nějaký zvědavý! Abych přinesla úřední papíry!“ A ještě se pohupuje před jeho zavřenýma očima a prsty vesele kývá.

Ani neví, jak se jmenuje... Vymýšlel si nejrozmanitější jména: které je její? Které by jí řekl s nejčistším přízvukem? Kolik má roků...? Ach, je to všechno vedlejší! Byl s ní, mluvil s ní! Bože, nepřijde-li zítra!

Zítra... ale to doma natrhá velkou, velkou kytici. Samé růže, co rostou v zahradě pod okny, ty těžké krvavé i ty plaché ubledlé. Velkou kytici a dá ji do jejích rukou. Přijměte, prosím, nezaťte! Že se zasměje a že se na něho teple podívá! Kdyby chtěla ještě co jiného! Ať řekne o cokoli, dá všechno, i kdyby musel jít za desatery hory, přes solné pustiny, přes výmoly. Dal by, dal by — a jak rád!

XVIII.

Noc hoří hvězdami a je hluboká, modrá a čistá. Měsíc padá žlutým vodopádem a jeho vlny neslyšně tekou po roztáhlých pruzích polí, po zahradách, po chalupách. Nová země se otvírá, brány z plavého zlata jsou otevřeny; vejděte, vejděte! — —

Student Jakub Oberva vchází do nové země.

Těsně u něho sedí ona, ona. Hlavu si položil lehce na její rameno a prsty ji blouznivě hladí. — Vlno se přelévá z jejího těla do jeho a neviditelné housle hrají nad hlavou. Zavřel oči, nemluví; byl by hřích rozlomit slovem sladkost okamžiku. Cítí, jak je teplá,

cítí, jak je vzácná nad všechno na světě. Mez silně vydechuje ostrou vůni a světlo padá s oblohy. Ticho, ticho, slastné ticho.

A ona se mu probírá pomalu ve vlasech, jako by si to matka hrála s rozmazleným dítětem. Najednou se zasmála lehkým, dívčím smíchem.

„Proč jste se zasmála?“ zdvíhá hlavu vytržen z měkkého zapomenutí.

„Mám to pěknou úlohu, uspávat vás, studente“, řekla skoro mrzutě.

„Studente? Proč mi tak říkáte? Vždyť mně jste také dovolila, abych vás nazýval jménem, Mílo!“

„Dítěti se dává přece hračka, aby neplakalo! Dřimej, chlapečku, zavři očička!“ a kolébavě mu pohybovala hlavou.

„Pořád mě jenom považujete za chlapce, za dítě!“

„I mlčte a buďte rád! To je právě na vás nejkrásnější, že jste ještě pořád takový dětský budulínek! Že se na všechno ještě díváte vyjevenými chlapeckými kukadly! Až přestanete být chlapcem, až zhrubnete, ach, to není potom nic pěkného!“

„Jak to víte?“

„Můj milý, především jsem starší o pár let než vy, to uhádnete i bez mého říkání. A potom život mnou už párkrát smýkal velmi nevesele. — Ale o tom já nechci teď mluvit!“

„Vy vůbec, Mílo, nechcete mi povědět nic o sobě! Odkud jste přišla? Já jenom vím, že jste tu někde u příbuzných, ale jinak jste jako královna z neznámé země!“

„Nebude to nejlíp, když ve mně skutečně budete vidět jenom královnu z neznámé země?“

„Podívejte se... zde máte na prstě snubní prstýnek... Proč jej nosíte?“

„Žárlíte snad?“

„Spíše trpím.“

„Ach, to není třeba. Takovou písničku mi nesmíte zpívat. Ten malý kroužek vás nemusí zraňovat. Myslete si, že je to jen taková... nu, taková společenská formalita.“

„Pak jej sundejte s prstu!“

„Pokuste se o to. Vidíte, nelze. Už se mi ten kroužek zaryl do masa. Ne, ne, nekrutěte mi prstem, bolí mě to. Ale vy jste přece jen dítě.“

Kubíček drží prsty v dlani a pokrývá je rychlými a směšnými polibky.

„Nač byste se sužoval úvahami, kdo jsem, z kterých končin světa jsem přišla, co zde dělám, nebo dokonce co mám k obědu? To pro nás dva je přece věc nadobro lhostejná! Ano, královna z neznámé země, a třeba to ani královna být nemusí! Přišla na pár dní, pohovořila si se synečkem, který má velmi zvědavé a dychtivé oči a který má srdce na dlani!“

„Ale vy to srdce na dlani nemáte!“

„Vidíte, vaše historky mě baví, každé vaše drobné tajemství mě zajímá, ale nevím, jak by vás zajímaly kapitoly z mého románu. Dost možná, že byste jim ani nerozuměl. Nechejme je stranou, není to četba pro každého čtenáře. Já bych chtěla chytit jen tu chvilku, jen trochu toho měsíce a léta — a potom, tma za mnou, tma za mnou! Poslyšte, jak dlouho se známe?“

„Zítra budou tři týdny.“

„Oj, oj, vy si dokonce pamatujete i den! Snad si píšete i do notýska, co se vám který den přihodilo! A nesestavujete si také deník? Že ne? Tedy tři týdny je tomu, co jsem vás z vody vytáhla, když jste se tam krásně vyšplouchal! Ale byl to veselý obrázek! Vy jste vypadal... takový směšný hastrmánek, zvlášť když jste se osušoval v mé plachtě!“

Veselý smích padá jako dukátky do brázdy.

„A mi se zdá, že vás už znám aspoň půl roku — tak jste mi známá, tak jste mi blízká!“

„Tři týdny už tedy putujete sem... a blázínku, tolik růží jste už mi snesl... jistě jste zahradu u vás dokonale vydrancoval...“

„Já bych pro vás dal... všechno na světě... řekněte, přejte si...“ vyrazí Kubiček horkou větu.

„Ale ne, já nechci nic... já mám všeho s dostatek, třeba jsem si to draze vykoupla. Já mám jenom radost, že jste takový pozorný a milý. Víte, potom někdy v zimě, až bude všude sníh, až budu sama a daleko na míle odtud, a dost možná až mi bude neveselo a těžko, budu si vzpomínat, jaké to bylo půvabné léto, jak voda šuměla a jak hvězdy svítily —“

„Kde to budete a kde budete vzpomínat?“ udýchaně jí vskočil do řeči.

„Nepřerušujte řeč, není to slušné“, vesele se zasmála a zatáhla ho za vlasy. „Kde? Daleko, až v zemi Tramtárii, kam se jede deset dní a deset nocí —“

„Já přijedu za vámi, podívat se... musím tam přijet!“

„Oh ne, ani pomyšlení! Ten studentíček z Lipiny bude sedět ve školní lavici a bude se učit z tlustých knih! Ke mně, do naší země se nevydávají jízdní lístky! Ale vy jste mi

docela nezpůsobně přetrhl řeč! Já jsem chtěla ještě doložit, že budu také vzpomínat, jak jsem poznala jednoho studentíčka, který do vody skákal a mluvil takové všelijaké hlouposti, a který chodil za mnou, jako kdybych byla ještě patnáctileté děvčátko. Ale přiznejte se, vy tajný hříšníku, neměl jste ještě děvuchy, nenosil jste jí také kytíčky, nemluvil jste jí pěkná slovíčka?“

„Neměl, neměl... nechodil jsem ještě za žádným děvčetem!“ vyrazil ze sebe s vášnivou opravdovostí.

„Skoro bych vám ani neměla věřit!“ A odvrátila se, lehce se zbavila Kubíčkových rukou a zvrátila se do trávy na mezi. Slavná nebesa, hořící bílými jiskrami, útočila přímo na ni, na její vysunutou hlavu a široce rozevřené oči.

Zazpívala tenkým a tichým hlasem, jako by se stříbrný drátek zakmital ve vzduchu: „Má první láska byla Olympia —“

A pak se divně zasmála, nepřírozeně hlučně a protáhle; znělo to jako výsměch.

„Proč se smějete, Mílo?“ trhl student hlavou a jeho hlas se otočil mlhou. „Nevěříte? Čím vás mám ujistit, že —“

„O čem mne chcete ujistit?“ zeptala se roztržitě.

„Že jste... že jste první ženou, kterou mám rád!“ vyhrkl horce a nečláňkovaně.

„Pomalů, pomalů s takovými slovy! Šetřte si jich, možná, že jich budete za krátký čas potřebovat!“

„Nad všechno, nad život, nad život“ — opakoval zmateně, chlapecky a chytal její ruku.

„Nechci, abyste tak mluvil! Nechci, abyste se trýznil! Nerozumíte tomu ještě! Neprožil jste toho, mluvíte z knih a nevíte, kolik váhy má slovo! Vykládejte mi o něčem jiném!“

„Neumím nic jiného!“

„Potom nezbyvá, než abych se zdvihla a šla domů. A vy půjdete do Lipiny! Beztak kdy dojdete domů? Vaši se budou shánět po vás! A budete-li tak mluvit, nesmíte sem ke mně už nikdy přijít a já schválně zůstanu doma nebo půjdu na druhý konec!“

„Nemohu přestat a nemohu se toho zbýt! Mílo, vy nevíte, že nespím a že se v noci mučím! Jsem jako v ohni a hned zase jako na prahu ráje!“

Naklonil se k ní a stiskl ji prudce za rameno, až bolestí vysykla.

„To jsou všechno chlapecké myšlenky. Není to pravda a nesmí to ani pravda být. Já nechci, nechci! Poslyšte... my budeme jen dva kamarádi, kteří se náhodou v létě sešli a pobavili se za několik odpolední. Ale ničím vážným se nesmějí rozrývat, mohou si vykládat jenom o lhostejných, každodenních věcech. Slyšíte, rozumíte,

synečku? Ale co to děláte?... Ne, ne, nesmíte — ruce — dejte sem ruce! Budu se hněvat, doopravdy se budu hněvat, slova s vámi nepromluví, nepřijdu sem už... Vstaňte, odejděte — nesmíte, nesmíte — nesvírejte mne tolik... bolí mne to, bolí... chlapče, chlapče, obejmi mne, prudčeji, ještě víc... kde máš ústa... Bože, obejmi...”

Země i nebe se proměnily ve výheň. Z meze šlehají plameny, jsou rudé, vysoké, dosahují až k obloze. Tráva je plamen, hlína je plamen, ruce jsou plameny a tělo hoří.

Ať uhoří, ať život vyvane v prudkém jediném výdechu! Nic není jenom ty plameny.

XIX.

„Rád bych věděl, co tak zase chodíš nalomena a bez řeči? Chodíš jak stín a díváš se k zemi!”

Řeč Bernátova má zvědavé ostří a vdova Obervová před ním provinile couvá.

Usmívá se jedním koutkem a vymlouvá se tak, že by nikdo výmluvě neuvěřil: „Ale to víš — všelijaké starosti!”

„Starosti —?” a hlas Bernátův je hřmotný, vtíravě důvěrný. „Jaké starosti?”

„Ale to se rozumí, nic jiného než maličkosti. Život lidský už se tak skládá z maličkostí. Dnes ti přejde přes cestu to, zítra ono, je to všechno dohromady směšnost, nepatrnost — a přece to člověka rozladí!”

„Albi — ty a starosti! Nemusíš jich mít a máš-li jaké, je to tvou vinou! Vždyť žiješ opravdu jak v teplém koutě u kamen, o nic se starat nemusíš — a jsi-li spravedlivá, musíš přiznat, že jsem tě v ničem neutiskoval. Jistě nikdy litovat nemusíš, žes grunt pronajala a že tady na tvém místě hospodařím!”

Slova Bernátova jsou zbytečně horlivá a kamarádsky rozhorlená; takovým přízvukem hovoří, chce-li přesvědčovat o užitečnosti nové myšlenky.

„Nikdy mi ani nenapadlo, že mě utiskuješ!” brání se vdova malátně. „Máš pravdu, sedím pořád jako u teplých kamen, ať je jaro, ať sníh padá. Mám příliš mnoho pokdy. Dříve jsem si ani nevšimala hloupostí — a teď, oči jsou tak pořád upřeny na jedno místo a myšlenky se točí jako v kruhu. Napadne ledaco, hlava se zbytečně truí, ale to se už tak zaryje do hlavy hřebík a ne a ne se ho zbýt!”

„Hřebík!” směje se Bernát hlomozně. „To by přece bylo pěkné, aby se nenašly kleště na každý hřebík, který překáží!”

Směje se sám svému vtipu a potom se jeho hlas přátelsky, sdílně sníží:

„Je pravda, třeba ti rozptýlení! Měla bys jít z Lipiny do většího ruchu! Mohla by ses přestěhovat třeba do Ostravy, nový svět by se ti otevřel a neviděla bys jenom úzké uličky, pokřivené chalupy, haldy a pár mezí! Třeba ti změny — však by se ti oči veseleji rozsvítily!“

Smích na rtech Obervové je trpký. Mávne neúčastně rukou a praví: „Což o to!“

„O tebe ani tak ne, jako o Kubíčka!“ nachyluje se Bernát nad vdovou a mluví zrychleněji s domlouvavou určitostí. „I pro něho by to bylo výhodné! Sedlák z něho nebude, ať tedy dostane trochu městské politury! Vidíš — tak jak ti platím dosud, platil bych ti i dále, měla bys to bez práce! Anebo —“

Odmlčel se a zadíval se do ustaraného obličeje Obervové, pokrytého drobnými vějířky vrásek, a najednou vyrazil ze sebe kvapně:

„Anebo — prodej mi celý grunt! Beztak kdysi k tomu musí dojít! Nemůžeš ho držet ty a o Kubíčkově teprve ani řeči. Bylo by to všecko kratší a jednodušší! A potom, Albi — víš, na to přece též trochu dbej. Grunt by nepřišel do cizí ruky!“

Prudce vydechl, jako by se řečí unavil, ale Obervová jenom pomalu hlavou vrtí a potom praví zastřeně:

„Teď ne, teď ještě ne. Tak dlouho ne, dokud Kubíček nerozhodne sám o svém jmění. Vždyť to není můj majetek, je to jeho grunt!“

„Jeho grunt, jeho grunt!“ opakoval Bernát už rozmrzele. „Kolikrát jsi to už řekla! Ale, Albi, ty nerozumíš svému prospěchu a nechceš ani uznat, co je pro Kubíčka dobré!“

„Kubíček — vždyť je to přece ještě pořád dítě, důvěřivý, nezkušený chlapec!“

„Možná!“ zasmál se dutě Bernát. „My si o svých dětech obvykle děláme jiný obraz, než jak to vypadá ve skutečnosti. Hned já s Mirou! Myslíš, že mě proto leckdy hlava nebolí? Všiváka abych řetězy doma přivazoval! Hromy spouštím, onehdy ,sem už bezmála řemen na něho chystal, ale otočím se a je v prachu! Kdejaká děvucha, už je u ní, už mu oči hoří! A v noci — nikdy nemám jistotu, kde přenocuje!“

Kousl se do rtů a zlostně zaklel: „K zbláznění je to! Do sakramentské země!“

Obervová kývá hlavou, už téměř nadobro šedivou: „Ty noční toulky! Kubíček od nějaké doby chodí čím dál později! Toulá se, cesty po okolí dělá, ale kam, kam? Uhřátý přijde, unavený, hladový, a když se ho ptám, kde se toulal, jenom tak divně se směje, tak zvláště mu oči svítí a kolem mne se lichotí: ‚Mamičko, neptej se, neptej se, já nic zlého nedělám!‘ Dřív mi prozradil všecko, věděla jsem, když se šel koupat a když se po lesích toulal! Ale teď... stává se k matce nedůvěřivý, jak by měl tajemství... mrzí mě to, leží mi to na hlavě jako kamení!“

„Tajemství!“ zasměje se Bernát úsečně a potom významně zasykne: „To se ví, že tajemství! Jak by neměl tajemství!“

Obervová se dívá nejistě a skoro jakoby prosebně: „Ty co víš?“

„Eh“, mávne Bernát rukou s líčenou lhostejností, „to my pořád nemůžem' se vžít do té myšlenky, že nám děti rostou. Pořád vidíš Kubička, malého synka, co ho za ruku vodíš — a zatím se k asentu chystá!“

„Ale přece, přece —“, bezradně namítá Obervová.

„To se ví, že nebude pořád sedět mámě u postele! A co by v tom bylo jiného — ženská! To se už dalo čekat, dřív neb později! A ty sis myslela, že i s takovým tajemstvím poslušně k tobě přijde?“

„Všecko přece řekl, všecko, všecko“, mluví Obervová potichu a dívá se roztržitě na žilnaté ruce. Najednou se její pohled soustředí na bratrově tváři a praví rychle: „Tys také mi nic nepověděl!“

Bernát krčí rameny: „Nepověděl — a k čemu to? A vlastně — hloupost! Co je to víc jiného? Věděl jsem: rukama budeš lomit, konec světa budeš čekat! No — a přece se synek vybláznit musí!“

„Víš, kdo je to? Znáš ji?“ Tvář Obervové se celá složí do zvědavých a napjatých vrásek.

Bernát se trhaně směje: „Ale ani neznám. A je to vlastně dohromady legrační historie. V Ostravě mě potká — bylo to před nedělí — starý Kuklica z Borova. Možná, žes už na něho zapomněla, je to takový špičatý vyzvědač, na výminku má dlouhou chvíli, tak se belhá po mezích a po polích a pořizuje věci, po kterých je mu čerta starého. Kývá na mě zdaleka. Co chceš, stará kroniko? A on prst zdvíhá a povídá hlasem, jak by zítra pro mě šandáři měli přijít: ‚Ty, daj pozor na svoiho synka, chodi ti trochu daleko na špacirky a moc skoro chce poznat', jak su roby sladke —‘.“

Všecka krev se žene Obervové do tváří, ale Bernát se jen nesrdečně a suše směje:

„Starý špicl se zmýlil, myslel, že Kubiček je můj. Myslel 'sem si v první chvíli, že Mira zachází až tak daleko, ale Kuklica mi ho vypodobnil tak pořádně, že by z toho byl hotový zatykač. Hned jsem poznal: Kubiček je to!“

„A ona?“ plaše Obervová vydechne.

„Myslím, že bude mít Kubiček dobrou školu“, nezdrží se Bernát lehkého bodnutí. „Prý ona má už pětadvacet, šestadvacet let. Je to sestra kupce Onderky z Borova, ale neznám ji. Vzala si jakéhosi ředitele či prokuristu z banky, d'as ví, snad ji zlákal peníze, ale muž byl nemocný a je prý už přes rok v sanatoriu či blázinci, nevím sám.“

Kuklica to všechno vyčenichal, ale poplet' to jak se patří. To si můžeš představit: mladá panička na prázdninách, nudí se, je jí dlouhá chvíle, ráda si povykládá se studentem. Eh, jdi, Albi! Už máš zase hrůzu z hlouposti! Hloupost je to, hloupost!“

Ale hlava jest už zmatena a mlýnské kolo se v ní točí. Nepřestává vířit, ani když Bernát odchází a ona je sama v pokoji. Ticho, mouchy bzučí mezi okny, západ mává rudými pochodněmi. Hlasy z cesty doléhají sem jako z velké dálky; jsou už prosety na velkém řesetu.

A potom pozdě večer se vrací Kubíček. Je unaven, hladov, má úsměv na tváři a světlo v očích. Mluví příliš mnoho a příliš hlučně. Co chce zamluvit, co chce skrýt? Bolestná jehla vyletuje za jehlou z očí Obervové, ale Kubíček jich nezachycuje. Jeho hlava se jim vyhýbá. A mluví pořád o zbytečných věcech, o tom, že se jakýsi kravař měl ve vodě utopit. Je roztržitý, věty mu přeskakují. Matka se zmučeně dívá: Proč, pro všechno na světě, nemluví o tom jediném?

Ale Kubíček ani nepozoruje, že trpké jehličky vyletují z mamčiných očí.

Potom jde spat, ale šedivá matka chytá ve tmě rozevřenýma očima dlouhé úderý hodin. Jsou mučivě dlouhé a neznají milosrdenství. Srpnová noc drsně se tlačí na okna a svírá prsa. Je bílá, rozjiskřená, ale zestárlá žena zarývá před ní hlavu do polštáře. Zhasni, oh, zhasni, nebeský požáre!

Ach, jak to zpívá bolestná písnička? Zpívala ji kdysi, když byla ještě děvčetem. „Odpadnuls mi jako jabko od haluzky!“ Jako jabko, jako jabko — a Obervové se zdá v té chvíli svět nesmírně bolestným. Od jejího srdce se trhá jabko, jablíčko!

A přece je to všechno tak jasné, tak živé, jak to jablíčko kvetlo a zrálo. Jaké jsou to roky, ale ne, vidí to znovu před očima: To tenkrát přišli z výletu a nad její hlavou, když už ležela v posteli, nakláněl se Oberva, nebožtík muž. Též Jakub, jako ten hoch! A tehdy mu řekla, když ležela naznak a hlavu zvrátila dozadu, že cítí nový život ve svém těle, a tenkrát jí tělem lámal zoufalý vzlyk. A Oberva jak radostně blázní! Jak koktá cosi nesmyslného, jak slibuje, jak v překotných slovech dary rozdává na všechny strany! A hle: v kolébce už leží drobná kulička, ne, ne, to je jeho hlava, má černé oči jako táta a pláče a pláče, celé noci propláče. Písničku mu zpívá za písničkou, aby ho uspala. A roste, po dvoře se batolí, ale všeho se bojí, před rozčepýřeným kohoutem do kouta se skrývá. Škola, do tabulky ryje písmena. Už umí psát j-a-k-u-b. Ale to je směšné, chlapecké jméno, pro něho je jiné jméno, drobné, mazlivé, Kubíček. Není to dnes, kdy přiběhl z pastvy udýchán, když pasáci hrubě vtípkovali? Nezkouší ho slovíčka? Dej pozor, Kubíčku — jak se řekne rolník? No — agri-agri-agricola! Nejdou z divadla? Ale ne, vždyť před několika hodinami bratr vykládal: ona má pětadvacet, šestadvacet. Je jí dlouhá chvíle a muž je v blázinci.

Dobrodružka, necitelná žena se zlýma očima a nemilosrdným smíchem? Z nudy natahuje ruku a chce si utrhout pro potěšení, pro rozptýlení, jabko, jablíčko! Ale

kdyby měla v očích jed a ve slovech nože, nemůže být tak krutá, aby jí, matce, udělala bolest. Půjde k ní a třeba ji poprosí. Neberte mi chlapce! Víte, jak bolestně je přirostlý k srdci?

Půjde k ní, půjde k ní. Šla by, i kdyby cesta byla posypána plamenným pískem.

Ne, není cesta plamenným pískem posypána, a přece je to cesta mučednická.

Je ráno, svět se do daleka otvírá, hory jsou modré, lehce zastřené, žluté obdélníky strnišť vyrážejí ze zelených pásů mezí a pastvin.

Oblaka letí bílá a lehká...

Už se dvakrát ptala, kde je kupec Onderka. Ochotné ruce ukazují: za kopcem u topolů bílý dům s vysokou lomenicí. Vidí? Ano, vidí a děkuje.

Jaká je ona? Má zelené oči a smích, kterým láká a rdousí? Obnažená tanečnice, která dává na pospas růžové tělo? Rafinovaná a surová travička z města, která má radost, když může zašlápnout život?

V prvním okamžiku, když už stojí před ní, nic nerozeznává. Jako by se před oči postavila šedá mlha, která stírá obrysy předmětů. Ale potom, když se mlha pomalu rozplývá, skoro se až diví: vždyť je to tak trochu děvčátko. Má jasné oči a veselý pohled. Celá její protáhlá tvář se proměnila v otázku a bílé zuby zasněily.

„Jsem Obervová z Lipiny a přišla jsem —“

Slova se derou těžce z úst a na každém leží bolestné závaží.

Ale ona ji vysvobozuje. Živě se pohne, potřese temnou hlavou a už se kmitají živé, srdečné věty:

„Kubíčková maminka! Mám velikou radost! Nikdy jsem si nepomyslila, že vás poznám, paní Obervová! Vítám vás srdečně! Posadte se, prosím! Mám to zde jen takovou malou světničku, neupraveno je to všecko, omluvte mě, paní Obervová!“

Obervová sedá a dívá se upřeně na hovořící rty; řeč se jí zdá překotná, marnotratná.

„Nebyla bych obtěžovala“, začíná znovu a pomalu řadí slovo ke slovu, „ale myslím si, že bude lépe, když —“

„Paní Obervová“, sedá si ona proti ní a mluví lichotivě, skoro až mazlivě, „mohu uhádnout na první pohled, že jste přišla, abyste mi řekla několik tvrdých slov.“

„Ach ne, ach ne“, mává Obervová rukou, „nechci vyčítat, nechci mluvit tvrdá slova... já jsem přišla poprosit —.“

„Poprosit? Zač? Říkal vám něco Kubíček?“

„Ne, ani slovem. Náhodou jsem se včera dověděla, že... že ho znáte.“

„Znám, znám“, rozesmála se, „od té chvíle, kdy jsem ho vytáhla z vody, jak příliš horlivě do ní žblunkl. Je to takový milý, hodný hoch!“

„Ale — prosím — vždyť je to ještě dítě, a vy —.“

Smích ustal a dvojí oči se srazily.

„Já vím, paní Obervová, co mi chcete říci“, slova zaznívala už tišeji a ztratila třpytný lesk. „Chcete mi říci, že je to ode mne ošklivé, když s vaším synem mluvím. Snad víte, že jsem vdaná, a možná, že vám už vykládali truchlivou historii mého života. Můj bože, kde by se něco takového utajilo! Možná, že víte, že můj muž je nevylečitelně nemocen a že jsem vlastně vdova po živém!“

„Nevím nic bližšího a považovala bych to za vtírání, kdybych se někde vyptávala.“

„Děkuju vám. Ale nemám příčiny, proč bych to tajila. Mám muže, ano, mám... který je neodvratně ztracen. Už ani mě k němu pustit nechtějí a vlastně už mě ani nepoznává. Uletěla jsem na prázdniny sem... abych zapomněla.“

Hlava se sklonila a slova padají pod stůl, ale Obervová hledí mlčky se sevřenými rty.

„Já vím, paní Obervová, co mi na to odpovíte. Že mám... určité povinnosti i k tomu... k tomu ztracenému... Věřte mi, lituji ho... ale kdybyste znala, co všechno předcházelo... vy nevíte, jaká je to strašná věc, když se tak člověk prodá, takové hloupé, zelené děvče... a když vidí po strašných, ošklivých týdnech, že se dostalo do jediné mrzkosti, do jediné ničemnosti a že ten muž, dvakrát starší než vy, že je to troška a že vašich osmnáct roků mělo zahřívát vlastně mrtvolu... ach, nebudu o tom mluvit, už jsem to všechno v sobě protrpěla a prokousala... za těch sedm roků i to přebolí... Paní Obervová, neznám vás blíže, ale že jste matkou Kubíčkovou, otvírám vám svou bídu.“

„I já jsem prožila ledaco“, kývá Obervová hlavou, ale najednou vyrazí pevně a řekne nesmlouvavě:

„Ale Kubíček je můj — toho vám nedám —.“

„Neberu ho, neberu“, odpověď je skleslá a provinilá. „Paní Obervová, letošní léto bylo pro mě jako vysvobození, jako čistá koupel. Přiznávám se, i váš syn byl v něm stejně milý, příjemný, srdečný jako slunce, kousek lesa, voda. Víím, dobře víím, nebyla jsem v právu. Neměla jsem práva na něho. Hrála jsem si s počátku s ním, ale zdá se mi, že bere hru vážněji, než by mi bylo milé.“

„Ale jistě by nebral hru vážně, kdybyste mu byla hned na počátku dala najevo, že si nepřejete takové hry. Odpusťte mi, jsem-li příkrá, ale ten chlapec je jediné, na čem

visím celým životem. Nezapírám, žárlím... a žárlit budu na každého, kdo by mi ho chtěl vzít.“

„Přece jen, paní Obervová, mi říkáte tvrdá slova. Snad jich zasluhuji, snad mám opravdu vinu. Snad jsem byla příliš lehkomyšlná. Ale bylo to něco krásného mít u sebe duši tak zcela jinou, než jsem znala —.“

„Důvěřivou, prostou, dětskou — ale právě proto je zodpovědnost tím větší.“

„Máte pravdu. Nemohu ani říci, že mi křivdíte. Měla jsem být přísnější na sebe i na něho. Na sebe především. Ale i to se napraví. Mínila jsem odejet až za měsíc, ale což, mohu odejet za týden, za dva dni — a tato letní písnička se přerve navždycky.“

„Nač byste odjížděla?“ a Obervová jest až překvapena, že se její slova zabarvují tak tvrdě. „Bojím se, že by potom příliš myslel na vás. Sama jste mi řekla, že jste si s ním hrála a že je vám nemilé, když si Kubíček tu hru představuje vážně. Odpuště, ale přece jen jste nedělala dobře. To je hra příliš krutá. I já to cítím, i mne to bolí. Musím vám to říci upřímně. Snad vy si řeknete: Hloupost, šprým, zábava! — ale matka se třese a vidí věci krvavě vážně, kde jiný vidí nejradostnější hru.“

„A což by taková hra byla ve vašich očích strašlivým hříchem?“

„Myslíte, že Kubíček bude zábavu a řekněme letní dobrodružství považovat jenom také za hru?“

Temná hlava se naklonila a prsty rozpačitě ťukají na stůl.

„Čeho si tedy přejete ode mne, paní Obervová?“

V otázce už zní pokorný úklon a závazný slib, že všechno bude vyplněno do poslední litery.

„Prosila bych, jak jsem řekla. — Velmi bych vám byla vděčna, kdybyste mu sama řekla, že to všechno... nevím, jak bych řekla... to všechno mezi vámi je nepřírozené —“

„Myslíte si tedy, paní Obervová, že by mi nejlépe slušelo, kdybyste si stále kladla na tvář masku jakési klášternické přísnosti a věčného smutku?“

„Ach ne, ach ne! Ani mi v nejmenším nepřipadá, abych slovem kritisovala, anebo dokonce vám předpisovala! Kdybyste věděla, jakým jsem já životem prošla!“

Obervová se usmívá jedním koutkem úst, ale je to úsměv nahořklý. Dívá se upřeně do okna. Najednou sebou trhne, lehce mávne rukou a její věta zase bezděčně skřípne a tvrdne:

„Mluví ze mne sobectví! Každá matka je sobec a chce mít tak dlouho děti pro sebe, jak to jest jenom možno! Jenom proto, jenom z toho sobectví vás prosím, abyste —“

„Přejete si tedy, abych mu řekla —“

„Nic jiného než to, co jste řekla mně. Že to byla hra, zábava z dlouhé chvíle v prázdninách.“

„Přece jenom — není to tak lehké a člověk by raděj platil za slovo těžkými dukáty... Přiznám se, paní Obervová, že bych dnes nemohla říci na své spasení, kolik je pravdy v tom, co mám říci.“

„Ale vždyť sama jste řekla...“

„Ano, ano. Zábava, hra. Možná, možná. Ale nemyslela jste, že tím hochovi způsobím bolest?“

Obervová se divně směje: „Vidíte, i tohle mi napadlo. Přeletělo mi to hlavou jako bleskem, když jsem vás o to prosila. Ale přece... myslím... už jsem vám řekla, že každá matka je sobec.“

„Nerozumím dobře, jak to souvisí —“

„Totiž tak, abyste chápala... Řeknete-li — a prosím vás srdečně za to — že jste si hrála a že se vám už letní, prázdninová hra znechutila, budete-li k němu i příkrá a nemilosrdná, je možná, že Kubíček... odpustíte, že vám to pravím tak zpříma... na vás zanevře. Že ponese hořkost v duši proti vám. Ale potom se tím pevněji přitlačí ke mně, potom ho tím silněji zachytím. Ke komu jinému by mohl zpátky jít, komu si požalovat než mámě?“

Obervová cítí na své tváři ostrý, ale němý pohled. Jest jí nepříjemný a její oči sklouzly na podlahu.

„Teď jsem už pochopila... mám být jakýmsi mostem, po němž se Kubíček zase k vám vrátí.“

Dívčí tvář se prodlužuje a rty jsou sevřeny mezi zuby.

Obervová ji chytá za ruku a její řeč měkne přízvukem až prosebným: „Uděláte tak, jak jsem vás prosila... pravda?... a vžijete se do mé duše...“

Několik vteřin mlčení, potom ostrý zvuk, jako by se někdo suše zasmál, ale odpověď zní už jasně a pevně:

„Ano, paní Obervová, udělám, jak si přejete.“

A potom se hlas zabarvuje už skoro rozveselen: „Ostatně, kdybyste si přála, mohu mu to říci i před vámi. Nebudete-li mít nic proti tomu a nebude-li vám překážet moje přítomnost, doprovodím vás.“

XX.

Kubíček divně vytřeštil oči a zarděl se temnou červení: maminka jde po dvoře i s paní Mílou.

V té chvíli pocítil strašný stud a strop na něho padal, světnice se zdála neupravená, chudobná, starosvětská. Na stole jsou pohozeny knihy a noviny, jak je před chvílí odložil, vedle nich je hrníček od mléka i nedojedená kůrka chleba. A on sám... že si jen vzal tu pomačkanou košili a ten starý kabát, ve kterém se mu tak dobře povaluje v zahradě!

Zmateně rovná knihy a kůrku strká do kapsy, ale už jsou obě ve světnici, maminka se směje jen tak zlehka škubnutím rtů, ale Míla jako by měla nejzářivější světlo v očích.

Ničemu z toho všeho Kubíček nerozumí. Jak se seznámily? Co řekla Míla mamince? Žalovala... nebo byla příliš zvědavá a chtěla se seznámit s maminkou? Ale maminka ani nevypadá, jak kdyby se hněvala nebo věděla něco tíživého.

A Míla vnáší do světnice úsměvy a hladká, zdvořilá slovíčka. To je tedy studentský pokojík, kde se pan student zaryje do starých učeností! Jak to má příjemné!

Staré stromy se mu dívají do oken a jistě je to milé, když zahrada šumí večer, než se usne!

Ale on nemůže odpovědět nic tak hladkého, klouzavého, růžového. Zakoktal pozdrav a dvě hloupé věty. Slova jeho neobratně kulhají a přelamují se. Cítí, že hoří a to ho oslabuje ještě víc.

Potom maminka mluví o jiných věcech, vypravuje cosi o hospodářství, naznačuje, že nyní na gruntě hospodaří jenom Bernát, a vychází.

Ale ani nyní nemůže najít Kubíček slov, je mu všechno nesmírně divné a nerozumí spojitosti. Dojista nepatří Míla sem do jeho světnice... s ní by mohl hovořit daleko odsud, u vody, na lesních pěšinách nebo za jasných večerů na vonících mezích.

„Jak vidím, nejste příliš rád, že jsem se podívala také k vám“, zní lehká věta jako z obrovské dálky.

Přistupuje k ní a bere ji za ruku: „Mílo... řekněte mi, jak vlastně jste našla cestu sem?“

„Divíte se, že? Vaše maminka mne pozvala... anebo vlastně: napolo jsem se pozvala sama...“

„Ale proč, proč?“

Oči Kubíčkovy jsou nechápavé.

„Proč? Z ženské zvědavosti — to máte vysvětlení nadmíru krátké a pravdivé.“

Trhaně se zasmála a potom si prohlížela fotografie na stěně. Stála před nimi pozorně a ukázala na jednu: „Kdo to je? Jistě váš otec.“

„Ano, nebožtík otec“, odpovídá Kubíček jako poslušnou ozvěnou.

Neřekla na to nic, jenom se rychle obrátila a potom mluvila bez přechodu zrychleně a lhostejným přízvukem:

„Poslyšte, Kubíčku, přišla jsem se vlastně s vámi rozloučit.“

„Jak to, Mílo?“ student žasne. „Vždyť jste mi včera neřekla ani slůvkem, že se už chystáte k odchodu. Naopak: vy jste mluvila ještě o měsíci.“

„Včera — to je možné! Ale někdy se obrátí svět za jeden den a třeba i za hodinu! Což my můžem' říci, co bude s námi za hodinu za dvě?“

„Vy odjedete?“

„Asi. Se mnou je to lehké: sbalím uzlíčky a cesta je přede mnou.“

„Já se opravdu ani vzpamatovat nemohu. Chystal jsem se na odpoledne.“

„To už je zbytečné. Právě proto jsem přišla, abyste nechodil.“

„Mílo, prosím vás — je vám to všechno tak lehké, tak... tak... jak by se člověk ve dveřích obrátil?“

„Snad je — nebo musí být. Vlastně výsledek je vždycky stejný — tedy jaké dlouhé úvahy?“

„Jste dnes taková divná! Tvrdá, ukrutná! Ani vás dobře nepoznávám.“

„Možná, že jsem se špatně vyspala. Ale což o to! Ženy jsou rozmarné a povrchní — neslyšel jste ještě nikdy, jak nás odsuzuje každý mravokárce?“

„Mílo — prosím vás, hodně vás prosím — a řekněte mi, kam odjíždíte, kde budete a kam vám mohu psát?“

Její věta se vymrští jako hádek v lesní trávě: „Ale ne, ani v nejmenším! Neřeknu... jaký by to vlastně mělo smysl?“

„Smysl! Jak to rozumářsky a chladně berete! Dá se všechno ve světě vypočítat?“

„Už jsem vám jednou pravila... pamatujete... že se ke mně do naší země nevydávají jízdní lístky! Nasedne se do vozů, konduktér zapískne, lokomotiva zadýchá a už sbohem, na neshledanou!“

„Ale já musím, musím vědět, kde budete! I kdybych měl putovat za vámi kraj světa!“

„To ne! Poslyšte, teď mluvím s vámi vážně a upřímně: nepřeji si toho, zakazuji vám to!“

„A kdybych neposlechl? Což se tak rázem, tak snadno může zapomenout?“

„Tak snadno a tak rázem? Ale ovšem, ovšem! Jak by se nezapomnělo na... hru... na zábavu?“

Červeň zalévá Kubíčkovy tváře. Zdá se mu v tom okamžiku, že se dusí a že mu před očima poskakují červená kola.

„Na hru... na zábavu? Mílo... a to říkáte všechno tak klidně, jako byste jenom na trávu šlápla?“

„Můj milý... můj blázínku... a vy jste si snad myslel, že by mohlo být něco jiného? Že by to nebyla hračka, ale opravdová píseň? Kolik je vám roků? Devatenáct? Ach, ano... to jsou nebláznivější roky, kdy by člověk putoval za modrým s nebe a do medového království! Ale já... já s mužem, který je v blázinci a který se rozpadává? Nevěděl-li jste to, ať nejste v zbytečném přeludu aspoň poslední den!“

„Mně je tak, jak byste mě shazovala s vysoké skály do propasti!“

„Ach co, nebojte se — v té propasti je měkká tráva, dobře se vám bude v ní sedět! Jen žádné citlivosti — kam člověk přijde s měkkým srdcem? Já... ano, nudila jsem se v prázdniny, bylo mi to závětří už trochu prázdné a venkovské, a tu přišel hodný, nesmělý, potřeštěný studentíček, který ještě nezná nic ze světa, ale dočista nic! Který má taková hloupá kukadla! Blázínek, syneček! Myslíte, že to nepotěší ženu, která už tak trochu prošla životem a která se doopravdy podívala do propasti, aby si pohrála s těmi hloupými kukadly, s tím bláznivým synečkem?“

„Pohrála, pohrála... Mílo...“

Slova se zmítají neposlušná a neohebná, hlava se naklonila a ruce sklesly bezmocně k tělu.

„Už se s tím smiřte, už je to tak světa běh! Bože, co musí člověk v životě všechno protrpět a zapomenout! A tohle — ta malichernost, směšnost — několik letních dnů u vody? Blázínku, Kubíčku, blázínku! Přece chcete být také někdy mužem! Pro takovou hru se trdit! Přece zdvihnete hlavu a zasmějte se na mne! Vždyť vy se též umíte zasmát, že? I vaší mamince jsem řekla —“

„Vy jste mluvila s maminkou — mluvila o tom?“ a ruce se bezděčně vymršť.

„Ovšem, mluvila — což je na tom co zlého?“

„A ona — nelněvala se, nemrzela?“

„Hněvat a mrzet... Proč? Jak by se mohla hněvat, na vás nebo na mne, pro trochu prchavé zábavy, na kterou nebudeme vážně myslet za měsíc!“

Maminka vtom vchází, nese tácek a skleničky, rty se jí třesou tím zvláštním jejím úsměvem, slunce se leskne na jejích šedivých vlasech. Ale dobře poznává jediným letmým pohledem, kratičkým a neznatelným, že se Kubíčkoví ruce chvějí a že mu oči mžikají.

Nic mu neříká, ubrus prostírá, skleničky zazvoní. Potom se jakási věta rozplyne pod mocným klenutím světnice.

Míla se usmívá a vypravuje, jak kdyby cinkavé zlaťáky rozhazovala: „Paní Obervová, právě jsem mluvila s panem studentem, že se dnes vlastně loučíme a že se i naše přátelská zábava musí skončit. — A on se nebude příliš trudit pro naše prázdninové hovory!“

Přistupuje k němu blízko, tak blízko, že cítí teplo jejího těla (náhlá vzpomínka ho celého zaplavila a nesmírně bolestný nůž mu tělem projel) a praví lichotivě, mazlivě: „Nebudete se na mne hněvat, že jsem byla příliš zlá a že jsem si vás vybrala za svého rytíře, když... byla... chvíle příliš dlouhá?... Nebudete v duchu... po mně házet příliš těžkým kamenem?“

Kubíček klopí oči, červeň ho zalévá, nic neříká, jenom si rty hryze v těžké bolesti.

Ale věty dále padají, lehké a navoněné: „Velmi by mě to mrzelo... Nerada nechávám za sebou těžkou stopu. Vždyť vy budete rozumný, hodný... hodně rozumný, hodně hodný!“

Rozumný a hodný... jaká to ohavná slovíčka mluví! Jak znějí s jejích úst ošuměle a kramářsky! Nelze už déle snést toho trýznivého pocitu. Škubl sebou, jako by se vymaňoval z její blízkosti a přetrhával růžové řetězy, jimiž ho svazovala. Těžce polkl slinu a vykřikl stísněně:

„Nemučte mne, nemučte mne!“

„Ale, Kubíčku“, padá do toho maminčin hlas, klidný a moudrý, „jak to mluvíš? Chovat se neumíš!“

Posledních slov už student neslyší. Otevřel dveře a zmateně vyrazil na chodbu.

Na pár vteřin postál, nechápavý a udeřen. A potom utíká nahoru po schodech, na půdu mezi staré haraburdí.

Je zase na huře, ve svém koutku, kde sedával jako drobný chlapec. Kolik to bylo pěkných hodin! Sedí na trámě a svírá si hlavu. Je mu hrozně: udeřen, udeřen!

Potupen a zrazen! Přitlumené světlo je dusné. Ze starých almar táhne divný pach, těžká, zatuchlá a nasládlá vlna proudí z natlačených šatů a dávných střevíců. Na druhé straně je kus sýpky; z rozházeného obilí stoupá lehký oblak, v němž tančí drobné mušky. Na druhé straně je kus suché, zčernalé kytice. Jakési papíry se válejí; dost možná, že jeho sešity.

A hle, tam v koutě jest ještě ten zašlý obraz, u kterého kdysi tak dlouho vysedával. Starý člověk je na něm namalován — rytíř či světec? Jeho hlava zapadla do nezřetelné tmy, ale světlé ruce se pořád jasně vynořují. Kolikrát ten starý muž vystupoval z obrazu, kolikrát ho bral za ruku, kolikrát mu vypravoval podivné věci! Ale to bylo dávno... to bylo tenkrát, když byl malý chlapec, příkrčený syneček, ale dnes?

Strašlivý stud ho zalévá a lítost bez mezí.

Na kraj světa byl by šel za ní, aby uslyšel její hlas. Modlil by se k ní jako dítě, pokorně a oddaně. Všecko na světě by udělal, všecko, všecko. Ale slyší smích, lehké věty klouzají a tančí. Nejinak než drobné mušky nad nasýpaným zrním. Zábava, hra za letních dnů, dlouhá chvíle!

Zatíná zuby a prsty si zarývá do obličeje.

A zdola slyší slaboučce zvuky. Řeč, věty klesají a hebce se rozplývají. Jasný smích... nikdo jiný se na světě tak smát neumí jak ona! A komu se směje? Jemu, jemu?

Nemůže se smát jinému. Jistě mluví: Máte to, paní Obervová, divného syna! Hloupého a dětského! Uvěří všemu a myslí, že je to doopravdy — a zatím to nebylo nic jiného jenom hra a zábava. A maminka bude pokyvovat šedivou hlavou a poví jenom: Ano, ano —

Nesnesitelný je to pocit. Dusí se... ale přece, do sta ďáblů, nebude plakat jako kravarka! Není přece děcko!

A vklíní hlavu mezi dlaně, jenom aby neslyšel zdola nic, ani smích, ani řeči.

A přece slyší, ale to už ze dvora. Slyší dvojí hlas: jasný, tančivý, sluneční — to je její, a maminčin klidný, nevzrušivý.

Míla se loučí. Così zrychleně mluví. A maminka volá zřetelně: „Kubíčku, Kubíčku!“

Ne, ne, za nic na světě se neukáže! Shořel by lítostí a studem. Za všechny poklady světa by se už jí do očí podívat nedovedl. Nesestoupí dolů!

Maminka volá znovu. A ještě jednou. Potom jde za stodolu, odtamtud se ozývá její hlas, vrací se a opět se rozlehnou tři slabiky, první a poslední široká a druhá jako ostré píchnutí.

„Ne, ne, nepůjde! Nerozloučí se! A ještě víc se přikrčil k rozprýskané a rozbité skřini.

Potom hlasy slábnou... pak už neslyší nic... Ach, to už Míla odešla a maminka ji doprovází. Teď už asi vyšli na cestu... teď zahýbají... potom půjdou zákrutem... za chvíli, za malou chvíličku už ji nikdy neuvidí.

Nikdy, nikdy. A srdce Kubíčkovy zabušilo, bolest nevýslovná, jaké ještě nikdy v životě nepocítil, zkřivila ho tak, že se hlavou až podlahy dotýkal.

Jak je zbytečný a neužitečný, nikomu k dobru, podveden a zašlapán!

Pocítil marnost všeho, marnost života a marnost snů; kus horkého těla z něho rvou, olupují ho, ničí; co je po všem, po gruntě, po škole!

Najednou vyskočil a vyšplhal se k vikýři. Jeden, dva pohyby. A přece — podívá se ještě jedenkrát! Šindel zapraskal, ale už stojí na střeše, stojí na šikmém svahu, který ostře spadá na dvůr ke stodole. Zdá se mu, že je nyní mnohem větší, než když chodí dole po zemi.

Pohled jeho těká rozčileně. Široká silnice se vine daleko a ztrácí se mezi zahradami, v pruzích polí a ve shluku domů. Hledá, hledá. Teď vidí: na samém zákrutě dvě skvrny, jedna tančivá, druhá klidná. Míla a maminka. Míla odchází a nikdy ji neuvidí.

V očích má červenou mlhu. Jiskry z ní vyskakují a bodají ho do hlavy. Napřahuje ruku, chce přitáhnout tu, která se ztrácí navždycky. Anebo se vrhnout k ní, překlenout dálku, která se rozšiřuje každou vteřinu?

Šindel ostře vykřikl varovným signálem. Ale marně varuje: červená mlha se najednou úžasně rozvířila, blesk, blesk... dojem závratného letu... a potom hrozný úder, pád na tvrdě vydlážděný dvůr... náhlá bolest, jež pronikne tělem... A potom nic, nic.

...Odkud to zaznívají hlasy, tiché, šepotivé jako z nesmírných dálek?

Kde to je? Strašlivé balvany, těžké jak celý svět, leží na jeho těle. Už ani není celý, kusy jeho údů jsou rozmetány do všech světa stran. I na očích má olovo, ani otevřít jich nemůže.

Ale hlas poznává, jasný, plačící: „Kubíčku... cos to udělal?“

Maminka — a maminku musí poslechnout! V očích se mu otevřela malá, malinká štěrbina, ale tou vidí šedivé vlasy nakloněné a za nimi stěnu pokoje.

Je doma, je ve světnici, je v posteli a leží mamince na klíně.

A to je dobře. Ulevilo se mu a všecka tíha s něho spadla jako zázrakem.

Jenom kdyby se mohl pozdvihnout a kdyby mohl oči trochu více rozevřít!

Ale už se ničeho nebojí. Jak by se mohl bát, když je zase doma! Vrátil se z dalekých cest, putoval po vysokých horách, unavil se, ale nyní je doma.

Roztřesený hlas padá na jeho tvář: „Synku... nešťastný synku... co ti to napadlo?“

Ticho, mami, nevyčítej! Nic se zlého nestalo. Vždyť je dobře, je lehký, nic ho nebolí. Oči jenom rozevřít nemůže, ale to proto, že má divný sen. Řekl by to, nahlas by to řekl, ale zvláštní věc: ani mluvit nemůže.

Stalo se to jistě tím, že se v divném snu proměnil v malé dítě. Ano, jistě, zázrak se s ním stal. Má čtyři roky, je takový malý, hloupý synek. Maminka ho drží na klíně a než usne, zazpívá mu písničku. Jakou, jakou? Tu jedinou, která se mu vždycky líbila, tu o ovečce, co běžela do kopečka.

A rty se těžce rozvírají. Cosi s nich stéká jako šepotání: „Mami... zpívej...“

„Nemluv, Kubíčku...“ maminka šeptá a její slova jsou teplá a sladká. „Přijde doktor... strýc Bernát jel... bude ti dobře, zas budeš zdrav...“

Ale na jeho tváři cosi náhle pálí; co to padlo jako kapka tekutého železa, zrovna taková, jak se vypouští z vysokých pecí?

Rty sebou ještě jednou škubají: „Mami, zpívej...“

Rozumí maminka? Rozumí maminka, že má čtyřletého synka? Proč mu nechce zazpívat?

Vždyť je to písnička stará a známá: Běžela ovečka vzhůru do kopečka a za ní beránek —

A potom pocit slavný a nádherný: křídla rostou a on může vzlétnout... už letí, vysoko až u modré oblohy... celý svět je hluboko pod ním... letí u samého slunce... může na ně dosáhnout pouhým vztažením ruky... může si je utrhnout jako lesklý a stříbrný květ... ale jeho křídla jsou lehká a silná a nesou jej poslušně pořád výš, už je v červeném světle, které teče jako řeka...

V té chvíli vchází doktor do světnice, kvapně jde k posteli a Obervová jektá v děsu zuby:

„Proboha... všechno, co mám, všechno... neštěstí, spadl se střechy... zachraňte, smilujte se, pane doktore... všechno, všechno —“

Doktor bere ruku Kubíčkovu, která bezvládně klesne. Naklání se nad zkrváceným tělem, poslouchá dech, tiskne hlavu k boku.

Potom se vztyčuje a každé jeho slovo je jako kámen:

„Paní Obervová, je všechno marno —“

Strašný výkřik, který rozbíjí ticho světnice jako nejostřejší sekerou.

Ale toho výkřiku už neslyší student Jakub Oberva; nikdy už nic neuslyší.

XXI.

Noci jsou nekonečné a černé, ať svítí měsíc a hvězdy padají s oblohy, a dni jsou kruté a výsměšné, ať slova lidí mají mazlivé utlumení a sladké pohlazení.

Ale nic nedovede pohladit vdovu Obervovou, každé litující slovo odráží se od její přísné tváře a padá na zemi jako nicotné kuličky barevného papíru.

Když za dne vyjde ze své světnice a přejde dvorem nebo kvapně probíhá cestou, jde jako náměsíčná s roztěkanýma očima a popelavým obličejem. Její chůze je nejistá a rozkolísaná; chodí, jako by se svět pod ní houpal. A pohledy každého, kdo se za ní obrátí, ji zraňují a zneklidňují; utěci zase domů, do jizby a být sama!

Sama — ale ta samota padá na její hlavu těžkými kameny a drtí ji. V noci prosedí neustrojená, rozcuhaná celé hodiny na pelesti postele a dívá se vytřeštěně do prázdna. A ticho, ticho — jenom z dálky od Vítkovic se nese syčení ochlazovaného železa a lokomotiva píská táhlým úpěním.

Jsou na světě ještě takové zbytečné věci jako hodiny? Ne, není jich třeba v domě Obervové. Sedí nehnutá, zkamenělá — ale náhle sebou škubne. Někdy k půlnoci ucítí ho zase ve svých dlaních. Kubíčka, jeho hlavu, zrovna tak, jak onoho dne ležel na posteli v jejích rukou. Zrovna tak, jak přispěchala k němu, když jí kravarka poplašeně utíkala naproti. Vidí to jasně: rozbitá hlava, zkrvácená, pramének krve stéká po tváři. Oči těžce vtlačené, ústa rozevřená, prsty roztažené. Potom leží v jejím klíně, Bernát jede pro doktora, nekonečné minuty bodají — a on leží a krev — jenom ta krev... Così šeptá, così chce — co jenom to chtěl naposledy?

Řekněte lidé, řekni, noci, řekněte, hvězdy, co se to stalo — a proč se to stalo?

Ale potichu, potichu, ať ho nevzbudíte! Hle, leží v klíně tak spokojeně, dlouze dýše, così pěkného se mu zdá! Nemluvte nikdo nahlas a chodte po špičkách! Vy si myslíte, že je to velký student? Ale ne — to je malý syneček, má čtyři roky, pěkně usnul, když si v koutku pohrál! Utekl ze dvora, così ho polekalo, jistě kohout na něho dorážel! — Skrčil se pěkně a oči mu svítily. Vyptával se na tolik věcí! Anebo — nechodí už do školy? Má tabulku, kamínek, podívejte se, je na stole a je na ní velkými literami vryto: j-a-k-u-b. Ale to je směšné a cizí jméno, tak se jmenoval otec jeho, nebožtík, ten silný sedlák, ale on, černohlavý syneček s bázlivou dušičkou jmenuje se Kubíček! Potichu — spí! Slyšíte, jak oddychuje?

Ale hrůza — den se rozsvětluje a ruce jsou prázdné. Není ho — kdo ho vzal, kam ho odnesli? Zkrvácená hlava, jak ležela na vydlážděném dvoře a jak se vryla na polštář! Černé vlasy, které se slepily krví! Není ho — nepřichází! Ale podívejte se, všechno je

pro něho přichystáno: postel je čistě ustlaná, knížky a sešity má urovnaný na hromádce. Jen hledte, nahoře čtete: Dějepis pro vyšší třídy středních škol. A na sešitě: Poznámky z fyziky. To je přece jeho, musí si k tomu zase sednout, vždyť bude dělat také maturu!

Někdy — a to je nejhroznější — přichází k ní ďábel. Ano, nesmějte se, nic jiného to být nemůže než ďábel. Nelze ho vidět, ale možno slyšet jeho hlas. S počátku hovořil potichu, jakoby nesměle, bylo to jako táhlé zafíčení větru ve stromech. Vítr se prožene, haluze se prohnu a koruna dlouze zakvílí. Ale potom hlas jeho sílil a rostl, syčel ze tmy, bil z koutů, padal se stropu. A tenkrát byla noc nemilosrdná. A je vždycky noc krutá, když ten hlas hovoří.

Tak mluví ten syčivý a mrazivý hlas v půlnočních tmách vdově Obervové:

Kdo je vinen? Proč se tak stalo? Kdo vyhnal Kubíčka do výseku vikýře, kdo mu podrazil nohy, aby se zřítíl na dlažbu a rozbil si hlavu o kámen? Kdo přímo usilovně naléhal na Mílu, na tu, která ukradla jeho srdce? Kdo ji chtěl prosit, jen aby byla k němu tvrdá? Od jedné ženy bude odpuzen, od té, která má ještě jasné oči, veselý smích a mladé tělo, a potom se přimkne k ní, k matce, k staré a šedivé, která ho chtěla mít pro sebe, jenom pro sebe! Vráť se k ní a nikdy se od ní neodloučí!

Jaký to smích vyskakuje z koutů? Kdo se to skrývá za skříní? Nesvětélkují to něčí zlé, fialové oči? Bludičky na bažinách? Vztekly pes, který se dostal za dne do světnice a skryl se v nejtmavějším koutě?

Ale to syčí smích jako lidský a píská řeč jako lidská. A přece — jistě, jistě — to není lidské! Napodobuje její mluvu a vysmívá se: Ano, ano, přimkne se! Vrátil se — a rozbitá, zakrvácená hlava ležela v rukou! Nezůstalo ještě trochu krve na prstech? Odpad' jsi jako jabko od haluzky!

Jako v kleštích se svíjí vdova Obervová. Srdce jí bije ostře a hlasitě. Ale ne, to zvoní zvon: na pohřeb zvoní. A jdou studenti, nesou věnce, jdou děvčata, kněz zpívá latinský žalm... kohože to nesou v truhle ti mladí hoši? Že Kubíčka...? K smíchu...! Vždyť má na stole rozloženy knihy a sešity, za chvíli přijde, zasedne si k nim, podívá se na ni, na matku a bude psát. Hledte, lampa potichu svítí, na stole je plno světla, jeho černá hlava, schýlená nad bílým pruhem papíru, je celá ve světle —

A přece — proboha — on nepřichází! Co se mu stalo? Zmeškal? Zbloudil? Hlas syčí z koutů. Pořád stejný hlas: Kdo je vinen? Kdo ho vyhnal na huru? Kdo ho hnal na sklopec? Kdo, kdo?

Ach, šla by teď za ní, za tou, která jí ukradla syna, poklonila se až k zemi, nejpokornější slova jí mluvila, jenom aby jí doopravdy vrátila jeho, synečka černovlasého, všechno by jí dala a nelitovala ani jediným povzdechem...

A dokonce ten ďábel vzal na sebe podobu bratra Bernáta. Věřte na slovo, nic jiného to nebylo, než pekelné mámení.

Bernát vstrčil hlavu do světnice, protáhl se a potom mluvil dlouze cosi, čemu ani za mák nerozuměla. Mluvil o počasí, o mlze, o stodole, o nádenících. Eh, řekněte, kdo by se nyní staral o takové věci! Aby prý se netrudila, všecko prý přebolí. A už přešel na Miru. Že už to s dalšími studiemi k ničemu nebude. Všecko prý si rozvážil: Mira zůstane tady, na gruntě, naučí se robotě, sám bude hospodařit. A on, Bernát, už má jináčí plán. Převezme cihelnu, která je na prodej, hlíny je dost, nejlepší odbyť, kdekdo mu to nabízí. Vždyť beztak nic jiného netřeba než silné ruky, která by se nebála trochu trampot a uměla všecko pořádně chytit. A to ona přece ví: Bernátovský strom se neohne jako třtina!

Oči vdovy Obervové jsou vytřeštěny. Nerozumí dobře: proč to všecko její bratr vykládá? Jakou to divnou řečí mluví! Taková slovíčka kdysi slýchávala, ale teď jako by se tyto věty propadly i se smyslem do nehlubších vod! Klouzají do hlavy a stopy nenechávají. Kývá jenom hlavou a oči nepřivírá. A tu Bernát — anebo přece jenom ďábel, který přijal na sebe jeho postavu? — dává se do další řeči. Úlisně se naklání, ruce si mne. A mluví divně: aby prý nyní celý obervovský grunt jemu prodala. Teď už nic nebrání, zbaví se břemena. A mluví o penězích, o výhodách, odpočinku.

Jakými to svody přišel jsi, satane, pokoušet? Cos to podivného vymyslíl?

A slova klouzají s rozpraskaných rtů jako zvadlé listy, které vítr na zemi pohodí:

„Jak bych mohla prodat... to přece nesmím... vždyť je to pro Kubíčka...“

Bernát se suše a nuceně směje, ramenoma v rozpacích potruhuje, bradu si hladí a potom zase mluví. Třeba prý zapomenout, rozptýlit se, co lze dělat, člověk si nemůže poručit — ach, jak prázdně šustí taková slovíčka a jak protivně bijí do spánků!

Odpověď zní po druhé stejně a zase tak spadne mrtvě s fialových rtů:

„Nemluv o tom... nesmím prodat... není to moje... je to pro Kubíčka...“

Bernát se utrhne, pomračí se, na čele se mu roztáhne hluboká rýha, na tváři se mu svaly nepřírozeně zašklubnou, ale z úst vyjde jenom neurčitý, temný zvuk. Zase pokrčí ramenem, dívá se po světnici, jako by někoho hledal, a potom beze slova vychází ze dveří.

Je ticho, svět se zastavil před okny a do světnice prochází utlumen, odbarven. Kravarčín zdravý, rozkřičený hlas na dvoře doléhá sem jako ozvěna z dalekých skal. Pacholkovo prudké zapráskání bičem je navlas podobno prasknutí dřeva v almaře. Bernátův křik nezřetelně splývá.

Pominul čas, jeho hranice byly vytrhány. Co na tom, že teď slunko svítí a za chvíli už je ve světnici plno modrého šera? Potom noc stříbřitě mlhavá. Kalné jitro, jež vylézá z šedivého obalu jako děcko z rozedraného pláště. Slunce a dešť, bouře a ticho, tma a hvězdy. Řeka plyne zrovna u jejích rukou: ona sedí na břehu, dívá se na vodu a ruku po ní nevztahuje. Je to pořád stejné a nevzrušivé: rána, poledne, večery, noci. Není času a není dní, jest jenom jediná táhlá řeka.

Anebo je to jiné: je v prostředku jakýchsi kruhů. Sedí tam sama. Je půlnoc. Haha — nevíte, jak to bylo za starých čarodějnických časů? Čarodějník si sedl na křižovatku, krví kropil kolem sebe a udělal kruh, do kterého se už nedostaly zlé mocnosti. Jenom dorážely a vyly jako zpráskaní psi. Duchové, strašidla, běsi. A potom se pokořily všechny ty potvory: Jsme k službám, vzácný pane, co poroučíš? Kam nás posíláš a co ti máme přinést, zlato, stříbro, drahé kamení?

Ale ona by natáhla ruku k nim a zakřikla by ochraptělým hlasem: „Přiveďte mi — jenom jeho — — přiveďte mi — Kubíčka —!“

Kruh se trhá, ale nejsou to duchové; dveřmi se protáhne silná, čtyřhranná hlava s drzou tváří, smělýma očima, černými vlasy. Hu — není to nebožtík, kdysi lipinský burmistr Jakub Oberva? Nejsou to jeho oči, jeho pootevřené zuby, jeho vysunutá brada?

Ne, to je mladý synek, rozložitý, ulehlý, má dvacet roků. Už tu byl v obervovském gruntě.

Na krok odstoupil ode dveří, přitlačil zlehka hlavu k rameni, mačká klobouk a mluví hlasem polo prosebným a polo naléhavým:

„Pani Obervova, němějtě za zle, že už zas idu vas dožirať... ale tlučemy se hrubě bidně... a potom — sama stě raz pravila, jak sem tu byl naposledy, že k vam možu přist’...“

Vdova kývá šedivou hlavou, oči její jsou široce rozevřeny, ale nemluví ani slova.

To mate prosebníka. Nemá rád takových očí. To je něco jiného, když oči proti němu vzkřiknou hněvem a útokem, to se pořádně vtáhne dech! Ale tak — takové divné a vytřeštěné oči! Beztak se vykládalo, že má vdova Obervová divné mračno v hlavě od té doby, co se jí syn zabil. Možná, že už ho ani nezná a že zapomněla na to, co mu kdysi řekla!

„Pani Obervova“, začíná zase, ale hlas se trochu zakolísal, „něhněvajtě se, ja sem —.“

„Já vím, já vím“, natáhla vdova ruku proti němu a řekla bezpřízvučně, „vždyť já vás znám, vy jste přece Jakub Sršáň —“

„Sršaň!“ přikyvuje Kuba souhlasně hlavou. „My smy byli stejně staři s Kubičkem.“

Věta dolehne na hlavu vdovy Obervové jak těžký kámen. Nachýlí se a mlčí. Najednou sebou škubne, vstane a praví Kubovi:

„Pravil jste, že se vám daří špatně. Je dobře, že jste si na mě vzpomněl.“

„Dopravdy sem nevěděl, co mam dělat“, vyhrkne Kuba živěji a pevněji, „a něbyl bysem k vam přišel, pani Obervova, dybystě posledni raz něbyla na mě takova dobra. Včil je všecko enem na moi hlavě — no a“ (usmál se a vysunul velkou popraskanou ruku) „tu na tych moich rukach. Mama měla bedynunk, ale včil už ani chodiť němože, bo se na nohy něpostavi, bratra tež mamy už dva měsíce doma, je v jednym kuše jakýsi bidny —“

„A kde vy pracujete?“

„Ve verku, tak jak prve. Pořad je to stejná robota a mordovňa.“

„Vám se nelíbí ve verku?“

„Komu by se mohlo libit! Robota těžka a člověk vystoi horši ež pes.“

Vdova mlčí, hlavou pokyvuje a potom se dlouze dívá na čtyřhrannou hlavu Kubovu.

„Vy jste znal dobře Kubíčka“, praví tiše a pomalu.

„Jak bysem no neznal! Un se ke mě hlašil, i jak se stal študentem a panem!“

„Študentem a pánem!“ trpce opakuje vdova bezděčným ohlasem. „A víte, co se mu stalo?“

„Vim, slyšel sem.“

Šedivá hlava se zase hluboce nachýlí a povzdech je ostrý, trhavý.

„Počkejte“, praví za okamžik zrychleně, „zůstalo po něm hodně prádla a šatů. Mohl byste si to odnést, když se to nebude hodit vám, bude snad dobře pro bratra.“

Ale věta se přelomí a další hlas už není určen Kubovi, který stojí u dveří a nepokojnými očima hází, ale komusi neviditelnému, kdo je ukryt v koutě a dívá se přísnými, vyčítavými očima: „Ale ne, nebylo by to dobré, nevím, jak byste toho moh’ užít. Dám vám peníze, a kdybyste chtěl, i nějaké živobytí.“

Otvírá skříň, odmyká zásuvku, vytahuje peníze a Kuba sleduje každý její pohyb žíznivým pohledem. Kolik je tam peněz? Vskočit na ni, vyrvat té sivé ženě všecko najeden ráz!

Vdova mu dává peníze a zase tak upřeně hledí na jeho tvář a do jeho očí, že je to Kubovi až nepříjemné, jako by se mu chtěla propálit až do hlavy a do všech myšlenek. Ale to přece uhádnout nemůže, že doma nikdo nic neví, proč si sem zašel, že utratil peníze, trochu prohrál a že si chtěl ledaco pořídit! A v obervovském gruntu je přece hodně peněz — a jsou skoro jakoby jeho!

„Vy, Jakube“, praví za okamžik okoralým hlasem, jako by zapomněla, že se už jednou ptala, „vy nejste spokojen ve verku?“

Kuba zabodne pohled do jejího vyhublého a nažloutlého obličej a praví úsečnou slabiku, která zní jak úder: „Ni!“

„A co by se vám tedy líbilo?“

Kuba se rozpačitě směje: „Co by se mi líbilo? Abysem pravdu pověděl, ani sam dobře nevím... Co by se mi líbilo? Před paru rokami... no, to bysem měl největší zalíbení v selské robotě. Koně... ty nejvíc sem měl rad, jezdit s nimi, opatrovat ich...“

Vdova Obervová zas už jenom hlavou kývá a šedivá, nezvučná slova padají k zemi: „Je to divné... A Kubíček, ten se koní bál, ještě jako student se neodvážil bez pomoci na koně vyskočit. Je to všecko divné... A pro selskou robotu nebyl.“

Dívá se mu do očí a vyhrkne: „Přijďte, Jakube, často ke mně, nebojte se, nachystám vám vždycky cosi, přijďte ke mně jako domů —“

Dveře se zavírají, kruh se zase pevně uzamyká, opět ticho padá na hlavu a je to nejinak, než jako by se tělo přiklopilo skleněným zvonem. Svět je daleko, daleko je řeč, křik, zpěv.

A náhle myšlenka bleskne jako fialové světlo: Komu to patří všecko, když Kubíček nepřichází? Komu patří jeho podíl na gruntu? Nezůstal ještě jeden bratr, kterému ona život nedala, ale který měl stejného otce? Nezůstal ten hranatý a ulehlý Kuba Sršáň, co má pohled, vlasy, bradu i řeč nadočista takové, jako měl burmistr z Lipiny, Jakub Oberva? Nemá ten synek všecko obervovské? Komu patří všecko? Starý táta Oberva majetek nachrtil a naskládal, grunt a pole do tvrdých rukou chytil, pad', jak když blesk silný strom přerazí — dostal to všecko Kubíček, ale v tom bylo tak málo obervovské duše... Ale on, on... pohne se, promluví, a řeč starého Jakuba Obervy bije v jizbě jak kdysi před dvaceti roky...

Syčivý jakýsi hlas vysmělavě píská: Přesazený štěp zahynul, zahynul! Ukradený grunt a pole se mstí!... Ukradený? — kdo že ukradl!... A hlas s houževnatým úšklebkem syčí: Ukradený, ukradený! Tvrdá ruka bije za hříchy. Za vědomé i nevědomé provinění. Není milosrdenství, je pokuta a msta. Nebe je potaženo mlhou, je kruté, ocelové, mlčící. Chladná tlama mlhy polkla hvězdy.

Proboha, proboha — a což to bylo provinění, že před dvaceti roky přikývla k námluvám Jakuba Obervy, lipinského burmistra? Tenkrát ještě byla mladá, vysoká, plamenné oči měla a černé vlasy. V jizbě u bratra Bernáta seděla tenkrát naproti němu. Vidí všecko naprosto jasně, i malé drobnosti: Oberva sedí na pohovce a před ním z hrnečku čaje stoupá pára. Jaká to slova mu řekla? „Vezmu si vás, pane starosto. Podávám vám sebe bez okrašlování. Mým otcem mohl byste být!“ — On rukama směšně kývá a hlučně odporuje. Dvacet roků, dvacet roků. Teď má padesát, sivé vlasy a rozoranou tvář. Dvacet roků.

A tenkrát byla zima, sníh ležel na všem, zvonky cinkaly koním u saní. Byl to hřích tenkrát? Má proklínat hodinu, kdy po prvé přestoupila práh obervovského gruntu? V hlavě je zmatek ze všeho, mlhy se těžce převalují, ale fialové světlo stále jasně svítí.

Mdlým tělem proběhne ostrý proud, nohám se chce chodit a rukám pohybovat.

Potom, když je zase den a mlha se roztrhává jako děravé žebrácké cáry, vyjde na dvůr a chodí po zahradě. Stromy zdají se jí divné, opuštěné a staré. Bernát přejde, volá cosi a ona na něho kývá. Do světnice ho zve, on jde za ní poslušně, dívá se za ní zvědavě i napjatě, těžkými klouby rukou si obepíná koleno.

Vdova mluví pomalu, jasně článkuje a tak slova její jsou zřetelná:

„Poslouchej, já jsem se rozhodla... já ten díl gruntu, který patřil Kubíčkově, dám připsat tomu Sršáňovi, víš, tomu, co ho měl nebožtík ještě před tím, než jsem přišla na grunt —“

Bernát poslouchá, je omámen, oči se mu rozšířily, ale najednou se mu krev vhaní do tváře a prudké rozčilení ho vymrští s lavice.

Rozkročí se a zmateně koktá: „Co — co — komu? Co to mluvíš?“

„Víš — rozuměj mi, vžij se do toho, co jsem už prožila! Hodně jsem na to všecko myslela, vždyť noci jsou tak dlouhé a já už ani nevím, kdy jsem se naposledy vyspala!“

„A to sis vymyslela takový nápad? Takový strašný nápad? Albi, prosím tě, řekni mi, ‘si ‘eště při zdravých smyslech?“

„Už ani to nevím. Ale myslím si, že přece mám trochu jasného rozumu. Vždyť se každá křivda musí napravit. Všecko mě to bolí a kameny mi na hlavu padají!“

Ale Bernát, už ani dále neposlouchaje, všecek zrudlý a s blýskavými, urputnými očima, je rozkročen proti ní, rukama vztekle trhá a vyráží ze sebe zlostná, nesouvislá slova:

„Nesmysl je to, co povídáš! Oprátku sobě kolem krku dáváš! Rozum tě opustil, nadočista blázníš! Křivda že se musí napravit? Komu, komu? Jakémusi parchantovi mizernému? ‘Eště málo se nebožtík naplatil? Kolik je takových případů po dědinách, kolik takových faganů pobíhá po cestách, a křičí kdo, nadává, mluví o křivdě? Je to co divného? A ty bys grunt do cizího chřtánu hodila, sebe ožebračila, nás zmrzačila, vzpamatuj se přece!“

Vdova sedí nepohnutě, oči má jasné a klidné; ale možno poznat: je v těch očích ještě rozum?

Bernát křičí dál a věty jeho se chraptivě svíjejí: „To ‘sme sobě od tebe zasloužili, že tak do nás biješ? Myslel ‘sem: včil přece vidím, na co ‘sem se dřel takové roky! Přede mnou je všecko: cihelna, grunt — a kdoví, co všecko! A ty mi to chceš naráz z ruky vyrvat? Grunt zahodit? Co já —?“

„Ale nic se nezmění“, mluví vdova potichu, „všecko zůstane při starém, jenom jsem tě chtěla prosit, abys toho... víš, Sršáňa... vzal do gruntu a přiučoval ho selské robotě.“

Bernát zasykl, jako by na rozžhavený hřebík bosou nohou šlápl.

Chytil se za hlavu a jizbou vztekle pobíhal; jeho křik padal do všech koutů:

„Proboha, takové bláznovství! Grunt zabít, sebe zabít! A to tak ke všemu: cizího vagabunda do gruntu, chachara špinavého k sobě a ‘eště kolem něho obskakovat! To by byl můj pán, já jeho čeledín! Pomyslit na to člověku nelze, mdloby jdou na mě! Až by se mu zachtělo, vyletěl bysem z gruntu jako poslední pohunek! Jistoty bysem neměl! Potom by byla celá jeho familie v gruntě, máma a či já vím, kolik už tam děcek vyrostlo!“

Zastavil se před sestrou a učinil posunek zařatou pěstí k její hlavě:

„A ne a ne! Ani pomyšlení! Radš ‘eště dnes odejdu a na nic se nepodívám, ať se všecko propadne do horoucích pekel! ‘Dyž chceš nás zničit, znič — ale na to se dívat nemožu, aby se tu roztahoval cizí zloděj s haldy! Ten je ti milejší ‘ež já a Mira! Takové řeči nerozumím! Už ‘sem hodně dlouho dělal čeledína na tvém gruntě, ale takové bláznovství mě vyžene!“

Najednou se ostře zasmál, jak by se díval na nerozumné děvče, které vyvedlo hloupý kousek, a hlas jeho přešel do řezavé pádnosti:

„Dokud budu na gruntě já, k tomu ti pomáhat nebudu! Bránit ti budu — a musím bránit tebe před tebou! Bláznům se nedá do ruky nůž, a až se budeš chtít oběsit, oprátku ti ‘eště nepřitáhnu! Abys potom ‘eště ty z gruntu vyletěla jako já! — Hoho — to by byla pěkná písnička! Ale, Albi, uděláme jí konec! Po dobrém či po zlém! ‘Dyby vstal nebožtík Oberva z hrobu a slyšel, jakou pomatenost provádíš, byl by první, kdo

by se ti vysmál a tobě vynadal! Vidím, že potřebuješ poručníka! ‘Dybys ‘eště jedenkrát přišla s takovým nápadem, věř, Albi, že budu na tebe ukrutný! Nepovolím ti, zapřisahat se ti možu! A třebas zažádám, aby soud na tebe vyhlásil kuratelu... ať pro marnotratnost nebo pro pomatenost... uvidíš, Albi, uvidíš, že ti to udělám! Pro tvoje dobré tak udělám! Zlý budu na tebe, abys přišla k rozumu!’

Vyhublé ruce vdoviny se bezděčně sepjaly a vztáhly v prosebném posunku, ale Bernát už si toho nevšímal a vztekly přešel několikrát jizbou a potom hlučně vyšel ze dveří.

Za chvíli bylo slyšet jeho hřmotný hlas na dvoře, jak se vadí s čeledínem.

XXII.

Kuba Sršáň vešel s cesty na rozložitý dvůr obervovského gruntu.

Má ruce v kapsách, klobouk pevně naražený do čela a vesele si pohvizduje. Jde klidně a jistě jako do svého. Už zamračeně a zmateně nepřechází před vraty jako tenkrát, když sem šel po prvé prosit o peníze pro tu... pro Fanku... (A v hrdle cítí Kuba nepříjemné svírání a ošklivou přichuť, když si na to vzpomene.) To už jsou časy docela jiné. Fanka se ztratila jako kámen ve vodě, neuviděl ji po druhé. (A dobře tak, že se ztratila, potvora škaredá; Kuba se jen zlostně do rtů kouše.)

Ale co tam, to tam, všechno je pryč! Už se nemusí pokorně krčit: natáhne ruku a sypou se do ní peníze. Vdova Obervová, ta pyšná královna, co mu kdysi ukradla tátu, tak mu jenom pěkně mluví a skoro ho až prosí: „Přijďte, Jakube, často přijďte, chodte jako do svého.“ A dívá se na něho velkýma očima, ve kterých svítí divné světlo.

Do těch očí se Kuba nerad dívá: nerozumí jim a příliš ho pálí. „Přijďte, Jakube, často přijďte!“ — a to se rozumí, že přijde — vždyť jde pro svoje a do svého! Jak to kdysi vykládal Kunicki, ta duša vybíjaná? Dlouho nečekat, vezmi co ti patří! To přece bylo slovo doopravdy!

Nic nekrade, bere jenom, co mu patří. I kdyby to za noci ukrad', nebylo by to nic zlého. Sobě brát a ze svého brát — kdo by to moh' zakazovat? Ale ani tak není třeba: sívá vdova s divným pohledem ruku k němu natahuje a div že nenaříká: „To je pro vás, Jakube, to je vaše!“

Možná, že ta zestárlá žena nemá v hlavě všechno v pořádku. Když byl u ní naposledy, jak ho chytila za ruku, přitáhla k sobě a šeptala mu do ucha: „Jakube, půjdeme někdy do Ostravy, půjdeme k notáři a tam vám dát připsat —!“ — — Do sta ďáblů, to je přece divná řeč! Mluví tak rozumný člověk? Kdo pustí z ruky kus majetku, leda blázen?

Ale co mu je po tom, Kubovi! Zahvízdal si písničku, která jde vesele do kroku: levá, pravá, levá, pravá...

Pozvolna se stmívá a na dvůr padají veliké a chladné stíny.

Jeden stín se pohnul a zakymácel od kolny; ramenatý, urputný, s velikýma rukama; kroky jeho jsou těžké a pevně dopadají na ušlapaný dvůr.

Kuba ho zná: to je Bernát, který na gruntě hospodaří. Ale s ním nemá nejmenší výřidy. Lhostejně zavadil do klobouku a něco si pod nosem zabručel.

„Holá, co bys chtěl?“ zní hlas silný, velitelský, neuhýbavý.

„K vam něidu, pane Bernat“, odpovídá Kuba s největším klidem.

Ale Bernát se rozkročil na cestě a ptá se pošklebně, mazlivě:

„Kdo bude mít čest, že ho navštívíš? Kravarka či čeledín?“

Kuba se rozčiluje, ale hlas se jenom zřetelně zachvěje: „Ani kravarka, ani čeledin. Němam s nimi žádných spolukuv, ani co vyřizovat.“

„A ke komu jdeš?“

Řeč Kubova se zlostně naostří a prudce vyletí: „Ja bysem vas prosil, pane Bernat... ja k vam něidu službu sobě hledať, ani něidu na ptani, abystě mi kraiček chleba podaroval... ani něsem vaš pohunek, že bystě na mě křičel jak na synka roztrhaneho!“

„Hoho, to je pyšný pán!“ směje se Bernát hlučně, ale řeč přitlumuje. „Nevěděl jsem, že se urazíte. Odpustťe, pane barone!“

Smích vylétne z koutku úst a v zápětí zní podobný jako ozvěna; Kuba se v mžikovém přeletu rozhlédne a vidí na vozíku u stodoly sedět vytáhlého chlapíka, jak si pokuřuje cigaretu. I jeho zná; to je ten zchacharovaný študent, co ho vyhodili ze studií!

Kuba se vyhnul obloukem, pomračil se a pravil zhurta:

„Ale ja přece něidu k vam, ani nic po vas něhcu — ja idu k pani Obervove.“

Hlas mu odpovídá úsečný, poroučející a krok se obrátí do jeho cesty: „Paní Obervová je nemocná, nikdo s ní nesmí mluvit!“

„Ona mi přece pravila, že mam k ni přist', ona mě přece dobře zna!“

„Zná, nezná — všecko jedno! A co bysme včil dělali dlouhé besedy — zkrátka, nemáš tu co pohledávat a pěkně zčerstva se obrať, odkud 'si přišel!“

Kuba se rovněž rozkročí, hlava se mu vypne, brada vysune. Potom praví pohrdlivě: „Šak pani Obervova už budě věděť, co mam tu pohledavať!“

„Já vím, co tu pohledáváš!“ Bernátovy věty se vztekle rozhořívají. „Mámíš po ní, cigáníš! Ale to ses zmýlil, když si myslíš, že cosi vymámíš! Nic, nic! Táhni svou cestou! Myslíš, že ti co pustím? Ani hřebík, ani jeden kolík v plotě! Dobře tě znám: zloděj ‘si, cigán cigánský!“

„Něnadavajtě, pane Bernat, něnadavajtě!“ přiškrceně zasyčel Kuba.

„Zloděj ‘si a cigán!“ vztekle mu opakoval Bernát do očí. „To by bylo pěkné na grunt sobě zuby brousit! Ale žebrák se pustí enem ke vratům — a dál ani krok! A tož — hybaj za vrata — ‘esli nechceš, abysem na tebe psa zavola!“

„Na mě psa?“ vyjekl Kuba. „A ja zloděj? Něidu do svoiho? Němam na to pravo? Či je to všecko? To, co patřilo kdysi moimu tatovi? Kdo je věci zloděj, kdo všecko pokrad, kdo —“

Věta zůstala nedopověděna, neboť Bernát se vší silou rozmáchl a udeřil Kubu do tváře. Rána třesla a za mžik druhá dopadla na omámenou hlavu Kubovu.

Kuba se zapotácel, ale za chvíli ostře vykřikl a pěstí se vrhl proti Bernátovi.

Ale tu zezadu ucítil novou ránu. Mira ho udeřil — potom zmatený vír, točili jím, potácí se, kopnutí, teď letí... v ústech má prach či písek, ale tlak se uvolnil, nikdo ho nedrží... stojí omámen na cestě, opile se rozhlíží... od vrat slyší hlučný a vítězný smích... robka, jdoucí po cestě, si ho zvědavě prohlíží... a všecko se směje, vysoká vrata se pošklebují, bílá zeď, padající do hlubokých stínů, vykřikuje, plot vyskakuje ze samé radosti — a ten dvojí smích padá na hlavu jako kladiva...

Dalekým obloukem přešel, šedavá tma se na něho přilepila a potom zašel do polí.

To jsou pastviska, kde kdysi — a to byl ještě synek — pásal s jinými kravaři krávy. Divné a jinačí kroniky si vykládali, o chytrosti zbůjníků, o dalekých končinách, o velkých pánech. Večer si ohníček udělali, kobzole pekli, přes oheň skákali.

Skrčil se do trávy, navlhle rosou, a svíjel se na mezi jak zpráskané zvíře.

Chce se mu křičet, ne, spíše výt, divoce, vztekle. Musí, musí, jinak se zalkne!

A válí se v trávě, rosa se mu lepí ke kůži, celou tvář má mokrou, ale je mu tak dobře, v chladu a ve vlhku, v sychravé samotě.

Před ním jsou kopce hald, zítra ráno má tam jet s lokomotivou... zítra jak včera a před týdnem... stejný život a stejné otroctví.

Rány ho ještě pálí na tváři i na hlavě, ale ještě větší, palčivější bolest mu ryje v žilách. Kopnutí, teď letí... Žebrák se pustí ke vratům... už letí i ze vrat...

Huhu-huhu — a Kuba v té chvíli vyje do trávy opravdu jako pes, který se vzteká.

Vtom rudý záblesk, na haldě se vylévá žhavá struska, nebe krvavě se rozevře, vypuštěný jasný proud ostře syčí, jak padá s úbočí — a ve vzduchu se třesou kmitavé plamínky, jak rudé praporečky.

Chalupy se ozáří náhlým zášlehem, jejich okna a lomenice pevně vystoupnou, stín stromů přerve jejich plochu, stodoly, chlévy, kůlny...

Obervovský grunt jasně svítí v tom odlesku; vypadá, jak kdyby byl ponořen do hořícího zlata.

Kdyby tak doopravdy hořel, kdyby tak hořel ohněm, který spaluje a ničí, a ne jenom zábleskem ohně hald!

...Žebrák se pustí ke vratům! Žebrák se vyhodí ze vrat! Žebrák se udeří! Nemá nic — je zloděj a cigán!

Ale ať jiní nemají též nic, ať dábel všecko pohltí, ať spadne nakradený grunt! A všecko ať zahyne, ať dobytek zařeve, koně ať úzkostně zařehtají! Ať křičí ten selský nenažranec, ať křičí i jeho zachachařený syn... ať... ať křičí i ta kněžna... sívá vdova... Záblesk bledne, hasne... na haldě lokomotiva píská a vozy skřípají... Vláček jede po kolejích... a je všude tma.

Hodiny jdou železnými kroky. Kolik jich už přešlo?

Potom zima zalomcuje Kubou. Kabát má promočen, vlhko vniklo do kostí.

Ale coby — kdo by na to dbal, že je trochu vlhko a zima! Vždyť se zahřeje — a pořádně zahřeje této noci!

Sahá do kapsy — má tam krabičku sirek.

Potom se plíží mokrou travou potichu jako kočka. Po deseti krocích se zastaví, hlavu natáhne, poslouchá... nic, nic, odkudsi pes štěká, táhlé hlasy umírají... noc se rozklenula šedavým a tvrdým obloukem... a tak se zase plazí...

Jak mu to kdysi řekla ta... Fanka? „Tys jako špěhun!“ A on odpověděl: „Može byť, že špěhun — ale dobrý špěhun!“

Před ním je plot obervovské zahrady; grunt nezřetelně se prolamuje z mlhy.

Jenom počkejte, lipinští sedláci, počkej, Bernáte — bude dnes světlo, které vás vyžene z postelí, a bude ho tolik, že jeden druhému uvidíte do očí! Pohnete se

trochu, můžete si zazpívat veselou písničku! Uvidíte svoje grunty, nakradené, vydřené! Je to vaše, je to vaše?

Není třeba zvláštní obratnosti: ráz, dva — skok — dopad na zemi a je v zahradě. Vysoká tráva přilne k nohám a pak k celému tělu; je v ní, leze rosou.

A je u zadních trámů stodoly. Vypínají se černé, zpupné, blahobytné. Jistě je v nich nacpáno úrody za tisíce. Není volného místečka, selská pýcha a povýšenost se tam roztáhla. Pozor, ať nepraskne! Jenom malé strpení, pár minut ještě a uvidíte, jakou písničku vám zazpívá vaše stodola!

Škrtnutí, fialový plamínek. Zhasíná. Nový zážeh. Ten se přilepil k trsu stébel. Lízá je, běží po nich, přeskakuje. Žlutý a červený hádek se prohnul a zakmital ohebným tělem. Vidíte, jak mu oči svítí?

Je to přece jen rozkoš: hádek skáče, rychle sebou hází a vesele syčí. Skoč, hade, dovnitř, zakousni se do snopů a pohlť selskou pýchu! Sežer selské bohatství! Rychle, rychle — ať zůstane jenom trochu sivého popela!

Už není sychravo, už je teplo. Do sta pěrúnův, vždyť je přece možno zahřát se z vlastního!

Skok, skok! Těžký úder. A strašná tíha tlačí Kubu k zemi.

Hlas tvrdý jak kamení křičí mu do uší: „Chachare zlodějský, paličský!“

Údery těžké do hlavy, že se až země propadá.

Ten hlas, ten prokletý hlas zná: to křičí Bernát, pán na obervovském gruntě.

„Miro, Miro!“ volá ochraptělý hlas... rychlé kroky... křik... „Vodu, hasit...“ a zase divoké rány do hlavy... Kuba se svíjí, kouše, nohama bije do hlíny, ale těžké tělo sedlákovo leží na něm a tlačí mu hlavu do trávy. Cítí chuť rosy a hlíny v ústech.

Čeledín utíká, kravarka, Mira křičí, Bernát zuřivě nadává a pobízí. Voda stříká a padá v těžkých proudech na spálenou slámu... sykot... nové šplíchnutí vody... rychlý útěk bosých nohou... stodola se otvírá... nový úder vody...

„Uhasili jste?“ křičí Bernát a stále tlačí Kubu k zemi.

„Uhasili!“ dutě se nese odpověď ze stodoly. „Oheň se ještě nerozhořel!“

„Dobře, dobře!“ a Bernátův křik zní slavně, vítězně.

Potom chytí oběma rukama Kubovu hlavu a naráží jí do vlhké země, bije tak dvakrát, třikrát, desetkrát... a Kubovi červená kola probíhají hlavou a oči padají z důlků... a potom slyší pevný Bernátův křik, jak mu volá nad zmučenou hlavou: „Vidíš... co

sedlák chytí, nepustí... drží, drží... zloděje chytí — naše je to — a ty v kriminále shniješ, žebráku, zbujníku —“

Potom se napřimuje a jasně poroučí: „Provazy, provazy! A Miro, pro četníka! Hned, utíkej jak ‘si!“

Provazy Kubu ovíjejí kolem těla, vřezávají se mu do rukou... kdosi ho za vlasy drží a zdvíhá... táhnou ho na dvůr... Kuba se brání, škube sebou, ale provaz se ještě bolestněji vrývá do masa... teď křičí, ze strašných hloubek křičí...

A jak ho vlekou na dvůr, postřehne, že se otvírá jedno okno (zná to okno, dobře zná), bílý stín se v něm zakmitá —

„Pani Obervova, pomozte —“ nezřetelně zachroptí Kuba, ale v tom okamžiku těžká dlaň mu přitiskne ústa, že až cítí krev na jazyku.

A v nejbližší chvíli slyší pevné, těžké kroky, jak jdou s cesty a zahýbají ke vratům gruntu. Ty kroky neznají váhání ani milosrdenství: ráz, dva, ráz, dva — levá, pravá —

To už je jisté: je to četník.

Vojtěch Martínek

Plameny

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, příspěvková organizace

Ostrava, 2020

Vydáno jako elektronická verze 1.0 knižního vydání z roku 1929.

ISBN 978-80-7054-286-6 (pdf)

